

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

**dr Anna Janus-Dębska
Małgorzata Gronkiewicz-Ostaszewska**

***Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badania
ankietowego***

Warszawa 2016

Spis treści

Rozdział I. Kuratorska służba sądowa – statut prawny, obowiązki i uprawnienia	1
Rozdział II. Opis zbadanej próby	20
Rozdział III. Metodologia badań	47
Rozdział IV. Ogólna ocena bezpieczeństwa pracy kuratorów	53
Rozdział V. Ocena warunków pracy kuratora	83
Rozdział VI. Doświadczenia osobiste kuratorów sądowych.....	102
VI.1. Kuratorzy zawodowi i społeczni	106
VI.2. Staż pracy kuratora sądowego	108
VI.3. Rodzaj terenu służbowego	109
VI.4. Postrzeganie przez kuratorów nasilenia problemów społecznych na terenie służbowym, na którym wykonują swoje obowiązki służbowe	110
VI.5. Wiek.....	111
VI.6. Płeć.....	112
VI.7. Ogólna ocena bezpieczeństwa	113
VI.8. Poczucie zagrożenia przestępczością	113
VI.9. Ocena bezpieczeństwa pracy kuratora	113
VI.10. Poczucie bezpieczeństwa kuratora podczas pracy w terenie	115
VI.11. Sumaryczny indeks sytuacji zagrożenia	116
VI.12. Najpoważniejsze sytuacje zagrożenia	119
VI.13. Najpoważniejsza sytuacja zagrożenia – miejsce, pora dnia i sprawca	142
Rozdział VII. Analiza zawiadomień kierowanych przez kuratorów do przełożonych i organów ścigania w związku z przypadkami naruszenia bezpieczeństwa pracy	144
Rozdział VIII. Możliwość poprawy bezpieczeństwa pracy kuratorów	158
Rozdział IX. Zakończenie – propozycje podniesienia poziomu bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych	173
BIBLIOGRAFIA.....	192
Załącznik nr 1. Uchwała nr 2/2016 Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Katowicach	201
Załącznik nr 2. Uchwała Zgromadzenia Kuratorów Okręgu Koszalińskiego z dnia 14 marca 2016 r.	204
Załącznik nr 3. Uchwała nr 3/16 Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Legnicy przyjęta w dniu 19 kwietnia 2016 roku	228

Załącznik nr 4 Uchwała nr 4/2015 Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Opolu w sprawie zagwarantowania bezpieczeństwa w pracy kuratorów sądowych przyjęta w dniu 26 marca 2015 r.	230
Załącznik nr 5. Uchwała Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego Warszawa Praga w Warszawie przyjęta w dniu 25 kwietnia 2016 roku	234

Rozdział I. Kuratorska służba sądowa – statut prawny, obowiązki i uprawnienia

Polska kuratela sądowa została powołana blisko 100 lat temu. W dniu 7 lutego 1919 r. Naczelnik Państwa Polskiego, twórca II Rzeczypospolitej, Józef Piłsudski, podpisał dekret o utworzeniu sądów dla nieletnich, a przy tych sądach urzędu stałego opiekuna sądowego¹. Z uwagi na charakter wykonywanych zadań, funkcję opiekuna można porównać do współczesnego kuratora sądowego. Przepisy wykonawcze do powyższego dekretu określił Minister Sprawiedliwości w rozporządzeniu z dnia 26 lipca 1919 r. w przedmiocie urządzenia sądów dla nieletnich².

Jednym z najważniejszych wydarzeń w historii kurateli było uchwalenie w dniu 27 lipca 2001 r. ustawy o kuratorach sądowych³ (dalej: u.k.s.) oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴ (dalej: p.u.s.p.), w której przyjęto, że zasady organizacji służby kuratorskiej i wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych oraz ich status określi odrębna ustawa.

W związku z powyższym status prawny kuratorów sądowych regulują w szczególności: ustawa o kuratorach sądowych i ustawa – Prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 154 i 147 § 2 p.u.s.p.). Ustawa o kuratorach sądowych ma charakter ustrojowy i reguluje działalność kuratorskiej służby sądowej, precyzuje miejsce tej grupy zawodowej w strukturze wymiaru sprawiedliwości, wskazuje zasady organizacji i wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych i aplikantów kuratorskich, ich kwalifikacje, ścieżkę awansu i uprawnienia, zasady wykonywania stosunku pracy oraz odpowiedzialności porządkowej i dyscyplinarnej, a także określa kompetencje samorządu zawodowego kuratorów. O randze kuratorów sądowych świadczy nadanie im statusu funkcjonariuszy publicznych (art. 115 § 13 pkt 3 kodeksu karnego⁵, dalej: k.k.) oraz organu postępowania wykonawczego sądu

---

¹ Dekret w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dziennik Praw Nr 14, poz. 171 ze zm.).

² Dziennik Praw Nr 63, poz. 378.

³ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. Nr 98, poz. 1071).

⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.; tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 133 ze zm.).

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137).

w zakresie kurateli karnej z dodatkowym wyszczególnieniem od 2015 r., kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej (art. 2 pkt 6 kodeksu karnego wykonawczego⁶, dalej: k.k.w.). W obecnym stanie prawnym kurator rodzinny ma status organu pomocniczego sądu rodzinnego, którego głównym celem jest takie współdziałanie z tego rodzaju sądem, aby umożliwić sądownictwu rodzinnemu realizację jego istoty, czyli udzielania ochrony prawnej⁷. Zarówno Rzecznik Praw Dziecka, jak i Krajowa Rada Kuratorów od wielu lat postulują ustanowienie również kuratora rodzinnego „organem postępowania wykonawczego” oraz potwierdzenie takiego statusu i wynikających z niego kompetencji odpowiednimi unormowaniami w kodeksie postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.)⁸.

Zgodnie z ustawą o kuratorach sądowych, normującą zasady funkcjonowania służby kuratorskiej, kuratorami sądowymi są: zawodowi kuratorzy sądowi, zwani „kuratorami zawodowymi” oraz społeczni kuratorzy sądowi, zwani „kuratorami społecznymi”. Kuratorzy wykonujący orzeczenia w sprawach karnych są kuratorami dla dorosłych, a wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich są kuratorami rodzinnymi (art. 2 u.k.s.).

Osoba przygotowująca się do zawodu kuratora, pod nadzorem i przy wsparciu wyznaczonego patrona, odbywa roczną aplikację w zespole kuratorskim. Aplikacja kuratorska ma na celu nie tylko przygotowanie pracownika do egzaminu, lecz także praktyczne zapoznanie z organizacją i działalnością sądu i placówek, z którymi kurator w przyszłości będzie współpracował, teoretyczne i praktyczne zaznajomienie z zadaniami kuratora, pogłębienie wiedzy z zakresu metodyki pracy kuratorskiej, ale przede wszystkim sprawdzenie przydatności aplikanta do wykonywania zawodu kuratora⁹. Ustawa o kuratorach sądowych przewiduje trzy stopnie służbowe: kurator zawodowy, starszy kurator zawodowy, kurator specjalista (art. 7 u.k.s.), które można

---

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.).

⁷ H. Haak, *Ochrona prawna udzielana przez sąd opiekuńczy*, Toruń 2002, s. 167; H. Haak, *Rola kuratora rodzinnego w realizacji ochrony prawnej udzielanej przez sąd rodzinny*, [w:] T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008, s. 384.

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.). Zob. T. Jedynak, *Rola kuratora rodzinnego w postępowaniu sądowym*, <http://kurator.webd.pl/wp-content/uploads/2010/07/kurator-w-kpc-problemy-28072010.pdf> (dostęp dnia 13 sierpnia 2016 r.).

⁹ Szerzej: rozdział 6 u.k.s. „Aplikanci kuratorscy”.

nadać po trzech latach wyróżniającej się pracy, od dnia poprzedniego awansu (art. 8 u.k.s.).

Zakres obowiązków kuratorów sądowych został uregulowany w dwóch grupach przepisów, związanych z prawem karnym oraz prawem rodzinnym. Do zadań kuratorów dla dorosłych odnoszą się przede wszystkim przepisy: kodeksu karnego, kodeksu karnego wykonawczego oraz w mniejszym stopniu: kodeksu postępowania karnego¹⁰, kodeksu karnego skarbowego¹¹ i kodeksu wykroczeń¹². W odrębnych rozporządzeniach szczegółowo określony został sposób wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych; są to m.in.:

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. poz. 969), które było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. poz. 335 z późn. zm.), uchylonym w związku z wyrokiem TK z dnia 16 grudnia 2014 r. (U 2/14);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji (Dz. U. poz. 104);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz. U. Nr 108, poz. 1018);

---

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.); dalej: k.p.k.

¹¹ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186 ze zm.).

¹² Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.).

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. poz. 773);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 września 2015 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (Dz. U. poz. 1544).

Do zadań powierzonych kuratorom rodzinnym zastosowanie mają m.in. przepisy kodeksu postępowania cywilnego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹³, ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁴ oraz akty regulujące postępowanie w sprawach nieletnich¹⁵. Rozporządzenia wykonawcze, które precyzują obowiązki kuratorów rodzinnych, to m.in.:

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 989);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim (Dz. U. poz. 855);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 sierpnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przeprowadzania wywiadów środowiskowych o nieletnich (Dz. U. Nr 90, poz. 1010);

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego (Dz. U. poz. 468);

---

¹³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.).

¹⁴ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 487 z późn. zm.).

¹⁵ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1654).

– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz. U. Nr 120, poz. 1294);

– rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości oraz Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 7 maja 1983 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania nadzoru nad osobami, w stosunku do których orzeczony został obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu (Dz. U. Nr 25, poz. 110).

Ponadto zarówno kuratorzy rodzinni, jak i kuratorzy dla dorosłych podejmują działania w związku z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁶, poprzez uczestniczenie w pracach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych.

Liczba i problematyka wyżej wymienionych aktów prawnych wskazują na szeroki i różnorodny zakres obowiązków oraz zadań powierzanych kuratorom sądowym. Standardy pracy kuratorów zawodowych zostały określone rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości¹⁷, które obliguje kuratorów wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich do prowadzenia do 100 spraw, w tym 50 własnych, natomiast kuratorów wykonujących orzeczenia w sprawach karnych do prowadzenia do 120 spraw, w tym 50 własnych.

Na dzień 31 grudnia 2015 r. 2010 kuratorów rodzinnych (limity etatów z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców, 42 aplikantów kuratorskich w ramach limitów), wykonywało łącznie 158 397 spraw (333 444 osób objętych postępowaniem), w tym 59 668 prowadzonych przez kuratorów zawodowych i 98 729 przez kuratorów społecznych. Na jednego kuratora zawodowego przypadało więc średnio około 79 spraw, w tym 30 spraw własnych¹⁸.

Na dzień 31 grudnia 2015 r. 3108 kuratorów dla dorosłych (limity etatów z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców, 42 aplikantów kuratorskich w ramach limitów) wykonywało łącznie 344 732 spraw, w tym 243 765 prowadzonych przez kuratorów zawodowych i 100 967 przez kuratorów społecznych. Na jednego

---

¹⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390).

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz. U. Nr 116, poz. 1100).

¹⁸ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015, Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej – Polska, stan na dzień 31 grudnia 2015 r.

kuratora zawodowego przypadają więc średnio około 111 spraw, w tym 78,4 spraw własnych¹⁹.

Realne obciążenie kuratorów zawodowych obu pionów jest znacznie wyższe z uwagi na fakt, że aplikanci, którzy są wliczani do limitów etatów, samodzielnie nie prowadzą spraw (jedynie pod nadzorem patrona), kierownicy zespołów – w związku z art. 41 ust. 2 (priorytet zadań związanych z zarządzaniem zespołem) i art. 14 ust. 5 u.k.s. (pomniejszenie dodatku za pracę terenową do 1/4) – wykonują mniej czynności powierzanych kuratorom liniowym oraz z powodu absencji pracowników (zwolnienia lekarskie, urlopy macierzyńskie i wychowawcze – na 3108 etatów kuratorskich obsada średniokresowa wyniosła 2539)²⁰. W związku z terenowym charakterem pracy kuratora, narażeniem na zmienne warunki atmosferyczne, kontaktami z podopiecznymi w ich miejscu zamieszkania (znaczny poziom zagrożenia chorobami zakaźnymi), absencja chorobowa kuratorów może być wyższa niż pracowników wykonujących swoje zadania w pomieszczeniach biurowych.

Dane statystyczne gromadzone w Ministerstwie Sprawiedliwości (MS-S40 *Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej*) wskazują na znaczące różnice w zakresie wpływu spraw i stanu spraw w zespołach kuratorskich pionu karnego i rodzinnego w poszczególnych okręgach sądów okręgowych w Polsce. Przykładowo: liczba spraw (średnio na etat na dzień 31 grudnia 2015 r.) wykonywanych przez kuratorów pionu karnego okręgu kieleckiego wynosi 78,4, okręgu gorzowskiego – 74,4, natomiast okręgu gliwickiego – 148,2, kaliskiego – 160,5. Podobna sytuacja ma miejsce w pionie rodzinnym: w okręgu białostockim liczba spraw (średnio na etat na dzień 31 grudnia 2015 r.) wykonywanych przez kuratorów rodzinnych wynosi 41,4, w okręgu świdnickim – 48,9, w skrajnej sytuacji znajdują się kuratorzy z okręgu łomżyńskiego – 145,5 spraw w referacie i tarnowskiego – 129,5 spraw²¹. Jak wykazały niniejsze badania, obciążenie pracą

---

¹⁹ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

²⁰ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

²¹ *Równomierność obciążenia pracą zawodowych kuratorów sądowych w latach 2014–2015*, Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji, Ministerstwo Sprawiedliwości, Narada Ministerstwa Sprawiedliwości z kuratorami okręgowymi, 24–26 października 2016 r., prezentacja multimedialna, materiały niepublikowane.

kuratorów sądowych ma wyraźny wpływ na poczucie bezpieczeństwa podczas wykonywania zadań służbowych.

Kuratorzy sądowi wykonują szereg innych czynności, niezawartych w ww. standardach. W 2015 r. kuratorzy dla dorosłych:

- przeprowadzili 293 820 wywiadów środowiskowych (214 183 wykonanych przez kuratora zawodowego, 79 637 przez kuratora społecznego);
- przeprowadzili 70 526 wywiadów kontrolnych kuratora zawodowego w dozorach powierzonych kuratorom społecznym;
- uczestniczyli w 68 558 posiedzeniach wykonawczych sądu;
- uczestniczyli w 5743 posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych (wykonanie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie);
- uczestniczyli w 7693 spotkaniach grup roboczych (j.w.).
- rozpatrzyli 22 277 wniosków o udzielenie pomocy postpenitencjarnej (pomoc została udzielona 20 215 osobom);
- złożyli 192 049 wniosków o wszczęcie postępowań incydentalnych²².

W związku z § 509 ust. 11 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS Nr 5, poz. 22 ze zm.) kuratorzy dla dorosłych kontrolowali również 29 637 spraw zawieszonych w postępowaniu wykonawczym (stan na dzień 31 grudnia 2015 r.)²³.

W 2015 r. kuratorzy rodzinni (poza ww. standardami):

- przeprowadzili 333 184 wywiadów środowiskowych (299 277 wykonanych przez kuratora zawodowego, 33 907 przez kuratora społecznego);

---

²² Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

²³ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

- przeprowadzili 70 526 wywiadów kontrolnych kuratora zawodowego w nadzorach powierzonych kuratorom społecznym;
- uczestniczyli w 46 774 posiedzeniach wykonawczych sądu;
- uczestniczyli w 5817 posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych (wykonanie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie);
- uczestniczyli w 14 794 spotkaniach grup roboczych (j.w.);
- pracowali z 1491 nieletnimi w 103 ośrodkach kuratorskich;
- złożyli 73 651 wniosków o wszczęcie postępowań incydentalnych²⁴.

W związku z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego standardy „nie obejmują przeprowadzania wywiadów środowiskowych oraz obecności przy kontaktach rodziców z dziećmi ustalonych przez sąd opiekuńczy”. Liczba kontaktów, w których uczestniczył kurator sądowy w 2015 r., wyniosła 14 138 (w tym wykonanych przez kuratora zawodowego – 9620, społecznego – 4518).

Ustawa o kuratorach sądowych wymienia zadania, uprawnienia i obowiązki, które są wspólne dla zawodowych kuratorów sądowych, bez względu na specjalizację. Zgodnie z art. 1 u.k.s. kuratorzy realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Funkcje kuratora w wymienionym przepisie są określone na poziomie zadań, a nie czynności, co świadczy o wyższym stopniu złożoności obowiązków powierzanych kuratorom, wymagających od wykonujących je osób wyższych kwalifikacji podmiotowych i profesjonalnych oraz większej samodzielności. Czynność wiąże się z wykonywaniem rutynowych działań, natomiast termin „zadanie” wskazuje na misję, posłannictwo, świadome podejmowanie działań i wybór metod prowadzących do ich realizacji²⁵. Wszystkie działania kuratorów dotyczą sfery wolności i praw

---

²⁴ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

²⁵ A. Martusiewicz, A. Rzepniewski, Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej, [w:] Kurator w społeczeństwie obywatelskim, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 2003, nr 7 (51), s. 153–154.

obywatelskich, w tym przede wszystkim: naruszania życia prywatnego (art. 48 Konstytucji RP²⁶), naruszania tzw. miru domowego i nienaruszalności mieszkania (art. 50 Konstytucji RP) oraz obowiązku udzielania informacji dotyczących własnej osoby (art. 51 ust. 1 Konstytucji RP); wszelkie ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), dlatego też zadania kuratorów zostały zapisane w ustawach lub aktach wykonawczych do tych ustaw. Brak natomiast zapisu dotyczącego uprawnień do przetwarzania danych osobowych. W aspekcie bezpieczeństwa prawnego kuratorów wskazane byłoby w ustawie o kuratorach sądowych zamieścić przepis dotyczący nadania przedmiotowych uprawnień.

O specyfice i zakresie wyznaczonych kuratorowi sądowemu zadań decyduje ich przedmiot, charakter oraz miejsce realizacji²⁷. Do obowiązków kuratorów dla dorosłych należy w szczególności sprawowanie dozorów nad skazanymi, którym karę warunkowo zawieszono, dozorów w związku z warunkowym umorzeniem postępowania i warunkowym zwolnieniem z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, dozorów w związku z leczniczymi środkami zabezpieczającymi (art. 202b § 1 k.k.w.), nadzór nad orzeczonymi środkami karnymi (art. 181a § 2 k.k.w.), kontrola wykonania obowiązków nałożonych na skazanego w okresie próby bez dozoru, nadzór nad wykonaniem kary ograniczenia wolności i prac społecznie użytecznych, przygotowanie skazanego do zwolnienia z zakładu karnego, nadzór nad wykonywaniem kar, środków karnych i środków zabezpieczających z zastosowaniem dozoru elektronicznego, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych (w trybie art. 214 k.p.k. i art. 14 k.k.w.), składanie wniosków do sądu o wszczęcie postępowań incydentalnych, udział w posiedzeniach sądu, udział w pracach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych, udzielanie pomocy postpenitencjarnej.

Do obowiązków kuratorów rodzinnych należy m.in.: sprawowanie nadzorów w sprawach opiekuńczych, w sprawach nieletnich, nadzór nad osobami zobowiązanymi do leczenia uzależnienia alkoholowego, udział kuratora w kontaktach rodziców z małoletnimi dziećmi, odbieranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej, kontrola zobowiązań nałożonych na nieletnich i rodziców, składanie wniosków do

---

²⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

²⁷ J. Zagórski, Orzekanie i wykonywanie kary ograniczenia wolności oraz pracy społecznie użytecznej w świetle analizy przepisów i wyników badań, Warszawa 2003, s. 117.

sądu o wszczęcie postępowań incydentalnych, udział w posiedzeniach sądu, udział w pracach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych.

Wspólne dla wszystkich kuratorów zawodowych są obowiązki wynikające z art. 11 u.k.s.:

- 1) występowanie w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka;
- 2) przeprowadzanie na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych;
- 3) współpraca z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym;
- 4) organizacja i kontrola pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób, uprawnionych do wykonywania dozorów lub nadzorów;
- 5) sygnalizowanie sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki.

Wykonując swoje obowiązki służbowe, kurator sądowy ma prawo do (art. 9 i art. 87 ust. 3 u.k.s.):

- 1) odwiedzania w godzinach od 7.00 do 22.00 osób objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, a także w zakładach zamkniętych;
- 2) żądania okazania przez osobę objętą postępowaniem dokumentu pozwalającego na stwierdzenie jej tożsamości;
- 3) żądania niezbędnych wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd;
- 4) przeglądania akt sądowych i sporządzania z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności służbowych oraz dostępu do dokumentacji dotyczącej podopiecznego i innych osób objętych postępowaniem;

5) żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych.

Ustawa o kuratorach sądowych wskazuje, że kuratorzy wykonują swoje zadania w środowisku otwartym, w miejscu zamieszkania podopiecznych, na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych (art. 3 u.k.s.). W związku z powyższym kuratorzy realizują swoje obowiązki służbowe przede wszystkim w terenie, ale pełnią również dyżury sądowe ustalone przez prezesa sądu rejonowego po zasięgnięciu opinii kierownika zespołu. Czas pracy kuratora zawodowego określony jest wymiarem jego zadań (art. 13 u.k.s.).

Kuratorzy pracując na określonym terenie, współpracują nie tylko z podopiecznymi i ich rodzinami, lecz również z organizacjami samorządowymi i pozarządowymi, władzami lokalnymi, placówkami i instytucjami państwowymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym. Podejmują działania mające na celu pomoc i wsparcie osób poddanych ich pieczy oraz szeroko rozumiane działania profilaktyczne (np. przez aktywny udział w tworzeniu i działalności lokalnych placówek pomocowych, wychowawczych lub resocjalizacyjnych).

Podopiecznymi kuratorów są osoby, których dotyczy postępowanie (art. 3 ust. 2 u.k.s.). W przypadku kuratorów dla dorosłych są to osoby oskarżone, skazane, sprawcy przestępstw, wobec których warunkowo umorzono postępowanie karne, sprawcy, co do których umorzono postępowanie karne i orzeczono środek zabezpieczający, osoby ukarane (w sprawach z kodeksu wykroczeń). W odniesieniu do kuratorów rodzinnych, do podopiecznych możemy zaliczyć: nieletnich oraz małoletnich i ich rodziców, osoby wymagające ustanowienia opieki prawnej (małoletnie i pełnoletnie – całkowicie ubezwłasnowolnione), jak również osoby zobowiązane do podjęcia leczenia odwykowego. W każdym orzeczeniu sądu

jednoznacznie wskazane są osoby, których dotyczy postępowanie i które będą adresatami oddziaływań kuratora²⁸.

Z uwagi na charakter i wagę wykonywanych zadań oraz zakres odpowiedzialności za osoby poddane pieczy kuratora wobec kandydatów do tego zawodu stawiane są wysokie wymagania dotyczące właściwego wykształcenia, kompetencji psychologicznych, zdolności intelektualnych, moralnych i etycznych, profesjonalnej wiedzy, zdrowia fizycznego i psychicznego. Kuratorem zawodowym może być mianowany ten, kto m.in.: posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich; jest nieskazitelnego charakteru; jest zdolny ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków kuratora zawodowego; ukończył wyższe studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych albo inne wyższe studia magisterskie i studia podyplomowe z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych (art. 5 u.k.s.).

Przed przystąpieniem do wykonywania obowiązków zarówno kurator zawodowy, jak i społeczny składają ślubowanie, w którym zobowiązują się powierzone obowiązki kuratora sądowego wykonywać zgodnie z prawem, sumiennie i rzetelnie, a w postępowaniu kierować się zasadami etyki zawodowej, mając na względzie dobro Rzeczypospolitej Polskiej i dobro osób podlegających ich pieczy (art. 6 i 85 u.k.s.).

Etyczne standardy zawodu kuratora oraz moralny wymiar jego pracy, jako osoby zaufania publicznego, sformalizowała Krajowa Rada Kuratorów w Kodeksie etyki kuratora sądowego²⁹, który został uchwalony w związku z art. 46 ust. 1 pkt 1 u.k.s.

Konstytucyjną podstawą do tworzenia samorządów zawodowych, takich jak Krajowa Rada Kuratorów, dla zawodów określonych jako zawody zaufania publicznego, jest art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Stanowi on, że: „W drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Pierwszy typ zadań ma charakter korporacyjny, natomiast drugi typ zadań wiąże się z nadzorem nad

---

²⁸ T. Jedynek, K. Stasiak, *Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych*, Warszawa 2008, s. 52.

²⁹ Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z dnia 6 maja 2004 r., Kodeks etyki kuratora sądowego.

należywym wykonywaniem zawodu, dopuszczaniem do wykonywania zawodu, czuwaniem nad etyką zawodową i sądownictwem dyscyplinarnym³⁰. Definicja zawodu zaufania publicznego odnosi się do „profesjonalnych usług, których wykonywanie wymaga posiadania specjalistycznej wiedzy, potwierdzonej stosownymi certyfikatami zawodowymi”³¹ i do tego rodzaju zawodów „zalicza się profesje polegające na wykonywaniu zadań o szczególnym charakterze z punktu widzenia zadań publicznych i z troski o realizację interesu publicznego”³².

Rada Europy w rekomendacjach z 1992 r., w rozdziale V „Personel zawodowy”³³ wskazała zasady rekrutacji i szkolenia służb nadzorujących wykonywanie kar wolnościowych, zaakcentowała znaczenie odpowiednich cech osobowości, kwalifikacji, doświadczenia osób zajmujących się pracą resocjalizacyjną, wymagań etycznych, a także potrzebę zagwarantowania odpowiedniego statusu zawodowego kuratorów.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka w 2016 r. przygotowała opracowanie dotyczące kuratorskiej służby sądowej, w którym zawarła następującą konkluzję: „Sprawne funkcjonowanie tej grupy zawodowej jest niezmiernie istotne, gdyż skuteczność szeregu zmian prawa w zakresie prawa karnego czy postępowania wobec nieletnich zależy od sposobu działania kuratorów sądowych. Z jednej strony, wykonywane przez kuratorów zadania wywołują istotne skutki w sferze praw i obowiązków jednostki. Z drugiej strony, zadaniem kuratorów jest pomoc w readaptacji społecznej skazanych i resocjalizacji nieletnich, motywacja i wsparcie rodziców w opiece i wychowaniu dzieci, ochrona dobra małoletnich dzieci, oraz praca na rzecz

---

³⁰ *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Polityki Społecznej i Zdrowia Senatu RP przy współudziale Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka, 8 kwietnia 2002 r.*, Warszawa 2002, s. 6.

³¹ A. Krasnowolski, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Listopad 2013, s. 3.

³² *Ibidem*.

³³ Rada Europy Komitet Ministrów Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych, przyjęte 19 października 1992 r. Tekst rekomendacji w języku polskim, w: *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2011, nr 72–73, s. 339–340.

zmniejszania społecznej patologii. W tym sensie aktywność kuratorów przekłada się na poziom porządku i bezpieczeństwa obywateli”³⁴.

W rekomendacjach Rady Europy o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, w części dotyczącej badań nad środkami nieizolacyjnymi, zaznaczone zostało, że: „Należy okresowo przeprowadzać analizę ilościową i jakościową pracy personelu związaną z poszczególnymi zadaniami realizowanymi przy stosowaniu sankcji i środków alternatywnych – pozwoli to na osiągnięcie lepszej efektywności pracy i wpłynie pozytywnie na morale personelu oraz przyczyni się do ochrony jego zdrowia psychicznego”³⁵. Z uwagi na terenowy charakter pracy kuratorów, realizowanie zadań wychowawczo-resocjalizacyjnych w środowisku podopiecznych, szczególnie ważną kwestią są badania dotyczące bezpieczeństwa pracy tej grupy zawodowej.

Określenie funkcjonariusz publiczny, którym jest kurator, oznacza osobę pełniącą czynności urzędowe w imieniu państwa, któremu zapewnia się ochronę prawną, wymierzając sankcje karne tym, których zachowanie skierowane jest przeciwko funkcjonariuszowi. Dlatego też czynności podejmowane przez funkcjonariusza publicznego znajdują się pod szczególną ochroną karnoprawną³⁶. Przedmiotem ochrony funkcjonariusza są: swoboda podejmowania decyzji i wolność (art. 224 k.k.), nietykalność cielesna i powaga instytucji reprezentowanej przez niego (art. 222 k.k.), ochrona życia i zdrowia oraz ochrona prowadzonych przez niego czynności (art. 223 k.k.), godność i powaga funkcjonariusza, a także organu, który reprezentuje oraz konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej (art. 226 k.k.). Z ochrony tej funkcjonariusz korzysta nie tylko podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, ale również wtedy, kiedy bezprawny zamach na jego osobę został

---

³⁴ A. Brudnoch, B. Grabowska-Moroz (współpraca), *Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Analizy i Rekomendacje 2016, nr 3, s. 2.

³⁵ Rekomendacja Rec (2000)22 o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych nr 29, przyjętą przez Komitet Ministrów w dniu 29 listopada 2000 r. Tekst rekomendacji w języku polskim w: *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2011, nr 72–73, s. 367.

³⁶ R. Tomaszewski, *Karno-prawna ochrona funkcjonariusza publicznego*, Studencka konferencja naukowa nr 3, s. 803, <http://www.wspia.eu/dzialalnosc-naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html> (dostęp dnia 19 sierpnia 2016 r.).

podjęty z powodu wykonywanego przez niego zawodu lub zajmowanego stanowiska (art. 231a k.k.)³⁷.

Dotychczas badania dotyczące działalności polskiej kuratorskiej służby sądowej w zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów w aspekcie psychologicznym, fizycznym (zdrowotnym) i prawnym, zostały przeprowadzone i opublikowane m.in. przez B. Hołysta i E. Wojterę³⁸, Ł. Wirkusa³⁹, B. Skowrońskiego⁴⁰, A. Sowę⁴¹ oraz Instytut Wymiaru Sprawiedliwości⁴². Również organ samorządu kuratorskiego – Krajowa Rada Kuratorów, przygotowując roczne analizy statystyczne, uwzględnia tematykę bezpieczeństwa pracy i zagrożeń związanych z wykonywaniem obowiązków przez kuratorów sądowych⁴³.

W porównaniu do liczby opracowań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy *probation officers* w innych krajach, szczególnie w aspekcie psychologicznym⁴⁴, widoczna jest konieczność przeprowadzania systematycznych badań

---

³⁷ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, M. Mozgawa (red.), LEX/el. 2015, komentarz do art. 222, 223, 224, 226, 231a k.k.

³⁸ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa 2013; E. Wojtera, *Bezpieczeństwo pracy kuratora sądowego w ujęciu uniwersalnym i interdyscyplinarnym*, *Resocjalizacja Polska* 2012, nr 3.

³⁹ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora sądowego. Studium teoretyczno-empiryczne*, Kraków 2015.

⁴⁰ B. Skowroński, *Stres sądowych kuratorów zawodowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych i nieletnich*, *Resocjalizacja Polska* 2015, nr 10; B. Skowroński, *Wypalenie zawodowe sądowych kuratorów zawodowych a ich poczucie samoskuteczności i potrzeba superwizji*, [w:] K. Marzec-Holka, K. Mirosław-Nawrocka, J. Moleda (red.), *Współczesne uwarunkowania i wzory procesów resocjalizacji, reintegracji, inkluzji*, Warszawa 2014.

⁴¹ A. Sowa, *Problem wypalenia zawodowego wśród kuratorów*, [w:] B. Zinkiewicz (red.), *Współczesna kuratela sądowa*, Mysłowice 2006.

⁴² D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych*, [w:] D. Wójcik (red. nauk.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 160; D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Trudności w kontaktach z podopiecznymi*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 180.

⁴³ Kuratorska Służba Sądowa w Polsce. Opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych (niepublikowane).

⁴⁴ P.W. Brown, *Probation Officer Burnout: An Organizational Disease/an Organizational Cure*, *Federal Probation* 1986, nr 50(1); A.M. Holgate, I.J. Clegg, *The Path to Probation Officer Burnout: New Dogs, Old Tricks*, *Journal of Criminal Justice* 1991, nr 19; K.R. Lewis, S.L. Lewis, T.M. Garby, *Surviving the Trenches: The Personal Impact of the Job on Probation Officers*, *American Journal of Criminal Justice* 2012, nr 38; B.L. Patterson, *Job Experience and Perceived job Stress Among Police, Correctional, and Probation/Parole Officers*, *Criminal Justice and Behavior* 1992, nr 19(3); C. Simmons, J.K. Cochran, W.R. Blount, *The Effects of Job-Related Stress and Job Satisfaction on Probation Officer's Inclinations to Quit*, *American Journal of Criminal Justice* 1997, nr 21(2); R.L. Thomas, *Stress Perception Among Select Federal Probation and Pretrial Services Officers and Their Supervisors*, *Federal Probation* 1998, nr 52(3); J.T. Whitehead, *Job Burnout and Job Satisfaction Among Probation Managers*, *Journal of Criminal Justice* 1986, nr 14.

w przedmiotowym zakresie w obrębie kuratorskiej służby sądowej. W publikacjach zagranicznych rzadziej poruszane są zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa fizycznego *probation officers*, zapewne z uwagi na fakt, iż w żadnym z krajów Unii Europejskiej kuratorzy nie wykonują swoich zadań wychowawczo-resocjalizacyjnym w miejscu zamieszkania podopiecznych na taką skalę jak w Polsce tj.: 305 773 osób objętych postępowaniem kuratorów dla dorosłych i 333 444 osób objętych postępowaniem kuratorów rodzinnych, czyli łącznie blisko 640 000 osób pozostających pod nadzorem kuratorów sądowych, tylko biorąc pod uwagę stan na dzień 31 grudnia 2015 r. Do tego należy dodać 62 .000 wywiadów wykonanych w obu pionach w 2015 r., co oznacza, że kuratorzy sądowi rocznie kontaktują się z ponad milionem obywateli RP, z reguły w ich środowisku zamieszkania.

Polscy kuratorzy wykonując ustawowe zadania, ingerują w życie osobiste podopiecznych i ich rodzin, na ich terenie i w ich miejscu zamieszkania, posługując się jedynie takimi narzędziami jak siła perswazji, wiedza, umiejętności psychologiczno-pedagogiczne i społeczne oraz zasoby osobiste, własny autorytet i poświęcenie. Wkraczając fizycznie i włączając się emocjonalnie w życie podopiecznych, muszą nauczyć się dystansować od ich problemów i tragedii⁴⁵ na tyle, aby móc profesjonalnie wspierać proces wychowania i resocjalizacji. Osoby nadzorowane często traktują wizyty kuratora w swoim mieszkaniu jako naruszenie prywatności i strefy osobistej, co może wywoływać agresję, szczególnie u osób będących pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających. Zachowanie agresywne jest bardziej prawdopodobne u osób będących pod wpływem alkoholu, kiedy normy kulturowe dostarczają usprawiedliwienia i uzasadnienia zachowaniom antyspołecznym. Po użyciu alkoholu zakres uwagi jednostki zawęża się – przyciągają ją tylko najbardziej wyraziste i niestandardowe bodźce⁴⁶.

W związku z powyższym należy rozważyć, z jakimi zagrożeniami może spotkać się kurator sądowy, pracując w terenie.

Powyższe zagadnienia trafnie ujęte zostały w piśmie Fundacji na Rzecz Rozwoju Probacji PROBARE, z dnia 31 marca 2016 r., skierowanym do Przewodniczącego Krajowej Rady Kuratorów (dalej również skrót: KRK), w związku z art. 46 ust. 1 pkt 4 i

---

⁴⁵ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 131.

⁴⁶ B. Krahe, *Agresja*, Gdańsk 2006, s. 89.

5 u.k.s., na podstawie § 11 pkt 2, 4 i 5 Statutu ww. Fundacji⁴⁷: „Specyfika pracy kuratorów sądowych związana z realizacją zadań wykonywanych w terenie, o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, pociąga za sobą możliwość wystąpienia różnorodnych zagrożeń zawodowych. Kuratorzy wykonują swoje zadania na terenach charakteryzujących się wysokim poziomem patologii i problemów społecznych. W swojej pracy spotykają się z takimi problemami podopiecznych jak: skrajne ubóstwo, brak wykształcenia, bierność zawodowa, wielopokoleniowe i wieloletnie bezrobocie, alkoholizm, narkomania, uzależnienia krzyżowe, prostytutka, przemoc psychiczna i fizyczna, krzywdzenie i zaniedbywanie dzieci, niewydolność wychowawcza rodziców, zaburzenia psychiczne, choroby zakaźne i przewlekłe, agresja wobec najbliższych i kuratora, brak zachowania podstawowych zasad higieny. Sprawy w referacie kuratorów obejmują skazanych z negatywną prognozą resocjalizacyjną, z uwagi na skumulowanie niekorzystnych czynników biopsychicznych, rodzinnych i środowiskowych. Środowisko lokalne, w którym pracują kuratorzy jest wielopokoleniowo patologiczne, o wysokiej przestępczości i poziomie demoralizacji, wielokrotnej karalności mieszkańców i przyzwalającym stosunku społeczności lokalnej do nieprzestrzegania norm prawnych. Kuratorzy prowadzą w większości sprawy o znacznie podwyższonym stopniu trudności zarówno prawnej, jak i emocjonalnej, w rodzinach dotkniętych wielokrotną złożonością ww. problemów, co związane jest też z tendencją podopiecznych do manipulowania nie tylko członkami rodziny, ale także instytucjami niosącymi pomoc. Dużym obciążeniem psychicznym jest pomawianie i znieważanie kuratorów oraz agresja słowna ze strony podopiecznych i ich rodzin. Wykonując swoje ustawowe zadania kuratorzy są narażeni na: różnego rodzaju akty przemocy (fizycznej, emocjonalnej, psychicznej, werbalnej), kontakt z osobami chorymi zakaźnie (gruźlica, HCV, HIV), stresy, ataki agresywnych zwierząt domowych. Jest to praca bardzo angażująca, ale zarazem odpowiedzialna i niebezpieczna. Trzeba w niej wykazać się wysokimi umiejętnościami psychologicznymi, aby odpowiednio motywować podopiecznych

---

⁴⁷ Fundacja na rzecz rozwoju probacji „Probare”, http://www.probare.pl/strony/o_fundacji.htm (dostęp dnia 21 sierpnia 2016 r.).

do zmiany własnego życia i poprawy funkcjonowania swojego oraz członków rodziny, celem realizacji postanowień sądu”⁴⁸.

Porównując wykonywanie zawodu kuratora do innych zawodów o podobnym charakterze w zakresie warunków i higieny pracy, poziomu stresu, realizowanych często w tym samym środowisku lokalnym, związanych z kontaktem z osobami skazanymi (np. Policji, Służby Więziennej, pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej), podczas wykonywania których pracownicy mają zagwarantowaną dodatkową ochronę, uprawnienia lub wsparcie psychologiczne, przykładowo można podać następujące uprawnienia, jakich kuratorzy nie posiadają:

1. Policja: art. 78 ustawy o Policji⁴⁹ (okres służby policjanta traktuje się jako pracę w szczególnym charakterze), art. 108 ust. 2 oraz art. 119 i 120 ustawy o Policji (w razie śmierci policjanta lub członka jego rodziny przysługują: zasilek pogrzebowy, odprawa pośmiertna); ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin⁵⁰; ustawa o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą⁵¹.

2. Służba Więzienna: art. 118 ustawy o Służbie Więziennej⁵²; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 sierpnia 2010 r. w sprawie wykazu chorób, z tytułu których funkcjonariuszowi Służby Więziennej przysługuje jednorazowe odszkodowanie (Tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 736); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie ustalania uszczerbku na zdrowiu

---

⁴⁸ Pismo A. Martuszewicza, Przewodniczącego Fundacji na Rzecz Rozwoju Probacji „Probare”, z dnia 31 marca 2016r., do H. Pawlaczyka, Przewodniczącego Krajowej Rady Kuratorów (niepublikowane).

⁴⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1782).

⁵⁰ Ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 708).

⁵¹ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U. poz. 616 ze zm.).

⁵² Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 713 ze zm.).

funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. poz. 808); art. 30 i 31 ustawy o Służbie Więziennej (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie rodzajów i wykazu stanowisk, na których pracownicy Służby Więziennej wykonują obowiązki służbowe w stałym i bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności, oraz trybu przyznawania dodatku do wynagrodzenia z tego tytułu (Tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1111); art. 24 ustawy o Służbie Więziennej – uprawnienie do przetwarzania informacji i danych osobowych, w tym także bez zgody i wiedzy osób, których dotyczą (kuratorzy nie mają ustawowych uprawnień do przetwarzania danych osobowych); rozdział 13 ustawy o Służbie Więziennej „Zdrowie i bezpieczeństwo funkcjonariuszy w służbie”; art. 164 ust. 2 ustawy o Służbie Więziennej (zwrot kosztów obrony).

3. Pracownicy socjalni: art. 121a ustawy o pomocy społecznej⁵³ – prawo do korzystania z superwizji pracy socjalnej; art. 107 ust. 3a ustawy o pomocy społecznej („Przy przeprowadzaniu rodzinnego wywiadu środowiskowego oraz świadczeniu pracy socjalnej w środowisku może uczestniczyć drugi pracownik socjalny [...]).

---

⁵³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 930 ze zm.).

Rozdział II. Opis zbadanej próby

Zgodnie z dokumentem sporządzonym przez Ministerstwo Sprawiedliwości *Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015 – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej* (symbol MS-S40), na dzień 31 grudnia 2015 r. limit etatów w badanej grupie zawodowej wynosił:

1. W pionie rodzinnym – 2010 kuratorów zawodowych (limity etatów z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców), w tym 42 aplikantów kuratorskich i 215,5 kierowników zespołów. Z zespołami wykonującymi orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich współpracowało 12 289 kuratorów społecznych.
2. W pionie karnym – 3108 kuratorów zawodowych (limity etatów z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców), w tym 42,2 aplikantów kuratorskich i 322,5 kierowników zespołów. Z zespołami wykonującymi orzeczenia w sprawach karnych współpracowało 14 216 kuratorów społecznych⁵⁴.

Limit etatów kuratorów okręgowych wynosił 45, zastępców kuratorów okręgowych – 49⁵⁵.

W analizowanym badaniu ankietowym udział wzięło 2544 kuratorów sądowych, w tym 1698 kuratorów zawodowych (67,2% ze wszystkich ważnych), 805 kuratorów społecznych (31,9%), 23 aplikantów kuratorskich (9%). Łącznie 2526 ważnych. W 18 ankietach nie została zaznaczona żadna z zaproponowanych opcji (dalej skrót: b.d., oznaczający brak danych).

Limit etatów kuratorów zawodowych w Polsce na dzień 31 grudnia 2015 r. wynosił 5212 (kuratorzy okręgowi, ich zastępcy i aplikanci kuratorscy w ramach limitów). Powyższe dane wskazują, że ankietę wypełniło 33% ze wszystkich kuratorów zawodowych i aplikantów oraz 3% kuratorów społecznych w Polsce.

---

⁵⁴ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

⁵⁵ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40o Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015, Sądy Okręgowe – Polska, stan na dzień 31 grudnia 2015 r.

Udział kuratorów z poszczególnych okręgów sądów okręgowych został zaprezentowany na wykresie 1. Brak danych dotyczył 115 respondentów, którzy nie ujawnili, z jakich okręgów pochodzą.

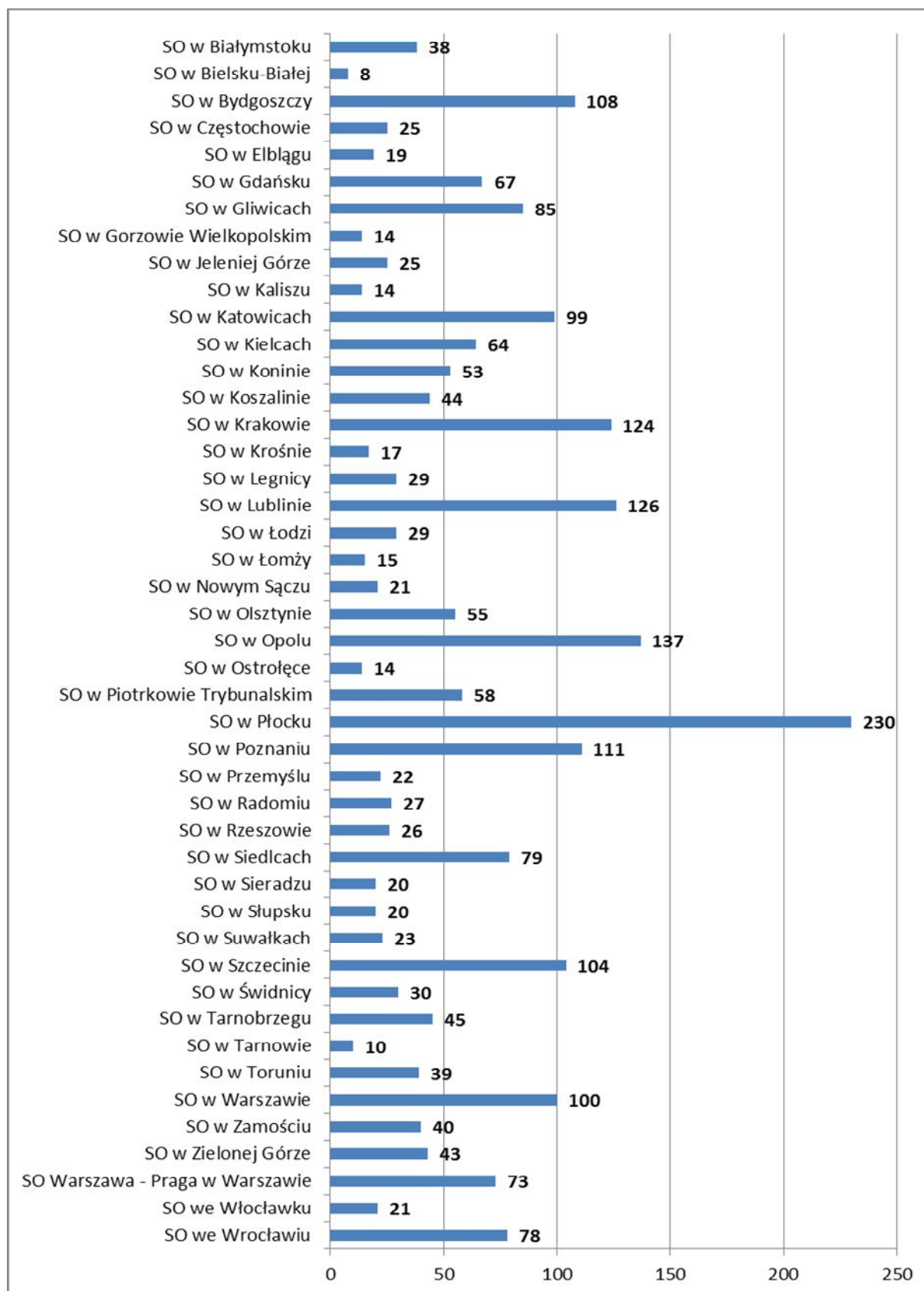
Pierwsze badania z zakresu bezpieczeństwa kuratorów sądowych, na tak dużą skalę, przeprowadzone zostały w 2010 r. przez B. Hołysta i E. Wojterę. Objęto tymi badaniami 4344 kuratorów wyłącznie zawodowych, co stanowiło około 90% ogólnej liczby zatrudnionych w tamtym czasie kuratorów⁵⁶.

---

⁵⁶ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 164.

Wykres 1. Liczba respondentów biorących udział w badaniu z podziałem na poszczególne okręgi sądów okręgowych w Polsce

W badanym modelu kurateli sądowej wyróżnione zostały trzy stopnie służbowe: kurator zawodowy (11,6% ważnych), starszy kurator zawodowy (16,9%), kurator specjalista (57,1%). W powyższym zestawieniu pominięci zostali aplikanci kuratorscy, którzy zostaną mianowani na kuratorów zawodowych po zakończeniu rocznej aplikacji i pozytywnym zdaniu egzaminu kuratorskiego, oraz kuratorzy społeczni, którzy nie podlegają awansowi zawodowemu ze względu na wolontaryjny charakter służby. Największą grupą objętą badaniami byli kuratorzy specjaliści – 965 osób.

W badaniach przeprowadzonych przez Ł. Wirkusa stopień służbowy został wskazany jako zmienna różnicująca poziom stresu w grupie zawodowej kuratorów⁵⁷. W niniejszych badaniach najwyższy poziom bezpieczeństwa zadeklarowali kuratorzy specjaliści – 44,9%, niższy starsi kuratorzy zawodowi – 43,4% i kuratorzy zawodowi – 42,1%⁵⁸.

Jak wynika z danych przekazanych przez Krajową Radę Kuratorów (stan na koniec 2015 r.), średnio w Polsce 1365 osób, które spełniają ustawowe przesłanki, oczekuje na nadanie wyższego stopnia służbowego. W 16 okręgach sądowych ponad 30% z ogólnej liczby kuratorów oczekuje na awans, co może mieć wpływ na zmniejszenie poczucia satysfakcji z pracy. Zarówno w tym zakresie, jak i w zakresie obciążenia pracą, także pojawiają się znaczne dysproporcje. Przykładowo w okręgu toruńskim trzy osoby nabyły uprawnienia do nadania wyższego stopnia służbowego, w tarnobrzeskim i wrocławskim – po siedem osób. Natomiast w okręgu katowickim 137 kuratorów oczekuje na awans, w gliwickim – 98, w łódzkim – 85, w warszawsko-praskim – 64⁵⁹.

Awans w hierarchii zawodowej ma istotne znaczenie zarówno dla każdego kuratora, jak również dla jego współpracowników. Instytucja awansu stanowi ważny i niezbędny czynnik rozwoju zawodowego kuratorów sądowych. Dla awansowanego jest widocznym znakiem, że jego zaangażowanie w pracę, wysiłek włożony w podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe uzyskały uznanie przełożonych.

---

⁵⁷ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*, s. 158.

⁵⁸ Udział kuratorów, którzy udzielili odpowiedzi pozytywnej na pytanie: „Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych w terenie”.

⁵⁹ Dane statystyczne otrzymane dzięki uprzejmości Pani R. Cieszko – Sekretarza Krajowej Rady Kuratorów.

Nadanie wyższego stopnia służbowego jest niewątpliwie źródłem satysfakcji nie tylko w sferze symbolicznej w postaci pewnego prestiżu w grupie, ale wiąże się on również z podniesieniem statusu ekonomicznego⁶⁰. Ponadto wpływa korzystnie na samoocenę, zwiększając wiarę we własne siły, motywując do dalszych działań i rozwoju.

Kuratorzy zawodowi w strukturach sądów rejonowych funkcjonują w zespołach, którymi zarządzają kierownicy, do których obowiązków zgodnie z art. 41 ust. 1 u.k.s. należy wykonywanie działań niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w zakresie działań zespołu, a w tym:

- 1) koordynowanie zadań kuratorów zespołu;
- 2) udział w planowaniu i nadzór nad wydatkowaniem środków finansowych przeznaczonych dla kuratorów;
- 3) przedstawianie kuratorowi okręgowemu wniosków i opinii dotyczących awansowania kuratorów zawodowych zatrudnionych w zespole oraz w zakresie zatrudniania kandydatów do pracy;
- 4) opiniowanie wniosków kuratorów zawodowych dotyczących ich przeniesienia;
- 5) określanie zakresu obowiązków kuratorów zawodowych;
- 6) organizowanie działalności kuratorów społecznych;
- 7) przedstawianie prezesowi sądu rejonowego wniosków o powołanie i odwołanie kuratorów społecznych;
- 8) przeprowadzanie szkoleń kuratorów społecznych;
- 9) zatwierdzanie wniosków dotyczących ryczałtów kuratorów sądowych;
- 10) nadzorowanie terminowości wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych;
- 11) wyznaczanie patronów dla aplikantów kuratorskich;

---

⁶⁰ T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 69–70.

- 12) sporządzanie sprawozdań i informacji o działalności zespołu;
- 13) koordynowanie obsługi biurowej zespołu;
- 14) reprezentowanie zespołu na zewnątrz;
- 15) współdziałanie z prezesem sądu rejonowego.

Za funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej w okręgu odpowiada kurator okręgowy. Do zakresu jego działania w szczególności należy:

- 1) wykonywanie działań niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w okręgu;
- 2) koordynowanie działalności kuratorów sądowych na terenie swego działania;
- 3) reprezentowanie kuratorskiej służby sądowej na zewnątrz;
- 4) nadzór nad pracą kierowników zespołów kuratorskiej służby sądowej;
- 5) kontrola i ocena pracy kuratorów sądowych, aplikantów kuratorskich oraz przeprowadzanie wizytacji i lustracji;
- 6) udział w planowaniu i nadzór nad wydatkowaniem środków przeznaczonych dla kuratorów sądowych i ośrodków kuratorskich;
- 7) przygotowanie planu etatów kuratorskich i obsługi administracyjnej w okręgu oraz projektu rozdziału etatów pomiędzy poszczególne jednostki;
- 8) opiniowanie kandydatów na aplikantów kuratorskich;
- 9) występowanie z wnioskami kadrowymi dotyczącymi kuratorów zawodowych w okręgu;
- 10) nadzór merytoryczny nad ośrodkami kuratorskimi;
- 11) organizowanie szkoleń kuratorów zawodowych w okręgu;
- 12) nadzór nad udzielaniem pomocy postpenitencjarnej;

13) określanie szczegółowych zakresów obowiązków zastępcy kuratora okręgowego oraz kierowników zespołów kuratorskiej służby sądowej;

14) rozpoznawanie skarg i wniosków dotyczących czynności kuratorów sądowych w okręgu;

15) wykonywanie innych czynności zleconych przez prezesa sądu okręgowego.

Uczestnikami badań ankietowych zostało 255 kierowników zespołów, czyli 47,4% z całej kadry zarządzającej zespołami kuratorskimi w Polsce. Kuratorów okręgowych reprezentowała w badaniach niewielka grupa 9 osób (20% spośród osób zarządzających okręgami) i 12 zastępców kuratorów okręgowych (24,5% spośród osób pełniących tę funkcję). Już podczas badań pilotażowych jeden z respondentów zgłosił, że funkcję kuratora okręgowego pełni od kilkunastu lat i nie ma bezpośredniego kontaktu z zagrożeniami wskazywanymi w ankiecie, co może uzasadniać niską frekwencję tej grupy kuratorów.

Zespoły kuratorskiej służby sądowej wykonujące orzeczenia w sprawach karnych oraz w sprawach rodzinnych i nieletnich powołuje prezes sądu okręgowego. Natomiast w przypadku gdy powołanie dwóch lub więcej zespołów byłoby niecelowe, np. ze względu na małą liczbę zatrudnionych kuratorów, może powołać jeden zespół wykonujący orzeczenia w sprawach karnych, rodzinnych i nieletnich (art. 39 ust. 1 i 2 u.k.s.). W 45 okręgach sądów okręgowych utworzonych zostało 538 zespołów kuratorskich, w tym: 208 wykonujących orzeczenia w sprawach karnych (38,7%), 170 zespołów wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich (31,6%) i 160 zespołów łączonych (29,7%)⁶¹. Do badań włączyło się 1337 kuratorów zawodowych i społecznych związanych z zespołami karnymi (53,2% ważnych), 985 kuratorów z zespołów rodzinnych (39,2%), 190 kuratorów z zespołów łączonych (7,6%). 32 respondentów nie podało powyższych danych. Najliczniej reprezentowaną grupą w badaniach byli kuratorzy wykonujący orzeczenia w sprawach karnych – ponad połowa ankietowanych.

---

⁶¹ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015...

Standardy pracy kuratora zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego⁶². Wymieniony akt prawny wskazuje maksymalną liczbę spraw, którą może wykonywać kurator zawodowy w każdym pionie, czyli kuratorzy rodzinni łącznie do 100 spraw, w tym do 50 własnych i od 15 do 25 nadzorów własnych, natomiast kuratorzy dla dorosłych do 120 spraw, w tym 50 własnych i od 20 do 35 dozorów własnych. W § 2 ww. rozporządzenia zostało zaznaczone, że standardy nie obejmują przeprowadzania wywiadów środowiskowych oraz obecności przy kontaktach rodziców z dziećmi ustalonych przez sąd opiekuńczy.

W tabeli 1 przedstawione zostało obciążenie respondentów wszystkimi sprawami pozostającymi w ich referatach.

Tabela 1. Liczba spraw w referacie kuratorów zawodowych biorących udział w badaniu z podziałem na zatrudnienie w zespołach wykonujących orzeczenia w sprawach karnych oraz rodzinnych i nieletnich, a także łączonych (wykonujących orzeczenia w sprawach karnych, rodzinnych i nieletnich)

Obciążenie wszystkimi sprawami w referacie kuratora	Zatrudniony w zespole wykonującym orzeczenia w sprawach karnych	Zatrudniony w zespole wykonującym orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich	Zatrudniony w zespole wykonującym orzeczenia w sprawach karnych, rodzinnych i nieletnich
Do 100 spraw	23,1%	63,7%	39,3%
Od 101 do 120 spraw	31,5%	25,4%	29,2%
Od 121 do 180 spraw	40,4%	8,0%	28,6%
Powyżej 180 spraw	5,0%	2,9%	3,0%

Informacje przekazane przez kuratorów wskazują na przekroczenie obciążeń pracą (dane liczbowe zaznaczone w tabeli 1 kolorem czerwonym) wśród kuratorów

⁶² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz. U. Nr 116, poz. 1100).

zatrudnionych w zespołach dla dorosłych w 45,4%, w zakresie kuratorów rodzinnych w 36,3% przypadków, w zespołach łączonych jest to trudniejsze do określenia z uwagi na brak wyróżnienia podziału specjalizacji, jednakże przekroczenie standardów dotyczy co najmniej 31,6% tej grupy respondentów.

Obciążenia kuratorów zawodowych sprawami nie można wyliczać wyłącznie poprzez analizowanie danych statystycznych, bez uwzględnienia faktu, że aplikanci, którzy są wliczani do limitów etatów, samodzielnie nie prowadzą spraw (jedynie pod nadzorem patrona), kierownicy zespołów – w związku z art. 41 ust. 2 u.k.s. (priorytet zadań związanych z zarządzaniem zespołem) i art. 14 ust. 5 u.k.s. (pomniejszenie dodatku za pracę terenową do 1/4) – wykonują mniej czynności powierzanych kuratorom liniowym oraz z powodu absencji pracowników (zwolnienia lekarskie, urlopy macierzyńskie i wychowawcze). W związku z terenowym charakterem pracy kuratora absencja chorobowa kuratorów może być wyższa niż pracowników wykonujących swoje zdania w pomieszczeniach biurowych (zob. s. 7). Na okres nawet długotrwałej, kilkuletniej nieobecności kuratora (urlop macierzyński i wychowawczy) nie ma możliwości zatrudnienia w zastępstwie innego pracownika.

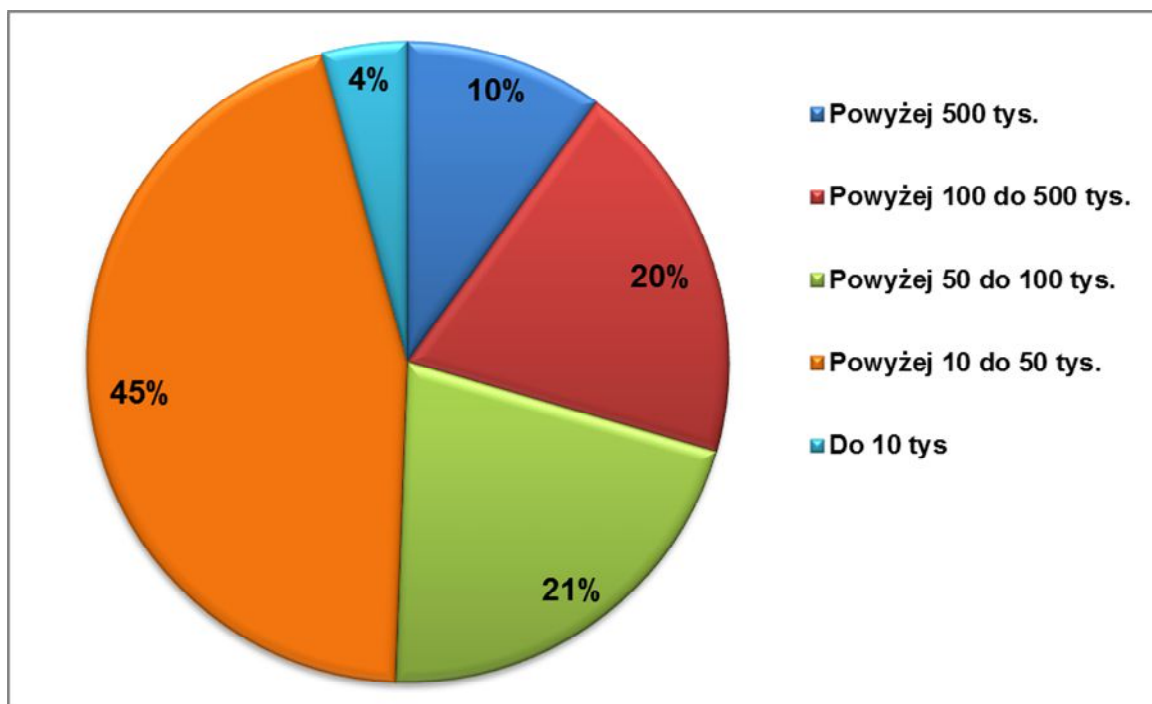
Przeciążenie pracowników zbyt dużą liczbą zadań, zwłaszcza związanych z biurokracją i nadmierną ilością „roboty papierkowej”, może zwiększać poziom stresu i prowadzić do wypalenia zawodowego⁶³.

Kolejne dane socjodemograficzne zbierane podczas badania dotyczą wielkości miejscowości z siedzibą sądu, na rzecz którego respondenci wykonują powierzone im zadania (wykres 2).

---

⁶³ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 102–104; Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*, s. 98.

Wykres 2. Udział kuratorów w badaniu według wielkości miejscowości, w których znajduje się siedziba sądu, na rzecz którego respondenci wykonują powierzone zadania

Najmniejsza grupa respondentów jest zatrudniona (kuratorzy zawodowi) lub współpracuje (kuratorzy społeczni) z sądami w niewielkich miejscowościach do 10 000 osób (4,3%), największa w miejscowościach średnich w przedziale od 10 000 do 50 000 ludności (45,1%), pozostała część (50,6%) z sądami w dużych miastach powyżej 50 000 ludności. 39 osób pominęło pytanie dotyczące miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu.

Kuratorzy zawodowi pełnią dyżury w siedzibie sądu, ale większość powierzonych zadań wykonują w środowisku podopiecznych, także na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych. Terenem ich działania może być teren miasta, w którym znajduje się sąd, jak również inne miejscowości, gminy, wsie znajdujące się we właściwości danego sądu. Kuratorzy społeczni pracują w środowisku zamieszkania osób powierzonych ich pieczy.

Dominująca liczba kuratorów (63,9%) określiła w ankiecie swój teren służbowy jako „częściowo miejski i częściowo wiejski”, na typowo miejskim terenie swoje zadania wykonuje 22,8% respondentów, typowo wiejskim – 10,6%, podmiejskim – 2,6%.

Badania przeprowadzone przez B. Hołysta i E. Wojterę wykazały, że ataki na kuratorów najczęściej mają miejsce na wsiach i w największych miastach (od 50 000), natomiast najmniejsze zagrożenie występuje w małych miastach (do 10 000)⁶⁴, czyli w miejscowościach, gdzie jest najmniejsza liczba zatrudnionych respondentów.

Kuratorzy miesięcznie muszą pokonać dziesiątki lub nawet setki kilometrów, aby dotrzeć do swoich podopiecznych, ich rodzin, placówek, instytucji i organizacji, z którymi współpracują, oraz do osób, wobec których sąd zarządził przeprowadzenie wywiadu środowiskowego lub wykonanie innych jednorazowych czynności. Wykonanie powierzonych zadań wobec osób, które nie są znane kuratorowi z wcześniej prowadzonych postępowań, jest szczególnie trudne w związku z nieznaną trybu życia, co często wiąże się z wielokrotnym dojeżdżaniem do miejsca ich zamieszkania, z uwagi na problemy z zastaniem podsądnych. Nierzadko zdarzają się sytuacje, w których adres podany w dokumentacji przekazanej do zespołu kuratorskiego jest nieaktualny, niedokładny (np. ogródki działkowe, dworzec PKP), niezgodny ze stanem faktycznym, co wymaga od kuratora wykonania wielu czynności w terenie w celu ustalenia właściwego lub aktualnego miejsca pobytu adresata.

Respondentom podczas badań ankietowych zadane zostało pytanie dotyczące najbardziej oddalonych miejsc, w których wykonują swoje zadania. Z udzielonych odpowiedzi, zamieszczonych w tabeli 2, wynika, że tylko 39,1% kuratorów jest zobligowana dojechać do najbardziej oddalonego miejsca zamieszkania swojego podopiecznego do 20 kilometrów, ponad połowa kuratorów (51,1%) pokonuje od 21 do 50 km. Co dziesiąty kurator nawiązuje kontakt z nadzorowanym lub dozorowanym w odległości większej niż 50 kilometrów od siedziby sądu. Uwzględniając, że każdy z kuratorów prowadzi w terenie określoną standardami liczbę spraw⁶⁵, czyli kuratorzy rodzinni od 15 do 25 nadzorów własnych, natomiast kuratorzy dla dorosłych od 20 do 35 dozorów własnych, oraz wykonuje szereg innych czynności i zadań w środowisku lokalnym, opisanych szczegółowo w rozdziale I

---

⁶⁴ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 220.

⁶⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz. U. Nr 116, poz. 1100).

niniejszego raportu⁶⁶, należy wziąć pod uwagę, jako istotne, zagrożenia pracy kuratora związane z poruszaniem się transportem własnym po drogach publicznych i nie tylko (np. po drogach leśnych), terenach trudno dostępnych, gruntowych, nieprzejezdnych, zwłaszcza w sezonie zimowym, nieoznakowanych, bez dostępu do komunikacji publicznej (ryzyko wypadku drogowego, uszkodzenie i amortyzacja prywatnego samochodu, czyli zmniejszenie wartości przez szybsze zużycie). Kuratorzy w ankietach podawali również wyższe koszty ubezpieczenia przy zgłoszeniu ubezpieczycielowi faktu wykorzystywania pojazdu do celów służbowych.

Tabela 2. Odpowiedź kuratorów sądowych na pytanie: „Jak daleko od siedziby sądu, w którym Pani/Pan pracuje, jest najbardziej oddalone miejsce zamieszkania Pani/Pana podopiecznego?”

Odległość zamieszkania podopiecznego kuratora od siedziby sądu	Liczba odpowiedzi	Procent odpowiedzi ważnych [%]
Do 20 km	984	39,1
Od 21 do 50 km	1286	51,1
Od 51 do 80 km	229	9,1
Powyżej 80 km	17	0,7
Ogółem odpowiedzi ważne	2516	100,0
Brak danych	28	
Ogółem	2544	

O specyfice i zakresie wyznaczonych kuratorowi sądowemu zadań decyduje ich przedmiot, charakter oraz miejsce realizacji⁶⁷. Sprawy, które prowadzą zawodowi kuratorzy dla dorosłych, dotyczą skazanych z grupy podwyższonego ryzyka

⁶⁶ Chodzi m.in. o: przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i wywiadów kontrolnych kuratora zawodowego w dozorach/nadzorach powierzonych kuratorom społecznym, uczestniczenie w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych i spotkaniach grup roboczych (wykonanie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie), obecności przy kontaktach rodziców z dziećmi, obowiązek kontrolowania przestrzegania przez wyznaczone podmioty ustalonych zasad organizacji pracy skazanych w związku z wykonywaniem kary ograniczenia wolności, poprzez wizyty w wybranych miejscach pracy skazanych, co najmniej raz w miesiącu w każdym podmiocie.

⁶⁷ J. Zagórski, *Orzekanie i wykonywanie...*, s. 117.

(art. 169b § 5 k.k.w.), wymagających podjęcia intensywnej oddziaływań resocjalizacyjnych, profilaktycznych i kontrolnych w związku ze skumulowaniem niekorzystnych czynników biopsychicznych, rodzinnych i środowiskowych. Natomiast zawodowi kuratorzy rodzinny sprawują nadzory w sprawach trudnych lub wymagających bezzwłocznego podjęcia czynności⁶⁸.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania na terenach charakteryzujących się wysokim poziomem patologii i problemów społecznych, takich jak zła sytuacja ekonomiczna mieszkańców, bezrobocie, toksykomania, rozpad więzi społecznych i rodzinnych, zanikanie tradycyjnych wartości w życiu rodzinnym i społecznym, migracje za pracą, nieprzestrzeganie norm prawnych. W związku z powyższym w swojej pracy spotykają się z takimi problemami podopiecznych jak: skrajne ubóstwo, bezdomność, brak wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, bierność zawodowa, wielopokoleniowe i długotrwałe bezrobocie, alkoholizm, narkomania, uzależnienia krzyżowe, prostytutka, przemoc psychiczna i fizyczna, krzywdzenie i zaniechanie dzieci, niewydolność wychowawcza rodziców, zaburzenia psychiczne, choroby zakaźne i przewlekłe, brak zachowania podstawowych zasad higieny.

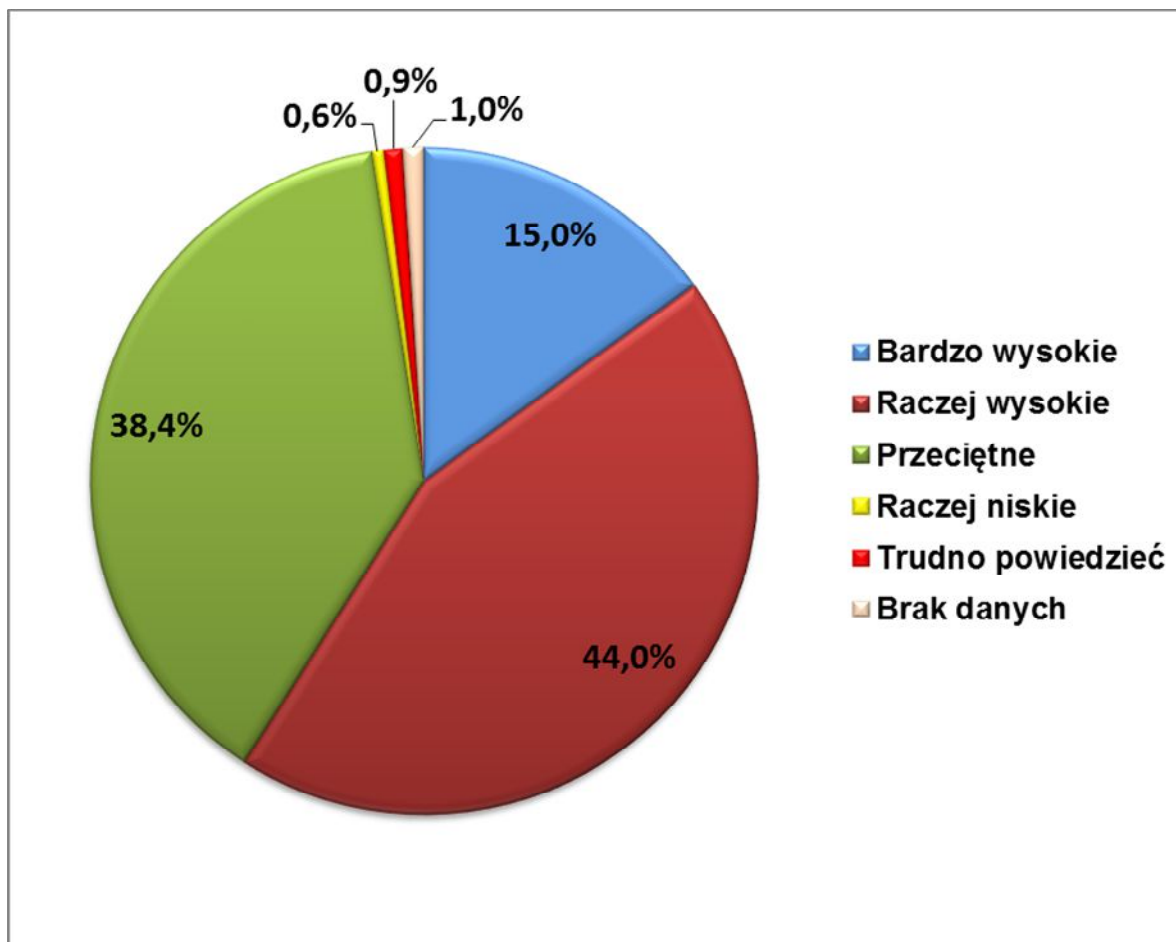
Podsądni są w dużej mierze wieloletnimi beneficjentami ośrodków pomocy społecznej i organizacji charytatywnych, klientami urzędów pracy, zamieszkującymi w środowisku o wysokim poziomie przestępczości i demoralizacji, wielokrotnej karalności mieszkańców i przyzwalającym stosunku społeczności lokalnej do nieprzestrzegania norm prawnych.

Z uwagi na powyższe, podczas prowadzonych badań kuratorzy zostali zapytani o nasilenie problemów społecznych, z jakimi spotykają się podczas wykonywania powierzonych zadań.

---

⁶⁸ § 5 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 989).

Wykres 3. Odpowiedź kuratorów na pytanie: „Jak określiłaby/określiłby Pani/Pan nasilenie problemów społecznych na swoim terenie służbowym”

Blisko 60% kuratorów określiła nasilenie problemów społecznych w środowisku lokalnym swoich podopiecznych jako bardzo wysokie (15%) lub raczej wysokie (44%), jako przeciętne – 38,4%. Odpowiedzi „raczej niskie” i „trudno powiedzieć” udzieliło mniej niż po 1% respondentów. Żaden z kuratorów nie zaznaczył odpowiedzi „bardzo niskie” w stosunku do nasilenia problemów społecznych.

Podczas badań przeprowadzanych przez Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, polegających m.in. na analizie dokumentacji sporządzanej przez kuratorów sądowych, wyodrębnionych zostało 14 czynników ryzyka (problemów) mających wpływ na ocenę trudności dozoru. Czynniki podstawowymi były:

- brak pracy/źródła utrzymania,
- nadużywanie lub uzależnienie od alkoholu,
- używanie lub uzależnienie od narkotyków,

- przemoc w rodzinie,
- poważne zaburzenia psychiczne dozorowanego.

Do czynników drugorzędnych zaliczono:

- brak wykształcenia (podstawowe lub niepełne podstawowe),
- brak mieszkania lub złe warunki mieszkaniowe,
- negatywna podstawa życiowa dozorowanego,
- naruszanie zasad współżycia społecznego,
- rodzina patologiczna bądź niezaradna życiowo,
- zaburzone relacje w rodzinie,
- kontakty ze środowiskiem kryminogennym,
- wrogi stosunek do kuratora,
- uchylanie się od dozoru.

Zgodnie z wynikami badań Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości na ocenę trudności postępowania wykonawczego wpływa nie tylko liczba czynników negatywnych, lecz także ich nasilenie⁶⁹. Czynniki te mają również wpływ na ocenę bezpieczeństwa pracy kuratora.

Zadania powierzone kuratorom wymagają odpowiedniego wykształcenia, umiejętności, zdolności, predyspozycji, doświadczenia życiowego i gotowości do ciągłego rozwoju. W związku z powyższym kuratorzy zostali również zapytani o takie dane społeczno-demograficzne jak: wiek, staż pracy, wykształcenie, płeć, stan cywilny, potomstwo.

Staż pracy wśród kuratorów zawodowych biorących udział w badaniu podany został w przedziale od 0 (czyli poniżej roku) do 45 lat, wśród kuratorów społecznych od 0 do 44 lat.

---

⁶⁹ K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Więcek-Durańska, D. Wójcik, *Wyniki analizy dozoru kuratora orzeczonego przy warunkowym zawieszeniu kary pozbawienia wolności na podstawie akt wykonawczych*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 292.

Tabela 3. Staż pracy kuratorów sądowych z podziałem na kategorie (lata pracy/kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz społeczni)

Staż pracy w kategoriach		Zawodowi i aplikanci oraz społeczni		Ogółem
		Zawodowy lub aplikant	Społeczny	
Do 3 lat	n	113	198	311
	%	6,7%	24,9%	12,5%
Powyżej 3 do 10 lat	n	439	332	771
	%	26,0%	41,8%	31,1%
Powyżej 10 do 20 lat	n	626	222	848
	%	37,1%	28,0%	34,2%
Powyżej 20 lat	n	511	42	553
	%	30,3%	5,3%	22,3%
Ogółem	n	1689	794	2483
	%	100,0%	100,0%	100,0%

W badaniach najliczniej była reprezentowana grupa kuratorów sądowych ze stażem w przedziale 11–20 lat, jednakże przy podziale na pracowników sądów i wolontariuszy następuje znaczne zróżnicowanie. Wśród kuratorów zawodowych 37,1% stanowią respondenci ze stażem 11–20 lat (najczęściej zaznaczana opcja), wśród kuratorów społecznych najwięcej było ankietowanych ze stażem 4–20 lat (41,8%). Opisywane różnice mogą być wynikiem większej fluktuacji kadr w grupie kuratorów wykonujących powierzone zadania społecznie. Z doświadczeń ankietowanych (kuratorzy zawodowi) wynika, że zmieniające się przepisy prawne, rosnące wymagania dotyczące sporządzanej dokumentacji, konieczność prowadzenia coraz trudniejszych emocjonalnie spraw (sprawy medialne, zwiększająca się skargowość i roszczeniowość podopiecznych, brak szacunku dla autorytetów, nowe rodzaje uzależnień) oraz wzrastające zagrożenie życia i zdrowia podczas wykonywania obowiązków powodują, iż kuratorzy społeczni z dużym stażem rezygnują z pełnionych funkcji. Delegaci Krajowej Rady Kuratorów, po wypełnieniu ankiet dodatkowo zapytani o przyczyny przedmiotowych decyzji, podali:

- nieadekwatna kwota ryczałtu w stosunku do faktycznie poniesionych kosztów, szczególnie w nadzorach opiekuńczych w rodzinach wielodzietnych zamieszkałych na terenach wiejskich (kontakt z różnymi szkołami, do których uczęszczają małoletnie dzieci, udział w grupach roboczych itp.);
- przeprowadzona w ostatnich latach redukcja środków finansowych na ryczałty dla kuratorów społecznych;
- wysoki poziom odpowiedzialności szczególnie w nadzorach opiekuńczych (sprawy medialne, udział kuratora w rozprawach sądowych);
- bardzo wysokie wymagania pracy merytorycznej;
- trudności z pogodzeniem pracy zawodowej z pełnieniem funkcji społecznej;
- konieczność bieżącego monitorowania zmieniających się przepisów prawa;
- wzrastające zagrożenie życia i zdrowia kuratorów;
- nowe uzależnienia wśród podopiecznych.

Większość ankietowanych wśród kuratorów zawodowych zadeklarowało staż pracy powyżej 10 lat – 1137 osób, co stanowi 67,4%. Powyższy dane dotyczą okresów znacznego zwiększania etatyżacji kuratorskiej służby sądowej w drugiej połowie lat 90. XX wieku i w latach 2006–2007⁷⁰ (należy uwzględnić fakt, iż te osoby zostały kuratorami zawodowymi rok później, po zakończeniu aplikacji). Pracownicy z krótkim stażem do trzech lat stanowili najmniej liczną grupę respondentów – 113 osób (6,7%), co zapewne jest wynikiem wstrzymania etatyżacji kuratorskiej służby sądowej od 2011 r.

Ł. Wirkus w swoich badaniach wykazał, że najdłużej pracujący kuratorzy przejawiają przeciętne i wysokie poczucie stresu zawodowego. Największe nasilenie następuje w przedziale od 26 do 40 lat pracy, nieznacznie niższe przejawiają kuratorzy ze stażem pracy od 15 do 25 lat, najniższe od roku do 14 lat pracy⁷¹. W badanej grupie

---

⁷⁰ W 2005 r. liczba etatów kuratorskich wynosiła 4138 i w 2007 r. wzrosła do 5023 (zwiększenie o 885 etatów), dane za: K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapewniamy więzienia nadużywając środki probacji*, *Probacja* 2013, nr 2, s. 31.

⁷¹ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*, s. 160.

funkcjonariuszy publicznych poziom stresu zawodowego wzrasta mimo zdobywania kolejnych stopni awansowych i podnoszenia kwalifikacji. Zjawisko to zostało określone jako specyficzne, „ponieważ w zasadzie większe doświadczenie profesjonalne powinno wpływać minimalizująco na odczuwany stres, szczególnie w dymensjach: kontakty z podopiecznymi i struktura zarządzania kuratorami. Uzyskane wyniki badań mogą świadczyć o potęgujących się szkodliwych uwarunkowaniach w środowisku pracy”⁷². B. Hołyst i E. Wojtera przedstawili dane, z których wynika, że największa częstotliwość ataków występuje wobec kuratorów ze stażem pracy 10–20 lat oraz w wieku 36–45 lat (ataki werbalne i fizyczne)⁷³.

W niniejszych badaniach zostało również potwierdzone, że wraz z upływem lat pracy maleje poziom poczucia bezpieczeństwa respondentów podczas wykonywania zadań w terenie. Kuratorzy sądowi uznali swoją pracę jako niebezpieczną: ze stażem do 3 lat – w 79,6%, ze stażem powyżej 3 do 10 lat – w 81,2%, ze stażem powyżej 10 do 20 lat – w 84,7%, powyżej 20 lat – w 89,3%.

Kuratorzy sądowi zapytani o rok urodzenia podali daty od 1942 r. do 1994 r., natomiast wiek od 22 do 74 roku życia.

---

⁷² *Ibidem*, s. 159.

⁷³ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 185, 189.

Tabela 4. Wiek kuratorów sądowych w kategoriach (kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz kuratorzy społeczni)

Wiek w kategoriach		Kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz społeczni		Ogółem
		Zawodowy lub aplikant	Społeczny	
do 30 lat	n	42	78	120
	%	2,50%	9,90%	4,90%
36–45 lat	n	929	426	1355
	%	56,30%	53,90%	55,60%
46–55 lat	n	476	202	678
	%	28,90%	25,60%	27,80%
56–60 lat	n	131	50	181
	%	7,90%	6,30%	7,40%
61 lat i więcej	n	71	34	105
	%	4,30%	4,30%	4,30%
Ogółem	n	1649	790	2439
	%	100,00%	100,00%	100,00%

W statystykach sporządzanych na potrzeby Ministerstwa Sprawiedliwości (symbol: MS-S40) nie są gromadzone dane socjodemograficzne dotyczące wieku, płci, rodzaju wykształcenia, stażu pracy czy stopnia zawodowego kuratorów. Przedmiotowe dane dotyczące 4642 kuratorów zawodowych zebrał kilka lat temu Instytut Wymiaru Sprawiedliwości (stan na dzień 31 grudnia 2007 r.). Zgodnie z powyższymi informacjami, w zakresie:

- płci – większość kuratorów – prawie 80% – to kobiety, w 20% mężczyźni;
- wieku – rozpiętość wieku od 24 do 75 lat – średnia wieku wynosiła 41 lat;

- stażu pracy – od miesiąca do ponad 26 lat – średnia to 4,8 roku⁷⁴.

Prezentowane dane pochodzą sprzed 9 lat i w związku z powyższym zapewne mogła się zmienić struktura wieku i stażu kuratorów. W obecnych badaniach w zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów, z grupy kuratorów zawodowych i aplikantów, którzy wypełnili ankiety (odpowiedzi ważne):

- 76,6% respondentów to kobiety, 23,4% – mężczyźni;
- rozpiętość wieku od 24 do 74 lat – średnia wieku wyniosła 44,5 roku;
- staż pracy – od 0 (czyli poniżej roku) do 45 lat – średnia to 15,5 roku.

Dane z tabeli 4 wskazują na największy udział w badaniu kuratorów sądowych w wieku 36–45 lat – 1355 osób (55,6% respondentów), następnie w wieku do 46–55 lat – 678 osób (27,8%), powyżej 55 roku życia – 286 osób (11,7%), najmłodsza grupa do 30 roku życia to 120 osób (4,9%).

Dominująca grupa kuratorów zawodowych (wraz z aplikantami) w wieku 36–45 lat (929 ankietowanych) są to pracownicy zatrudniani w latach 90. XX wieku, kiedy to zmieniał się model kurateli ze społeczno-zawodowego na zawodowo-społeczny. W tym czasie liczba etatów kuratorskich w pionie dla dorosłych dynamicznie wzrosła z 722 osób zatrudnionych w służbie kuratorskiej w 1990 r., do 1712 w 2000 r. (wzrost o 237%)⁷⁵. Najistotniejsze było przydzielenie przez Ministerstwo Sprawiedliwości 900 etatów kuratorskich w 1995 r.⁷⁶ Kolejne znaczne zwiększenie zatrudnienia nastąpiło w 2007 r., kiedy w związku z zamiarem wprowadzenia dozoru elektronicznego skierowano do pionu kurateli dla dorosłych 300 dodatkowych etatów kuratorskich⁷⁷.

Wśród respondentów 1849 to kobiety, co stanowi 72,7% ankietowanych, 637 respondentów to mężczyźni – 25,0%, 58 osób nie wskazało płci (2,3%).

---

⁷⁴ B. Gruszczyńska, *Statystyczny obraz kurateli w Polsce*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 115–117.

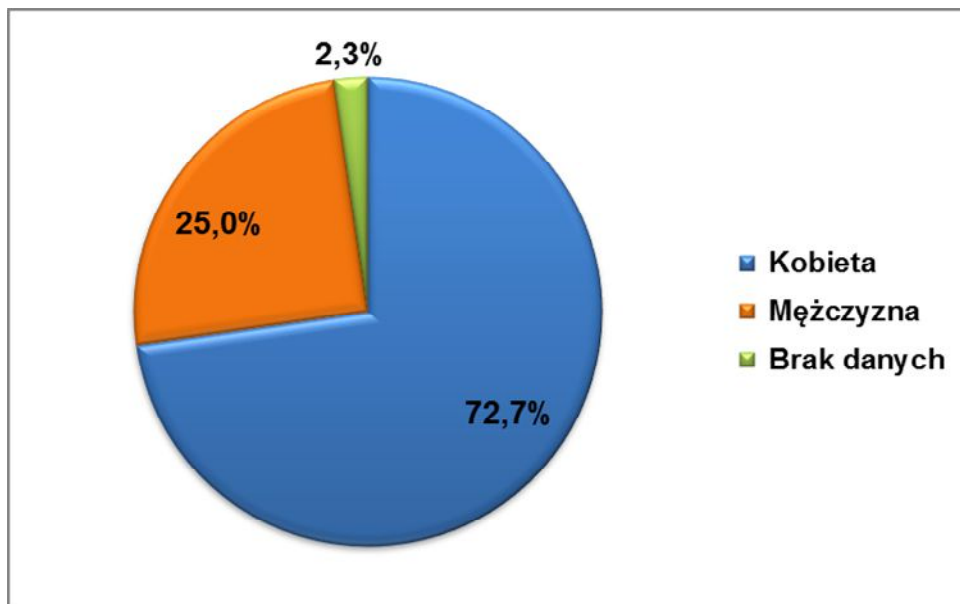
⁷⁵ J. Zagórski, *Orzekanie i wykonywanie kary ograniczenia wolności...*, s. 194.

⁷⁶ T. Jedynek, A. Martuszewicz, *Od rozporządzenia do ustawy o kuratorach sądowych*, [w:] T. Jedynek, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2010, s. 41.

⁷⁷ Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości na interpelację nr 3321 w sprawie możliwości zwiększenia liczby etatów kuratorów zawodowych w sądach rejonowych z dnia 10 kwietnia 2012 r., <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/interpelacje.xsp> (dostęp dnia 6 grudnia 2016 r.).

W grupie wyłącznie kuratorów zawodowych 76,6% ankiet wypełniły kobiety, 23,4% mężczyźni (udział ważnych).

Wykres 4. Udział respondentów w badaniach według płci (kuratorzy sądowi)

Zarówno w badaniach B. Hołysta i E. Wojtery⁷⁸, jak i Ł. Wirkusa⁷⁹ wykazane zostało wyższe ryzyko wiktylizacji oraz większą stresogenność w kontekście odczuwanego stresu przez kuratorów płci żeńskiej.

Kuratorzy zgłaszali również obawy o życie i zdrowie najbliższych członków rodziny, szczególnie w małych miejscowościach, gdzie dzieci kuratorów uczęszczają do przedszkoli i szkół z dziećmi podopiecznych, a ustalenie sytuacji rodzinnej i miejsca zamieszkania kuratora nie sprawia większego problemu. Z uwagi na powyższe respondenci zostali zapytani również o potomstwo.

Wysoka średnia wieku badanej grupy wpływa zapewne na dane dotyczące liczby posiadanych dzieci, ponieważ pytanie: „Ile dzieci do lat 18 ma Pani/Pan na utrzymaniu”, nie dotyczy osób, które posiadają pełnoletnie potomstwo. Tabela 5 zawiera przedmiotowe informacje.

⁷⁸ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 165.

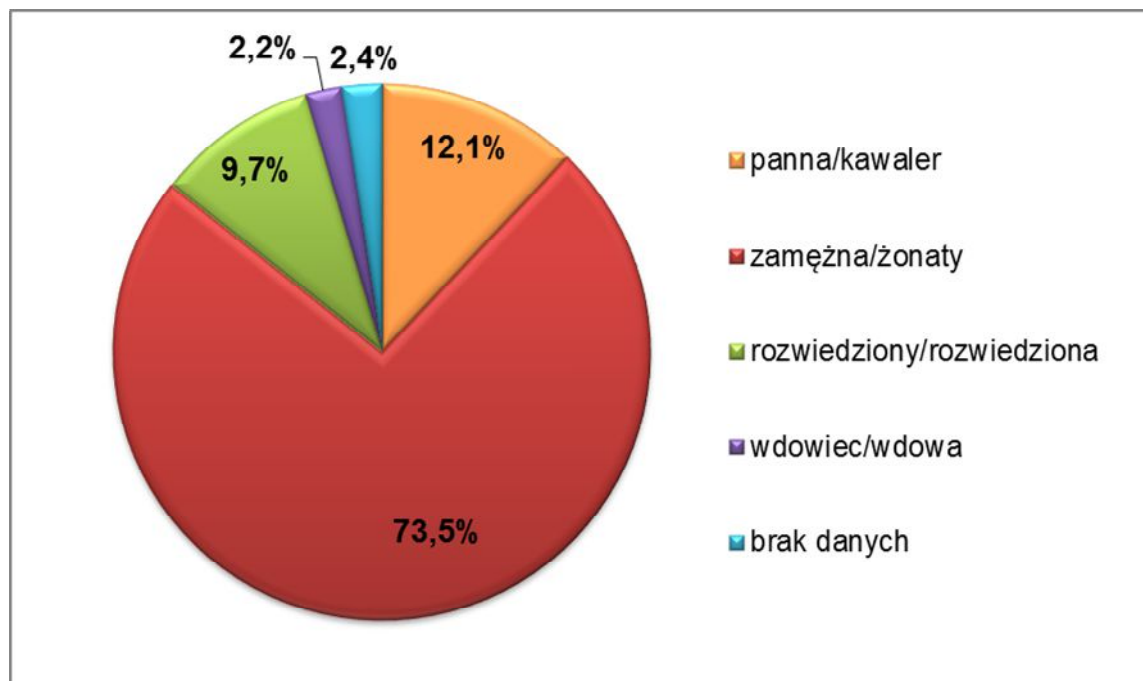
⁷⁹ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*, s. 161.

Tabela 5. Odpowiedzi respondentów na pytanie „Ile dzieci do lat 18 ma Pani/Pan na utrzymaniu”

Liczba dzieci na utrzymaniu	Częstość odpowiedzi	Procent odpowiedzi (%)
0	1005	39,5
1	709	27,9
2	556	21,9
3	70	2,8
4	9	0,4
5	2	0,1
8	1	0,0
10	1	0,0
Brak danych	191	7,5

Ważne są również kwestie dotyczące stanu cywilnego kuratorów w aspekcie otrzymywanego wsparcia w sytuacjach trudnych zawodowo od osób bliskich.

Wykres 5. Stan cywilny respondentów

Ze względu na charakter i wagę wykonywanych zadań oraz zakres odpowiedzialności za osoby poddane pieczy kuratora, wobec kandydatów do tego zawodu stawiane są wysokie wymagania dotyczące właściwego wykształcenia, kompetencji psychologicznych, zdolności intelektualnych, moralnych i etycznych, profesjonalnej wiedzy, zdrowia fizycznego i psychicznego. W zakresie specjalistycznej wiedzy ustawodawca przyjął, że kuratorem zawodowym może być mianowany ten, kto ukończył wyższe studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych albo inne wyższe studia magisterskie i studia podyplomowe z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych (art. 5 u.k.s.). Do pełnienia funkcji kuratora społecznego może być powołany ten, kto posiada co najmniej wykształcenie średnie i doświadczenie w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, opiekuńczej lub wychowawczej (art. 84 ust. 1 pkt 2 u.k.s.).

Tabela 6. Poziom i profil wykształcenia kuratorów sądowych

Wykształcenie kuratorów		Kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz społeczni		
		Zawodowy lub aplikant	Społeczny	Ogółem
Średnie	n	18	94	112
	%	1,1%	11,9%	4,5%
Wyższe z zakresu nauk pedagogicznych	n	1161	499	1660
	%	68,3%	63,3%	66,7%
Wyższe z zakresu nauk psychologicznych	n	61	27	88
	%	3,6%	3,4%	3,5%
Wyższe z zakresu nauk socjologicznych	n	128	38	166
	%	7,5%	4,8%	6,7%
Wyższe z zakresu nauk prawnych	n	254	61	315
	%	14,9%	7,7%	12,6%
Inne wyższe	n	79	70	149
	%	4,6%	8,9%	6,0%
Ogółem	n	1701	789	2490
	%	100,0%	100,0%	100,0%

Profil wykształcenia kuratorów zawodowych w blisko 95% odpowiada kryteriom zapisanym w ustawie. Najwięcej respondentów legitymuje się wykształceniem pedagogicznym, zarówno w grupie kuratorów zawodowych (68,3%), jak i społecznych (63,3%). Niemal co siódma osoba wśród kuratorów zawodowych ukończyła studia prawnicze, 7,5% studia socjologiczne, 3,6% z zakresu nauk psychologicznych. Jeszcze dziewięć lat temu 6% kuratorów zawodowych posiadało

wykształcenie średnie⁸⁰, wśród uczestników tego badania tylko 1,1% nie ukończyło studiów wyższych. Poziom i profil wykształcenia kuratorów społecznych zbliżony jest do wymogów ustawowych stawianych kuratorom zawodowym. Jedynie co ósmy wolontariusz ma wykształcenie średnie.

Jako „inne wyższe” wykształcenie kuratorzy sądowi wymieniali takie kierunki studiów jak: resocjalizacja, socjoterapia, administracja, bezpieczeństwo publiczne, politologia, filozofia, historia, kryminologia, kulturoznawstwo, leśnictwo z podstawami psychologii, studia medyczne, nauki społeczne, nauki o rodzinie, polityka społeczna i praca socjalna, ochrona środowiska, ekonomiczne, zarządzanie, ogrodnictwo, inżynierskie, politechniczne, techniczne, rolnicze. Wśród studiów podyplomowych były to: resocjalizacja, socjoterapia, pedagogika, pomoc psychologiczna, zarządzanie zasobami ludzkimi.

Od końca lat 80. ubiegłego wieku Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) monitoruje opinie Polaków na temat bezpieczeństwa publicznego. Zadawane są pytania o to, czy Polska jest krajem bezpiecznym do życia, dotyczące subiektywnego poczucia zagrożenia przestępczością, a także o doświadczanie tego typu zdarzeń⁸¹. Oceny stanu bezpieczeństwa w Polsce w okresie kilku ostatnich lat utrzymywały się na wysokim poziomie. Jednakże w jednym z ostatnich sondaży⁸² wyniki badań zostały zakwalifikowane jako najlepsze, odkąd prowadzony jest pomiar. Zdecydowana większość badanych (80%) uważa Polskę za kraj, w którym żyje się bezpiecznie. Przeciwnie zdanie w tym zakresie ma obecnie tylko 16% ankietowanych. W stosunku do kwietnia ubiegłego roku odsetek badanych, dla których Polska jest krajem bezpiecznym, wzrósł aż o 14 punktów procentowych. Jednocześnie zdecydowanie zmniejszył się odsetek osób niezadowolonych ze stanu bezpieczeństwa (spadek o 12 punktów)⁸³.

---

⁸⁰ B. Gruszczyńska, *Statystyczny obraz kurateli w Polsce...*, s. 117.

⁸¹ *Opinie o bezpieczeństwie i zagrożeniu przestępczością*, Komunikat z badań, nr 61/2016, CBOS, Warszawa kwiecień 2016.

⁸² Badanie CBOS przeprowadzone zostało metodą wywiadów bezpośrednich wspomaganych komputerowo w dniach 12–19 marca 2016 r. na liczącej 1007 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

⁸³ *Opinie o bezpieczeństwie i zagrożeniu...*, s. 1.

Poziom bezpieczeństwa w kraju relatywnie najlepiej postrzegają osoby z wyższym wykształceniem (88%), dobrze oceniające własne warunki materialne (85%). Stan bezpieczeństwa lepiej wypada w ocenie mężczyzn (83%) niż kobiet (76%). Pozytywne oceny są też stosunkowo częstsze wśród mieszkańców największych aglomeracji (84%) i z drugiej strony wśród mieszkańców wsi (82%) niż osób zamieszkujących pozostałe typy miejscowości. Dobrze oceniany jest nie tylko ogólny stan bezpieczeństwa w kraju, na bardzo wysokim poziomie kształtuje się również odsetek osób deklarujących poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania. Aż 95% ankietowanych ocenia, że mieszka w miejscu spokojnym i bezpiecznym. Relatywnie najczęściej swoją okolicę (dzielnicę, osiedle, wieś) uznają za bezpieczną mieszkańcy wsi i małych miasteczek (odpowiednio: 98% i 97%). Nieco rzadziej poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania deklarują mieszkańcy większych miast i największych aglomeracji, gdzie zagrożenie dostrzega 6–8 osób na 100 badanych⁸⁴.

Kolejne zagadnienie badane przez CBOS to poczucie zagrożenia przestępczością, w zakresie którego odnotowany został znaczny spadek w stosunku do sytuacji sprzed roku. Większość ankietowanych nie obawia się, że może paść ofiarą przestępstwa (62% – wzrost o 13 punktów procentowych w stosunku do kwietnia 2015 r.)⁸⁵.

Niepokojące wyniki otrzymujemy, porównując poczucie bezpieczeństwa Polaków zaprezentowane w badaniach CBOS do poczucia bezpieczeństwa kuratorów sądowych (tabela 7), które jest o 32 punkty procentowe niższe.

---

⁸⁴ *Ibidem*, s. 1–3.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 4.

Tabela 7. Porównawcze wyniki badań poczucia bezpieczeństwa, przeprowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej vs. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Czy, Pana(i) zdaniem, Polska jest krajem, w którym się żyje bezpiecznie?	Odpowiedzi osób biorących udział w badaniu CBOS (III/2016)⁸⁶	Odpowiedzi kuratorów biorących udział w badaniu IWS (VIII/IX/2016)
Tak	80%	48,1%
Nie	16%	17,4%
Trudno powiedzieć	4%	34,5%

W ostatnich pięciu latach, trzech na stu badanych przez CBOS zostało pobitych (3%), a dwóch na stu – napadniętych i obrabowanych (2%). Kolejne 4% padło ofiarą innego rodzaju przestępstw, m.in. oszustw finansowych i wyłudzeń, aktów wandalizmu, a także gróźb i prób zastraszenia⁸⁷. Informacje przekazane przez kuratorów, zaprezentowane w dalszej części raportu, potwierdzają znacznie wyższe prawdopodobieństwo stania się ofiarą przestępstwa niż w przypadku przeciętnego obywatela naszego kraju.

Raz w roku realizowane są także Polskie Badania Przeszłości (dalej skrót: PBP), na zlecenie Komendy Głównej Policji przez niezależne ośrodki badawcze⁸⁸. Do analizy lęku przed przestępczością w PBP wykorzystany został m.in. taki wskaźnik jak poczucie bezpieczeństwa podczas spaceru po zmroku⁸⁹. Wyniki tych badań są zbliżone do danych przedstawionych przez CBOS. Na pytanie respondentów: czy czują się bezpiecznie, spacerując w swojej okolicy po zmroku, zdecydowana większość (78,1%) odpowiedziała twierdząco. Brak poczucia

⁸⁶ *Ibidem*, s. 1.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 7.

⁸⁸ W 2015 r. ósmą edycję PBP przeprowadzono I/II/2015 r., metodą wywiadu indywidualnego z wykorzystaniem standaryzowanego kwestionariusza ankiety, na próbie 17 000 Polaków powyżej 15 roku życia, po .000 respondentów z każdego województwa oraz terenu działania Komendy Stołecznej Policji.

⁸⁹ Polskie Badanie Przeszłości. Profil działania Komend Wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji, Warszawa 2015, s. 4.

bezpieczeństwa odczuwa niemal 1/5 Polaków (18,9%), a 3,0% ogółu nie potrafi tego ocenić⁹⁰.

Analogicznie, na tak samo sformułowane pytanie, kuratorzy ponownie wykazali się niższym poziomem bezpieczeństwa, co oznacza wyższy poziom lęku przed przestępczością.

Tabela 8. Porównawcze wyniki badań poziomu lęku przed przestępczością, przeprowadzonych na zlecenie Komendy Głównej Policji vs. Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości

Czy czują się Pan(i) bezpiecznie spacerując w swojej okolicy po zmroku?	Odpowiedzi osób biorących udział w badaniu PBP	Odpowiedzi kuratorów biorących udział w badaniu IWS
Tak (bardzo bezpiecznie, raczej bezpiecznie)	78,1%	67,2%
Nie (raczej niebezpiecznie, bardzo niebezpiecznie)	18,9%	25,8%
Trudno powiedzieć	3,0%	7,0%

Brak poczucia bezpieczeństwa i lęk przed przestępczością mają negatywny wpływ na jednostkę i mogą wpływać na jej funkcjonowanie na poziomie psychologicznym, poziomie aktywności i poziomie społecznym⁹¹.

---

⁹⁰ *Ibidem*, s. 13.

⁹¹ Zob. P. Ostaszewski, *Lęk przed przestępczością*, Warszawa 2014, s. 207–212.

Rozdział III. Metodologia badań

Celem badania prezentowanego w niniejszym raporcie było zmierzenie poziomu bezpieczeństwa fizycznego (zagrożenie życia i zdrowia), psychicznego (sytuacje stresogenne) i prawnego pracy kuratorów sądowych. Główny nacisk położono na zagrożenia występujące podczas wykonywania przez nich swoich obowiązków w terenie, ponieważ to właśnie bezpośrednia praca z podopiecznymi, będącymi często osobami niebezpiecznymi, agresywnymi, wysoce zdemoralizowanymi czy uzależnionymi od substancji psychoaktywnych, związana jest z szeregiem różnych czynników zagrażających bezpieczeństwu. Jednakże w mniejszym zakresie zostały poruszone również kwestie dotyczące bezpieczeństwa wykonywania zadań w budynku sądu. Kurator sądowy jest również narażony w swojej pracy na czynniki szkodliwe dla zdrowia (fizycznego i psychicznego), jak choroby zakaźne czy infekcje wirusowe oraz inne niebezpieczeństwa związane z pobytem w miejscu zamieszkania podopiecznych (np. ataki ze strony zwierząt domowych czy współzamieszkujących tam osób), a także sytuacje silnie stresujące i obciążające psychicznie. Niniejsze badanie miało także na celu poznanie największych obaw kuratorów sądowych związanych z wykonywaniem swoich obowiązków, jak również ich sposobów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi. Analizie poddana została problematyka wyposażenia kuratorów sądowych w środki ochrony przy wykonywaniu obowiązków służbowych, takich jak przedmioty i urządzenia ochrony osobistej, systemy ochrony prawnej, dodatkowe ubezpieczenie zdrowotne, profesjonalne wsparcie czy superwizja. Pytania miały na celu zbadanie stopnia satysfakcji z warunków pracy kuratorów sądowych, ich ochrony prawnej i osobistej oraz wyposażenia, jakie zapewnia pracodawca na tym stanowisku pracy.

Aby całościowo objąć i jak najlepiej zobrazować czynniki ryzyka w pracy kuratora sądowego, zdecydowano się na przeprowadzenie badania sondażowego przy wykorzystaniu ankiety internetowej, skierowanej do wszystkich kuratorów sądowych zarówno zawodowych, jak i społecznych oraz aplikantów kuratorskich w całej Polsce. Uznano, że ankieta internetowa będzie najlepszym wyborem spośród innych możliwych do wykorzystania metod badawczych, ponieważ wiąże się z szybką realizacją badania, niskimi kosztami przygotowania narzędzia oraz możliwością

stałego i wielokrotnego monitorowania⁹². Autorzy badania zakładali, że samodzielnie wypełniony kwestionariusz internetowy pozwoli na udzielenie trafnych i rzetelnych odpowiedzi oraz zapewni wystarczający stopień anonimowości, aby respondenci zdecydowali się opisać własne, często traumatyczne doświadczenia.

Badanie zostało poprzedzone pilotażem, którym objęto kilkunastu kuratorów sądowych z różnych okręgów w Polsce (były to osoby reprezentujące poszczególne okręgi sądowe w Krajowej Radzie Kuratorów). W wyniku uzyskanych informacji zwrotnych oraz dalszych prac zespołu częściowo zmodyfikowano i dostosowano ankietę wywiadu. Ostateczna wersja ankiety została rozesłana w dniu 30 sierpnia 2016 r. do wszystkich kuratorów sądowych oraz aplikantów kuratorskich, za pośrednictwem prezesów sądów okręgowych i kuratorów okręgowych, jak również prezydium i delegatów Krajowej Rady Kuratorów. Termin wypełnienia ankiety upłynął w dniu 19 września 2016 r.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości z 2015 r.⁹³ wynika, że w Polsce było 3108 kuratorów zawodowych dla dorosłych, w tym 42 aplikantów kuratorskich oraz 2010 kuratorów zawodowych rodzinnych, w tym 42 aplikantów kuratorskich, 94 kuratorów okręgowych i ich zastępców oraz 26 505 kuratorów społecznych. Oznacza to, że łącznie uprawnionych do wypełnienia ankiety było 31 717 osób. Ankietę wypełniło 2544 osób, co daje stopę realizacji na poziomie 8%. Wśród przedstawicieli poszczególnych grup ankietę wypełniło: 1677 kuratorów zawodowych, 23 aplikantów kuratorskich, 805 kuratorów społecznych oraz 21 kuratorów okręgowych i ich zastępców, co daje stopę realizacji na poziomie odpowiednio: 33,3% dla kuratorów zawodowych, 3% dla kuratorów społecznych, 27,3% dla aplikantów kuratorskich oraz 22,3% dla kuratorów okręgowych i ich zastępców. Na tej podstawie można uznać, że tzw. maksymalny błąd pomiaru, czyli precyzja oszacowania charakterystyk całej populacji na podstawie wyników z tak licznej próby, wyniósł, przy 95-procentowym poziomie ufności, odpowiednio 2% dla kuratorów zawodowych, 3,4% dla kuratorów społecznych, 17,4% dla aplikantów kuratorskich oraz 18,8% dla kuratorów okręgowych i ich zastępców. Szczegółowy opis charakterystyk zbadanej próby

---

⁹² Por. np. F. Sztabiński, T. Żmijewska-Jędrzejczyk, *Mixed Mode Survey Design: Problem Efektu Techniki*, *Przegląd Socjologiczny* 2012, nr 1, s. 41.

⁹³ Dane: Ministerstwo Sprawiedliwości, MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015....

znajduje się w poprzednim rozdziale niniejszego opracowania. Z uwagi na małą populację aplikantów kuratorskich oraz kuratorów okręgowych i ich zastępców nie uwzględniano tych grup oddzielnie w szczegółowych analizach i dołączono te grupy do próby kuratorów zawodowych. Zabieg ten uzasadniał również fakt, że osoby z tych trzech kategorii, w odróżnieniu od kuratorów społecznych, są zatrudniane przez prezesa sądu okręgowego i obejmują ich te same przepisy pracownicze (dotyczące np. BHP)⁹⁴.

Wykorzystana w badaniu ankieta składała się z pięciu części. Pierwszą stanowiła tzw. metryczka, czyli szereg pytań o cechy społeczno-demograficzne respondentów, stopień służbowy, funkcję pełnioną w Zespole Kuratorskim, rodzaj terenu służbowego oraz okręg Sądu Okręgowego, w którym kuratorzy wykonują swoje obowiązki. W tej części ankiety znalazły się także dwa pytania dotyczące oceny ogólnego poczucia bezpieczeństwa respondentów, które odnoszono, w toku prowadzonych analiz, do oceny zagrożenia kuratorów sądowych w sytuacjach zawodowych.

Druga część ankiety „Ogólna ocena bezpieczeństwa pracy kuratora” rozpoczynała się od dwóch pytań dotyczących oceny, jak niebezpieczną pracą jest praca kuratora oraz osobistego poczucia bezpieczeństwa respondentów podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych. W tej części ankiety znajdowały się także pytania zamknięte dotyczące oceny powagi potencjalnych zagrożeń występujących w pracy terenowej kuratora, takich jak niebezpieczeństwo utraty życia, niebezpieczeństwo utraty lub rozstroju zdrowia, niebezpieczeństwo doznania uszczerbku na zdrowiu lub czynności narządów ciała, zagrożenie zdrowia psychicznego i inne. W ankiecie zawarto także pytania o najtrudniejsze aspekty pracy kuratora, o to, które obowiązki służbowe kuratorów budzą w nich największe poczucie zagrożenia oraz jakie sytuacje lub zdarzenia wywołują największy stres. W pytaniu: „Jakie sytuacje lub zdarzenia w Pani/Pana pracy wywołują największy stres?” odpowiedzi dotyczyły zarówno bezpośredniej pracy z podopiecznymi, jak również samych przepisów czy procedur oraz współpracy kuratora z sędziami.

Trzecia część ankiety „Ocena warunków pracy kuratora” odnosiła się do oceny poziomu zapewnianej kuratorom ochrony bezpieczeństwa i higieny pracy oraz

---

⁹⁴ Stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące zatrudnienia aplikantów kuratorskich oraz kuratorów zawodowych DWOiP –II-540-2/12/2 z dnia 28.11.2011 r.

organizowanych szkoleń z zakresu BHP. Badano, czy szkolenia te obejmują także problemy pracy terenowej kuratora, czy kuratorzy systematycznie przechodzą specjalistyczne szkolenia w zakresie bezpieczeństwa pracy w terenie, pracy z podopiecznym oraz czy pracodawca wyposaża kuratora w środki ochrony osobistej, a także czy takowe są zdaniem kuratorów potrzebne w ich pracy. W tej części ankiety znajdowały się także pytania dotyczące asysty Policji – czy i w jakich sytuacjach kuratorzy sądowi korzystali z przysługującego im prawa żądania pomocy od Policji w związku z wykonywaniem czynności służbowych w terenie.

Czwarta, najobszerniejsza część ankiety, pt. „Doświadczenia osobiste”, dotyczyła konkretnych sytuacji zagrożenia, które wystąpiły w pracy kuratora sądowego. Część ta składała się z 15 pytań dotyczących indywidualnych doświadczeń kuratorów oraz czynników szkodliwych i niebezpiecznych, na które narażeni byli w ciągu ostatnich trzech lat. Celowo autorzy badania wybrali trzyletni cenzus czasowy, gdyż z jednej strony pozwalał on zebrać informacje o stosunkowo dużej liczbie zdarzeń, z drugiej zaś strony pamięć o tych wydarzeniach nie powinna zostać jeszcze zniekształcona. W wersji pilotażowej ankiety okresem zainteresowania było jedynie ostatnie sześć miesięcy, lecz po sugestjach samych respondentów ostatecznie uznano, że jest to zbyt niewielki przedział czasowy na dokonanie całościowej analizy wydarzeń związanych z sytuacjami zagrożenia. W części tej znajdowało się także pytanie otwarte dotyczące najpoważniejszej sytuacji zagrożenia, na podstawie którego analizowano również problematykę zawiadamiania organów ścigania oraz przełożonych o tego typu zdarzeniach. Szczegółowe pytania dotyczyły reakcji organów ścigania i przełożonych na te zawiadomienia oraz wsparcia, na jakie mogli wtedy liczyć kuratorzy.

Ostatnia, piąta część ankiety – „Możliwości poprawy bezpieczeństwa pracy kuratorów” skupiała się na zebraniu propozycji kuratorów sądowych związanych z poprawą ich bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych w terenie. W części tej znajdowało się jedno pytanie zamknięte wielokrotnego wyboru oraz jedno pytanie otwarte.

Na podstawie analizy przebiegu badania i zebranego w jego wyniku materiału można jednoznacznie stwierdzić, że ankieta spełniła swoje cele. Autorom badania udało się wnikliwie zbadać problem bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych, jak również

poznać propozycję rozwiązań mających na celu poprawę standardów pracy kuratora oraz poprawę ich bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych. Kuratorzy zwracali uwagę, że ankieta w pełni wyczerpuje problematykę zagrożeń kuratorskiej służby sądowej, została dobrze przygotowana i skonstruowana. Niektórym respondentom zabrakło konkretnych pytań dotyczących np. częstotliwości zlecania kuratorom pilnych wywiadów środowiskowych w trybie trzech dni, środka transportu, z którego korzysta kurator podczas pracy w terenie, nieunormowanej sytuacji związanej z przepływem informacji między instytucjami, problemów związanych z zagrożeniem dla rodzin kuratorów czy sytuacji pomawiania kuratora przez podopiecznego o próby wymuszenia lub fakt przyjęcia przez niego łapówki za odstąpienie od czynności służbowych. Kuratorzy mieli jednak możliwość wypowiedzenia się w tym zakresie w pytaniach otwartych, które były wymienione po propozycjach ankieterów i oznaczone jako „inne”. Wiele osób zgłaszało także zbyt krótki okres trzech lat, do którego odnosiły się pytania ankiety o sytuacje zagrożenia, zwracano również uwagę na ograniczenie wyboru liczby odpowiedzi w niektórych pytaniach.

Niemniej jednak liczba wypełnionych ankiet i obszerność kwestionariusza pozwala na uznanie niniejszego badania za największe z dotychczas przeprowadzonych badań problematyki bezpieczeństwa kuratorów sądowych. Szczegółowe wyniki tego badania zostaną opisane w kolejnych rozdziałach. Zaprezentowane rezultaty pokazały, że warto w następnych tego typu badaniach poświęcić więcej uwagi bezpieczeństwu komunikacyjnemu tej grupy zawodowej, ponieważ niniejsze badanie skupiło się głównie na zagrożeniach ze strony podopiecznych. Wielu spośród badanych kuratorów zwracało uwagę na problem poruszania się podczas pracy w terenie własnym samochodem. Jak wiadomo, kuratorzy sądowi poruszają się po stosunkowo dużym obszarze, co wiąże się z kolejnymi zagrożeniami, jak np. wypadki komunikacyjne, uszkodzenia samochodu, brak odpowiedniego ubezpieczenia komunikacyjnego czy brak wystarczających umiejętności kierowania samochodem w różnych warunkach atmosferycznych i na różnych, często bardzo złej jakości drogach. Odrębną kwestią, także zgłaszaną przez kuratorów w niniejszym badaniu, są koszty, jakie ponoszą oni, korzystając z własnych samochodów. Nabycie samochodu oraz jego eksploatacja, jak również dojazd do podopiecznego, mocno podwyższają koszty pracy kuratora. Dotyczy to głównie kuratorów z terenów

wiejskich, gdzie odległości są bardzo duże, a do niektórych miejsc nie da się dojechać komunikacją zbiorową. Niektórzy respondenci zwracali także uwagę na wiele innych czynników stanowiących poważne zagrożenie w pracy kuratora sądowego, zupełnie niezwiązanych z osobami podopiecznych. Wspomniano o środowisku osób zdemoralizowanych, w którym obraca się podopieczny, o adekwatnych szkoleniach BHP, które uwzględniałyby sytuacje nieprzewidziane, np. zakopanie się w śniegu, praca podczas upałów czy mrozów, kontakt z osobami chorymi (choroby zakaźne, choroby skóry itp.), o braku służbowych telefonów komórkowych czy samochodów służbowych. Czynniki te narażają kuratorów sądowych na zniszczenie własnego mienia czy kontakty ze strony podopiecznych poza godzinami pracy kuratora. Sugerowano także przeprowadzenie badania pilotażowego dotyczącego możliwości wykonywania przez kuratorów sądowych obowiązków służbowych w parach, tak jak swoją służbę pełnią najczęściej policjanci. Jednakże takie rozwiązanie powinno się łączyć z obniżeniem standardów dotyczących liczby wykonywanych w terenie dozorów i nadzorów własnych oraz ograniczeniem liczby wywiadów środowiskowych.

Rozdział IV. Ogólna ocena bezpieczeństwa pracy kuratorów

Słowo „bezpieczeństwo” w języku łacińskim to *sine cura* (*securitas* – bez troski) i w wolnym tłumaczeniu oznacza stan beztroski, bez zmartwień i niepokoju. W wierzeniach starożytnych Rzymian *Securitas* była uosobieniem bezpieczeństwa i ufności⁹⁵. W definicjach słownikowych termin „bezpieczeństwo” zazwyczaj występuje w ujęciu utożsamiającym z pewnością, stanem spokoju, przeciwstawnym zagrożeniom⁹⁶.

Anthony Giddens definiując bezpieczeństwo, posługuje się kategorią ontologiczną (*ontological security*), która oznacza poczucie trwania i porządku zdarzeń, w tym zdarzeń wykraczających poza obszar bezpośredniego doświadczenia jednostki⁹⁷. Natomiast B. Hołyst uważa, że „bezpieczeństwo jest podstawowym prawem człowieka. Prawo to może być realizowane, jeżeli istnieje społeczne oraz polityczne zrozumienie odpowiedzialności etycznej i moralnej państwa i społeczeństwa”⁹⁸. W ocenie tego autora bezpieczeństwo to nie tylko pewnego rodzaju stan psychiczny, lecz również biologiczny, społeczny, kulturowy i prawny, w którym jednostka ma poczucie całkowitej pewności, że ma wsparcie w innej osobie lub w sprawnie funkcjonującym systemie prawnym⁹⁹.

Brak zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa: „wyrządza szkody jednostce czy grupie ludzkiej, gdyż destabilizuje jej tożsamość i funkcjonowanie. Przejawiają one wówczas tendencje do zmiany istniejącego stanu rzeczy, do oporu wobec niekorzystnych zmian w ich sferze zewnątrzprzedmiotowej i do stosowania środków ochronnych, mogących przywrócić im poczucie bezpieczeństwa. Tendencje tego rodzaju dowodzą, że bezpieczeństwo jest nie tyle określonym stanem rzeczy, ile ciągłym

---

⁹⁵ L.F. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008, s. 7.

⁹⁶ R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, *Sprawy Międzynarodowe* 1989, nr 10, s. 49.

⁹⁷ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2007, s. 314.

⁹⁸ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo – ogólne problemy badawcze*, Warszawa 2014, s. 12.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 9.

procesem społecznym, w ramach którego działające podmioty starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa”¹⁰⁰.

W ujęciu psychologicznym A. Masłowa bezpieczeństwo jest drugą w hierarchii potrzeb ludzkich, obok: potrzeb fizjologicznych, potrzeby afiliacji, potrzeby szacunku i potrzeby samorealizacji¹⁰¹.

Według K. Obuchowskiego potrzeba „jest pojęciem psychologicznym traktowanym równorzędnie z pojęciem: pragnień, dążeń, popędów, instynktów, motywów, które powinny być zaspokojone lub zrealizowane, aby jednostka mogła funkcjonować według określonych standardów”¹⁰². Poczucie osobistego bezpieczeństwa w pracy czy też w domu ma ogromne znaczenie dla utrzymania równowagi psychicznej i somatycznej danej jednostki.

Podczas prowadzonych badań podjęta została próba dokonania oceny bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych, poprzez analizę subiektywnych odczuć respondentów oraz faktów i zdarzeń, które miały miejsce podczas wykonywania obowiązków służbowych jako funkcjonariuszy publicznych.

---

¹⁰⁰ J. Kukułka, *Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski*, *Wiś i Państwo* 1995, nr 1, s. 198–199. Zob. także J. Kukułka, *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:] J. Kukułka (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie*, Warszawa 1994, s. 40–41; za: R. Zięba, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, *Zeszyty Naukowe AON* 2012, nr 1 (86), s. 8.

¹⁰¹ A.H. Masłow, *Teoria hierarchii potrzeb*, [w:] J. Reykowski (red.), *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, Warszawa 1964, s. 135–164.

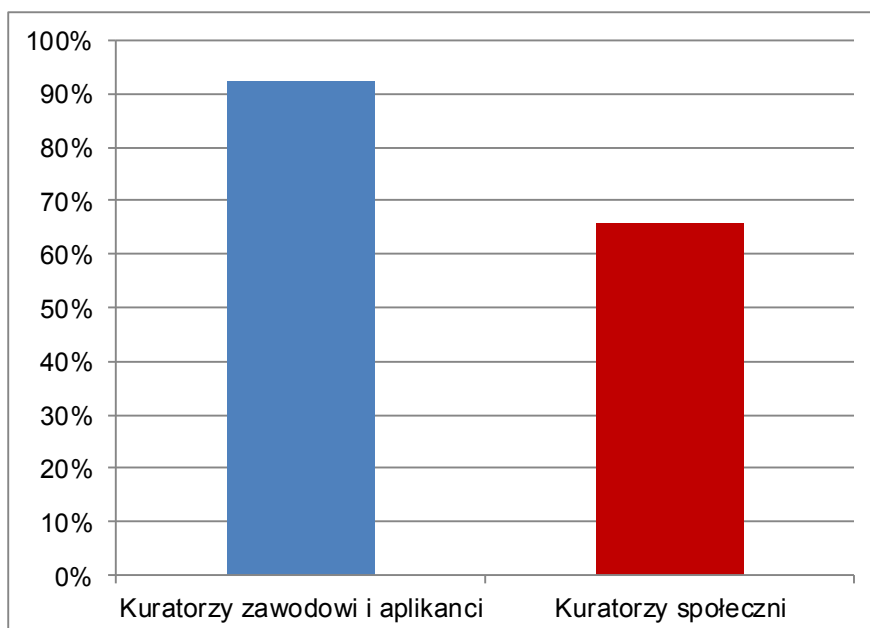
¹⁰² K. Obuchowski, hasło: potrzeby, *Encyklopedia socjologii*, t. 3, Warszawa 2000, s. 160.

Tabela 9. Odpowiedzi kuratorów sądowych na pytanie: „Czy praca kuratora sądowego jest w Pani/Pana ocenie pracą bezpieczną czy niebezpieczną?”

			Kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz kuratorzy społeczni		Ogółem
			Zawodowy i aplikant	Społeczny	
Czy praca kuratora sądowego jest w Pani/Pana ocenie pracą bezpieczną czy niebezpieczną?	Zdecydowanie niebezpieczną	n	564	78	642
		%	33,9%	10,4%	26,6%
	Raczej niebezpieczną	n	973	415	1388
		%	58,5%	55,4%	57,6%
	Raczej bezpieczną	n	122	250	372
		%	7,3%	33,4%	15,4%
	Zdecydowanie bezpieczną	n	3	6	9
		%	0,2%	0,8%	0,4%
Ogółem	n	1662	749	2411	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	

Zdecydowana większość respondentów – 84,2%, uznała pracę kuratorów za zdecydowanie lub raczej niebezpieczną, podczas gdy tylko niecałe 16% za raczej bezpieczną, a tylko 0,4% za zdecydowanie bezpieczną. Należy zwrócić szczególną uwagę na rozbieżność w niskiej ocenie bezpieczeństwa pracy pomiędzy kuratorami zawodowymi a społecznymi, gdzie wydawałoby się, że osoba zatrudniona w sądzie, z profesjonalnym przygotowaniem do wykonywania zawodu (ukończone studia kierunkowe, roczna aplikacja, stałe doksztalcanie się, opieka pracodawcy w zakresie BHP), powinny sytuować swoje poczucie bezpieczeństwa na wyższym poziomie. Tymczasem to wolontariusze odczuwają mniej zagrożeń podczas realizacji powierzonych zadań. Powyższe różnice zostały zilustrowane na wykresie 6.

Wykres 6. Udział odpowiedzi kuratorów zawodowych oraz społecznych, w ocenie których praca kuratora jest zdecydowanie lub raczej niebezpieczna

Prawie połowa kuratorów sądowych (46,9%) czuje się raczej lub bardzo niebezpiecznie podczas wykonywania obowiązków służbowych w terenie. Jednakże zdecydowanie większą grupę osób odczuwających zagrożenie stanowią kuratorzy zawodowi (tabela 10). Najmniej odpowiedzi wśród wszystkich respondentów dotyczyło skrajnych ocen, tzn. „bardzo bezpiecznie” – 2% oraz „bardzo niebezpiecznie” – 3,9%.

Tabela 10. Odpowiedzi kuratorów sądowych na pytanie: „Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych w terenie?”

			Kuratorzy zawodowi i aplikanci oraz społeczni		Ogółem
			Zawodowy i aplikant	Społeczny	
Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych „w terenie”?	Bardzo bezpiecznie	n	24	20	44
		%	1,6%	2,8%	2,0%
	Raczej bezpiecznie	n	646	495	1141
		%	43,0%	68,1%	51,1%
	Raczej niebezpiecznie	n	760	199	959
		%	50,5%	27,4%	43,0%
	Bardzo niebezpiecznie	n	74	13	87
		%	4,9%	1,8%	3,9%
	Ogółem	n	1504	727	2231
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Kurator może się spotkać z różnymi źródłami i rodzajami zagrożeń. Może być zaatakowany przez podopiecznego, członków jego rodziny, sąsiadów, przygodne osoby będące gośćmi w lokalu lub na posesji, w której są wykonywane czynności oraz przez zwierzęta domowe. Rozgraniczając rodzaje niebezpiecznych sytuacji, mogą one być spowodowane m.in.: stanem upojenia środkami odurzającymi wcześniej wymienionych osób, ich zaburzeniami psychicznymi, wykonywaniem czynności w odosobnionych, trudno dostępnych miejscach (np. brak możliwości uzyskania pomocy, wypadki drogowe), schorzeniami i stanem higieny lokalu (choroby zakaźne, insekty), wysokim poziomem czynników stresogennych w środowisku pracy (obawa przed przekroczeniem uprawnień lub niedopełnieniem obowiązków w traumatycznych sytuacjach, np. dotyczących zagrożenia zdrowia lub życia dziecka z rodziny objętej nadzorem kuratora). Podopiecznymi kuratorów są osoby, których dotyczy postępowanie. W przypadku kuratorów dla dorosłych są to osoby oskarżone, skazane, sprawcy przestępstw, wobec których warunkowo umorzono postępowanie karne, sprawcy, co do których umorzono postępowanie karne i orzeczono środek zabezpieczający, osoby ukarane (w sprawach z kodeksu wykroczeń). W odniesieniu do kuratorów rodzinnych, do podopiecznych możemy zaliczyć: nieletnich oraz małoletnich i ich rodziców, osoby wymagające ustanowienia

opieki prawnej (małoletnie i pełnoletnie – całkowicie ubezwłasnowolnione), jak również osoby zobowiązane do podjęcia leczenia odwykowego¹⁰³. Podopieczni kuratorów to m.in. osoby opuszczające zakład karny, którym na krótszy lub dłuższy czas została odebrana jedna z podstawowych wartości, jaką jest wolność. Może to być przyczyną powodującą ich wyalienowanie społeczne, co wiąże się z szeregiem stanów deprivacji potrzeb, przeciążeń i zagrożeń¹⁰⁴.

Z powodów podanych powyżej kuratorzy zostali zapytani o poziom poczucia zagrożenia, w skali od **1, która to ocena oznaczała brak zagrożenia**, do **5 – jako największego zagrożenia**, w odniesieniu do konkretnych sytuacji zasugerowanych przez autorów ankiety lub zaproponowanych przez respondentów, jako „inne”. Na potrzeby opisu wyników badań przyjęte zostało wobec pozostałych oznaczeń liczbowych następujące określenie natężenia zagrożenia: **2 – niewielkie zagrożenie, 3 – średnie zagrożenie, 4 – znaczne zagrożenie**. Wśród czynników determinujących obniżenie poczucia bezpieczeństwa w pracy z podopiecznym ocenione zostały:

1. Niebezpieczeństwo utraty życia (na skutek ataku fizycznego na kuratora ze strony podopiecznych lub osób z jego środowiska). Wskazana sytuacja tylko przez 12% respondentów została uznana jako największe zagrożenie. Najczęściej była oceniana na poziomie średnim (3) przez kuratorów zawodowych (30,9%) i jako niewielkie zagrożenie (2) przez kuratorów społecznych (30,5%).
2. Niebezpieczeństwo utraty lub rozstroju zdrowia (choroby zakaźne skazanych i ich rodzin: HIV, gruźlica, schorzenia dermatologiczne, HCV, sezonowe choroby wirusowe i inne). Zaproponowane zdarzenie przez największą liczbę respondentów zostało uznane jako największe zagrożenie (32,4%), szczególnie przez kuratorów zawodowych (41%), natomiast społeczni w największej ilości kwalifikowali je jako średnie (27,2%).
3. Niebezpieczeństwo doznania uszczerbku na zdrowiu lub czynności narządów ciała (pogryzienia przez zwierzęta domowe, wypadki na posesjach osób skazanych, uszkodzenia ciała na skutek naruszenia nietykalności fizycznej)

---

¹⁰³ T. Jedynek, K. Stasiak, *Komentarz do ustawy...*, s. 52.

¹⁰⁴ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna*, Kraków 2007, s. 120.

przez podopiecznych lub osoby z jego środowiska i inne). Kolejna opcja także przez największą część respondentów została uznana jako największe zagrożenie (35,8%), przede wszystkim przez kuratorów zawodowych (43,4%), przez społecznych w największym zakresie była kwalifikowana jako średnie zagrożenie (32,3%).

4. Zagrożenie zdrowia psychicznego (praca w ciągłym stresie, zastraszanie lub nękanie przez podopiecznych i inne). Analogicznie do propozycji drugiej i trzeciej także to zagrożenie zostało ocenione na poziomie 5, przez największą liczbę kuratorów sądowych (27,4%) oraz odrębnie przez zawodowych (35%). Kuratorzy społeczni najczęściej ocenili zagrożenie zdrowia psychicznego na poziomie średnim (26,9%).
5. Jako „inne” zagrożenia kuratorzy wymienili czynniki podane poniżej, łącznie 326 odpowiedzi, które na potrzeby analizy zostały pogrupowane w bloki tematyczne:

- A. Przemoc fizyczna, seksualna i psychiczna¹⁰⁵, groźby bezprawne i znieważanie, agresja podopiecznych oraz otoczenia: agresja werbalna i fizyczna, zwłaszcza osób będących pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających, ataki o podłożu seksualnym (gwałt, molestowanie fizyczne i psychiczne), obnażanie się przez podopiecznych, ataki słowne (wulgaryzmy), pobicie kuratora na zlecenie dozorowanego, uwięzienie kuratora w domu przez podopiecznego, brak przychylności ze strony członków rodziny dozorowanych i nadzorowanych, niechęć sąsiadów, groźby pod adresem kuratora i jego rodziny, zastraszanie, śledzenie, stalking, nękanie (także rodziny, np. nachodzenie kuratora przez podopiecznych w miejscu zamieszkania, nocne telefony niepozwalające na odpoczynek),

---

¹⁰⁵ Według definicji „Niebieskiej Linii” przemoc fizyczna to naruszanie nietykalności fizycznej. Przemoc fizyczna jest intencjonalnym zachowaniem powodującym uszkodzenie ciała lub niosącym takie ryzyko, np.: popychanie, szarpanie, ciągnięcie, szturchanie, klepanie, szczypanie, kopanie, bicie ręką, pięścią, uderzenie w twarz – tzw. policzek, przypalanie papierosem, duszenie, krępowanie ruchów itp. Przemoc psychiczna to naruszenie godności osobistej. Przemoc psychiczna zawiera przymus i groźby, np. obrażanie, wyzywanie, osądzanie, ocenianie, krytykowanie, straszenie, szantażowanie, zagrożenie, nieliczenie się z uczuciami, krzyczenie, oskarżanie, obwinianie, oczernianie, krzywdzenie zwierząt, czytanie osobistej korespondencji, ujawnianie tajemnic, sekretów, wyśmiewanie, lekceważenie itp., <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy> (dostęp dnia 30 września 2016 r.):

niepokojenie telefonami, obrażanie, szantażowanie, niszczenie i kradzież mienia (np. auta kuratora, przebicie opon);

- B. Obciążenie psychiczne, naruszenie prywatności oraz czynniki stresogenne (inne niż podane w lit. A): zamieszczanie nieprawdziwego wizerunku kuratora na portalach społecznościowych z jego pełnymi danymi, rozprowadzanie w lokalnym środowisku nieprawdziwych informacji o kuratorze i jego bliskich, nagrywanie kuratora podczas wywiadów, kontakt z osobami chorymi psychicznie, kontakt z podopiecznymi nawet poza godzinami pracy (np. sklep, ulica), brak prywatności, uczęszczanie dzieci kuratorów do szkoły z dziećmi podopiecznych (dzieci kuratorów mają przez to nieprzyjemności ze strony tych i innych uczniów), ryzyko związane z frustracją spowodowaną poświęceniu dużej ilości czasu na pracę, zaś małej ilości czasu na życie rodzinne (nienormowany czas pracy, zakłócony wypoczynek w weekendy), naznaczanie społeczne kuratora, wykorzystywanie danych kuratora takich jak imię, nazwisko, prywatny numer telefonu na potrzeby popełniania kolejnych przestępstw, niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia członków rodziny, permanentny stres i napięcie emocjonalne, obciążenie psychiczne związane z myśleniem o sytuacji podopiecznych, za duża odpowiedzialność w stosunku do podopiecznych, odpowiedzialność za swoje czynności służbowe (niedopełnienie obowiązków/przekroczenie uprawnień), ryzyko wypalenia zawodowego, zagrożenia zdrowia psychicznego, stres w związku z relacjami zawodowymi w sądzie i w zespole, mobbing w pracy, roszczeniowość podopiecznych, brak pomocy psychologicznej i superwizji;
- C. Utrudnienia związane z pracą w terenie i dotarciem do podopiecznych (dojazd, otoczenie wokół posesji): ataki ze strony zwierząt domowych, wypadki komunikacyjne, awarie samochodu w nieznannej, niebezpiecznej okolicy, praca po zmroku, przemieszczanie się w trudno dostępnych terenach, oddalonych od innych zabudowań, brak dróg dojazdowych, praca w trudnych warunkach atmosferycznych (bardzo niskie, bardzo wysokie temperatury, drogi zasypane śniegiem), porażenie prądem na ciemnych klatkach schodowych kamienic, upadek

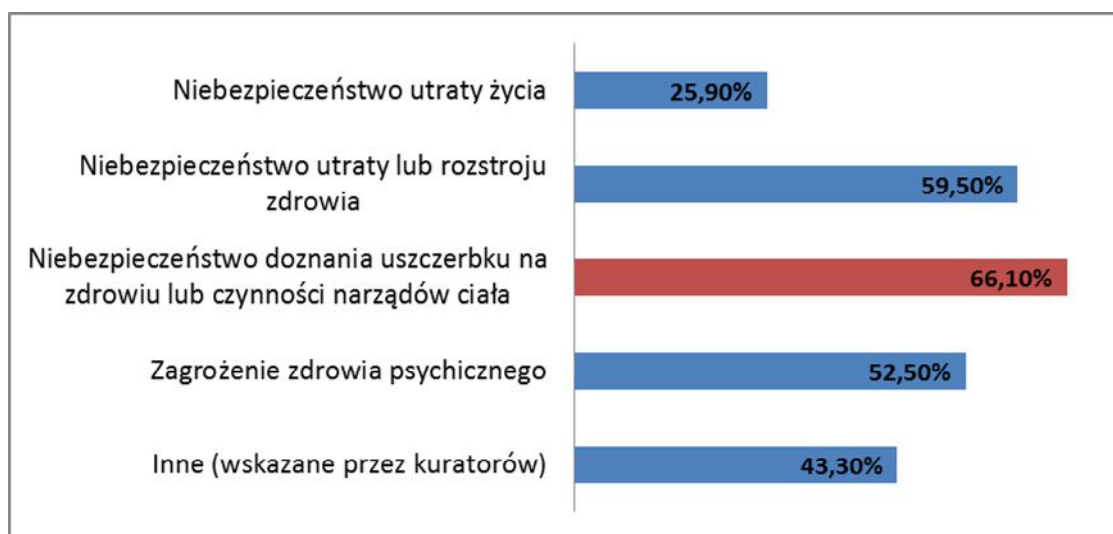
ze schodów, brak oświetlenia klatek schodowych, zły stan techniczny budynków i mieszkań podopiecznych (odpadające poręcze, brak sprawnych włączników prądu na klatkach schodowych, niezabezpieczone przewody elektryczne, odpadające tynki, deski w bramach i inne przedmioty utrudniające wejście);

- D. Zagrożenia epidemiologiczne i higiena pracy: brak higieny u podopiecznych, brud, złe warunki sanitarne, insekty (pluskwy, prusaki, karaluchy) i pasożyty (wszy, pchły) w odwiedzanych mieszkaniach (możliwość przeniesienia do własnego domu), choroby sezonowe i zakaźne, trudny do wytrzymania fetor;
- E. Brak ochrony prawnej kuratorów oraz wsparcia systemowego w sytuacjach trudnych: brak ochrony prawnej przed fałszywymi oskarżeniami kuratorów, nieuzasadnione skargi na kuratora, zagrożenie sprawami z powództwa cywilnego w związku z wykonywanymi czynnościami, bezpodstawne oskarżenia o korupcję lub poświadczanie nieprawdy, brak sprawnego systemu koordynacji działań kryzysowych z innymi służbami, szczególnie służbą zdrowia, brak stabilnej wizji polityki karnej, „brak profesjonalnej organizacji i zarządzania służbą kuratorską w oparciu o częściową samorządność niewolną od wielu nieprecyzyjnych unormowań”, ciągle zmieniające się przepisy i wymogi względem obowiązków służbowych kuratora, brak właściwych kanałów przepływu informacji między służbą kuratorską a sądem, „brak woli ze strony sądów do partnerskiej współpracy”, „niekompetencja emocjonalna i brak wiedzy przełożonych lub sędziów”, brak konstruktywnego podejścia przełożonych do realiów pracy, brak ochrony w budynku sądu, Nielimitowany czas pracy wyznaczony zadaniami, brak wsparcia w miejscu pracy, brak zrozumienia ze strony władz nadrzędnych, duże obciążenie obowiązkami, szczególnie w zakresie prowadzenia obszernej dokumentacji, konieczność podejmowania działań w terenie w pojedynkę, utrata zaufania społecznego z powodu braku instrumentów prawnych do prawidłowego wykonywania swoich obowiązków.

Najczęściej wymieniane przez kuratorów zagrożenia, to: wypadki komunikacyjne i zniszczenie mienia, agresja podopiecznych i otoczenia, praca z osobami uzależnionymi, będącymi pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających, nękanie, groźby, znieważanie, obawy o bezpieczeństwo rodziny i naruszenie prywatności kuratora, zagrożenie zdrowia fizycznego i psychicznego.

Wykres 7. Natężenie różnego rodzaju zagrożeń podczas wykonywania obowiązków służbowych w opinii kuratorów sądowych na poziomie 4 i 5 (znacznego i największego zagrożenia – łącznie) w pięciu obszarach sytuacji niebezpiecznych

Opracowania statystyczne Krajowej Rady Kuratorów za rok 2011¹⁰⁶ wśród zagrożeń bezpieczeństwa i utrudnień pracy kuratorów, w tabeli zawierającej dane liczbowe dotyczące konkretnych zdarzeń, odnosi się do sześciu sytuacji:

- przypadki czynnej napaści na kuratora;
- postępowania karne w związku z czynną napaścią na kuratora;
- napaści na kuratora przez zwierzęta domowe;
- odmowy wpuszczenia kuratora sądowego do domu osoby, której dotyczy postępowanie;
- odmowy wykonania postanowienia w trybie art. 598¹ k.p.c.;
- odmowy wykonania postanowienia sądu dotyczącego kontaktów z dzieckiem.

¹⁰⁶ *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2011 r.*, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Rozdział III. Bezpieczeństwo pracy i zagrożenia w związku z wykonywanymi obowiązkami, Warszawa 2012.

Analogiczne opracowanie KRK za rok 2014¹⁰⁷ wyróżnia już dziewięć zagadnień związanych z bezpieczeństwem pracy kuratora sądowego:

- przypadki czynnej napaści na kuratora w związku z pełnieniem obowiązków;
- postępowania karne prowadzone w związku z czynną napaścią na osobę kuratora lub znieważenie w związku z pełnieniem obowiązków;
- zakończone prawomocnie postępowania karne prowadzone w związku z czynną napaścią na osobę kuratora lub znieważenie w związku z pełnieniem obowiązków;
- postępowania karne wszczęte przeciwko kuratorowi lub z jego udziałem w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- zakończone prawomocnie postępowania karne wszczęte przeciwko kuratorowi lub z jego udziałem w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- postępowania cywilne wszczęte przeciwko kuratorowi w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- zakończone prawomocnie postępowania cywile wszczęte przeciwko kuratorowi w związku z wykonywaniem czynności służbowych;
- przypadki, w których kurator stał się ofiarą ataku zwierząt domowych (wymagające pomocy medycznej i zgłoszone przełożonym);
- odmowy wpuszczenia kuratora sądowego do domu osoby objętej postępowaniem.

Kierunek zmian w informacjach analizowanych przez KRK świadczy o transformacjach zachodzących w strukturze czynników determinujących poczucie zagrożenia pracy kuratorów sądowych: „pewnym nowym zjawiskiem obserwowanym w środowisku kuratorskim jest wytaczanie postępowań karnych lub cywilnych kuratorom w związku z wykonywaniem przez nich czynności służbowych. Z przesłanych do KRK ankiet wynika, iż w roku 2014 wytoczono przeciwko kuratorom lub z ich udziałem 18 postępowań karnych i 9 cywilnych”¹⁰⁸.

Celem zdiagnozowania innych utrudnień w pracy kuratora, które mogą wywoływać nie tylko poczucie dyskomfortu, lecz również powodować poczucie permanentnego lęku o własne bezpieczeństwo, będącego m.in. przyczyną zaburzeń zdrowotnych¹⁰⁹,

---

¹⁰⁷ *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2014 roku*, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Warszawa 2015.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 42.

¹⁰⁹ Z. Ratajczak, *Zagrożenie. Między szokiem a depresją*, [w:] B. Hołyst (red.), *Bezpieczeństwo – ogólne problemy badawcze*, Gdańsk 2003, s. 38.

ankietowani zostali zapytani o najtrudniejsze okoliczności ich pracy. Kuratorzy mieli za zadanie zaznaczyć nie więcej niż trzy odpowiedzi, jednakże w ostatnim punkcie, który umożliwiał opisowe przedstawienie swoich propozycji opartych na osobistych doświadczeniach, wielokrotnie wskazywali, że wszystkie wymienione w dziesięciu punktach aspekty pracy kuratora są bardzo istotne i trudno jest wybrać ograniczoną przez ankietowanych ilość.

Jako najtrudniejsze aspekty swojej pracy kuratorzy wymienili:

1. obciążenie psychiczne z uwagi na wysoki poziom stresu w pracy kuratora – 61,2% (1548 osób)¹¹⁰;
2. duże obciążenie fizyczne (praca terenowa, w różnych warunkach atmosferycznych, dojazdy do odległych miejsc, kontakt z osobami chorymi i inne) – 32,4% (819 osób);
3. nagonki medialne na kuratorów, dotyczące sytuacji niezależnych od prawidłowego wykonywania powierzonych zadań – 15,1% (381 osób);
4. brak ochrony prawnej (np. w sytuacji nieuzasadnionych skarg składanych przez podopiecznych i ich rodziny, spraw z powództwa cywilnego z uwagi na oskarżenia o przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków – 31% (783 osoby);
5. brak ubezpieczeń zdrowotnych opłacanych ze Skarbu Państwa adekwatnych do wykonywanych zadań – 17,9% (453 osób);
6. brak profesjonalnego, psychologicznego wsparcia w sytuacjach traumatycznych i superwizji – 24,8% (628 osób);
7. niewystarczająca opieka zdrowotna dla kuratorów, np. brak bezpłatnych szczepień na choroby zakaźne – 15,1% (382 osoby);
8. wykonywanie zadań w miejscach, gdzie brak zachowania podstawowych zasad higieny (trudny do wytrzymania fetor, odchody ludzkie i zwierzęce, insekty i inne) – 28,1% (710 osób);
9. obowiązek przeprowadzania badań alkomatem i narkotestem – 4,4% (111 osób);
10. praca z osobami niebezpiecznymi, agresywnymi, wysoce zdemoralizowanymi oraz uzależnionymi od substancji psychoaktywnych – 56,7% (1435 osób);

---

¹¹⁰ Liczby w nawiasach oznaczają udział ważnych (bez braków danych).

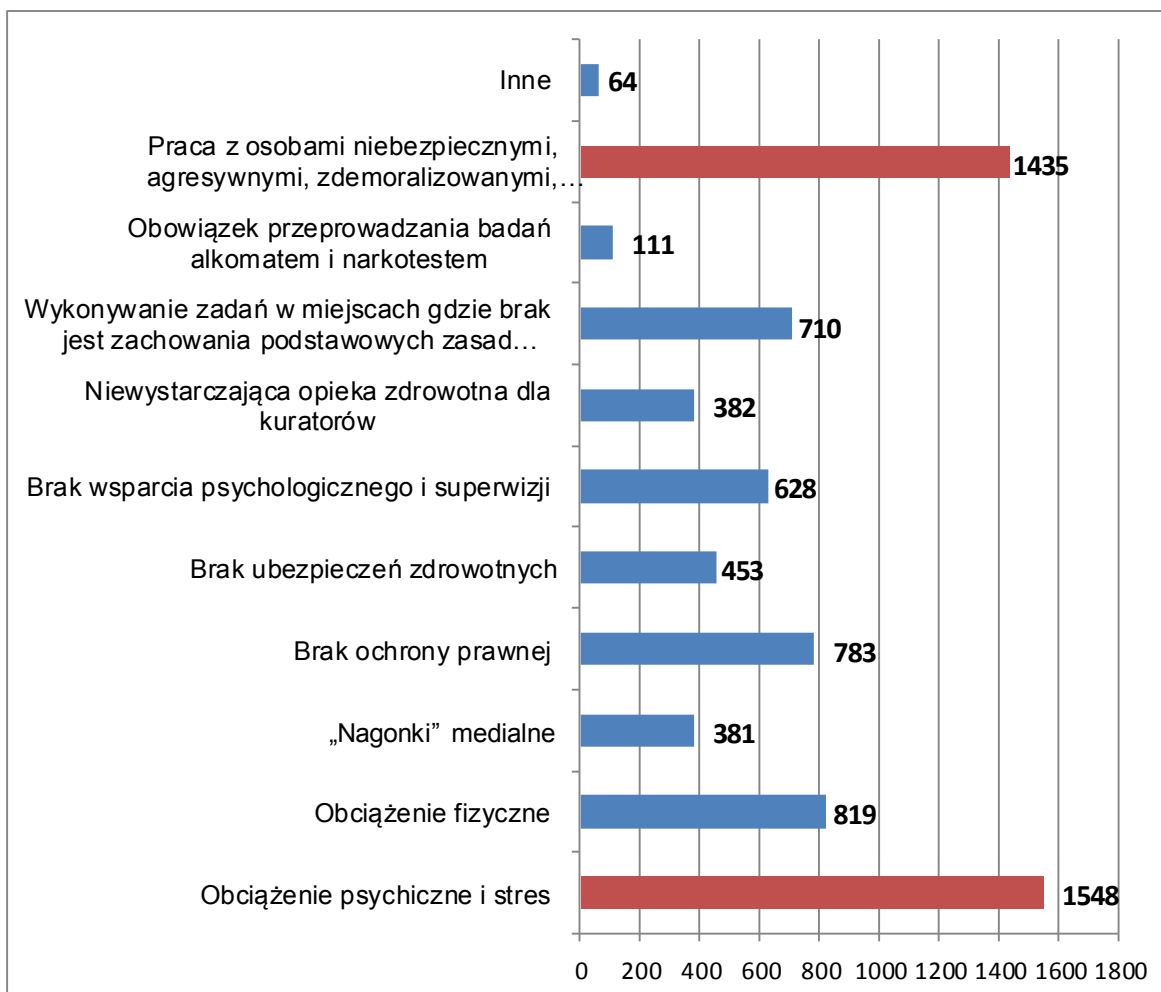
11.inne – 2,5% (64 osoby).

Jako „inne” opisane zostały trudne sytuacje dotyczące:

- A. zagrożeń o wymiarze fizycznym i psychicznym związanych wyłącznie z kontaktem z podopiecznym i pracą w terenie, takie jak: agresywne psy na posesji, brak domofonu, brak stałego zameldowania podsądnych, stałego miejsca pobytu, zmiany miejsca pobytu, narażenie na ataki agresji ze strony skazanych, wysoce zdemoralizowanych oraz uzależnionych od substancji psychoaktywnych;
- B. sfery obciążenia psychicznego, takie jak: donosy, pomówienia, skargi wnoszone przez nadzorowanych, pomimo że praca jest wykonywana zgodnie z zasadami prawa i pragmatyką zawodu, brak zrozumienia charakteru pracy kuratora wśród pracowników sądu oraz innych pracowników administracji publicznej, brak możliwości poświęcenia większej ilości czasu jednemu podopiecznemu, jednej rodzinie, brak prawdomówności ze strony podopiecznych, próby zatajania faktów (skazani nie ponoszą odpowiedzialności karnej za składanie kuratorowi fałszywych oświadczeń/informacji), brak wskazówek, jak ma się zachować kurator po uzyskaniu informacji, że skazany wykonuje prace tzw. dorywcze („na czarno”), niezgodnie z prawem, bez rejestracji, nie wywiązując się z obowiązku płacenia podatków, brak zrozumienia przełożonych, mobbing w pracy ze strony przełożonych, nieustanna dyspozycyjność, niska ocena pracy kuratora ze strony innych służb (szczególnie Policji, gdy kurator społeczny nie jest policjantem), trudna współpraca z innymi służbami (funkcjonariusze Policji, pracownicy socjalni), nadmierne obciążenie obowiązkami, obciążenie psychiczne (np. odnalezienie zwłok podczas wykonywania zadań w terenie, próby samobójcze podopiecznych) i fizyczne, praca z osobami z zaburzeniami psychicznymi, sprawy opiekuńcze w sytuacjach okołorozwodowych, wykonywanie pracy w miejscach, gdzie brak zachowania podstawowych zasad higieny (trudny do wytrzymania fetor, odchody ludzkie i zwierzęce, insekty i inne);
- C. braku wsparcia systemowego, aspekty pracy wymagające nowych unormowań prawnych lub zmian legislacyjnych, podpisania porozumień z innymi służbami, zmian metod lub warunków pracy w zakresie BHP, takie jak: brak dodatku za trudną pracę, „brak odpowiednich umocowań

prawnych uprawniających kuratora zawodowego do skierowania podopiecznego na staż do pracy zarobkowej zgodnej z jego kwalifikacjami lub poprzedzonego przeszkoleniem zawodowym, co wpłynęłoby pozytywnie na zmianę zachowań podopiecznych na społecznie akceptowane”, brak regulacji w zakresie wyjazdów terenowych, dojazdów do podopiecznych w bardzo odległe miejsca, bez delegacji służbowej, konieczność używania prywatnych samochodów w celach służbowych, brak odstraszcza do psów, brak alarmu przy biurku w sądzie, brak narzędzi ochrony osobistej w razie ataku przez agresywnego podopiecznego, jak np. gaz pieprzowy, brak dwuosobowych składów w trakcie wywiadów środowiskowych (przez wykonywanie zadań w terenie pojedynczo kuratorzy narażeni są na pomówienia lub przedstawianie nieprawdziwego przebiegu wykonanych czynności), brak telefonu służbowego, brak uregulowań prawnych związanych ze sprawowaniem nadzorów w sprawach opiekuńczych, brak uznania pracy kuratora jako pracy w szczególnych warunkach, brak wcześniejszej emerytury, brak wsparcia innych służb, np. Policji, brak szkoleń z samoobrony, częste zmiany przepisów prawnych, konieczność gromadzenia i sporządzania dużej liczby dokumentacji, niewielka decyzyjność, obowiązek przeprowadzania badań alkomatem i narkotestem, niskie ryczałty, które mogą powodować rezygnację kuratorów społecznych z uwagi na brak zwrotu poniesionych kosztów, brak pokoju do spotkań z nadzorowanymi, kiedy istnieje potrzeba kontaktu poza ich miejscem zamieszkania, trudna współpraca z niektórymi sędziami, niewystarczająca opieka zdrowotna dla kuratorów, np. brak bezpłatnych szczepień na choroby zakaźne, wykonywanie postanowień określonych w art. 598 k.p.c., wykonywanie orzeczeń o kontaktach z dzieckiem (respondent nie doprecyzował, w jakim zakresie to zagadnienie stanowi utrudnienie w pracy), brak wspólnych spotkań dla kuratorów społecznych wraz z zawodowymi (często kuratorzy społeczni nie znają się nawzajem, a mogliby współpracować z uwagi na pracę w różnych instytucjach, ważnych w aspekcie podejmowania działań interdyscyplinarnych wobec podopiecznych).

Wykres 8. Najtrudniejsze aspekty pracy kuratora w ocenie ankietowanych (nie więcej niż trzy odpowiedzi każdego z respondentów)

Największa liczba ankietowanych (na wykresie odpowiedzi oznaczone kolorem czerwonym) uznała dwa czynniki utrudniające wykonywanie zadań kuratorskich za najważniejsze: obciążenie psychiczne z uwagi na wysoki poziom stresu i praca z osobami niebezpiecznymi, agresywnymi, wysoce zdemoralizowanymi oraz uzależnionymi od substancji psychoaktywnych. Należy pamiętać, że następstwa zachowań agresywnych kierowanych przeciwko kuratorowi nie ograniczają się wyłącznie do pojawienia się skutków bezpośrednich w postaci urazu fizycznego, ale mogą również powodować występowanie u niego określonych zmian psychologicznych i fizjologicznych będących skutkiem silnego stresu¹¹¹.

¹¹¹ B. Dudek, M. Waszkowska, D. Merez, W. Hanke, *Ochrona zdrowia pracowników przed skutkami stresu zawodowego*, Łódź 1991, s. 9–11.

Ustawa o kuratorach sądowych wymienia zadania, uprawnienia i obowiązki, które są wspólne dla zawodowych kuratorów sądowych, bez względu na specjalizację. Jednakże poszczególne ustawy i rozporządzenia wykonawcze, wymienione we wstępie do niniejszego raportu, regulują odmienne czynności i rodzaje spraw dla pionu karnego i rodzinnego.

Do obowiązków kuratorów dla dorosłych należy w szczególności: sprawowanie dozorów: nad skazanymi, którym karę warunkowo zawieszono, w związku z warunkowym umorzeniem postępowania, w związku z warunkowym zwolnieniem z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, w związku z leczniczymi środkami zabezpieczającymi, nadzór nad orzeczonymi środkami karnymi, kontrola wykonania obowiązków nałożonych na skazanego w okresie próby bez dozoru, nadzór nad wykonaniem kary ograniczenia wolności i prac społecznie użytecznych, przygotowanie skazanego do zwolnienia z zakładu karnego, nadzór nad wykonywaniem kar, środków karnych i środków zabezpieczających z zastosowaniem dozoru elektronicznego, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych.

Ankietowani zostali rozdzieleni na dwie grupy, zgodnie ze specjalizacją. Kuratorzy wykonujący orzeczenia w sprawach karnych, w zdecydowanej większości na pytanie: „Podczas wykonywania jakich zadań odczuwa Pan/i największe zagrożenie”, odnieśli się do braku poczucia bezpieczeństwa w sprawach związanych z wykonywaniem czynności w terenie, tj.: wykonywanie wywiadów środowiskowych – 50,7% oraz sprawowanie dozorów – 43,5%. Inne sprawy tylko w określonych sytuacjach wymagają wizyt w miejscu zamieszkania skazanych. Pozostałe, niecałe 6% respondentów wskazało jako budzące ich obawy takie sprawy jak: nadzorowanie kar ograniczenia wolności, nadzorowanie wykonania obowiązków, nadzorowanie wykonania kary w systemie dozoru elektronicznego.

Do obowiązków kuratorów rodzinnych należy m.in.: sprawowanie nadzorów w sprawach opiekuńczych, w sprawach nieletnich, nadzór nad osobami zobowiązanymi do leczenia uzależnienia alkoholowego, udział kuratora w kontaktach rodziców z małoletnimi dziećmi, odbieranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej, kontrola zobowiązań nałożonych na nieletnich i rodziców. Ta grupa respondentów uznała za najbardziej zagrażające wykonanie orzeczeń i zarządzeń sądu dotyczących: przymusowego odebranie małoletniego (44,7%), wykonywanie

wywiadów środowiskowych (18,9%), wykonywania nadzorów w sprawach osób zobowiązanych do leczenia odwykowego (18,4%), wykonywanie nadzorów w sprawach opiekuńczych (11,3%). W niewielkim stopniu: wykonywanie nadzorów w sprawach nieletnich (4,9%) i udział kuratora w kontaktach orzeczonych przez sąd (1,8%). Wszystkie zaproponowane opcje wymagają wizyt w miejscu zamieszkania podopiecznych.

Jako „inne” zadania, podczas których kuratorzy odczuwają zagrożenie, wymienione zostały: wyjazdy w teren w nieznane miejsca, pierwsze wizyty w sprawie, kontakt z osobami o zaburzonej osobowości, chorymi psychicznie i uzależnionymi, wykonywanie wywiadów u osób ubezwłasnowolnionych z powodu choroby psychicznej, nadzór nad wykonywaniem zakazu przebywania w określonych miejscach, nadzór nad wykonywaniem obowiązku powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub innych środków odurzających, przygotowanie do życia na wolności, czynności wobec osób związanych z podopiecznymi np. kolegów, członków rodziny powiązanych ze światem przestępczym, czynności w środowisku, gdzie są duże psy oraz po zmroku, sporządzanie wywiadów o leczenie psychiatryczne a także zagrożenia podczas zadań wykonywanych w siedzibie zespołu podczas dyżurów w sądzie.

Część osób stwierdziło, że nie jest to zależne od rodzaju sprawy, w każdej może zaistnieć niebezpieczna sytuacja, a w szczególności podczas wykonywania zadań w terenie lub kiedy podejmowane są działania, z którymi nie zgadza się nadzorowany (np. interwencja w sprawie opieki na dzieckiem). Najwięcej respondentów odnosiło się do zagrożeń podczas pracy z osobami uzależnionymi i zaburzonymi psychicznie. Jest to jak najbardziej uzasadniona obawa z uwagi na nieprzewidywalność zachowań osób z tego rodzaju schorzeniami. Podopieczny z dysfunkcjami natury psychicznej wymaga większego zindywidualizowania, oddziaływań, opieki psychologicznej lub lekarskiej, intensywnej farmakoterapii lub psychoterapii. W wielu rodzajach zaburzeń praca resocjalizacyjna wymaga specjalistycznej wiedzy z zakresu psychiatrii i jest mało efektywna lub wręcz niemożliwa. Częściej w literaturze podejmowany jest temat dotyczący tego typu osób osadzonych w jednostce penitencjarnej¹¹², gdzie jest

---

¹¹² Por. np. M. Bartczak-Praczkowska, M. Pietrucha-Hassan, *Resocjalizacja poprzez terapię – postępowanie z osobami uzależnionymi od alkoholu oraz przejawiającymi zaburzenia preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.),

możliwość odbywania kary pozbawienia wolności w oddziałach terapeutycznych, pod właściwą opieką lekarską i psychoterapeutyczną.

W zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów ważnym aspektem jest oszacowanie ewentualnego źródła zagrożenia. Podczas badań kuratorzy odpowiadali na pytanie dotyczące poczucia zagrożenia ze strony różnych osób oraz w konkretnych miejscach i sytuacjach wskazanych w ankiecie lub zaproponowanych przez respondentów jako „inne”, w skali od **1, która to ocena oznaczała brak zagrożenia**, do **5 – jako największe zagrożenie**. Na potrzeby opisu wyników badań przyjęte zostało wobec pozostałych oznaczeń liczbowych następujące określenie natężenia zagrożenia: **2 – niewielkie zagrożenie, 3 – średnie zagrożenie, 4 – znaczne zagrożenie**. Wśród czynników determinujących obniżenie poczucia bezpieczeństwa najwyżej ocenione zostały („Czy i jakie poczucie zagrożenia budzą w Pani/Pana pracy następujące osoby i sytuacje?”):

1. Podopieczny lub członkowie jego rodziny, u których stwierdzono zaburzenia psychiczne. Wskazana opcja przez 33,7% respondentów została uznana jako największe zagrożenie. Najczęściej była oceniana na najwyższym poziom (5) przez kuratorów zawodowych (38,8%) i jako średnie zagrożenie (3) przez kuratorów społecznych (24,4%).
2. Podopieczny lub członkowie jego rodziny uzależnieni od narkotyków lub alkoholu. Zaproponowane osoby przez największą liczbę respondentów zostały uznane jako znaczne zagrożenie (31,4%), szczególnie przez kuratorów zawodowych (32,2%), natomiast społeczni w największej ilości kwalifikowali je jako średnie (30,1%).
3. Podopieczny zażywający „dopalacze”. Kolejna opcja także przez największą część respondentów została uznana jako największe

---

Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia, Warszawa 2011; M. Ciosek, *Izolacja więzienna. Wybrane aspekty izolacji więziennej w percepcji więźniów i personelu*, Gdańsk 1993; T. Kolarczyk, *Postępowanie ze skazanymi niepełnosprawnymi fizycznie lub psychicznie*, [w:] A. Marek (red.), *Księga jubileuszowa Więziennictwa Polskiego (1918–1988)*, Warszawa 1990; J. Kudiuk, A. Zbojna-Domowicz, *Funkcjonowanie oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo*, [w:] T. Głowik (red.), *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych*, Warszawa 2011; A. Purczyński, *Wybrane aspekty funkcjonowania oddziału terapeutycznego dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo i oddziału terapeutycznego dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych w zakładzie karnym w Rawiczu*, [w:] B. Skafiriak (red.), *Pomoc postpenitencjarna w kontekście strategii działań resocjalizacyjnych*, Kraków 2007.

zagrożenie (41,9%) zarówno przez kuratorów zawodowych (45,8%), jak i kuratorów społecznych (33,4%).

4. Podopieczny lub członkowie jego rodziny będący nosicielami chorób zakaźnych. Analogicznie do propozycji pierwszej to zagrożenie zostało ocenione na poziomie (5), przez największą liczbę kuratorów sądowych (29,5%) oraz odrębnie przez zawodowych (31,7%). Kuratorzy społeczni najczęściej ocenili powyższe zagrożenie epidemiologiczne na poziomie średnim (25,7%).
5. Podopieczny wielokrotnie karany/recydywista. Największa liczba ocen respondentów – średnia (3), w tym zakresie zgodność szacowania wśród kuratorów zawodowych (32,4%) oraz społecznych (30,1%).
6. Podopieczny skazany za najpoważniejsze przestępstwa (np. zabójstwo). Pracownicy jednostek penitencjarnych wobec osób niebezpiecznych odbywających karę pozbawiania wolności mają określone bardzo szczegółowe procedury, a także oddzielne oddziały dla „niebezpiecznych”¹¹³. Kuratorzy do miejsca zamieszkania takich osób, po udzieleniu warunkowego zwolnienia lub do innej sprawy, wchodzą samodzielnie, bez żadnych środków ochrony, często w miejscach odludnych, oddalonych od innych posesji. Z tych zapewne powodów najczęściej łączne oceny respondentów były na najwyższym poziomie (5) w 30,1% przypadków, przy czym wśród kuratorów zawodowych najwięcej na średnim (3) – 26,1%, wśród kuratorów społecznych znacznie wyżej został oszacowany ten typ podopiecznego (5) – 39,3%.
7. Podopieczny będący sprawcą przemocy w rodzinie. W zakresie pracy z osobą przejawiającą przemoc wobec najbliższych kuratorzy od wielu lat są szkoleni przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, samorządy lokalne oraz fundacje i organizacje pozarządowe. Można założyć, że z uwagi na profesjonalną wiedzę z przedmiotowego tematu najwięcej

---

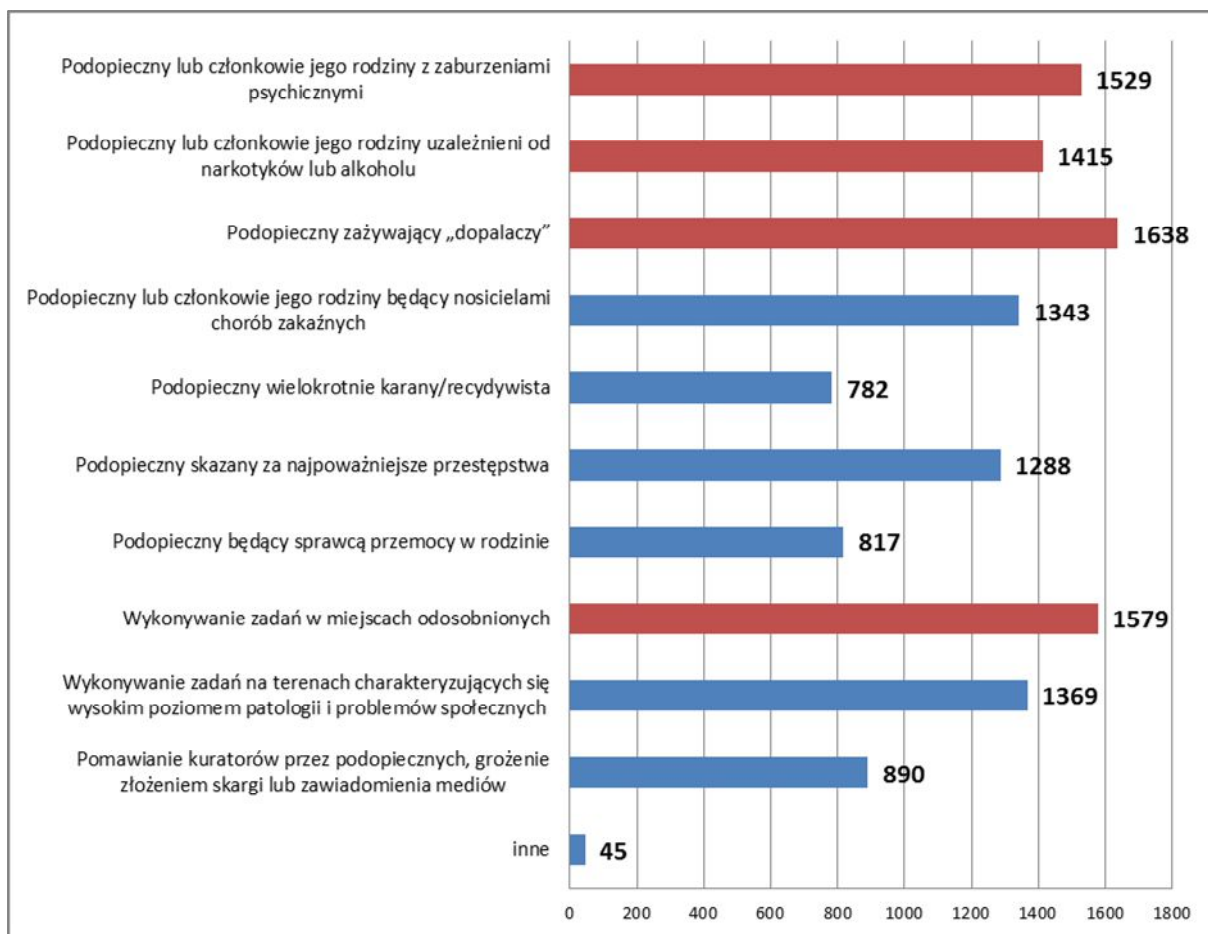
¹¹³ R. Męcel, *Organizacja służby oddziałowego. Postępowanie z osadzonymi niebezpiecznymi, Moduł 4, Zagadnienia bezpieczeństwa i organizacja bezpiecznej służby*, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, edu.coss.w.pl; Instrukcja Nr 15/10 Dyrektora Generalnego SW z dnia 13 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego.

respondentów ten rodzaj zagrożenia oceniło na poziomie średnim (3), zarówno kuratorzy zawodowi (35,9%), jak i kuratorzy społeczni (32,7%).

8. Wykonywanie zadań w miejscach odosobnionych, z daleka od innych posesji. Jest to zagrożenie jednoznacznie określone jako największe (5) przez najliczniejszą grupę respondentów w tym obszarze – 35,1%, na tym samym poziomie przez kuratorów zawodowych (38,3%) i społecznych (28,2%).
9. Wykonywanie zadań na terenach charakteryzujących się wysokim poziomem patologii i problemów społecznych. Ogólna ocena najczęściej prezentowana przez respondentów – znaczne zagrożenie (4) – 31,9%, w tym kuratorzy zawodowi – 33,6%, kuratorzy społeczni w równej liczbie ten rodzaj zagrożenia określili na poziomach (3) i (4) – po 28,3%.
10. Pomawianie kuratorów przez podopiecznych, połączone z groźbami złożenia skargi lub zawiadomienia mediów o zdarzeniu, które faktycznie nie miało miejsca. Najwięcej odpowiedzi łącznie na poziomie średnim (3) – 27,6% oraz na tym samym poziomie przy rozdzieleniu na kuratorów zawodowych (28,4%) i społecznych (27,6%).
11. Jako „inne” zagrożenia kuratorzy wymienili czynniki podane poniżej, łącznie 78 odpowiedzi: ataki ze strony agresywnych zwierząt (16 osób), ataki, agresja i groźby (uszkodzenia ciała, pobicia, zniszczenie mienia, podpalenia domu kuratora, ustalenia jego miejsca zamieszkania) ze strony podopiecznych, ich sąsiadów i znajomych (nieznanych kuratorowi) wobec kuratora i członków jego rodziny (18 osób). Ponadto w mniejszej liczbie: brak ochrony ze strony Policji, bagatelizowanie przez organy ścigania przestępstw wobec kuratorów, niskie wyroki za napaść lub znieważenie kuratora, brak współpracy i zrozumienia ze strony innych służb (prokurator, sędzia, pracownik socjalny, funkcjonariusz Policji), kontakt z osobami, które wcześniej na wniosek kuratora trafiły do jednostek penitencjarnych, dawni podopieczni z uzależnieniami, praca z osobami agresywnymi i zaburzonymi psychicznie, praca z osobami agresywnymi, deklarowanymi przestępcami, jednocześnie uczestnikami subkultur przestępczych (np. pseudokibice), praca ze skazanymi za przestępstwa o podłożu seksualnym, praca kuratora bez żadnego wsparcia (pojedynczo), wykonywanie zadań w mniejszościach rasowych i kulturowych, wywiady

środowiskowe, przygotowanie do życia na wolności na podstawie art. 164 k.k.w., dojazdy do podopiecznych w godzinach późnowieczornych, wysokie koszty dojazdów, zastraszenie kuratorów posiadanych przez podopiecznych niebezpiecznym narzędziem (np. bronią, nożem), straszenie kuratorów przekazaniem informacji do mediów, brak dzwonek, domofonów i zły stan techniczny lokali podopiecznych (niebezpieczeństwo porażenia prądem), ingerencja i zainteresowanie osobistym życiem kuratora, zainteresowanie miejscem jego zamieszkania i członkami jego rodziny, kontakt ze skazanymi w czasie wolnym od pracy kuratora, mobbing w pracy ze strony przełożonych, niekompetencja innych służb (brak wiedzy o uzależnieniach i przemocy), niekompetencja kierownika zespołu kuratorskiego, brak szkoleń i wsparcia, w sytuacji zagrożenia brak możliwości skontaktowania się z Policją, popełnienie błędu w dokumentacji, rodzice nieletniego, którzy mają zastrzeżenia do procedur postępowania służb czy do przepisów prawnych obowiązujących funkcjonariuszy, roszczeniowa postawa podopiecznych, „udzielanie skazanemu wyjaśnień za cały wymiar sprawiedliwości w jego miejscu zamieszkania”.

Wykres 9. Liczba osób, które oceniły natężenie zagrożeń podczas wykonywania obowiązków służbowych przez kuratorów sądowych na poziomie 4 i 5, czyli znacznego i największego zagrożenia (łącznie)¹¹⁴

Na podstawie analizy wyników prezentowanych na wykresie 9 (opcje najczęściej zaznaczane – wyróżnione kolorem czerwonym) można założyć, że największe obawy o swoje życie i zdrowie kuratorzy odczuwają podczas pracy z osobami, które mają osłabione hamulce wewnętrzne i upośledzony sposób funkcjonowania psychicznego poprzez zażywanie środków odurzających (alkohol, narkotyki, „dopalacze”). Substancje psychoaktywne mogą:

- wywoływać zmiany w aktywności układu nerwowego i nadmierną pobudliwość;
- obniżać krytycyzm oraz poziom samokontroli;
- powodować błędną ocenę własnych możliwości;
- wywoływać spadek sprawności intelektualnej (błędy w logicznym rozumowaniu, wadliwe wyciąganie wniosków itp.), opóźnienie czasu reakcji;

¹¹⁴ Odpowiedź na pytanie: „Czy i jakie poczucie zagrożenia budzą w Pani/Pana pracy następujące osoby i sytuacje?”.

- wzmacniać drażliwość, zachowania agresywne i pobudzenie seksualne;
- znacznie obniżać zdolność do kontroli własnych zachowań („urwane filmy”);
- uaktywniać zmiany nastroju i zachowania¹¹⁵.

Podobnie nieprzewidywalne może być zachowanie osób zaburzonych psychicznie. Połączenie powyższych objawów z wykonywaniem czynności w miejscu odosobnionym, z dala od innych posesji, może nieść poważne zagrożenie dla funkcjonariusza publicznego, pojawiającego się bez zapowiedzi i wsparcia, zobligowanego do wyegzekwowania obowiązków nałożonych wyrokiem sądu, zobowiązanego do przeprowadzenia badania alkomatem lub narkotestem. Żadna ze służb działających w Polsce prawdopodobnie nie jest stawiana w takiej sytuacji i narażona na takie niebezpieczeństwo.

We wcześniejszej części niniejszego rozdziału opisane zostały opinie kuratorów dotyczące najtrudniejszych okoliczności ich pracy. Jako najbardziej znaczący czynnik 1548 respondentów wyróżniło: obciążenie psychiczne związane z wysokim poziomem stresu podczas wykonywanych zadań. Odpowiedzi kuratorów na kolejne pytanie, wskazujące, jakie zdarzenia wywołują największy stres, znajdują się w tabeli 11. Każdy z respondentów miał możliwość zaznaczenia maksymalnie pięciu z wszystkich zaproponowanych opcji.

---

¹¹⁵ K. Dąbrowska, J. Fudała, K. Łukowska, *Uzależnienie od alkoholu – między diagnozą a działaniem. Seria poświęcona klientom pomocy społecznej. Poradnik dla pracowników służb społecznych*, J. Staręga-Piasek (red. nauk.), Publikacja powstała w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” Program Operacyjny Kapitał Ludzki, współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Tabela 11. Odpowiedzi kuratorów sądowych na pytanie: „Jakie sytuacje lub zdarzenia w Pani/Pana pracy wywołują największy stres?”

Odpowiedzi kuratorów na pytanie: Jakie sytuacje lub zdarzenia w Pani/Pana pracy wywołują największy stres?	Kuratorzy zawodowi i aplikanci (liczba zaznaczeń)	Kuratorzy społeczni (liczba zaznaczeń)	Razem (liczba zaznaczeń)
Obawa przed przekroczeniem uprawnień (brak jasnych procedur w tym zakresie)	283	130	413
Obawa przed niedopełnieniem obowiązków (brak jasnych procedur w tym zakresie)	465	235	700
Nadmierne obciążenie pracą urzędniczą i biurową (sporządzanie dokumentacji)	1043	159	1.202
Brak czasu na indywidualną pracę z człowiekiem	691	76	767
Zbyt duża liczba spraw w referacie	334	10	344
Brak odpowiednich warunków pracy (np. niezbędnego wyposażenia i zabezpieczenia)	248	138	386
Brak lub niewystarczające wsparcie ze strony innych instytucji/służb	241	143	384
Ograniczona możliwość pomocy podopiecznym będącym w trudnej sytuacji osobistej	463	302	765
Choroby psychiczne, zaburzenia osobowości lub znaczne upośledzenia umysłowe podopiecznych	835	296	1.131
Uzależnienia podopiecznych	360	312	672
Skargi podopiecznych na czynności kuratora	135	52	187
Zagrożenia związane z koniecznością dotarcia do miejsca zamieszkania podopiecznych (np. poruszanie się po niebezpiecznej okolicy, przy niesprzyjających czynnikach atmosferycznych, możliwość uczestniczenia w wypadku samochodowym)	442	159	601
Zagrożenie związane z pobytem w miejscu zamieszkania podopiecznych (np. narażenie na choroby zakaźne, niski poziom higieny osób, z którymi kontaktują się kuratorzy, ataki ze strony zwierząt domowych)	574	240	814
Agresja (słowna i fizyczna) ze strony podopiecznych, ich rodzin lub środowiska	662	306	968

Brak szacunku dla kuratora ze strony podopiecznych, ich rodzin lub środowiska	86	124	210
Brak respektowania przez podopiecznych orzeczeń sądu	151	209	360
Bierność podopiecznych i brak chęci współpracy z kuratorem	176	199	375
Częste zmiany legislacyjne nieuwzględniające postulatów praktyków – kuratorów	452	40	492
Konflikt ról: pełnienie wobec podopiecznych roli nadzorcy (egzekwowanie obowiązków wynikających z orzeczenia sądu) i jednocześnie wychowawcy, osoby wspierającej i udzielającej pomocy	166	90	256
Deprecjonowanie przez sędziego, w obecności podopiecznych, kompetencji kuratora i podejmowanych przez niego decyzji	185	32	217
Moja praca nie jest dla mnie stresująca	10	46	56
inne	24	8	32

Pięć najważniejszych czynników stresogennych zaznaczonych zostało w tabeli 11 czerwoną czcionką i zamieszczonych poniżej według stopnia częstotliwości odpowiedzi (%):

1. nadmierne obciążenie pracą urzędniczą i biurową (sporządzanie dokumentacji) – 47,7% ankietowanych;
2. choroby psychiczne, zaburzenia osobowości lub znaczne upośledzenia umysłowe podopiecznych – 44,9%;
3. agresja (słowna i fizyczna) ze strony podopiecznych, ich rodzin lub środowiska – 38,4%;
4. zagrożenie związane z pobytem w miejscu zamieszkania podopiecznych (np. narażenie na choroby zakaźne, niski poziom higieny osób, z którymi kontaktują się kuratorzy, ataki ze strony zwierząt domowych) – 32,3%;
5. brak czasu na indywidualną pracę z człowiekiem – 30,4%.

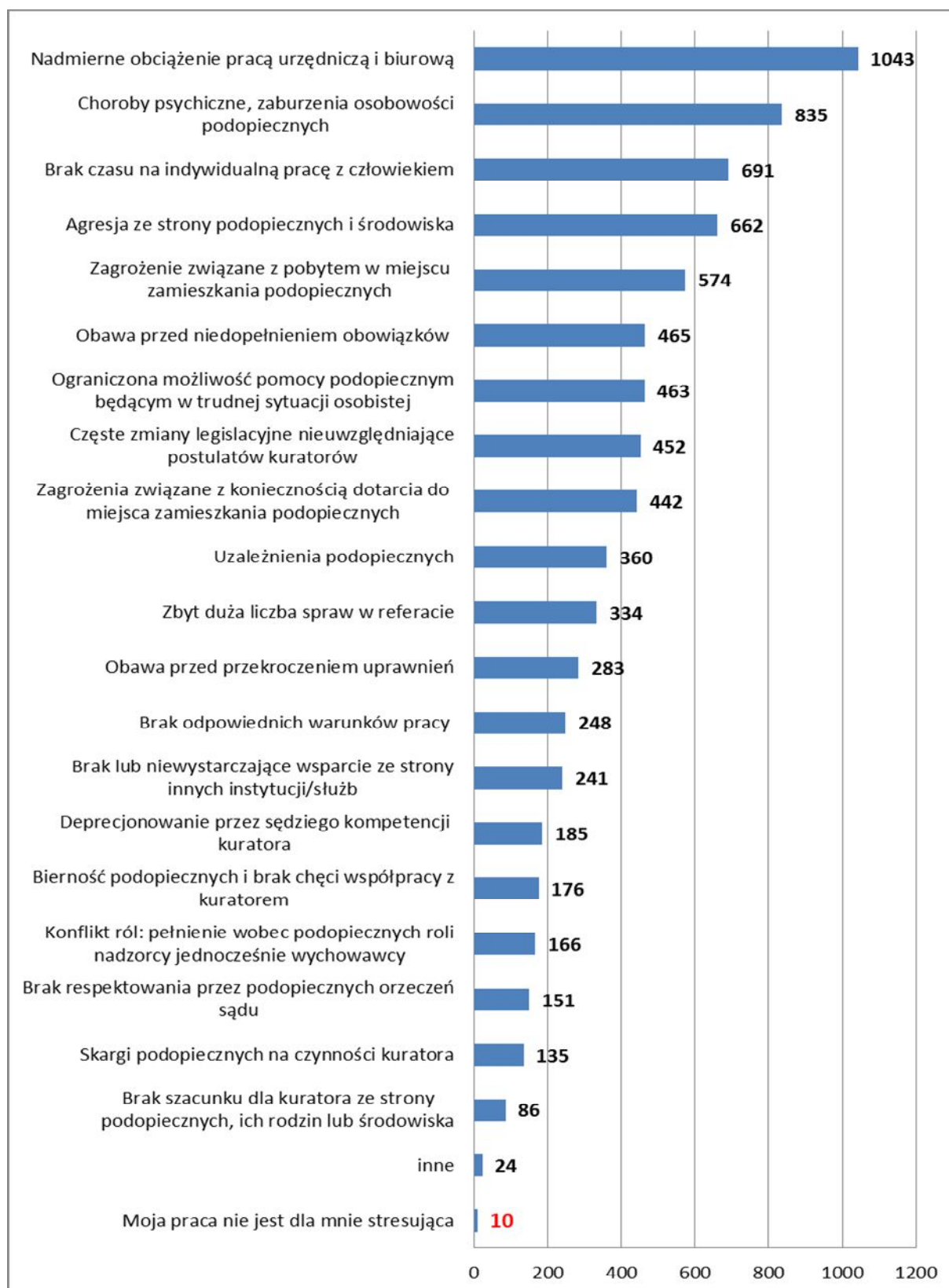
Tylko **56 kuratorów (2,2%)** z grupy ponad 2500 biorących udział w badaniu uznało, że **wykonywanie zawodu kuratora nie jest dla nich stresujące**.

Jako „inne” zdarzenia wywołujące stres wymienione zostały: ataki agresywnych zwierząt; zbyt duża liczba jednorazowych wywiadów środowiskowych, które nie wliczają się do obciążenia pracą; bezsens prowadzonych działań; brak adekwatnej do potrzeb liczby etatów sekretarskich; brak usytuowania kuratora rodzinnego jako organu postępowania wykonawczego; „brak profesjonalnego zarządzania służbą kuratorską, stwarzające sytuacje oceny poczynań kuratorskich pozbawionych obiektywizmu”; brak wsparcia i zrozumienia charakteru pracy ze strony przełożonych; mobbing ze strony przełożonych; brak szacunku dla kuratora, ale nie ze strony podopiecznych, a pozostałych współpracowników, głównie środowiska sędziowskiego; brak zabezpieczenia dokumentacji komputerowej; długoletnie oczekiwanie na awans; niskie wynagrodzenie; obawa przed uszkodzeniem prywatnego pojazdu używanego do celów służbowych; ograniczenie realnych możliwości egzekwowania wykonania zaleceń w sprawach rodzinnych; przewlekłość postępowania wykonawczego; brak należytego egzekwowania przez sądy obowiązków probacyjnych od dozorowanych; trudne do przewidzenia sytuacje w terenie; trudność we współpracy z innymi służbami; niemożność podejmowania działań adekwatnych do potrzeb; ograniczony czasowo dostęp kuratorów społecznych do programu *Currenda*, celem zebrania informacji o podopiecznych z wydziałów sądów; jednoosobowa praca kuratora w terenie; zachowania agresywne podopiecznych; obawa przed zemstą skazanego po opuszczeniu jednostki penitencjarnej (zapewne kurator odnosił się do sytuacji, gdy sam składał wniosek o zarządzenie wykonania kary, orzeczenie kary zastępczej lub odwołanie warunkowego zwolnienia). Kuratorzy wskazywali również, że wszystkie wymienione w ankiecie sytuacje są ważne w odniesieniu do zagadnienia stresu zawodowego.

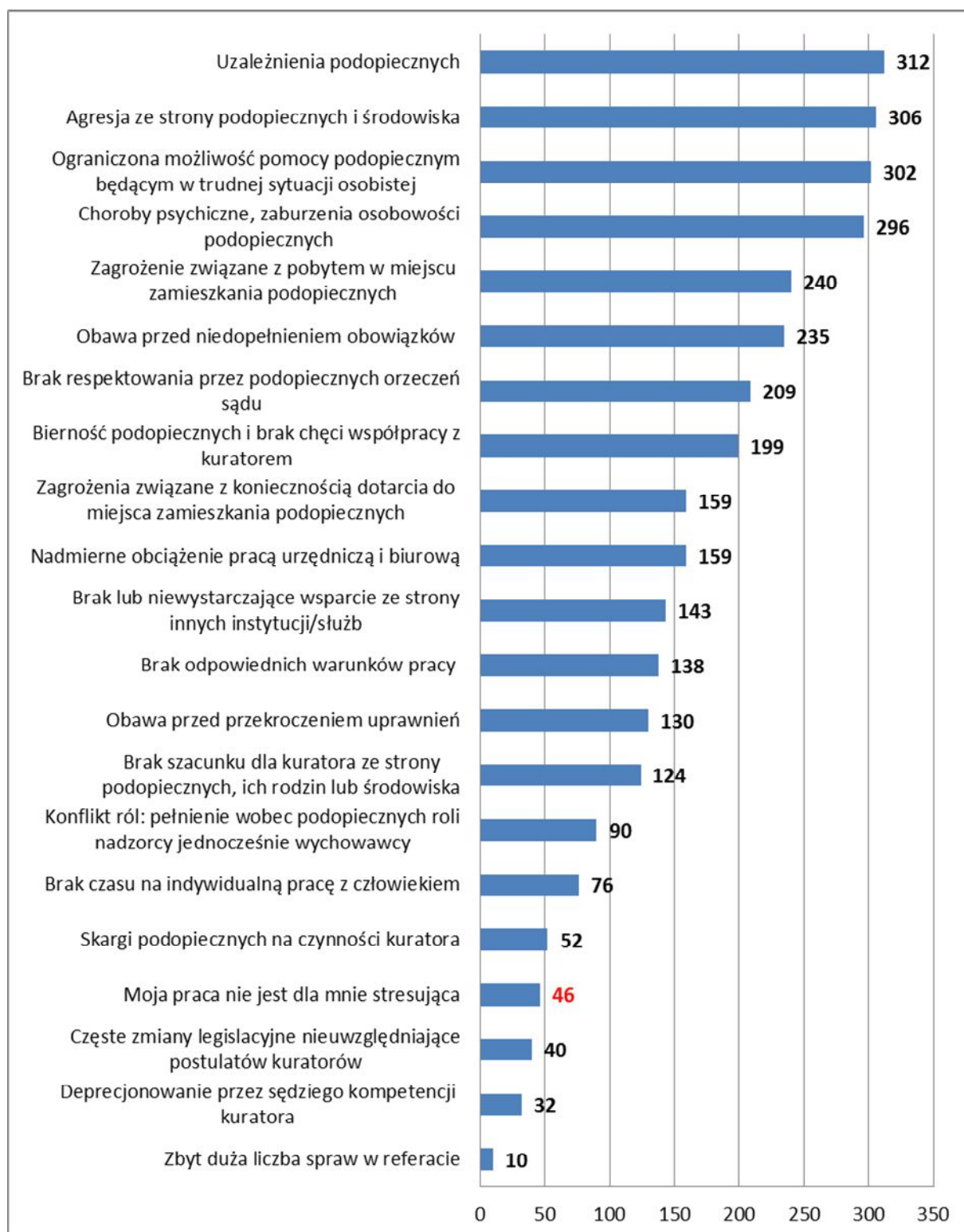
Porównanie danych zamieszczonych na wykresie 10 i 11 uwidacznia różnice między oceną czynników stresogennych przez kuratorów zawodowych i społecznych.

Wykres 10. Odpowiedzi kuratorów zawodowych na pytanie: „Jakie sytuacje lub zdarzenia w Pani/Pana pracy wywołują największy stres?”¹¹⁶

¹¹⁶ Każdy z respondentów mógł zaznaczyć nie więcej niż pięć odpowiedzi.

Wykres 11. Odpowiedzi kuratorów społecznych na pytanie: „Jakie sytuacje lub zdarzenia w Pani/Pana pracy wywołują największy stres?”¹¹⁷

¹¹⁷ Każdy z respondentów mógł zaznaczyć nie więcej niż pięć odpowiedzi.

Krajowa Rada Kuratorów na podstawie ankiet przesyłanych ze wszystkich okręgów sądowych sporządziła sprawozdania¹¹⁸ za lata 2007–2011 oraz 2013–2014, które zawierają istotne dane statystyczne, dotyczące bezpieczeństwa pracy oraz zagrożeń w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych przez kuratorów sądowych. W badanym okresie siedmiu lat odnotowane zostały (łącznie):

1. przypadki czynnej napaści na kuratora – 1743 razy;
2. postępowania karne wszczęte w związku z napaścią na kuratora – 752 zgłoszonych postępowań;
3. przypadki ataków zwierząt na kuratora – 1049 razy.

W bieżącym roku dodatkowo KRK zgromadziła dane w przedmiotowym zakresie za okres 1 stycznia 2015 r. – 30 czerwca 2016 r. Jako „Przypadki negatywnie wpływające na przebieg wykonania obowiązków służbowych kuratorów zawodowych”¹¹⁹ wymienione zostały:

1. przypadki czynnej napaści na osobę kuratora lub znieważenia w związku z pełnionymi obowiązkami (agresja fizyczna sprawcy lub groźba jej użycia – zdarzenie potwierdzone co najmniej notatką służbową) – 247;
2. przypadki, w których kurator stał się ofiarą wypadku w trakcie wykonywania obowiązków służbowych lub ofiarą ataku zwierząt domowych (wymagające pomocy medycznej i zgłoszone przełożonym) – 71;
3. przypadki wszczętego postępowania karnego lub cywilnego w związku z czynną napaścią na osobę kuratora lub znieważeniem kuratora – 86;
4. przypadki zakończonego prawomocnie postępowania karnego lub cywilnego w sprawach związanych z czynną napaścią na kuratora lub znieważeniem kuratora – 66.

W sprawozdaniu KRK zawarte zostały następujące konkluzje: „Występujące zagrożenia bezpieczeństwa oraz inne zdarzenia negatywnie wpływające na wykonywanie przez kuratorów obowiązków służbowych stanowią poważny problem,

---

¹¹⁸ Kuratorska Służba Sądowa w Polsce, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Rozdział III. Bezpieczeństwo pracy i zagrożenia w związku z wykonywanymi obowiązkami.

¹¹⁹ Dane statystyczne otrzymane dzięki uprzejmości Pani R. Cieszko – Sekretarza Krajowej Rady Kuratorów.

którego analizą próbuje zajmować się jedynie Krajowa Rada Kuratorów. Znamiennym jest, że coraz częściej osoby, wobec których kurator wykonuje swoje obowiązki lub członkowie ich rodziny uznają, iż czynności podejmowane przez kuratora takie jak: wykonanie decyzji sądu na podstawie art. 598 kpc, dozór (nadzór), wywiad środowiskowy, kontrola okresu próby, naruszają ich prywatność i prawo do podejmowania swobodnych decyzji życiowych, traktują działania kuratora jako niesprawiedliwe, naruszające ich godność i jednocześnie obwiniają go za własne problemy”¹²⁰.

Obraz i skala opisywanych zdarzeń sugerują konieczność podjęcia wielowymiarowych działań na rzecz poprawy szeroko rozumianego bezpieczeństwa i higieny pracy kuratorów oraz realnego oszacowania ryzyka zawodowego.

---

¹²⁰ *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2014 roku...*, rozdział III. Bezpieczeństwo pracy i zagrożenia w związku z wykonywanymi obowiązkami.

Rozdział V. Ocena warunków pracy kuratora

Zgodnie z § 2 pkt 7 rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy¹²¹ przez ryzyko zawodowe należy rozumieć prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanych zdarzeń związanych z wykonywaną pracą, powodujących straty, w szczególności wystąpienie u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych występujących w środowisku pracy lub sposobu wykonywania pracy.

„Sposób realizacji prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy ma charakter skutkowy, zadaniem ustawodawcy jest bowiem takie ukształtowanie prawa, aby w miejscu pracy osiągnąć stan niezagrażający życiu lub zdrowiu pracowników, mając na względzie specyfikę zatrudnienia. (...) Przestrzeganie przez pracodawcę obowiązków, które powinny zostać określone przez ustawodawcę, ma wyeliminować lub ograniczyć zagrożenia dla życia i zdrowia związane z procesami pracy. Dla realizacji prawa do bezpieczeństwa i higieny pracy istotne jest również określenie przez ustawodawcę sposobu usuwania ze środowiska pracy czynników szkodliwych dla osób zatrudnionych”¹²².

Kodeks pracy¹²³ obliguje pracodawcę do ochrony zdrowia i życia pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki. Na zakres odpowiedzialności pracodawcy nie wpływają obowiązki pracowników w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (art. 207 k.p.). Środowiskiem pracy kuratora, które powinno być zorganizowane zgodnie z przepisami BHP, jest zarówno biuro, w którym pełnione są dyżury sądowe, jak i wszystkie miejsca, w których kurator wykonuje czynności terenowe (przez miejsce pracy rozumie się miejsce wyznaczone przez pracodawcę, do którego pracownik ma dostęp w związku z wykonywaniem pracy; środowisko pracy to

---

¹²¹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn.: Dz. U.z 2003 r. Nr 169, poz. 1650 ze zm.).

¹²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. (K 18/14), OTK-A 2015, nr 10, poz. 165, s. 10-11, 14.

¹²³ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1666), dalej: k.p.

warunki środowiska materialnego, określonego czynnikami fizycznymi, chemicznymi i biologicznymi, w którym odbywa się proces pracy) (§ 2 pkt 7b i 11 powołanego rozporządzenia w sprawie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy). Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy gwarantowane jest przez art. 66 Konstytucji RP oraz art. 15 k.p.

Odesłanie w art. 207 § 2 k.p. do dyrektywy osiągnięć nauki i techniki należy interpretować w taki sposób, że pracodawca w realizacji obowiązku generalnego nie może poprzestać tylko na wykonywaniu przepisów BHP, ale jest ponadto zobowiązany do wykorzystywania w swoich działaniach różnych osiągnięć technicznych i organizacyjnych służących zapewnieniu ochrony zdrowia i życia zatrudnionych, które jeszcze nie zostały przez ustawodawcę uwzględnione w normach prawnych. Pracodawca ma więc w istocie obowiązek „wyprzedzać” ustawodawcę w działaniach na rzecz ochrony zdrowia i życia pracowników¹²⁴.

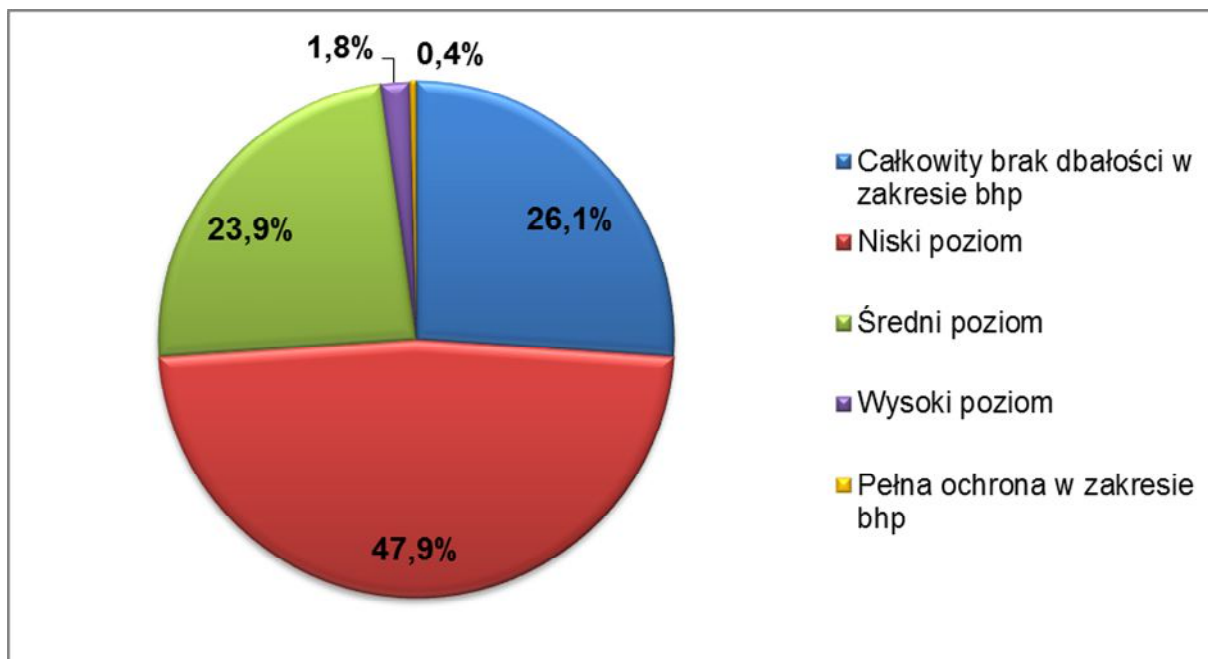
Podczas prowadzonych badań kuratorzy zawodowi (wraz z aplikantami)¹²⁵ dokonali oceny poziomu ochrony bezpieczeństwa i higieny pracy kuratorów. Z uzyskanych danych, które obrazuje wykres 12, wynika, że blisko 3/4 kuratorów zawodowych odczuwa całkowity lub niski poziom dbałości pracodawcy o zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Co czwarta osoba z grupy ankietowanych określiła poziom BHP jako średni, zaś 1,8% jako wysoki. Z liczby 1689 kuratorów zawodowych biorących udział w badaniu w pełni chronionymi czuje się tylko sześć osób (0,4%).

---

¹²⁴ T. Wyka, [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, K.W. Baran (red.), LEX/el., komentarz do art. 207 k.p.

¹²⁵ W części badań dotyczących „Warunków pracy” pytania w zakresie BHP i okresowych badań lekarskich odnosiły się wyłącznie do kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich z uwagi na obowiązki pracodawcy wynikające z kodeksu pracy, odnoszące się do osób zatrudnionych.

Wykres 12. Odpowiedź respondentów na pytanie: „Jak Pan/i ocenia poziom ochrony bezpieczeństwa i higieny pracy kuratorów?”

Można założyć, że niska ocena poziomu bezpieczeństwa i higieny pracy ankietowanych wynika z dokonania niewystarczającego oszacowania ryzyka zawodowego kuratorów sądowych. Powyższą hipotezę potwierdzają odpowiedzi kuratorów zawodowych na pytanie: „Czy w Pani/Pana ocenie szkolenia BHP przeprowadzane w Pani/Pana miejscu pracy są adekwatne do wykonywanych zadań i oceny ryzyka zawodowego tj. uwzględniają terenowy charakter pracy kuratora oraz pracę z osobą skazaną?”. Na tak sformułowane zagadnienie **znaczna większość kuratorów zawodowych (79,7%) odpowiedziała, że szkolenia BHP są „zdecydowanie” lub „raczej” niedostosowane do specyfiki pracy kuratora zawodowego.** Tylko co piąty kurator pozytywnie ocenił swoje przygotowanie do pracy w terenie z osobami stwarzającymi zagrożenie dla zdrowia i życia pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy.

Tabela 12. Ocena adekwatności szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny w odniesieniu do specyfiki pracy kuratorów zawodowych

Czy w Pani/Pana ocenie szkolenia BHP przeprowadzane w Pani/Pana miejscu pracy są adekwatne do wykonywanych zadań i oceny ryzyka zawodowego, tj. uwzględniają terenowy charakter pracy kuratora oraz pracę z osobą skazaną?	Zdecydowanie tak	n	25
		%	1,6%
	Raczej tak	n	302
		%	18,7%
	Raczej nie	n	660
		%	41,0%
	Zdecydowanie nie	n	623
		%	38,7%
Ogółem	n	1610	
	%	100,0%	

Zgodnie z § 4 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy¹²⁶, informacja o występowaniu na stanowisku pracy czynników szkodliwych dla zdrowia lub warunków uciążliwych, powinna znaleźć się na skierowaniu do lekarza podczas wykonywania badań okresowych. Pracodawca ponosi nie tylko koszty obowiązkowych badań dla osób zatrudnionych, lecz również profilaktycznej opieki zdrowotnej, niezbędnej z uwagi na warunki pracy (art. 229 § 6 k.p.). Kodeks pracy obliguje pracodawcę również do prowadzenia rejestru wypadków przy pracy i przechowywania protokołu ustalenia okoliczności i przyczyn zdarzenia (art. 234 § 3 k.p.).

¹²⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz. U. Nr 69, poz. 332 ze zm.).

Kuratorzy zawodowi w trakcie wypełniania ankiety odnosili się również do zagadnień związanych z adekwatnością obowiązkowych, okresowych badań lekarskich do charakteru wykonywanej pracy. Dominująca część kuratorów (75,8%) wskazała, że badania lekarskie przeprowadzane w miejscu pracy „raczej” lub „zdecydowanie” nie są dostosowane do zagrożeń związanych z realizowanymi przez nich obowiązkami. 22,5% ankietowanych uznało, że badania lekarskie są raczej adekwatne do powierzonych zadań, natomiast 29 kuratorów (1,8%) oceniło zdecydowanie pozytywnie ten zakres ochrony zdrowia pracownika.

Tabela 13. Ocena adekwatności okresowych badań lekarskich przeprowadzanych na zlecenie pracodawcy do zagrożeń związanych z zadaniami powierzanymi kuratorom zawodowym

Czy badania lekarskie przeprowadzane w Pani/Pana miejscu pracy są dostosowane do zagrożeń związanych z wykonywanymi zadaniami?	Zdecydowanie tak	n	29
		%	1,8%
	Raczej tak	n	357
		%	22,4%
	Raczej nie	n	642
		%	40,4%
	Zdecydowanie nie	n	564
		%	35,4%
Ogółem	n	1592	
	%	100,0%	

Część pracodawców wyposażyło kuratorów zawodowych w niezbędne środki ochrony osobistej. W trudniejszej sytuacji są jednak kuratorzy społeczni, którzy nie są pracownikami sądu i we własnym zakresie zaopatrują się w urządzenia, które mogą

poprawić ich bezpieczeństwo. Dane z tabeli 14 wskazują, że niewielka część wolontariuszy także została wyposażona w środki ochrony.

Tabela 14. Odpowiedź kuratorów sądowych na pytanie (wybór z ośmiu opcji zaproponowanych przez ankierów): „Jakie środki ochrony osobistej zapewnił Pani/Panu pracodawca podczas wykonywania obowiązków służbowych?”

Środki ochrony osobistej zapewnione kuratorom sądowym	Kuratorzy zawodowi i aplikanci [%]	Kuratorzy społeczni [%]	Liczba kuratorów sądowych, którym zostały zapewnione środki ochrony osobistej
Gaz łzawiący / paraliżujący	13,3%	9,8%	216
Paralizator elektryczny	0,8%	0,1%	13
Odstraszacz psów	32,6%	0,8%	531
Przenośne urządzenie alarmowe (powiadamiające odpowiednie służby o sytuacji zagrożenia kuratora)	15,6%	0,5%	251
Przenośne urządzenie lokalizujące kuratora	8,0%	0,3%	125
Stacjonarne urządzenie alarmowe, tzw. guzik (powiadamiające ochronę / policję sądową)	24,7%	1,3%	395
Monitoring wizyjny w siedzibie zespołu kuratorskiej służby sądowej	19,1%	6,2%	337
Służbowy telefon komórkowy	20,5%	1,0%	331
inne	4,2%	1,6%	31

Podczas wykonywania zadań służbowych w terenie kuratorzy najczęściej zaopatrzeni są w gaz łzawiący lub paraliżujący, odstraszacz psów, przenośne urządzenie alarmowe, telefon komórkowy, rzadziej w przenośne urządzenie lokalizujące i paralizator elektryczny. Natomiast w siedzibie zespołu korzystają ze stacjonarnego urządzenia alarmowego i monitoringu wizyjnego.

Jako „inne” środki ochrony użytkowane przez kuratorów (zaproponowane przez respondentów) wymienione zostały: alarm osobisty, broń palna (prywatne pozwolenie na broń), paralizator, nóż, scyzoryk, gaz pieprzowy, gaz żelowy na psy, gumowa

pałka, informowanie bliskich o wizytach u podopiecznego, którego kurator się obawia (czas i miejsce), dyktafon, prywatny telefon komórkowy, służbowe telefony komórkowe i odstraszacze na psy w ilości mniejszej niż liczba osób w zespole, wizyty u podopiecznych w asyście funkcjonariuszy Policji, karta SIM do telefonu, monitorowanie miejsca pobytu przez GPS, własne umiejętności sztuk walki, ukończony kurs samoobrony, kilka wizyt dziennie pracowników ochrony sądu w siedzibie zespołu, ochrona przy wejściu do sądu i na korytarzu, pojazd kuratora, w którym może się schronić np. przed psem, asekuracja osoby zaufanej/członka rodziny w pobliżu miejsca wykonywania czynności w terenie, rękawice jednorazowe, latarka, płyn dezynfekujący ręce, ustalenie sygnałów alarmowych, kontakty do dzielnicowych, prywatna nawigacja. Osoby, które zapewne nie mają żadnych zabezpieczeń, podawały takie środki jak: długopis, legitymacja służbowa czy szybka ucieczka.

Na wykresie 13 zaprezentowane zostały urządzenia poprawiające bezpieczeństwo, które wykorzystywane są przez kuratorów zawodowych i społecznych (kolorem czerwonym wyróżniono najczęściej używane).

Wykres 13. Odpowiedź kuratorów sądowych na pytanie: „Z jakich środków ochrony osobistej, korzysta Pani/Pan podczas wykonywania obowiązków służbowych?”

Formułując w art. 207 § 2 k.p. generalny obowiązek pracodawcy ochrony zdrowia i życia pracowników, ustawodawca wskazał jednocześnie w katalogu otwartym kilka

obowiązków szczegółowych, dotyczących pewnych działań prewencyjno-organizacyjnych¹²⁷, m.in.:

- organizowania pracy w sposób zapewniający bezpieczne i higieniczne warunki pracy;
- zapewnienia przestrzegania w zakładzie pracy przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, wydawania polecenia usunięcia uchybień w tym zakresie;
- reagowania na potrzeby dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dostosowywania środków podejmowanych w celu doskonalenia istniejącego poziomu ochrony zdrowia i życia pracowników, biorąc pod uwagę zmieniające się warunki wykonywania pracy;
- zapewnienia rozwoju spójnej polityki zapobiegającej wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym uwzględniającej zagadnienia techniczne, organizację pracy, warunki pracy, stosunki społeczne oraz wpływ czynników środowiska pracy.

Niewątpliwie jednym ze skutecznych sposobów poprawy bezpieczeństwa pracowników mogą być szkolenia, pozwalające na nabycie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, z którymi mogą się spotkać podczas wykonywania powierzonych zadań służbowych. Brak jest informacji, czy prowadzone w sądach standardowe szkolenia BHP obejmują zagadnienia bezpieczeństwa pracy kuratora w terenie. Z uwagi na powyższe ankietowani zostali zapytani o udział w specjalistycznych szkoleniach, które uwzględniałyby charakter i specyfikę zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych (tabela 15). Jako przykład realizacji postulatu podniesienia poziomu bezpieczeństwa pracy kuratora można wskazać szkolenia zorganizowane w okręgu Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie w 2014 r. (objęły wszystkich kuratorów zawodowych) z następującego zakresu tematycznego:

- bezpieczeństwo prawne kuratorów sądowych,
- metodyka bezpiecznej pracy kuratora sądowego w aktualnym stanie prawnym,
- kryminologia – wybrane zagadnienia (prognozowanie kryminologiczne),
- wybrane zagadnienia wiktymologii (wiktymizacja zawodowych kuratorów sądowych),

---

¹²⁷ T. Wyka, [w:] *Kodeks pracy...*, komentarz do art. 207 k.p.

- negocjacje i mediacje,
- psychologiczne aspekty zachowań w sytuacjach kryzysowych,
- elementy samoobrony¹²⁸.

Tabela 15. Odpowiedź kuratorów na pytanie: „Ile razy w okresie ostatnich 5 lat Pan/Pani brał/a udział w specjalistycznych szkoleniach dotyczących bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych?”

		Kuratorzy sądowi			Ogółem	
		Kuratorzy zawodowi i aplikanci	Kuratorzy społeczni			
Ile razy w okresie ostatnich 5 lat Pan/Pani brał/a udział w specjalistycznych szkoleniach dotyczących bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych?	Raz	n	630	157	787	
		%	37,2%	19,7%	31,6%	
	Dwa razy i więcej	n	208	144	352	
		%	12,3%	18,1%	14,1%	
	Nie było organizowane tego typu szkolenie	n	814	463	1277	
		%	48,1%	58,2%	51,3%	
	Było organizowane tego typu szkolenie, ale ja nie brałam/em udziału	n	42	31	73	
		%	2,5%	3,9%	2,9%	
	Ogółem		n	1694	795	2489
			%	100,0%	100,0%	100,0%

Blisko połowa kuratorów zawodowych w okresie ostatnich pięciu lat nie uczestniczyła w profesjonalnych szkoleniach z zakresu bezpieczeństwa pracy (kuratorzy społeczni – 58,2%). Z tej samej grupy respondentów 49,5% co najmniej raz brało udział w tego typu szkoleniach w określonym przedziale czasowym (kuratorzy społeczni – 37,8%), 2,5% nie uczestniczyło w zorganizowanych szkoleniach (kuratorzy społeczni – 3,9%). Zgodnie z art. 226 k.p. każdy pracodawca:

- 1) ocenia i dokumentuje ryzyko zawodowe związane z wykonywaną pracą oraz stosuje niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko;
- 2) informuje pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą, oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami.

¹²⁸ Szkolenie przeprowadzone przez Wyższą Szkołę Nauk Społecznych „Pedagogium” w Warszawie.

Właściwie dokonana analiza ryzyka zawodowego kuratorów może być pomocna w zapewnieniu tej grupie zawodowej adekwatnych do wykonywanych zadań szkoleń BHP, obejmujących nie tylko bezpieczeństwo fizyczne, lecz również pomoc psychologiczną oraz niezbędną opiekę lekarską (szerszy zakres badań profilaktycznych, szczepionki i inne), także w sytuacji wypadku przy pracy (art. 234 k.p.).

Za wypadek przy pracy uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- 1) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych;
- 2) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia;
- 3) w czasie pozostawania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Na równi z wypadkiem przy pracy w zakresie uprawnień do świadczeń określonych w ustawie traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ w czasie podróży służbowej, chyba że wypadek spowodowany został postępowaniem pracownika, które nie pozostaje w związku z wykonywaniem powierzonych mu zadań.

Według E. Maniewskiej elementami definiującymi wypadek przy pracy są: nagłość zdarzenia, zewnętrzność przyczyny, uraz lub śmierć pracownika oraz związek z pracą. Dopiero łączne wystąpienie tych elementów przesądza o tym, że dane zdarzenie można uznać za wypadek przy pracy¹²⁹.

Również w art. 236 k.p. sformułowany został obowiązek pracodawcy podejmowania właściwych działań profilaktycznych służących ograniczeniu skutków zdrowotnych wypadków przy pracy, chorób zawodowych i innych chorób związanych z warunkami pracy. Przepis ten stanowi rekapitulację podobnych powinności przewidzianych

---

¹²⁹ E. Maniewska, [w:] *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, K. Jaśkowski, E. Maniewska, LEX/el., komentarz do art. 234 k.p.

w art. 207 § 2 pkt 4 k.p. Zobowiązuje on pracodawcę do zapewnienia rozwoju spójnej polityki zapobiegającej wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym, uwzględniającej m.in. wpływ czynników środowiska pracy, co oznacza uwzględnianie w tej polityce działań profilaktycznych zapobiegających powstawaniu także chorób parazawodowych wywołanych warunkami pracy. Skutków zdrowotnych wykonywanej pracy nie można ograniczyć tylko do wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ale należy brać pod uwagę także skutki zdrowotne tzw. chorób parazawodowych niewidniejących jeszcze w wykazie chorób zawodowych. Potwierdzono tym samym, że wykaz chorób zawodowych nie obejmuje wszystkich chorób, których związek z warunkami pracy – w świetle aktualnego stanu wiedzy medycznej – jest niewątpliwy. Stąd też powinnośc pracodawcy systematycznego analizowania przyczyn wypadków przy pracy, chorób zawodowych i parazawodowych w celu zastosowania odpowiednich środków zapobiegawczych¹³⁰.

Ustawodawca świadom zarówno powagi zadań nałożonych na kuratorów, jak i zagrożeń związanych z wykonywaną pracą, nadał kuratorom zawodowym uprawnienia do żądania pomocy ze strony osób fizycznych, innych służb i instytucji, w zakresie ich statutowych obowiązków (art. 9 pkt 5 u.k.s.). Sformułowanemu w sposób tak kategoryczny uprawnieniu kuratora do „żądania” wsparcia, odpowiada również kategoryczne zobowiązanie, tzn., że żaden ze wskazanych podmiotów nie może odmówić żądaniu kuratora wykonującego czynności służbowe¹³¹.

Kuratorzy zawodowi i społeczni podczas badań odnieśli się do zagadnień związanych z pomocą ze strony funkcjonariuszy Policji, jako przedstawicieli służby, która może udzielić konkretnego wsparcia siłowego w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia.

---

¹³⁰ T. Wyka, [w:] *Kodeks pracy...*, komentarz do art. 236 k.p.

¹³¹ T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych...*, s. 83.

Tabela 16. Odpowiedź kuratorów na pytanie: „Czy w ciągu ostatnich trzech lat korzystała Pani/korzystał Pan z asysty Policji w trakcie wykonywania zadań służbowych (na podstawie art. 9 pkt 5 uoks)?”

			Kuratorzy sądowi		Ogółem	
			Kuratorzy zawodowi i aplikanci	Kuratorzy społeczni		
Czy w ciągu ostatnich trzech lat korzystała Pani/korzystał Pan z asysty policji w trakcie wykonywania zadań służbowych (na podstawie art. 9 pkt. 5 uoks)?	Tak	n	614	131	745	
		%	37,0%	16,4%	30,3%	
	Nie, nie było takiej potrzeby	n	769	622	1391	
		%	46,3%	77,8%	56,6%	
	Nie, ponieważ Policja odmówiła asysty	n	46	18	64	
		%	2,8%	2,3%	2,6%	
	Nie, z innych przyczyn	n	231	28	259	
		%	13,9%	3,5%	10,5%	
	Ogółem		n	1660	799	2459
			%	100,0%	100,0%	100,0%

Ponad 30% kuratorów sądowych w okresie ostatnich trzech lat korzystało z asysty Policji, zdecydowanie częściej kuratorzy zawodowi (37%) niż społeczni (16,4%). 56,6% ankietowanych uznało, że tego rodzaju pomoc nie była im potrzebna (46,3% zawodowych, 77,8% społecznych). Dużą grupę kuratorów społecznych stanowią funkcjonariusze Policji, stąd może wynikać mniejsze zainteresowanie wsparciem tej służby przez kuratorów społecznych. Z zebranych danych wynika, że funkcjonariusze Policji sporadycznie odmawiają udzielenia pomocy kuratorom, bo tylko wobec 2,6% respondentów.

Część kuratorów (734 osoby) odniosło się również do częstotliwości korzystania z asysty Policji w trakcie wykonywania zadań służbowych:

- 243 osoby skorzystały z pomocy Policji – 1 raz,
- 162 osoby – 2 razy,
- 124 osoby – 3 razy,
- 52 osoby – 4 razy,
- 73 osoby – 5 razy,
- 26 osób – 6 razy,

– pozostałe 54 osoby - do 30 razy.

Jako „inne” przyczyny rezygnacji z asysty Policji ankietowani podawali następujące uzasadnienie: obecność funkcjonariuszy Policji może wywołać jeszcze większą agresję u osób skazanych i „zamknąć” na współpracę z kuratorem; zmniejszyć zaufanie podopiecznych do kuratora i pogorszyć wzajemne relacje; ograniczyć zbierane informacje; asysta wskazywałaby, że kurator nie jest w stanie samodzielnie wykonywać swoich obowiązków. Przeszkody stanowią również: brak zasięgu telefonicznego, aby powiadomić funkcjonariuszy; trudność z przewidzeniem przed podjęciem czynności, jakie sytuacje wydarzą się u podopiecznych oraz czy asysta będzie potrzebna (konieczność wcześniejszego zaplanowania i umówienia asysty); brak czasu i chęci współpracy ze strony policjantów; długi czas oczekiwania na przyjazd Policji; przedłużanie procedur dotyczących asysty; nadmierne formalności; brak dostępnego radiowozu; brak możliwości dostosowania wykonywania obowiązków służbowych w terenie z dyspozycyjnością dzielnicowych (czynności kuratorów do wykonania „bezzwłocznie”); brak informacji o zaburzeniach psychicznych skazanego na formularzu zlecającym wywiad; obawa przed niepotrzebnym absorbowaniem funkcjonariuszy („mają zbyt wiele swoich zadań do wykonania”); zniechęcenie z uwagi na odmowy Policji podczas wcześniejszych wniosków o pomoc; zbyt mała liczba funkcjonariuszy w jednostce; zamknięty posterunek; wzywanie Policji interwencyjnie jedynie w sytuacjach nagłych; długi czas oczekiwania na asystę lub interwencję.

Kuratorzy narzekali, że niebezpieczne zdarzenia częstą kończą się, zanim Policja przyjedzie, lub wzywany „patrol” w ogóle nie przyjeżdża na miejsce zdarzenia. Były także opisywane sytuacje, w których Policja nie uczestniczyła bezpośrednio, ale była w stałym kontakcie telefonicznym z kuratorem.

Kuratorzy w swoich wypowiedziach wielokrotnie zaznaczali, że korzystają ze wsparcia bliskich osób, koleżanek i kolegów z pracy lub kuratorów społecznych oraz że u nich w zespole nie ma takiej praktyki lub określonych procedur do korzystania z asysty Policji. Kuratorzy twierdzili, że radzą sobie w sytuacjach trudnych, ponieważ posiadają stosowne umiejętności i predyspozycje, a w niebezpiecznych sytuacjach odstępują od czynności lub używają urządzeń, w które zostali wyposażeni przez

pracodawcę („zostałem wyposażony w przenośne urządzenie alarmujące, którego mogę użyć w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa”).

Kuratorzy podali, że korzystają z asysty Policji w następujących sytuacjach:

1. kiedy mają podejrzenie, że nadzorowany/dozorowany może zachować się agresywnie (np. na podstawie doświadczeń z poprzednich wizyt lub ustaleń dokonanych w jednostce Policji lub w Ośrodku Pomocy Społecznej, wskazujących na możliwe zagrożenia z uwagi na kontakt z osobą szczególnie niebezpieczną);
2. przy procedurze przymusowego odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką przez kuratora sądowego (art. 598 k.p.c.);
3. przy wykonywaniu wywiadów środowiskowych (np. „wywiad do sprawy o odebranie kolejnego siódmego dziecka”), w środowiskach skrajnie patologicznych;
4. przy objęciu dozorem/nadzorem (pierwszy kontakt);
5. obecności kuratora przy kontaktach rodziców z dziećmi, ustalonych przez sąd;
6. interwencji w sprawach opiekuńczych (interwencyjne odebranie dziecka), umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, utrudniania lub uniemożliwiania wejścia kuratora do miejsca pobytu dzieci w sprawach opiekuńczych, ucieczki jednego z rodziców z dzieckiem;
7. agresywnego zachowania podopiecznego (agresja słowna i fizyczna, groźby kierowane wobec kuratora), podczas wcześniej wykonywanych czynności w siedzibie zespołu kuratorskiego i w miejscu zamieszkania, wobec członków swojej rodziny i kuratora, agresywne zachowania osób współzamieszkujących z podopiecznym;
8. w sytuacji, gdy skazany czynił niezgodne z prawdą zarzuty w stosunku do kuratora i kurator chciał mieć świadków rozmowy z uczestnikiem postępowania;
9. agresji osób znajdujących się pod wpływem alkoholu i innych środków odurzających, psychoaktywnych, uzależnionych, zaburzonych psychicznie, upośledzonych; w sytuacji zachowań agresywnych wobec kuratora, członków rodziny, osób wspólnie zamieszkujących (agresja słowna i fizyczna, groźby

- i znieważanie, grożenie bronią, np. nożem), naruszenie nietykalności cielesnej;
10. bójek lub awantur w miejscu zamieszkania podopiecznych, konfliktów z sąsiadami;
  11. braku możliwości wejścia do mieszkania np. osoby agresywnej, zaburzonej psychicznie, uniemożliwiania lub utrudniania wykonania czynności służbowych np. przez członków rodziny skazanego;
  12. agresji zwierząt domowych (psy na posesji uniemożliwiającej wejście);
  13. próby samobójczej, autoagresji podopiecznego;
  14. wezwania interwencyjnego przy zagrożeniu życia dzieci lub innych domowników;
  15. podejrzenia popełnienia przestępstwa o molestowanie i naruszenie nietykalności cielesnej;
  16. pozostawienia małoletnich dzieci pod opieką nietrzeźwego rodzica lub innej osoby będącej pod wpływem alkoholu, pozostawienia małoletnich bez opieki;
  17. wykonywania czynności w odosobnionym miejscu, posesji oddalonej od innych domostw, u osoby karanej za poważne przestępstwa (np. u osoby skazanej za zabójstwo, recydywisty), zamieszkującej samotnie;
  18. wykonywania czynności po zmroku (nie można zastać podopiecznego we wcześniejszych godzinach);
  19. badania alkomatem lub narkotestem, co może wywoływać agresywne zachowania;
  20. bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia kuratora lub innych osób w trakcie wykonywania czynności służbowych;
  21. wspólnych wizyt interdyscyplinarnych kuratora z dzielnicowym;
  22. w sytuacji zlecenia sądu dotyczącego zlokalizowania miejsca pobytu oskarżonego/skazanego (np. osoby bezdomnej).

Zdecydowana większość wypowiedzi kuratorów w zakresie sytuacji szczególnie niebezpiecznych, które wymagają wsparcia Policji, dotyczyła: przymusowego odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, interwencji w sprawach opiekuńczych (interwencyjne odebranie dziecka), agresywnego zachowania podopiecznych (agresja słowna i fizyczna, groźby kierowane wobec kuratora, znieważanie), osób znajdujących się pod wpływem

alkoholu i innych środków odurzających, psychoaktywnych, uzależnionych, zaburzonych psychicznie, upośledzonych oraz czynności związanych z badaniem alkomatem lub narkotestem.

Z informacji zebranych podczas badań wynika, że pomimo ochrony budynku sądu przez specjalnie do tego celu zatrudnione służby, do zespołów kuratorskich docierają podopieczni będący nietrzeźwi, jak również zdarzają się w siedzibie zespołu agresywne ataki ze strony petentów.

Na pytanie: „Czy zdarza się, że do Pana/Pani zespołu kuratorskiej służby sądowej, przychodzą osoby będące pod wpływem alkoholu lub środków odurzających?” (zagadnienie dotyczy wyłącznie kuratorów zawodowych)

- 1640 kuratorów odpowiedziało – TAK,
- 38 kuratorów odpowiedziało – NIE.

Powyższe dane świadczą o braku właściwych zabezpieczeń i ochrony, skoro blisko **98% kuratorów zawodowych spotkało się z sytuacją, w której podopieczny będący pod wpływem alkoholu lub środków odurzających stawia się w zespole kuratorskim.**

Na kolejne pytanie: „**Czy zdarza się, że do Pana/Pani zespołu kuratorskiej służby sądowej przychodzą osoby, które podczas wizyty zachowują się agresywnie?**”, **kuratorzy zawodowi w blisko 95% (1590 osób) odpowiedzieli twierdząco.**

Informacje zebrane wśród respondentów, dotyczące dwóch ostatnich zagadnień, uzmysławiają, z jak niebezpiecznymi, trudnymi i niesubordynowanymi klientami spotykają się kuratorzy w ich miejscu pobytu, skoro nie mają oni obaw, aby w budynku sądu, w urzędzie państwowym, przy zapewnionej profesjonalnej ochronie, stawać się w stanie odurzenia i zachowywać w sposób agresywny wobec funkcjonariuszy publicznych.

W zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów swoje stanowisko przedstawiło Ministerstwo Sprawiedliwości m.in. w piśmie z dnia 17 listopada 2014 r. w sprawie DWOiP-II-023-10/14: „Odrębnym zagadnieniem jest natomiast problematyka bezpieczeństwa i higieny pracy. Nie można zasadnie uznać, że przysługujący kuratorowi zawodowemu dodatek za pracę w terenie zwalnia pracodawcę (w tym

przypadku – prezesa sądu rejonowego) z realizacji określonych w Dziale 10 *Kodeksu pracy* powinności związanych z zapewnieniem podległym pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Przepisy w tym zakresie mają co do zasady charakter bezwzględnie obowiązujący i znajdują zastosowanie do grupy zawodowej kuratorów sądowych z mocy art. 105 ustawy o *kuratorach sądowych*. Koszty podejmowanych w tym obszarze przez pracodawcę działań w żaden sposób nie mogą obciążać pracowników (art. 207 § 2¹ k.p.). (...) niewątpliwie do powinności pracodawcy należy profilaktyczne dostarczanie pracownikom napojów, jeśli spełnione są przesłanki określone w art. 232 k.p. oraz w rozporządzeniu Rady Ministrów z dn. 28.05.1996 r. w *sprawie profilaktycznych posiłków i napojów* (Dz.U. nr 60, poz. 179). W przypadku kuratorów zawodowych, tak jak i w przypadku innych pracowników sądu, obowiązek ten stanie się aktualny przede wszystkim w przypadku wykonywania pracy w warunkach gorącego mikroklimatu, o parametrach określonych w § 4 ust. 1 cytowanego rozporządzenia. Problemатyczny charakter ma natomiast zagadnienie obowiązku dostarczania zawodowym kuratorom sądowym środków ochrony indywidualnej, o których mowa w art. 237⁶ i nast. k.p., w kontekście wskazanego przez Prezesa Sądu Rejonowego w Częstochowie narażenia kuratora sądowego na kontakt ze zwierzętami, w szczególności psami i kleszczami. Z mocy przywołanego przepisu pracodawca dostarcza pracownikowi nieodpłatnie środki ochrony indywidualnej zabezpieczające przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy oraz informować go o sposobach posługiwania się tymi środkami. Należy jednak pamiętać, że przepisy nie określają w większości przypadków, poza nielicznymi wyjątkami, jakie środki ochrony indywidualnej powinny być pracownikowi dostarczone; przesądzają o tym konkretne warunki pracy. Ocenę ryzyka zawodowego występującego przy wykonywanych pracach oraz zakres niezbędnych środków profilaktycznych określa pracodawca według procedury szczegółowo uregulowanej w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dn. 26.09.1997 r. w *sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy* (Dz.U. z 2003 r., nr 169, poz. 1650 z późn. zm.). Jednym z zasadniczych rezultatów takiej oceny powinno być określenie niezbędnych do bezpiecznego wykonywania pracy na danym stanowisku środków ochrony zbiorowej i indywidualnej, przy uwzględnieniu okoliczności, iż zgodnie z treścią § 2 pkt 9 przywołanego rozporządzenia środki ochrony indywidualnej nie obejmują środków służących do samoobrony i do odstraszenia.

Zagadnienia bezpieczeństwa kuratorów sądowych przy wykonywaniu powierzonych im obowiązków nie można bagatelizować lecz podstawowe narzędzia w tym zakresie pozostają w rękach pracodawcy. Należy podkreślić, że katalog sposobów i środków ochrony nie jest katalogiem zamkniętym. W ramach swoich obowiązków pracodawca obowiązany jest w szczególności do przekazywania pracownikowi informacji o działaniach ochronnych i zapobiegawczych podjętych w celu wyeliminowania lub ograniczenia zagrożeń dla zdrowia i życia występujących na poszczególnych stanowiskach pracy i przy wykonywanych pracach (art. 207¹ § 1 pkt. 2 k.p.). Ponieważ ustawodawca nie przesądził, w jakiej formie pracodawca jest zobowiązany przekazać tę informację pracownikowi, należy przyjąć, iż może to zarówno mieć charakter indywidualny, jak i przybrać formę zbiorowego przekazu. Pracodawca może połączyć tę informację z przekazywaną pracownikowi informacją o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą (art. 226 pkt 2 k.p.), może ona być włączona do szkolenia z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy (art. 237³ k.p.). Z uwagi na specyfikę pracy kuratora sądowego, którego miejsce pracy nie ogranicza się tylko do siedziby zespołu kuratorskiego, lecz obejmuje także przydzielony mu w zakresie obowiązków teren stanowiący jego obszar właściwości, szkolenie z zakresu bezpieczeństwa pracy powinno uwzględniać techniki postępowania w sytuacjach potencjalnego zagrożenia zdrowia i życia kuratora, w szczególności ze strony podopiecznych, z którymi kuratorzy pracują w miejscu ich zamieszkania lub pobytu. Przeprowadzenie tego typu szkoleń, niewątpliwie mających charakter profilaktyczny i zmniejszającego ryzyko wystąpienia zagrożeń dla zdrowia i życia (art. 226 pkt 1 k.p.), obciąża pracodawcę. Nie można także pominąć zagadnienia następstw trudnych dla kuratora sądowego sytuacji, czy traumatycznych zdarzeń podczas wykonywania obowiązków służbowych, nawet jeżeli nie stanowią one wypadku przy pracy w rozumieniu przepisów art. 234–237¹ k.p. Działania o charakterze następczym zmierzające do usunięcia skutków napaści na kuratorów sądowych w postaci udzielenia im pomocy psychologicznej mieszczą się w zakresie działań podejmowanych przez pracodawcę celem zapewnienia odpowiednich, bezpiecznych warunków pracy. Utrzymująca się od lat skala zjawiska przemocy wobec kuratorów sądowych uzasadnia konieczność zabezpieczenia przez prezesów sądów pomocy psychologicznej w formie wizyt, bądź dyżurów psychologów. W tym kontekście istotny jest obowiązek pracodawcy polegający na prowadzeniu z pracownikami lub ich przedstawicielami konsultacji wszystkich działań związanych

z bezpieczeństwem i higieną pracy (art. 237^{lia} § 1 k.p.). Znane są przypadki, z różnych okręgów sądowych zgłaszania przez kuratorów problemu bezpośrednio prezesowi sądu rejonowego i po pozytywnym zaopiniowaniu przez zakładowego specjalistę do spraw bezpieczeństwa i higieny pracy zabezpieczenia takiej pomocy przez pracodawcę¹³².

Jako przykład dobrych praktyk można wskazać działania Prezesa Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie. Pani Prezes każdego roku przesyła do Prezesów Sądów Rejonowych w okręgu pismo odnoszące się do specyficznych warunków pracy i zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych, wnosząc jednocześnie o rozważenie podjęcia działań w zakresie:

1. dostosowania okresowych badań lekarskich do oceny zagrożeń dla zdrowia i życia kuratora, w związku z wykonywaniem pracy w miejscu zamieszkania osób skazanych (w zw. z art. 229 k.p. oraz wspomnianego wcześniej rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy);
2. prowadzenia cyklicznych szkoleń z zakresu bezpieczeństwa pracy kuratorów;
3. udzielenia niezbędnej pomocy psychologicznej (załącznik nr 1 do wspomnianego wyżej rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r., pkt V.1 „Niekorzystne czynniki psychospołeczne”)¹³³.

---

¹³² Pismo M. Przybylskiego, Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji, DWOiP-II-023-10/14 z dnia 17 listopada 2014 r., Ministerstwo Sprawiedliwości 2014 (niepublikowane).

¹³³ B. Janusz, Pismo do Prezesów Sądów Rejonowych okręgu Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie, nr BK-132-1/15, z dnia 29 marca 2016 r. (niepublikowane).

Rozdział VI. Doświadczenia osobiste kuratorów sądowych

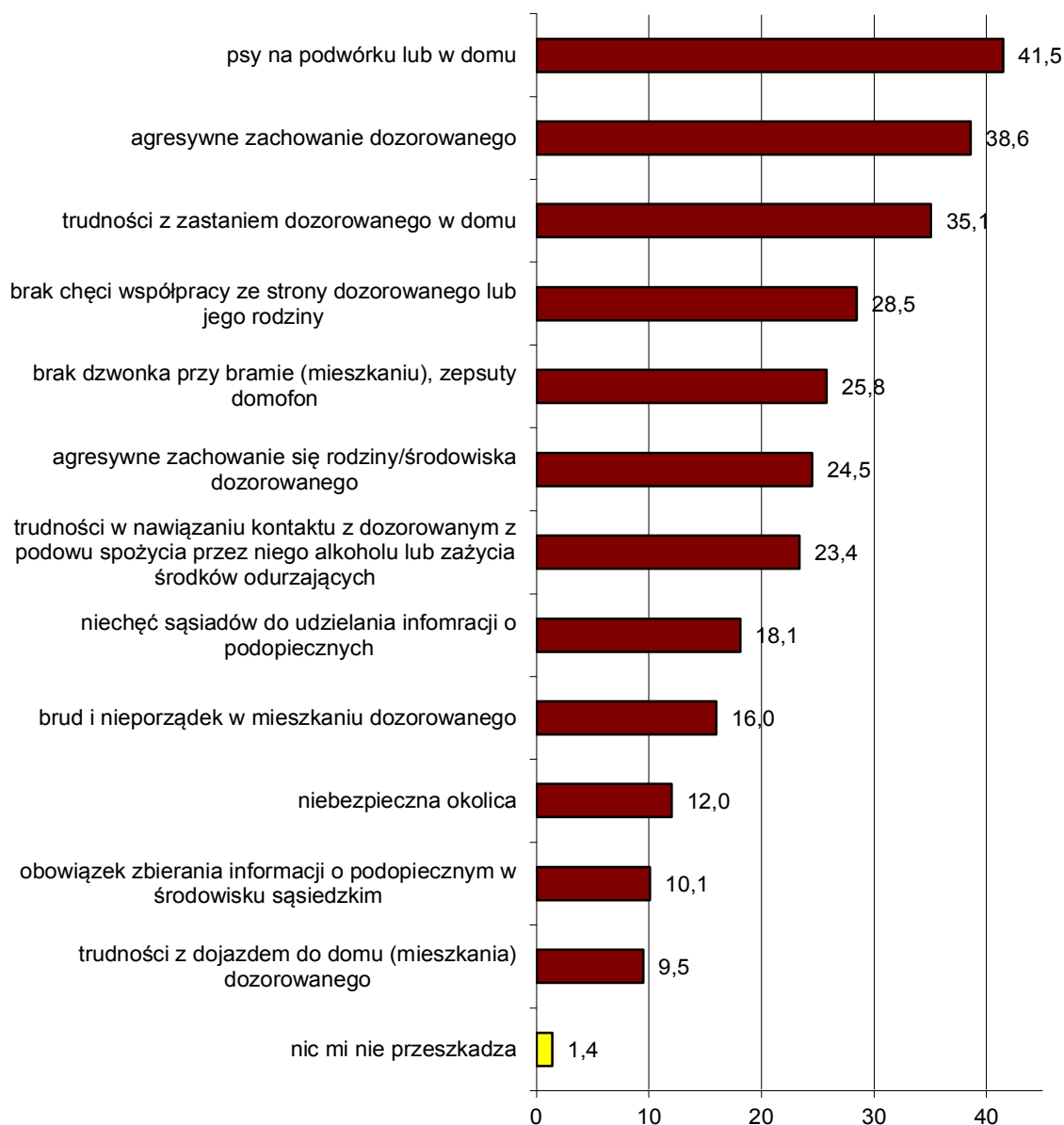
W rozdziale tym analizowane są doświadczenia osobiste kuratorów sądowych związane z zagrożeniami w pracy, szczególnie w pracy terenowej. Kuratorzy wypowiedzieli się na temat trudności w kontaktach z podopiecznymi w miejscu ich zamieszkania oraz wskazywali niebezpieczne sytuacje i czynniki szkodliwe, na jakie są narażeni przy wykonywaniu czynności służbowych.

W pytaniu nr 35 kuratorzy wskazywali największe trudności, jakie napotykają w kontaktach z podopiecznymi w miejscu ich zamieszkania. Poproszono ich o wybranie maksymalnie trzech odpowiedzi spośród 12 możliwych. Na to pytanie odpowiedziało 2514 osób spośród 2544 ankietowanych, tj. 98,8%.

W pytaniu nr 35 kuratorzy wskazywali największe trudności, jakie napotykają w kontaktach z podopiecznymi w miejscu ich zamieszkania. Poproszono ich o wybranie maksymalnie trzech odpowiedzi spośród 12 możliwych. Na to pytanie odpowiedziało 2514 osób spośród 2544 ankietowanych, tj. 98,8%. Najczęściej wykazywanym przez kuratorów problemem były psy na podwórku lub w domu – dla 41,5% ankietowanych poważnie utrudnia to wykonywanie obowiązków. Kuratorzy często wskazywali także na agresywne zachowanie podopiecznego - 38,6% czy trudności z zastaniem podopiecznego w domu – 35,1%. Co czwarty kurator skarżył się także na brak chęci współpracy ze strony dozorowanego lub jego rodziny – 28,5%, brak dzwonka przy bramie lub zepsuty domofon – 25,8% oraz trudności w nawiązaniu kontaktu z dozorowanym z powodu spożycia przez niego alkoholu lub zażycia środków odurzających – 23,4%. Jedynie 1,4% ankietowanych sugerowało, że nic im nie przeszkadza w kontaktach z podopiecznymi, zaś 15 osób – 0,6% badanych podało inną odpowiedź, taką jak: bierna postawa dozorowanego, brak dobrze oznakowanych numerów domów, chodzenie do wielu podopiecznych po zmroku, choroba psychiczna skazanego, występujące często zbyt duże zagęszczenie w lokalu i brak warunków do rozmowy, niewpuszczanie do mieszkania przez podopiecznych i nieudzielanie informacji przez najbliższą rodzinę o aktualnym miejscu pobytu nadzorowanego, psy groźnych ras – rottweiler, amstaff czy pitbull, trudności z wejściem do klatki i na posesję, wcześniej podejmowane czynności

wobec nadzorowanego, np. złożenie wniosku o zabezpieczenie dzieci. Szczegółowe uszeregowanie wymienionych problemów ukazuje poniższy wykres.

Wykres 14. Problemy kuratorów sądowych w kontaktach z podopiecznymi w ich miejscu zamieszkania (w %)

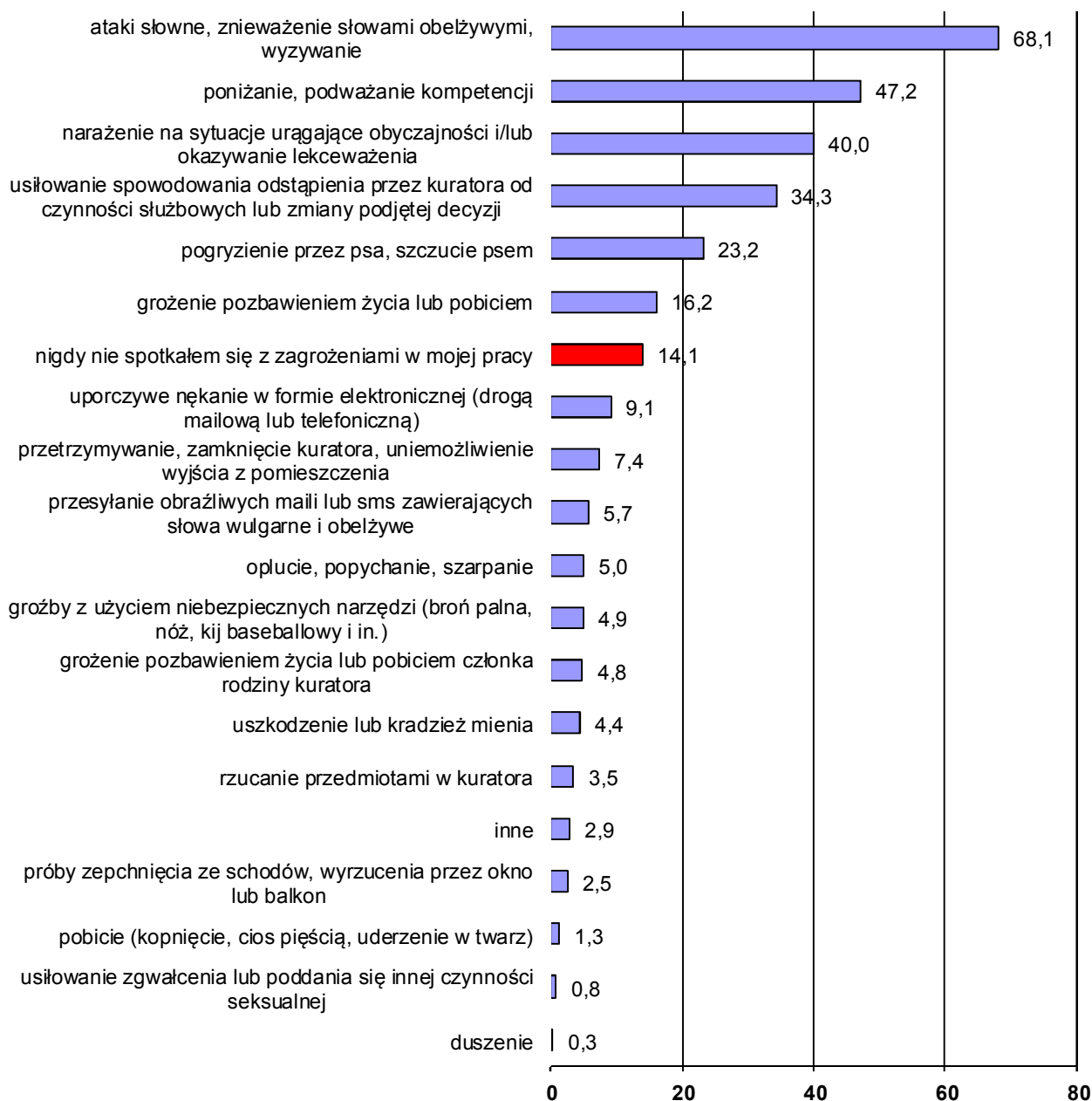

Niewielkie różnice zarysowują się podczas analizy powyższych danych pod kątem terenu, na którym kuratorzy wykonują swoje obowiązki. Odnośnie do części wymienionych w tym pytaniu sytuacji nie odnotowano w tej mierze istotnych różnic, natomiast niektóre z nich są powiązane z rodzajem terenu służbowego.

Niebezpieczna okolica bardziej przeszkadza kuratorom wykonującym swoje obowiązki na terenie miejskim – 16,7%, a najmniej na terenie wiejskim – 7,5%. Agresywne zachowanie się rodziny/środowiska dozorowanego jest postrzegane jako dokuczliwe w mniejszym stopniu dla kuratorów z terenów wiejskich – 14,6% niż z pozostałych terenów – około 25%. Trudności z dojazdem zgłaszali o wiele częściej kuratorzy z terenów wiejskich – 14,6% niż miejskich – 1,9%. Psy na podwórku są, co raczej oczywiste, mniej dokuczliwe na obszarze miast – 29,1% niż na pozostałych terenach – około 44–48%.

W pytaniu 36 kuratorzy pytani byli o sytuacje oraz czynniki szkodliwe i niebezpieczne, na które byli narażeni kiedykolwiek i w ciągu ostatnich trzech lat podczas wykonywania swoich obowiązków. Respondentów poproszono także, aby określili częstotliwość występowania poszczególnych sytuacji. Na to pytanie odpowiedziało 2358 respondentów spośród badanych 2544, tj. 92,7. Udzielone odpowiedzi wskazują, że kuratorzy sądowi najczęściej doświadczali ze strony podopiecznych ataków słownych (do tej kategorii zaliczono także znieważanie słowami obelżywymi, wyzywanie) – aż 68,1% respondentów przyznało, że doświadczalo tego typu sytuacji. Niespełna połowa ankietowanych doświadczyła poniżania i podważania kompetencji – 47,2%. Niewiele mniej, bo 40% respondentów, narażonych było na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia. Co trzeci kurator spotykał się w swojej pracy zawodowej z usiłowaniami spowodowania odstąpienia przez niego od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji – 34,3%, zaś co czwarty kurator skarżył się na sytuacje związane z pogryzieniem przez psa lub poszczuciem psem – 23,2%. Jedynie 14,1% osób badanych stwierdziło, że nigdy nie spotkało się z zagrożeniami w swojej pracy zawodowej. Co istotne odpowiedzi tej udzieliło jedynie 6,1% kuratorów zawodowych oraz 31,7% kuratorów społecznych. Szczegółowe uszeregowanie danych dotyczących tej kwestii przedstawia poniższy wykres.

Wykres 15. Sytuacje oraz czynniki szkodliwe i niebezpieczne na które narażeni byli kuratorzy sądowi (w %)

Większości wymienionych wyżej sytuacji kuratorzy zwykle doświadczali jednorazowo, jednakże w przypadku agresji słownej oraz poniżania i podważania kompetencji, czyli tych najczęstszych, zdarzenia te występowały średnio 1–5 razy w ciągu trzech lat poprzedzających badanie.

Odpowiedź inną niż wyszczególnione w kafeterii pytania wskazało 2,9% badanych. Kuratorzy ci wymieniali takie sytuacje jak: próby zastraszenia przez skazanego i jego

znajomych, nagrywanie na dyktafon, robienie zdjęć przez podopiecznego, groźenie podpaleniem domu, pozew do sądu o odszkodowanie po złożeniu przez kuratora zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa wobec małoletniej, okradzenie członka rodziny kuratora, groźenie użyciem igły wcześniej używanej przez narkomana, napisanie słów wulgarnych na bramie domu kuratora, straszenie powiadomieniem mediów, groźenie prokuratorem, groźenie zniszczeniem mienia kuratora, insynuacje seksualne, wejście kuratora do mieszkania w trakcie transakcji handlu narkotykami, pozew cywilny o naruszenie dóbr osobistych, zrobienie przez skazanego zasadzki na kuratora z cienkiego drutu na klatce schodowej, zarzucanie kłamstwa, komplementy ze strony dozorowanego podkreślające seksualność, groźenie spowodowaniem zwolnienia z pracy, bezprawne oskarżenia o przyjmowanie korzyści majątkowych, śledzenie, groźby oraz czynności zmierzające do odnalezienia adresu zamieszkania kuratora, zapowiedź samobójstwa, pomówienia, poważne choroby podopiecznego lub jego rodziny, np. gruźlica, umieszczenie ogłoszenia o charakterze erotycznym z numerem telefonu kuratora, praca w niebezpiecznej okolicy, zwłaszcza po zmroku.

W kolejnych punktach tego rozdziału dokonano szczegółowej analizy udzielonych odpowiedzi na pytanie odnoszące się do osobistych doświadczeń pod kątem wybranych, szczegółowych charakterystyk badanych kuratorów¹³⁴.

VI.1. Kuratorzy zawodowi i społeczni

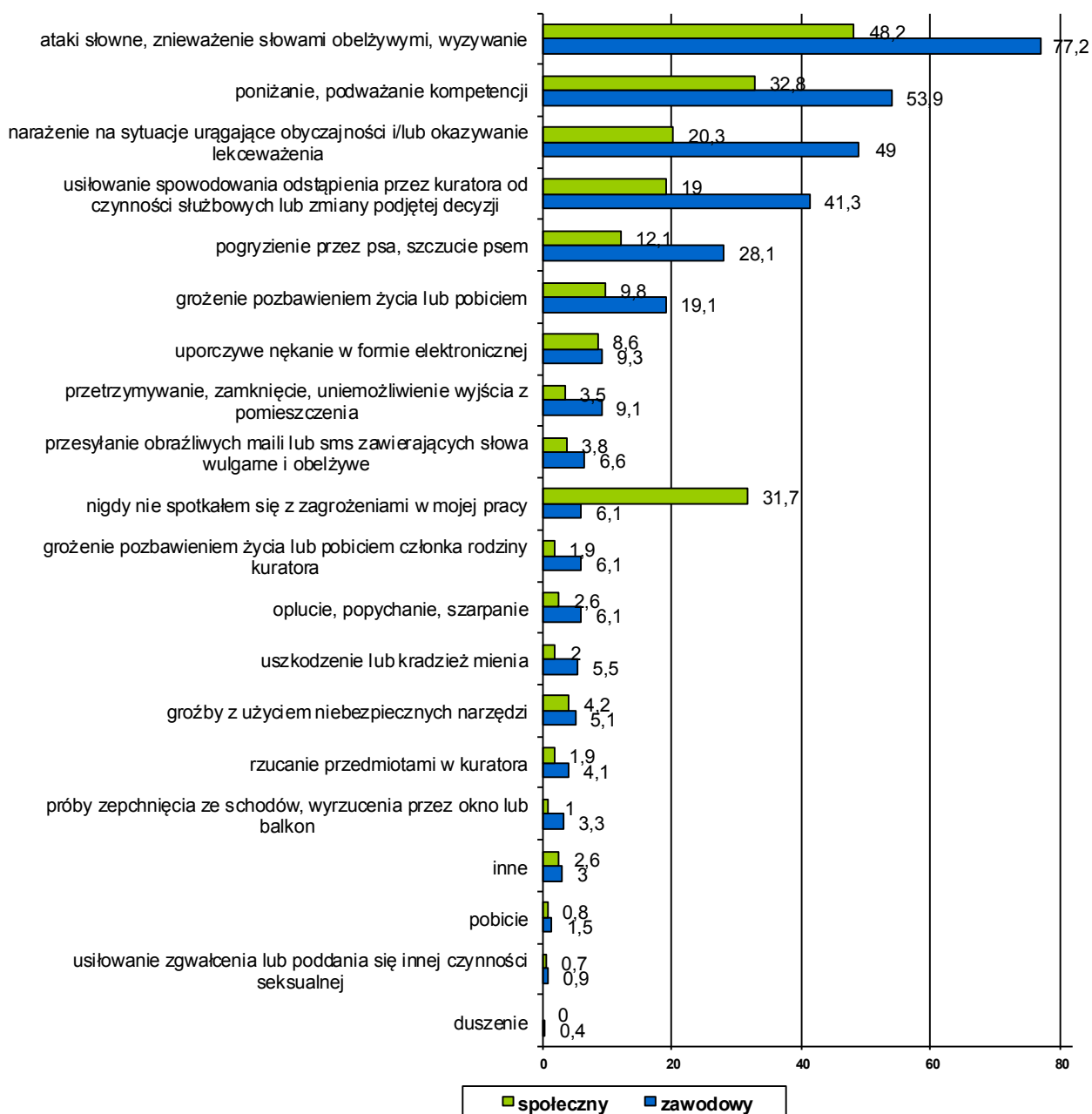
Analiza doświadczeń osobistych kuratorów sądowych pokazuje różnice w udzielonych odpowiedziach pomiędzy kuratorami zawodowymi i społecznymi. Kuratorzy zawodowi znacznie częściej niż kuratorzy społeczni przyznawali, że doświadczyli sytuacji zagrażających ich bezpieczeństwu. Przykładowo agresji słownej doświadczyło aż 77,2 % kuratorów zawodowych, podczas gdy społecznych – 48,2%, poniżania i podważania kompetencji 53,9% kuratorów zawodowych i 32,8% kuratorów społecznych. Dwa razy więcej kuratorów zawodowych niż społecznych

---

¹³⁴ Warto w tym miejscu odnotować, że żadnych istotnych różnic nie odnotowano w tym zakresie w odniesieniu do: rodzaju zespołu, w którym kuratorzy wykonują swoje obowiązki; stanu cywilnego kuratorów (poza marginalną kategorią wdowiec/wdowa – nieanalizowaną szczegółowo ze względu na niewielką liczebność) oraz wykształcenia respondentów (zgodnie z ustawą o kuratorach sądowych kurator musi mieć wyższe wykształcenie, od kilku lat jest to także pożądany wymóg dla kuratorów społecznych).

doświadczają grożenia pozbawieniem życia – odpowiednio 19,1% oraz 9,8%. Szczegółowe dane dotyczące tej kwestii przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16. Kuratorzy społeczni i zawodowi a doświadczanie sytuacji niebezpiecznych (w %)

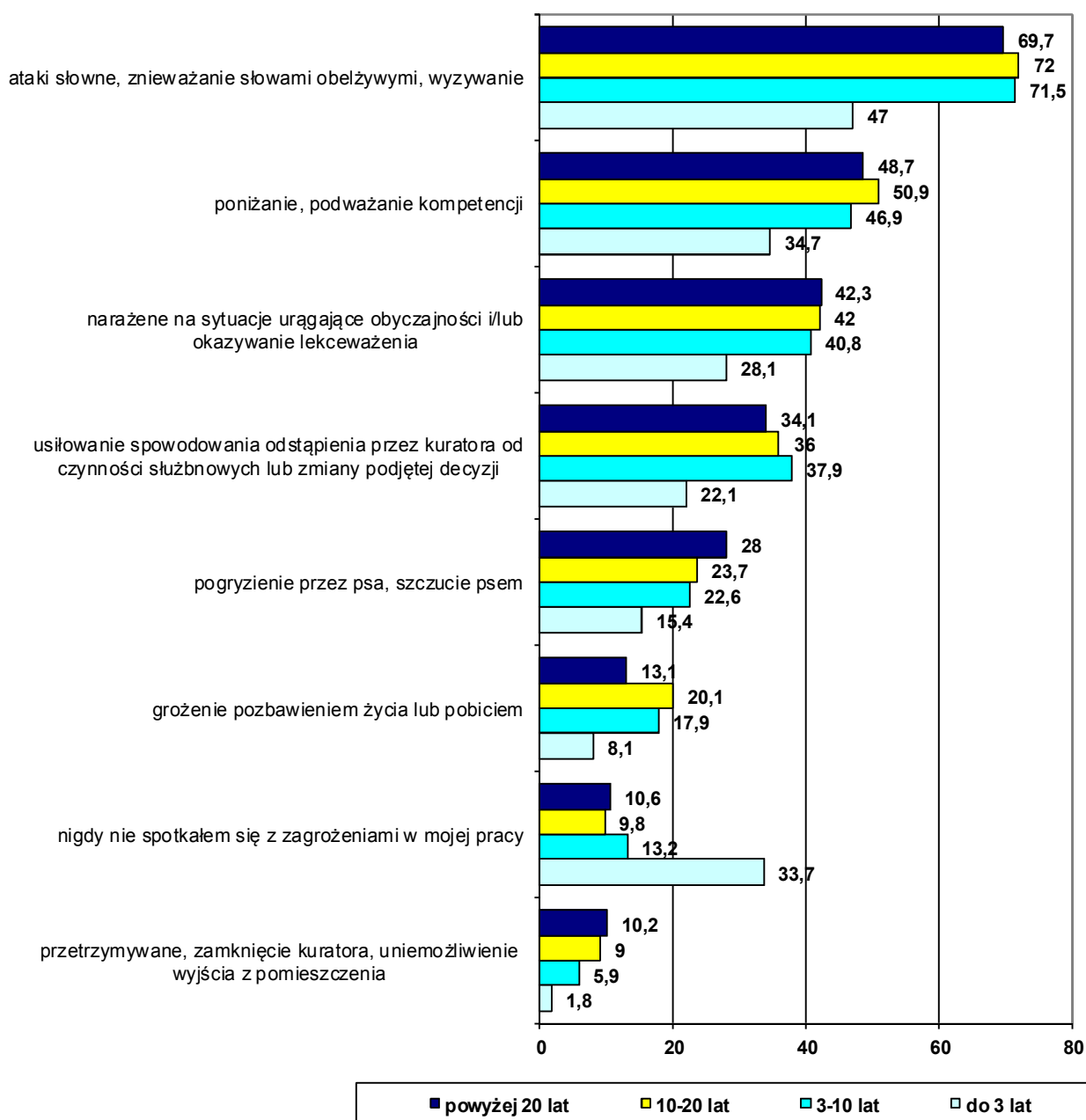
Biorąc pod uwagę obciążenie wszystkimi sprawami w referacie, co dotyczy jedynie kuratorów zawodowych, w większości omawianych sytuacji nie odnotowano istotnych różnic z wyjątkiem ataków słownych, poniżania/podważania kompetencji, narażenia na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia oraz spowodowanie odstąpienia od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji,

gdzie znacznie częściej w/w sytuacje zgłaszali kuratorzy najbardziej obciążeni wszystkimi sprawami w referacie, tj. mający powyżej 180 spraw.

VI.2. Staż pracy kuratora sądowego

W przypadku stażu pracy kuratorów odnotowano kilka istotnych różnic, co pokazuje poniższy wykres. Generalnie kuratorzy z najkrótszym stażem najrzadziej doświadczali sytuacji zagrożenia, co wydaje się w pełni uzasadnione, ponieważ nie zdążyli „zebrać” tak bogatych doświadczeń jak kuratorzy z dłuższym stażem. Co istotne, aż 33,7% kuratorów sądowych z niewielkim stażem twierdziło, że nigdy nie spotkali się w swojej pracy z zagrażającymi sytuacjami.

Wykres 17. Staż pracy a doświadczanie sytuacji niebezpiecznych (w %)

VI.3. Rodzaj terenu służbowego

Jeśli chodzi o rodzaj terenu służbowego, to dla większości sytuacji nie widać istotnych różnic, lecz w kilku przypadkach częściej doświadczali ich kuratorzy pracujący na terenie mieszanym – czyli częściowo miejskim i częściowo wiejskim. Można to powiązać z tym, że dominująca liczba osób, które wypełniły ankietę – 63,9%, pracuje właśnie na tego rodzaju terenie. Przykłady zjawisk, które częściej

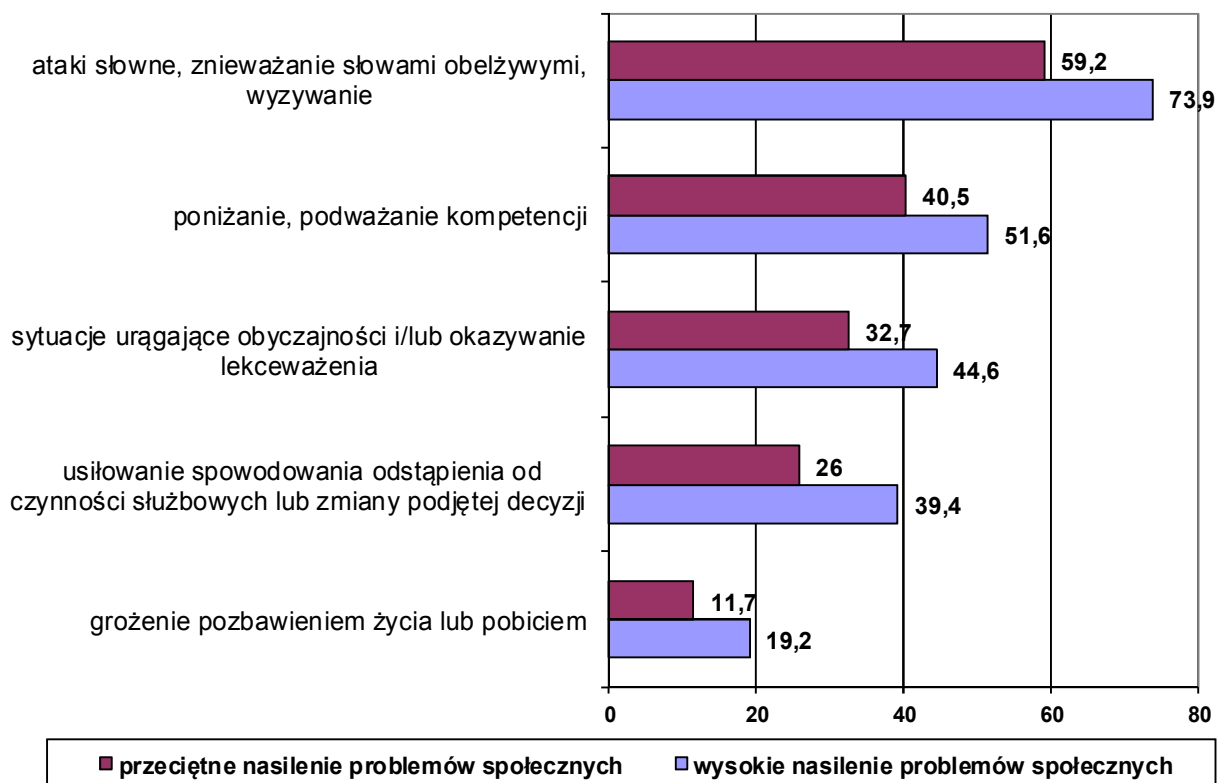

zgłaszali respondenci z terenów mieszanych, to agresja słowna, pogryzienie przez psa, sytuacje urągające obyczajności, wymuszenie odstąpienia od podejmowanych czynności i/lub zmiany podjętej decyzji. Jedynie 11,6% badanych z terenów mieszanych stwierdziło, że nigdy nie spotkało się z sytuacjami zagrażającymi, podczas gdy odpowiedzi tej udzieliło 23% kuratorów z terenów podmiejskich, 20,9% z wiejskich oraz 16,9% z miejskich.

VI.4. Postrzeganie przez kuratorów nasilenia problemów społecznych na terenie służbowym, na którym wykonują swoje obowiązki służbowe

Ponad połowa ankietowanych zadeklarowała, że pracuje na terenie o dużym nasileniu zjawisk patologicznych. Wyniki niniejszego badania wskazują, że kuratorzy z tych terenów częściej doświadczali niebezpiecznych sytuacji – jedynie 9% z nich twierdziło, że nigdy nie doświadczyło sytuacji zagrożenia, podczas gdy aż 21,8% z terenów o przeciętnym lub niskim nasileniu problemów społecznych. W przypadku niektórych zjawisk (ataki słowne, poniżanie, groźenie pozbawieniem życia, narażenie na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia czy usiłowanie spowodowania odstąpienia od wykonywanych czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji) różnice są znaczne, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 18. Nasilenie problemów społecznych a zagrożenie sytuacjami niebezpiecznymi (w %)

VI.5. Wiek

W odniesieniu do wieku respondentów, w przypadku kilku sytuacji zagrożenia zaobserwowano różnice w udzielonych odpowiedziach. Ogólnie rzecz biorąc, najrzadziej doświadczali tych sytuacji kuratorzy najmłodszy (do 30 lat), co wiąże się niewątpliwie z najkrótszym stażem pracy w charakterze kuratora sądowego. W przypadku niektórych sytuacji podobne wyniki zaobserwowano u kuratorów najstarszych, powyżej 61 lat, np. narażenie na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia, usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji czy poniżanie i podważanie kompetencji. Najczęściej zaś doświadczali sytuacji zagrożenia kuratorzy w wieku 36–55 lat.

Kuratorzy w wieku 36–55 lat częściej niż ci z pozostałych grup wiekowych zgłaszali ataki słowne, poniżanie, groźenie pozbawieniem życia lub pobiciem oraz pogryzienie przez psa lub szczucie psem. Z kolei fakt przetrzymywania najczęściej deklarowali

kuratorzy w wieku powyżej 61 lat. Nigdy nie doświadczyło sytuacji zagrożenia 28,8% najmłodszym kuratorów, podczas gdy jedynie 12–13% spośród kuratorów w wieku 36–55 lat.

VI.6. Płeć

Analizując powyższe dane pod kątem płci, w większości sytuacji zagrożenia nie odnotowano istotnych różnic, należy wręcz podkreślić, że wyniki te były bardzo zbliżone u kuratorów obu płci. Jedynie w przypadku kilku sytuacji zagrożenia uwidoczniły się różnice. Dotyczyło to uporczywego nękania, którego nieznacznie częściej doświadczały kobiety – 9,9%, zaś mężczyźni 6,7%. Co istotne, podobną różnicę odnośnie do płci ofiar nękania zaobserwowano w badaniu prowadzonym w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w latach 2009–2010 na reprezentatywnej próbie 10 200 dorosłych mieszkańców Polski. Jak pisano w raporcie z tych badań – „Uporczywe nękanie dotyka w Polsce co ósmą kobietę i co dwunastego mężczyznę. Ofiarami stalkingu są zatem częściej kobiety niż mężczyźni, ale – co należy z naciskiem podkreślić – niniejsze badanie nie potwierdza uprzednich rezultatów, z których jednoznacznie wynika, że ofiarami uporczywego nękania są przede wszystkim kobiety”¹³⁵. Kobiety częściej także doświadczały sytuacji przetrzymywania kuratora – 8,4% (mężczyźni 4,7%) oraz narażenia na sytuację urągającą obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia – 43,5% (mężczyźni – 29,1%). Kuratorzy płci męskiej zaś częściej niż kobiety zgłaszali pobicie – 2,2% (kobiety – 0,9%), zagrożenie pozbawieniem życia lub pobiciem kuratora – 20,5% (kobiety – 14,6%), zagrożenie rodzinie kuratora pozbawieniem życia lub pobiciem – 6,1% (kobiety – 4,3%). Z powyższych danych jasno wynika, że płeć nie jest więc istotnym czynnikiem determinującym narażenie na sytuacje zagrożenia.

---

¹³⁵ B. Gruszczynska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Siemaszko (red.), D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce. Rozmiary – formy – skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa na XX-lecie istnienia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, A. Siemaszko (red.), Warszawa 2011, s. 846.

VI.7. Ogólna ocena bezpieczeństwa

W odniesieniu do ogólnego poczucia bezpieczeństwa kuratorów sądowych odnotowano różnice w udzielonych odpowiedziach zasadniczo w każdej wyszczególnionej sytuacji zagrożenia. Kuratorzy, którzy uważają, że Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie, rzadziej zgłaszali sytuacje zagrożenia niż ci, którzy twierdzili, że Polska nie jest krajem bezpiecznym. Wyjątkiem jest jedynie sytuacja pobicia, którą obie grupy zgłaszały podobnie często. W pozostałych sytuacjach różnice te są najbardziej zauważalne w przypadku poniżania lub podważania kompetencji, ataków słownych oraz usiłowania odstąpienia od wykonania czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji. Nigdy nie doświadczyło zagrażającej sytuacji 18,1% spośród respondentów czujących się bezpiecznie, zaś jedynie 7,8% tych, co postrzegają Polskę jako kraj niebezpieczny.

VI.8. Poczucie zagrożenia przestępczością

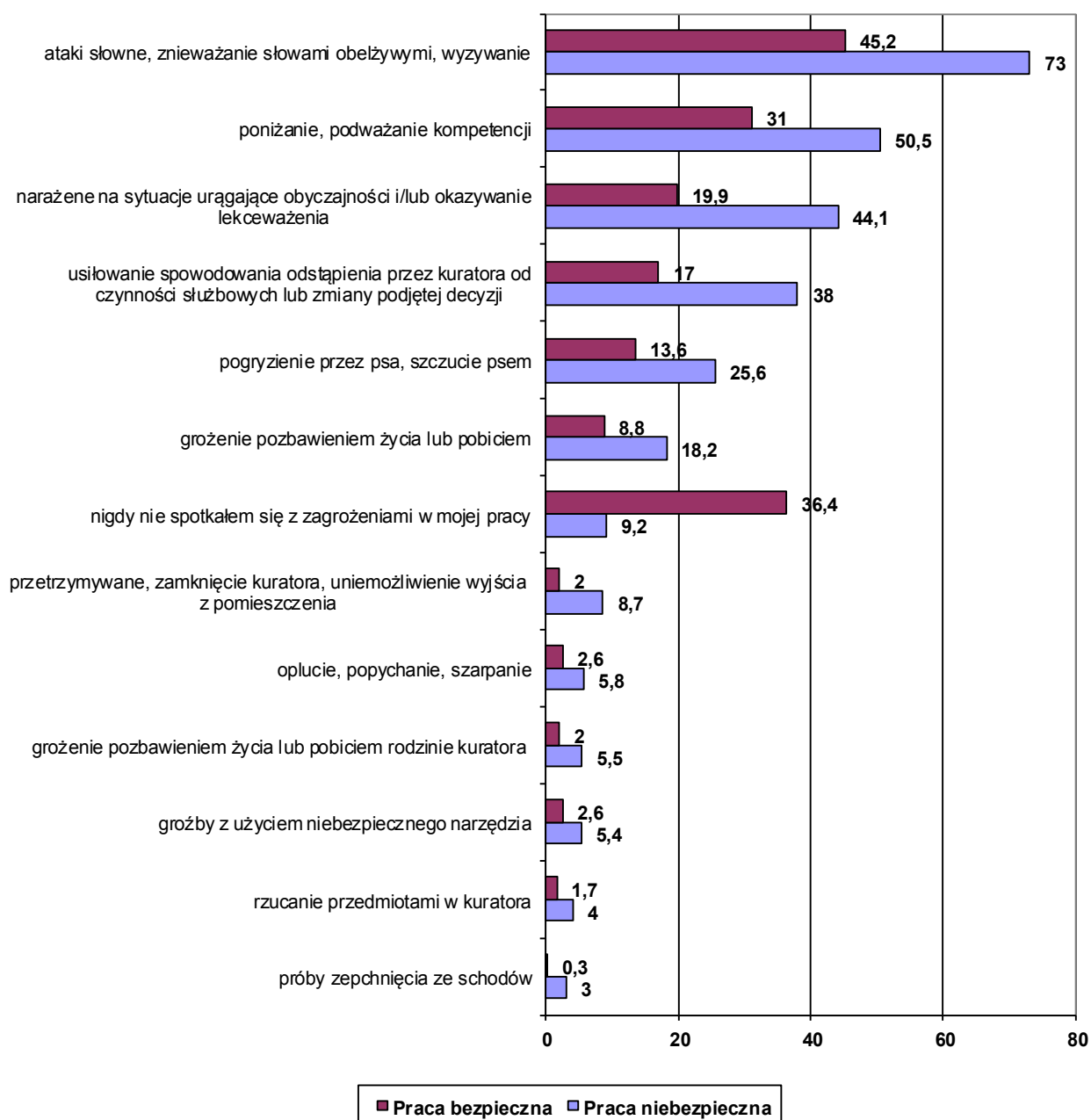
Podobnie prezentują się wyniki badania w odniesieniu do tzw. standardowego wskaźnika lęku przed przestępczością, czyli odpowiedzi na pytanie „Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie spacerując samotnie w swojej okolicy po zmroku”. Spośród respondentów częściej doświadczały sytuacji zagrożenia te osoby, które deklarowały odczuwanie zagrożenia przestępczością, jednakże różnice w udzielonych odpowiedziach nie są tak znaczące jak w odniesieniu do ogólnego poczucia bezpieczeństwa. Największą różnicę odnotowano w przypadku narażenia na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia, której doświadczyło blisko 10% więcej badanych deklarujących zagrożenie przestępczością.

VI.9. Ocena bezpieczeństwa pracy kuratora

Z niniejszego opracowania wynika, że doświadczenia kuratorów sądowych istotnie wpływają na ich ocenę bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych. Częściej doświadczali sytuacji zagrożenia respondenci, którzy twierdzili, że praca kuratora sądowego jest niebezpieczna – jedynie 9,2% spośród nich

twierdziło, że nigdy nie doświadczyło sytuacji zagrożenia. Natomiast spośród respondentów, którzy twierdzili, że praca kuratora jest bezpieczna, aż 36,4% zadeklarowało, że w okresie objętym badaniem nigdy nie doświadczyło sytuacji, które zagrażałyby ich bezpieczeństwu. Szczególnie istotne różnice obserwuje się w przypadku grożenia, ataków słownych, podważania kompetencji, zachowań urągających obyczajności i/lub okazywania lekceważenia oraz próby zmuszenia do odstąpienia od wykonywanych czynności służbowych (por. poniższy wykres).

Wykres 19. Postrzeganie bezpieczeństwa pracy kuratora a zagrożenie sytuacjami niebezpiecznymi (w %)

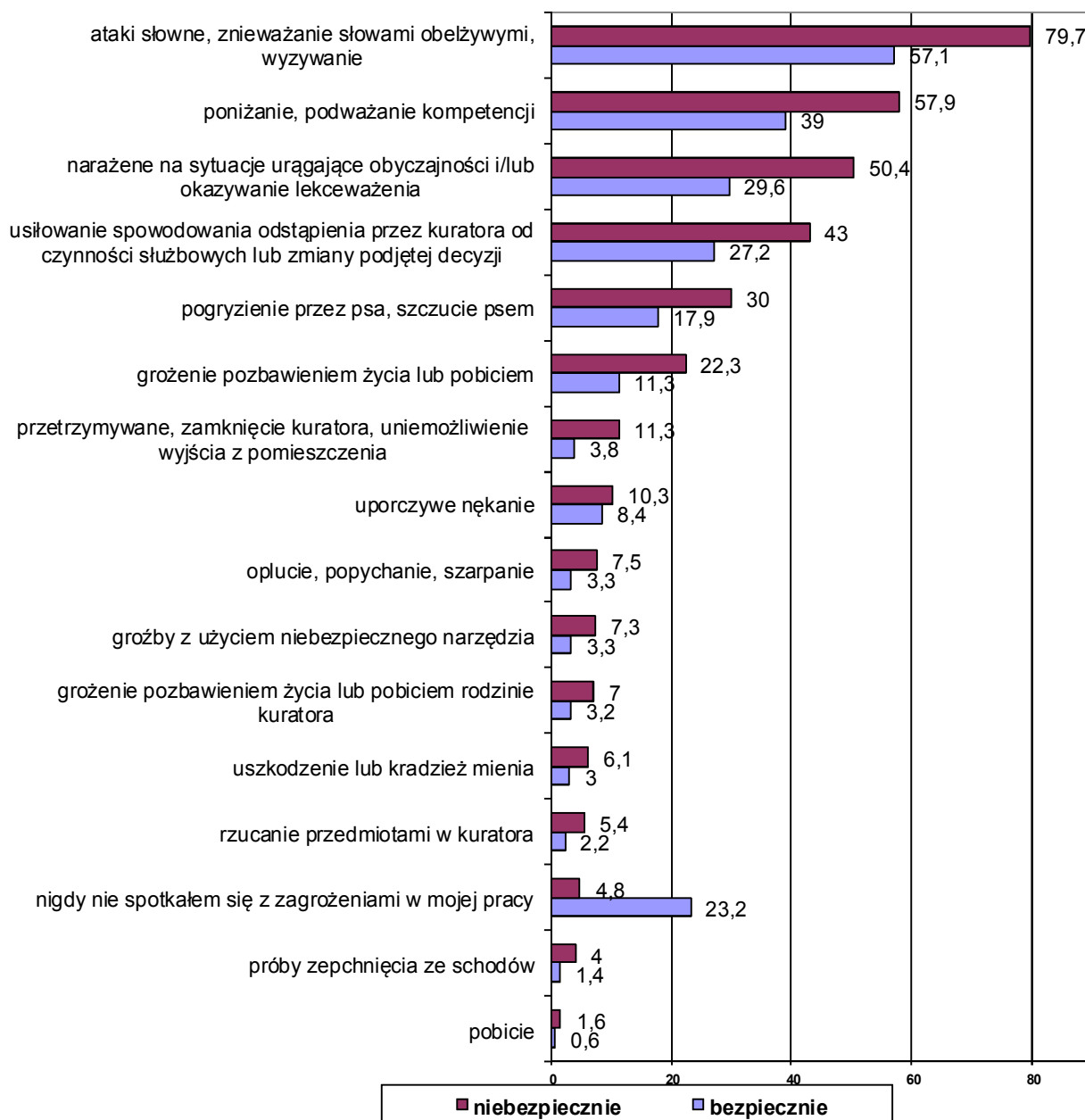

Błędny byłby wniosek, że doświadczanie sytuacji niebezpiecznych wynika z predyspozycji osobistych kuratorów. Jest zgoła odwrotnie, to doświadczanie niebezpiecznych sytuacji i towarzyszący temu przewlekły stres zmieniają postrzeganie swojej pracy przez kuratorów.

VI.10. Poczucie bezpieczeństwa kuratora podczas pracy w terenie

Podobnie jak w przypadku wyników omawianych w poprzednim punkcie – osoby, które nie czują się bezpiecznie, wykonując swoje obowiązki w terenie, znacznie częściej doświadczały sytuacji zagrożenia (4,8% z nich odpowiadało, że nigdy nie spotkali się z sytuacjami zagrożenia), niż osoby, które czuły się bezpiecznie (23,2% wskazań na odpowiedź „nigdy nie spotkałem się z zagrożeniami w mojej pracy”). Wiąże się to niewątpliwie z tym, że w/w zdarzenia zmieniają postrzeganie poczucia bezpieczeństwa oraz podnoszą odczuwany lęk i stres. Różnice w poszczególnych odpowiedziach są jeszcze bardziej wyraźne niż w przypadku oceny przez badanych bezpieczeństwa pracy kuratora sądowego (por. poniższy wykres).

Wykres 20. Poczucie bezpieczeństwa kuratorów podczas pracy w terenie a zagrożenie sytuacjami niebezpiecznymi (w %)

VI.11. Sumaryczny indeks sytuacji zagrożenia

Dla lepszego zobrazowania całokształtu opisywanych wyżej sytuacji zagrażających bezpieczeństwu kuratorów sądowych stworzono indeks sytuacji zagrożenia w ciągu trzech lat poprzedzających badanie. Dla każdego ankietowanego kuratora sumował on częstość występowania poszczególnych zdarzeń wyszczególnionych w pytaniu 36

(wraz z podawaną liczbą innych tego typu czynników i sytuacji) przy uwzględnieniu trzech wag. Za zdarzenia najpoważniejsze, o najwyższej wadze (3) uznano te zagrażające bezpośrednio życiu: duszenie; próby zepchnięcia ze schodów, wyrzucenia przez okno lub balkon; pobicie (kopnięcie, cios pięścią, uderzenie w twarz); usiłowanie zgwałcenia lub poddania się innej czynności seksualnej. Wagę (2) nadano innym atakom fizycznym: opluciu, popychaniu, szarpaniu; rzucaniu przedmiotami w kuratora; przetrzymywaniu, zamknięciu kuratora, uniemożliwieniu wyjścia z pomieszczenia; pogryzieniu przez psa, szczuciu psem. Podstawową wagę (1) otrzymały pozostałe oraz inne niż wyszczególnione w pytaniu zdarzenia.

Na potrzeby obliczeń należało również dokonać pewnych modyfikacji w zakresie liczby wystąpień poszczególnych sytuacji. Po pierwsze, w analizach nie uwzględniono 186 ankiet, w których nie udzielono żadnej odpowiedzi na to pytanie, także odpowiedzi „nigdy nie spotkałem/am się z zagrożeniami w mojej pracy”. Po drugie, w przypadku gdy kurator podawał, że był narażony na którąś z wymienionych sytuacji, ale nie w ciągu ostatnich trzech lat, w indeksie uwzględniano zero zdarzeń z tej kategorii. Po trzecie, sytuację gdy ankietowany podawał, że nie pamięta liczby zdarzeń danego typu, w analizie uwzględniano jako jedno zdarzenie (przynajmniej jedno na pewno miało miejsce). Po czwarte zaś, wszystkie odpowiedzi typu wielokrotnie, często, itp. zamieniono na wartość 10.

W wyniku przeliczenia nadanych wag i liczby wystąpień poszczególnych sytuacji dla 2358 kuratorów otrzymano wartość indeksu od 0 (brak zdarzeń zagrożenia w ciągu 3 lat) do 507. Ani jednej sytuacji zagrożenia nie miało w ciągu 3 lat poprzedzających badanie 36,8% ankietowanych. Dla 32,2% wartość indeksu wynosiła od 1 do 10, dla następnych 20,9% wartość od 11 do 30, a dla kolejnych 8,9% od 31 do 100. Indeks o wartości powyżej 100 dotyczył jedynie 29 kuratorów (1,2%). Średnia wartość indeksu to 11,7, mediana zaś, czyli wartość, której nie przekracza połowa obserwacji, wyniosła 4. Rozkład otrzymanego indeksu okazał się bardzo nierównomierny i jednostronnie wydłużony (odchylenie standardowe = 26,0), dlatego do dalszych analiz zdecydowano się przekształcić go, odcinając wartości powyżej 97 centyla (mniej niż 3% najwyższych wartości). Ponieważ 97 centyl odpowiadał wartości 60 zbudowanego indeksu, to wszystkie wyższe przekształcono w wartość 61. Po tym przekształceniu większość statystyk opisowych tej zmiennej pozostała niezmienną (np. mediana, dominanta, rozkład kwartyłowy i percentylowy), nieznacznie spadła

tylko średnia (do 10,0) i wyraźnie odchylenie standardowe (do 17,7). Indeks ten posłużył następnie do zbadania czynników mogących determinować natężenie sytuacji zagrożenia w pracy kuratora sądowego. Spróbowano więc ustalić, czy występują jakieś cechy samych kuratorów i ich środowisk pracy, które mogą podnosić lub obniżać ogólne zagrożenie bezpieczeństwa ich pracy. W tym celu przeprowadzono szereg analiz regresji liniowej, w której zmienną zależną był przekształcony indeks sytuacji zagrożenia, a zmiennymi niezależnymi odpowiedzi na opisane już wcześniej pytania metryczkowe, charakteryzujące kuratorów, ich tereny służbowe i poczucie bezpieczeństwa w pracy i w życiu prywatnym. Metoda ta umożliwia zbadanie łącznego wpływu poszczególnych zmiennych niezależnych na zmienną zależną opisaną na skali ilościowej i oszacowanie, jakie czynniki istotnie podnoszą lub obniżają wartość indeksu. Ostatecznie zdecydowano się na wykorzystanie regresji krokowej lub inaczej selekcji postępującej. Polega ona na stopniowym wprowadzaniu kolejnych, najistotniejszych dla wyjaśnienia poziomu zmiennej zależnej, zmiennych niezależnych. Kolejne kroki polegają na wprowadzaniu do modelu kolejnej zmiennej niezależnej. Analiza kończy się, gdy włączenie kolejnej zmiennej nie poprawia już istotnie siły wyjaśniającej modelu.

W wyniku opisanej wyżej analizy ustalono, że istotnymi czynnikami związanymi z poziomem zbudowanego indeksu sytuacji zagrożenia są tylko cztery zmienne: „p19. Czy czuje się Pan(i) bezpiecznie podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych «w terenie»”; „p9. Jak określiłaby/określiłby Pani/Pan nasilenie problemów społecznych na swoim terenie służbowym”; „p18. Czy praca kuratora sądowego jest w Pani/Pana ocenie pracą bezpieczną czy niebezpieczną” oraz „p6. Jakie jest obciążenie wszystkimi sprawami w Pani/Pana referacie”. Ogólnie rzecz biorąc, zbudowany model okazał się bardzo słaby ($R^2 = 0,067$), a więc siła wyjaśniająca poziom indeksu sytuacji zagrożenia tworzących go zmiennych jest bardzo niska. Warto jednak zauważyć, że indeks ten przyjmuje wyższe wartości dla kuratorów, którzy podczas wykonywania swoich obowiązków czuli się bardziej niebezpiecznie, którzy oceniali nasilenie problemów społecznych na swoim terenie służbowym jako wyższe, którzy deklarowali, że praca kuratora jest pracą bardzo lub raczej niebezpieczną, oraz których ogólne obciążenie sprawami w referacie było większe.

VI.12. Najpoważniejsze sytuacje zagrożenia

W pytaniu 37 kuratorzy zostali poproszeni o opisanie najpoważniejszej, w ich ocenie, sytuacji, jakiej doświadczyli w ciągu ostatnich trzech lat pracy zawodowej. Na to pytanie odpowiedzi udzieliło 1545 osób z 2544, czyli 60,7% respondentów. Opisy sklasyfikowano w następujące kategorie:

- 1) pomówienie, groźenie pomówieniem,
- 2) przetrzymywanie,
- 3) usiłowanie spowodowania odstąpienia od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji,
- 4) agresja słowna, obrażanie, znieważanie,
- 5) agresja fizyczna,
- 6) groźby użycia przemocy, zastraszanie,
- 7) uporczywe nękanie (zarówno w formie elektronicznej czy telefonicznej, uporczywe składanie skarg na kuratora itd.),
- 8) utrudnienia związane z pracą w terenie i dotarciem do podopiecznych,
- 9) zniszczenie lub uszkodzenie mienia kuratora,
- 10) pogryzienie przez psa lub szczucie psem,
- 11) groźby użycia przemocy wobec rodziny kuratora,
- 12) zachowanie urągające obyczajności,
- 13) podważanie kompetencji.

Niektóre opisy zawierały kilka w/w sytuacji, dlatego zdecydowano, że zostaną one zakwalifikowane do tej najbardziej niebezpiecznej.

78 odpowiedzi nie poddało się powyższej klasyfikacji. Należały do nich takie zdarzenia, jak np. (pisownia zgodna z oryginałem):

„W trakcie wykonywania czynności terenowych w miejscu zamieszkania podopiecznej, usiadłam w fotelu. Z uwagi na fakt, iż mieszkanie nie było ogrzewane i w mieszkaniu panowała bardzo niska temperatura, siadając na fotelu początkowo nie poczułam, iż miejsce jest mokre. Dopiero po chwili opuszczając mieszkanie zauważyłam, iż mam mokre spodnie (luty) i siedziałam na fotelu który był zasikany. Po wyjściu z mieszkania pozbyłam się na dworze spodni i owinięta w ręcznik, na którym wożę piaska wróciłam do domu. Od tej pory mam w samochodzie zawsze na zmianę obuwie oraz odzież dostosowaną do pory roku”.

„Dozorowany podjął próbę samobójczą chcąc obarczyć winą kuratora”:

„Kontakt z trzema osobami, które były nosicielami wirusa HIV (w tym jedna chora na AIDS) – brak stosownych zachowań i zabezpieczeń przed ewentualnym zarażeniem osób postronnych”.

„Najpoważniejsza/psychologicznie/ miała miejsce gdy 15 lat temu miałam do czynienia z zorganizowaną grupą przestępczą (ok. 30 osób, gdzie byli karani za różne przestępstwa choć nie za to czym się zajmowali: wymuszenia, haracze, właściciele lokali) z której k.. 15 miałam pod dozorem. Na większość osób złożyłam wnioski o zarządzenie wykonania kary i Sąd się przychylił. Do wiceszefa na warunkowym jak poszłam to okazało się iż trafiłam na ich «zebranie». Wcześniej około 2 miesiące jeden z nich powiedział «myśleliśmy by Panią zabić». Na co ja żartem (choć pot mi leciał po plecach), «nie mogliśmy ustalić wspólnego stanowiska. Pani jest groźniejsza niż cała Policja i sędziowie. Pani ma sędziów w kieszeni?» przychylają się zawsze do Pani wniosków”.

„(...) w dzielnicy gdzie pracuję ludzie są zawszawieni, po ścianach chodzą robaki co bardzo łatwo jest przenieść do swego domu”.

„Nie jestem w stanie nawet pokrótce opisać tej sytuacji, gdyż jest to dla mnie za duża trauma”.

Kuratorzy najczęściej opisywali sytuacje związane z groźbą użycia przemocy bądź zastraszaniem – 30,4% oraz agresją słowną i obrażaniem – 26,6%. Następnie z agresją fizyczną – 13% oraz poszczuciem psem, pogryzieniem przez psa – 10,8%. Najrzadziej zaś były opisywane sytuacje związane z zagrożeniem komunikacyjnym – 0,3%, grożeniem lub zastraszaniem rodziny kuratora – 0,5%, zniszczeniem lub uszkodzeniem mienia kuratora – 1,1% oraz pomówieniem – 1,2%. Warto nadmienić, że ankietowani kuratorzy w 4,9% wymienionych wyżej sytuacji wskazywali, że sprawcy byli osobami chorymi psychicznie. Poniżej zostały podane konkretne przykłady opisanych przez respondentów sytuacji.

Pomówienie, grożenie pomówieniem (1,2%, n=17, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Rozpowiadanie w środowisku o oczekiwaniu korzyści seksualnych w zamian za odstąpienie od odebrania małoletnich dzieci”.

„Podczas przeprowadzania wywiadu w rodzinie zastępczej zostałam posądzona przez syna – recydywa – o kradzież pieniędzy, kazał mi się rozbierać i chciał przeszukiwać moje ubranie, zawiadomiłam policję, na komendzie miałam rewizję osobistą. Następnego dnia babcia przyszła do sądu poinformować, iż to jej syn zabrał pieniądze i przepił. To wydarzenie miało miejsce na mojej aplikacji w roku 1996 r. Pani prokurator umorzyła postępowanie, musiałam znosić konfrontację z tym człowiekiem na policji”.

„Dozorowany będąc w stanie nietrzeźwym wyprosił mnie z domu po czym zadzwonił na policję z fałszywym oskarżeniem o wtargnięcie do jego domu i kradzież mienia”.

„Umieszczanie przez skazanego na stronie facebook informacji nieprawdziwych o kuratorze i wykonywanych przez niego czynnościach, zamieszczanie zdjęć i nagrań bez zgody kuratora, nękanie wizytami w ZKSS, tworzenie memów”.

„Nieustanne każdorazowe ataki słowne dozorowanego, w czasie którego groził mi więzieniem i usunięciem z zajmowanego stanowiska. Pisał do sądu pisma w których nazywał mnie złodziejem, alkoholikiem itp.”.

„Podopieczna poinformowała w trakcie wywiadu, że po wyjściu kuratora może dokonać samookaleczenia i zadzwonić na policję, że to kurator ją podawał i posiniaczył”.

„Podopieczna złożyła kuratorowi i jego rodzinie utratę zdrowia a nawet życia, podważała kompetencję, zaprzeczała wcześniej podanym informacjom, twierdząc, że kurator kłamie”.

„Matka osoby, wobec której zlecono przeprowadzenie wywiadu środowiskowego zaczęła podważać kompetencje kuratora oraz sugerować, jakoby kurator był pod wpływem alkoholu”.

Przetrzymanie (5,4%, n=77, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Otrzymałam zlecenie przeprowadzenia wywiadu dotyczącego osoby przebywającej na przerwie w karze. Okazało się, że jest to osoba chora psychicznie, mająca urojenia. Mężczyzna ten zamknął pokój, w którym przebywaliśmy. W wywiadzie opisałam dokładnie zachowanie skazanego i fakt, iż przebywanie z nim zagraża

życiu lub zdrowiu. Nawet Policja po fakcie zasugerowała, że nie powinnam tam chodzić sama. Po trzech miesiącach otrzymałam kolejne zlecenie przeprowadzenia wywiadu. W zleceniu nie uprzedzono, że kurator będzie miał do czynienia z osobą chorą psychicznie”.

„Skazany za morderstwo i zaburzony psychicznie, zamknął drzwi na klucz i oświadczył że kurator skoro przyszedł do jego domu to wysłucha pretensji na wymiar Sprawiedliwości i zakład karny – wypuścił mnie po 2,5 godziny”.

„Kilka sytuacji w których skazani zamykają drzwi i opowiadają jak dawno nie byli z kobietą i jaką mają na to ochotę”.

„Wizyta w celu przeprowadzenia wywiadu środowiskowego. Uczestnik chorujący na schizofrenię zamknął drzwi na klucz, w trakcie rozmowy zawieszał się, nie reagował. Pomieszczenie było zadymione dymem papierosowym. Mówił nielogicznie. Na stole w zasięgu ręki znajdował się nóż kuchenny, którym uczestnik otwierał łupiny orzechów. Gdy próbowałam się wycofać i zakończyć wizytę sugerując, iż przyjdę innym razem, gdy w domu będą jego rodzice uczestnik zaczął wypytywać mnie o życie prywatne, zapytał czy mogę poświęcić mu następne 2 godziny czasu. Kiedy wskazałam, że mam jeszcze dużo pracy po długim zastanowieniu otworzył mi drzwi wyjściowe. W ten dzień nie byłam już w stanie pracować. Moja odzież i włosy przesiąknięte były dymem papierosowym. Gdy wróciłam do domu domownicy stwierdzili, że śmierdzę. Popłakałam się. Byłam szczęśliwa, że żyję”.

„Zostałam zamknięta w mieszkaniu, podopieczny nie chciał otworzyć drzwi zachowywał się agresywnie, wykonywał zdjęcia aparatem. Całe niezadowolenie z wyroku przelał na kuratora. Podał, że żałuje że zatrzymał się na pasach dla pieszych widząc przechodzącego Sędziego wydającego wyrok”.

„W trakcie podejmowanych czynności skazany zamykał pomieszczenie na klucz. Następnie atakował kuratora słownie, składał propozycje o podłożu seksualnym”.

„W czasie wywiadu zleconego – podpity skazany zamknął drzwi na klucz, który wyjął z zamka i schował do kieszeni. a słomiance wisiały noże i tasaki, skazany opowiadał, jak wkurzają go członkowie rodziny i sąsiedzi i jak chętnie by ich pozarzywał”.

„Przetrzymanywanie mnie przez około 3 godzin w zamknięciu, w mieszkaniu na dziesiątym piętrze z osobą która leczyła się psychiatrycznie i była pod wpływem alkoholu. Nie mogłam użyć telefonu, bo każdy mój ruch powodował agresję uczestnika. Dopiero przyjście mamy uczestnika spowodowało, że dał się przekonać, abym mogła wyjść z pokoju”.

Usiłowanie spowodowania odstąpienia od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji (2,2%, n=31, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Groźenie kuratorowi pobiciem przez inne osoby (znajomi dozorowanego), w celu wymuszenia na kuratorze odstąpienia od złożenia wniosku o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności”.

„Próba wymuszenia na kuratorze zmiany zapisu w sprawozdaniu – niezgodnego [zdaniem podopiecznego – dopisek autorek] z zastaną przez kuratora sytuacją”.

„Agresywne zachowanie strony, w toku posiedzenia dozorowany wywierał wpływ na czynności urzędowe w ten sposób, że groził pozbawieniem życia, groźba ta wzbudziła uzasadnioną obawę”.

„Ataki słowne mające na celu usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych polegające na próbie zastraszenia kuratora groźbami, złożeniem skargi”.

Agresja słowna, obrażanie, znieważanie (26,6%, n=379, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Pojechałam do osobistego dozorowanego nadużywającego alkoholu, m.in.. zbadać go alkomatem. Skazany nigdy wcześniej nie zachowywał się wobec mnie agresywnie. Na informację o tym, że chcę go przebadać alkomatem bardzo się zdenerwował. Groził zniszczeniem alkomatu, nazwał mnie «kurwą jebaną», powiedział, że mogę go «pocałować w czubek prącia, czubek penisa»; był bardzo pobudzony, krzyczał, podważał moje kompetencje. Zapowiedział, że nie będzie mnie już wpuszczał na posesję, że będę musiała przyjeżdżać z nakazem prokuratorskim. Poczułam realne zagrożenie swojego bezpieczeństwa. W ocenie policji i prokuratury, tozachowanie skazanego było jedynie naganne i niegrzeczne, nie stanowiło znieważenia”.

„Strona z wyrokami za pobicie przyjmuje kuratora w nieczystych majtkach, jest bardzo zdenerwowany, pobudzony, krąży po pokoju uderzając pięścią w drugą dłoń, sprawiający wrażenie że nie panuje nad emocjami i swoimi czynami, wyrażający się o kuratorach wulgarnie, obraźliwie”.

„W czasie wizyty w domu, w sprawie opiekuńczej pijany ojciec wyzwał mnie w sposób wulgarny i w sposób mało grzeczny kazał mi w...ć z jego domu. Pan karany za znęcanie nad żoną, która ze strachu przed nim wyskoczyła z II piętra. Pan uchodził w okolicy za osobę niebezpieczną i agresywną, z problemem alkoholowym”.

„Dozorowany (skazany za znęcanie się nad członkami rodziny) ubliżał kuratorowi w obecności rodziny, usiłował wpływać na decyzje kuratora, przyjmował w domu niekompletnie ubrany, a na prośbę kuratora by się ubrał twierdził, że to on jest u siebie w domu i nie zamierza nic zmieniać. Często był pod wpływem alkoholu w trakcie wizyty kuratora”.

Agresja fizyczna (13%, n=186, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Najpoważniejsza sytuacja z moim udziałem miała miejsce jeszcze w 2011 r., kiedy to dozorowany zaatakował mnie z drewnianą pałą, musiałem uciekać, zostałem zwyzywany, grożono mi śmiercią”.

„Wiele lat temu dozorowany mając inne zdanie niż kurator usiłował je narzucić za pomocą kosy. Gonił mnie. Udało się uciec”.

„Sytuacje opisane w pkt: 1,5,11 i 18 [pytania 36 – dopisek autorek] miały miejsce podczas jednego zdarzenia. Skazany przyszedł do biura kuratora pod wpływem alkoholu i chciał uzyskać zapomogę z funduszu pomocy postpenitencjarnej. Po odmowie udzielenia zapomogi skazany zaczął się awanturować, grozić, próbował uderzyć kuratora w twarz, podniósł na niego krzesło doszło do szarpaniny”.

„Zostałam zaatakowana przez osobę chorą psychicznie, doznałam licznych potłuczeń i urazu głowy”.

„Podczas przeprowadzania jednego z wywiadów środowiskowych w miejscu zamieszkania podopiecznych babcia dziecka, wspólnie zamieszkująca z córką i wnuczką, przejawiała zaburzenia psychiczne. Próbowła szarpać za odzież,

ubliżała, zamknęła drzwi mieszkania i nie dopuszczała do wyjścia. Wymachując laską krzyczała i próbowała uderzyć. Inna sytuacja sprzed ponad 3 lat: w czasie przymusowego odbierania dzieci w asyście Policji matka wpadła w histerię i w szale złapała nóż kuchenny. Krzyczała, że pozbawi życia kuratora, a potem siebie. Policjanci natychmiast interweniowali. Wezwana karetka pogotowia ratunkowego przewiozła matkę na oddział szpitalny (prawdopodobnie psychiatryczny)”.

„W trakcie czynności przymusowego odebrania dziecka, z powodu braku wsparcia obecnej w trakcie czynności Policji, zostałam uderzona pięścią w skroń co spowodowało chwilowe zamroczenie i podejrzenie wstrząsu mózgu. W momencie ataku trzymałam 6 miesięczną niemowlę na rękach”.

„Zagrożenie użycia piły motorowej, przyłożenie do ramienia”,

„Podopieczny napadł na mnie pod wpływem alkoholu, kiedy byłam na spacerze ze swoimi dziećmi. Podopieczny kopał mnie, uderzał pięściami i wyzywał w sposób obelżywy”.

„Próba uderzenia pięścią w twarz. Po uniku cios trafił w bark. Dozorowany pod wpływem alkoholu zatrzymany przez trzeźwych kolegów. Po wezwaniu policji oddalił się z miejsca zdarzenia”.

„Pierwsze spotkanie z dozorowanym uzależnionym od alkoholu, tzw. przemocowcem, w jego miejscu pobytu (wcześniej rozmowa w ZKSS), zaatakowano mnie słownie, popchnięto, próbowano wymusić pieniądze, wymuszono odstąpienie od czynności służbowych. Dozorowany za powyższe został skazany prawomocnym wyrokiem SR, kara bezwzględna 8 miesięcy pozbawienia wolności. Podjęłam decyzję b. szybkiego powrotu do pracy, celem rozwiązania problemu bez traumy”.

„Zostałam kopnięta i popchnięta, doznałam urazu nogi. Byłam też wyzywana słowami wulgarnymi”.

„Zostałam zaatakowana przez chorego psychicznie dozorowanego, w ten sposób, że uderzył mnie pięścią w twarz, powodując pęknięcie bębenka w lewym uchu”.

„W trakcie odwiedzin u dozorowanej zastałam podopieczną upośledzoną umysłowo, agresywną, po spożyciu alkoholu .W łóżku leży jej konkubent, bez oznak życia –

ślady krwi na pościeli, na jego ubraniu. W mieszkaniu nieporządek, szkło na podłodze. Dozorowana gdy mnie zobaczyła zaczęła rzucać we mnie przedmiotami, które miała pod ręką. Zdążyłam wyjść z mieszkania i wezwać policję. Do czasu przyjazdu policji (kilka minut) musiałam trzymać drzwi aby dozorowana nie wybiegła za mną. Po przyjeździe policji została obezwładniona przez 4 funkcjonariuszy policji i zatrzymana. Konkubentowi została udzielona pomoc medyczna”.

„Podopieczni podczas wizyty byli pod wpływem alkoholu, agresywni słownie i fizycznie, rzucanie krzesłem w kuratora, próba ciągnięcia za włosy. Również w obecności Policji zachowywali się agresywnie, musieli zastać zatrzymywani i skuci kajdankami. Całe zdarzenie miało miejsce w obecności małoletnich dzieci. Podopieczni grozili pozbawieniem życia kuratora zawodowego oraz kuratora społecznego”.

„Agresja ze strony pijanego podopiecznego, atak fizyczny, kopnięcie, próba zepchnięcia ze schodów, wulgarne wyzwiska”.

„W czasie rutynowej wizyty u dozorowanego zaatakował mnie jego pijany kolega, który szarpał mnie za kurtkę i chwycił za torbę usiłując zepchnąć mnie ze schodów w czasie ucieczki. Zdołałam uciec do samochodu. Mężczyzna dopadł do auta i kopał koła, bił pięściami w szyby”.

„Ponad 10 lat temu kurator w trakcie wywiadu został zaatakowany słownie, a następnie fizycznie poprzez popychanie i wypychanie z domu, a następnie ze schodów. Mężczyzna wcześniej pod wpływem alkoholu groził żonie siekierą, o czym kobieta poinformowała mnie w trakcie wywiadu. Dodam, iż byłam w tym czasie w ciąży i uważam, iż kuratorzy nie powinni pracować w tym czasie lub jedynie ograniczać się do pracy przy biurku, a nie w terenie”.

„Do kuratora podbiegł skazany, zaczął poniżać kuratora używając słów wulgarnych pod adresem kuratora, następnie nieoczekiwanie pięścią dwukrotnie uderzył w twarz kuratora”.

„Siedząc w fotelu podczas czynności dozorowych podopieczny dostał ataku szału i wymachiwał nożami, ostatecznie złapał krzesło i rzucił w moim kierunku, niemniej minimalnie spudłował. W opisaney sytuacji obawiałem się o swoje życie i zdrowie

i mimo, że wyszedłem z opresji cało, to jednak zostałem narażony na bardzo duży stres”.

„Zostałam zepchnięta ze schodów przez sąsiada w trakcie zbierania opinii sąsiedzkiej do wywiadu środowiskowego”.

„(...) Druga sytuacja miała miejsce 25 sierpnia tego roku – było to najście. Osoba, która mnie chciała nastraszyć wtargnęła po północy na moją działkę, gdy przygotowywałam się do snu, otworzyła sama bramę, poturbowała psa i obrzuciła okno i drzwi wejściowe jajkami kurzymi”.

„Przy odebraniu dziecka członkowie rodziny rzucili się na kuratora z widłami i grabiami. Matka dziecka kopnęła kuratora i używała wulgaryzmów. Dzięki skutecznej pomocy funkcjonariuszy policji udało się opanować zagrożenie”.

„Dozorowany będąc w stanie odurzenia – coś w rodzaju amoku – szarpał mnie za odzież zwracając się do mnie jakbym była jego konkubina. Przyciskając mnie do ściany zmierzał do podjęcia czynności seksualnych. Zdołałam jednak się oswobodzić i uciec z mieszkania”.

„Nadzorowany nieletni 17-latek rzucił we mnie 30 cm nożem (nie trafił), nadzorowana matka małoletnich pod wpływem alkoholu usiłowała mnie oblać wrzącą wodą”.

„Podczas wykonywania przez mnie czynności służbowych osoba całkowicie ubezwłasnowolniona wybiegła z pokoju obok, złapała mnie za gardło, dusiła”.

„Pracując w wydziale karnym, młodociany (21 lat), będąc pod wpływem alkoholu groził swojej matce i mnie, że wyrzuci nas przez okno, uniemożliwił opuszczenie mieszkania kuratorowi, porwał wezwania celem stawiennictwa się do sądu, a następnie po wyjściu kuratora, on także wyszedł i dołączył do swoich kolegów, obok których musiałam przejść, by następnie rzucić we mnie butelką z piwem, którą miał wcześniej w ręku, na szczęście nie trafił i butelka rozbiła się obok”.

„Podczas wykonywania czynności terenowych schodząc po schodach po nieoświetlonej klatce zostałam popchnięta przez zbiegających w dół mężczyzn. Wskutek czego uderzyłam głową w tablicę metalową. Po przybyciu do domu okazało się że głowa była rozcięta. Następnie udałam się na pogotowie ratunkowe”.

„Byłam duszona, popychana i wypchnięta z mieszkania przez podopiecznego w sprawie alkoholowej. Broniłam się i wezwałam policję, gdyby nie to mogłam doznać poważnej krzywdy. Toczyła się sprawa karna przez 2 i pół roku, chyba został skazany”.

„Dozorowany rzucał kamieniami i płytą chodnikową we mnie, gonił po osiedlu i krzyczał że zabije, wyzywał słowami wulgarnymi, sprawa skończyła się wyrokiem skazującym dozorowanego na karę 10 miesięcy pozbawienia wolności”.

Groźby użycia przemocy, zastraszanie (30,4%, n=434, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Podopieczny zarażony wirusem HIV – groził zarażeniem”.

„W trakcie wykonywania wywiadu środowiskowego, zostałem zaproszony do domu opiniowanego po wejściu do jego domu wskazał on mi miejsce abym usiadł, a sam poszedł do innego pomieszczenia. Po chwili wrócił w towarzystwie psa i zapytał: «to o co ci kurwa chodzi». Ja starałem się wyjaśnić, że jestem tu służbowo. Usłyszałem od niego że mam: «wypierdalać»”.

„1. Agresywny, nietrzeźwy skazany groził pozbawieniem życia mając w ręku nóż kuchenny. 2. Skazany po dokonaniu zabójstwa stawił się u kuratora w zakrwawionym ubraniu, zachowywał się agresywnie, jak się później okazało miał przy sobie dwa bagnety”.

„Podopieczny w trakcie wizyty kuratora w miejscu jego zamieszkania w odpowiedzi na informację, że wpływają do kuratora skargi od sąsiadów, że w jego mieszkaniu często słychać płacz jego matki (podopieczny karany z art. 207 kk), wyjął nabitą kuszę i kierując ją w stronę kuratora powiedział: «gdybym miał coś komuś zrobić, to bym zrobił bo mam czym». Zakończyłam rozmowę i opuściłam lokal (nie w pośpiechu, nie dając poznać po sobie zdenerwowania) i udałam się na Policję. Interweniowała policja w miejscu zamieszkania skazanego – nie posiadał pozwolenia na posiadanie broni białej”.

„W trakcie wykonywania czynności służbowych związanych z odebraniem osoby małoletniej grożono mi uruchomioną piłą motorową”.

„Podopieczny gonił mnie z włączoną piłą mechaniczną grożąc przy tym. Dom położony na uboczu terenu wiejskiego, a więc brak bliskiego sąsiedztwa”.

„Skazany, w trakcie przeprowadzania wywiadu środowiskowego wyjął z walizki broń palną twierdząc, że chce się nią pochwalić, w rzeczywistości próbował zastraszyć kuratora. Sprawę zgłosiłam na policję, broń okazała się na szczęście tylko dobrze wykonaną atrapą”.

„Podczas wizyty w miejscu zamieszkania dozorowanego zastałam go w stanie nietrzeźwości. Dozorowany kierował wobec mnie groźby pozbawienia życia (z użyciem noża znajdującego się po jego ręką), używając przy tym wulgaryzmów. Szybko oddaliłam się z miejsca i udałam się na posterunek policji, prosząc o interwencję. Policja zlekceważyła moją prośbę (nie było interwencji). Złożyłam też zawiadomienie do prokuratury, ale postępowanie zostało umorzone, ponieważ nie byłam w stanie przedstawić dowodu (np. nagrania sytuacji). Prokurator stwierdził, że jest to słowo przeciwko słowu, przy czym najwidoczniej słowo osoby karanej już wcześniej kilkakrotnie za groźby karalne i stosowanie przemocy więcej znaczyło niż słowo kuratora sądowego”.

„W trakcie czynności w miejscu zamieszkania dozorowanego (skazany z art. 207§1 kk), zastałam go pod wpływem alkoholu. Używał wulgaryzmów, gróźb wobec kuratora min. «kurwo, jak jeszcze raz przyjedziesz to zobaczysz»”.

„Groźenie pozbawienia życia, że znajdę się w trumnie, że moje dni są policzone, że zostanie ze mną zrobiony porządek”.

„Dozorowana odwiedziła mnie w biurze (ostatnie piętro budynku, w pokoju tylko ja i koleżanka, brak innych osób na piętrze) wyjęła zapalniczki i stwierdziła, że podpali mi włosy, po czym zaczęła zapalniczki zapalać. Sprawa zakończyła się kolejnym wyrokiem skazującym dla dozorowanej”.

„Groźba ze strony psychicznie chorego podopiecznego, który zatelefonował pod numer służbowy Zespołu i po przedstawieniu się z imienia i nazwiska zagroził mi pozbawieniem życia poprzez uduszenie i podpalenie”.

„Groźba zarażenia wirusem HIV – podczas wykonywania wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania skazanego (czynnego narkomana, nosiciela wirusa HIV

i WZW typ C), w odpowiedzi na zadane pytanie dot. terapii i leczenia uzależnienia usłyszałam «zaraz się dowiesz, jak to jest». Skazany sięgnął po brudną strzykawkę, a mnie udało się bezpiecznie opuścić mieszkanie».

„Groźby za pośrednictwem smsów oraz słowne. Sprawa zakończyła się wyrokiem skazującym podopiecznego, który w odwecie założył mi sprawę cywilną o zadośćuczynienie w wysokości 8000 zł z uwagi na pomówienia jego przed osobami trzecimi. Równoległe toczyło się wobec mnie postępowanie dyscyplinarne/ wyjaśniające, które zostało umorzone. Nie otrzymałam żadnego wsparcia, sama uczestniczyłam w posiedzeniach, co nie było miłe ani bezpieczne spotykać się z podopiecznym na sali rozpraw, który obecnie przebywa w zakładzie karnym”.

„Podczas wywiadu w miejscu zamieszkania rodziny, jeden z członków rodziny będący pod wpływem alkoholu recydywista groził mi «upierdoleniem łba siekierą». Wszyscy członkowie rodziny (kilka osób) byli agresywni werbalnie. Mieszkanie znajdowało się na czwartym piętrze bloku. Wcześniej drzwi zostały zamknięte na klucz. Żadnej szansy na ucieczkę”.

„30.08.2016 r. skazany wszedł do Siedziby Sądu z nożem kuchennym, był jak w amoku, nie reagował na słowa kuratora, stanowił zagrożenie bezpieczeństwa i życia dla kuratora i innych osób”.

„Kurator została poinformowana, że jeżeli nie opisze «dobrze» sytuacji skazanego to on ją znajdzie, dowie się gdzie mieszka, wie co ma zrobić, kurator zgłosiła tę sytuację na policję, prokuratura najpierw umorzyła postępowanie z braku dowodów: kurator była sam na sam, po zażaleniu Sąd prowadził postępowanie, skazanego skazano na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu”.

„Groźba pobicia, nasłania ludzi, którzy «mnie znajdą i załatwią»,

„Wizyta w domu podopiecznego, daleko poza innymi zabudowaniami, pod lasem, bardzo agresywne zachowanie podopiecznego, wyzwiska, wulgarne słownictwo i wypowiedane wprost ostrzeżenia «rozpierdolę cię, kurwa, zabiję, nie wchodź, bo rozpierdolę».

„Otrzymałam na telefon w pracy wiadomość od anonimowej osoby, żebym «nie szalał, bo ja też chodzę po mieście i może stać mi się krzywda lub jakiś wypadek».

Potem odłożył ten ktoś słuchawkę. Najprawdopodobniej był to ktoś ze znajomych osoby, która trafiła do zakładu karnego na wskutek czynności przeze mnie podjętych (domniemam). Powiadomiłem o tym telefonem Prezesa Sądu”.

„Dozorowany w trakcie wizyty użył pod moim adresem słów obelżywych cyt. «wypierdaj kurwo» i poinformował, że zna adres mojego zamieszkania i może mnie «przypadkowo» odwiedzić”.

„Skazany w Sądzie pobudzony, będący pod wpływem alkoholu, niezadowolony z decyzji podjętej przez kuratora, grożący połamaniem nóg kuratorowi i załatwieniem kuratora”.

„Kolega nadzorowanego zastąpił mi drogę wyjścia z pomieszczenia, w którym trwała libacja – zagroził mi, nachylając się do twarzy, «zapierdolę cię, jak coś się złego stanie tym dzieciom». Porównywalna sytuacja stresowa – podopieczna chwyciła nóż kuchenny, idąc w moją stronę, a atak udaremnił jej syn, wrywając nóż ze słowami: Popierdoliło cię?”.

„Groźby ze strony podopiecznego utraty zdrowia bądź życia poprzez użycie szlifierki kątovej”.

„Nieletni groził mi śmiercią. Czekał na mnie w pobliżu swojego miejsca zamieszkania. Ubliżał, trzymał w dłoni kamień, który miał posłużyć za narzędzie zbrodni”.

„Dozorowany zachowywał się agresywnie w stosunku do rodziny, sąsiadów oraz kuratora. Wszystkim groził pozbawieniem życia, kuratorowi podpaleniem samochodu i pobiciem. Skazany odgrażał się iż wysledzi rodzinę, dzieci kuratora i ich skrzywdzi. Sąsiadom groził spalaniem całego dobytku. Dozorowany miał stwierdzoną chorobę psychiczną, nie chciał się leczyć”.

„Wyzwiska typu «po co kurwy mnie ciągle nachodzicie przydałby się wam wpierdol»”.

„Skazany, który opuścił zakład karny po odbyciu kary pozbawienia wolności z mojego wniosku, w godzinach nocnych w pobliżu mojego domu krzycząc używał słów wulgarnych i obraźliwych pod adresem moim i mojej rodziny”.

„Nękanie telefonami i wyzwiska kierowane do kuratora w tym również groźby dotyczące zagrożenia zdrowia i życia. W przeszłości (powyżej 3 lat) zdarzały się poważniejsze incydenty jak zamykanie kuratora w mieszkaniu (osoba psychicznie chora) lub też «marsz» całej wioski z widłami na kuratora, a także gonitwa z siekierą”.

„Konkubent podopiecznej wyszedł za mną z klatki schodowej zwracając się za mną cyt: «Zaraz, zaraz, a co to kurwa za odwiedziny w sobotę? Pojebało Cię? Wypierdalaj!» Mężczyzna był agresywnie nastawiony i arogancki, był pobudzony jak pod wpływem środków odurzających. Zagroziłem że za chwilę wezwę policję jak się nie uspokoi. Mężczyzna idąc w stronę swojego samochodu BMW nadal używał słów wulgarnych pod moim adresem. Na zwracaną uwagę żeby się uspokoił gdyż jestem funkcjonariuszem państwowym nadal głośno mówił «żebyś Cię tu więcej nie widział» napinając się i machając rękami mając zamiar zastraszyć mnie”.

„Skazany wtargnął do Biura Kuratorów, groził podpaleniem, pozbawieniem życia, rzucał komputerami, zniszczył moje okulary leżące na biurku”.

„Kierowane pod moim adresem gróźb cytuję «(padło moje nazwisko) ja Tobie łeb upierdolę i wsadzę do dupy». Sytuacja miała miejsce w mieszkaniu podopiecznych, gdzie byłam sama”.

„Groźba pozbawienia życia – opisanie sposobu planowania zabójstwa, itp.”.

„Po wystąpieniu z wnioskiem do sądu o umieszczenie dzieci poza środowiskiem rodzinnym ojciec zagroził mi, że jeśli do tego dojdzie to spali mi dom, gdyż dowiedział się, gdzie mieszkam i że mieszkam w domu drewnianym. Ojciec znany był w środowisku jako osoba agresywna, brutalna, nieprzewidywalna, nadużywająca alkoholu”.

„Śledzenie przez podopiecznego, poprzez jeżdżenie samochodem za kuratorem, aby wzbudzić strach, komentarze wypowiedane przez dozorowanego do innej osoby na ulicy na temat kuratora, wtedy kiedy kurator był w zasięgu wzroku dozorowanego i mógł usłyszeć te komentarze”.

„Podopieczny zachowywał się agresywnie słownie wobec kuratora, pisał skargi. Od sąsiadki podopiecznego dowiedziałam się, że za pomocą portalu społecznościowego

facebook zwraca się do znajomych o udostępnienie adresu zamieszkania kuratora – jeśli ktoś go posiada. Wobec okazywanej agresji oraz posiadanych informacji dotyczących agresywnych zachowań owego podopiecznego wobec innych osób poszukiwanie mojego adresu wzbudziło moje obawy oraz lęk co do zamiarów podopiecznego”.

„Zawołowane sugerowanie pobicia w sytuacji sporządzenia wniosku o zarządzenie wykonania kary lub odwołania warunkowego zwolnienia. Sugerowanie, że z uwagi na «odwieszanie przez kuratora wyroków» chodzą na dzielnicy słuchy, że trzeba z kuratorem zrobić porządek”.

„Groźba pozbawienia życia słowami «śmieciu już nie żyjesz, nie żyjesz i niebawem się o tym przekonasz...» kierowane wobec kuratora przez ojca pozostającego pod nadzorem nad sposobem wykonywania przez w/w władzy rodzicielskiej”.

„Podopieczny powiedział, że jak sędzia uwzględni wniosek kuratora o zarządzenie mu wykonania kary pozbawienia wolności, poderżnie mu gardło (kuratorowi)”.

„Po opuszczeniu ZK skazany przyszedł do kuratora oskarżając go o spowodowanie osadzenia, szkalowanie go w wywiadach środowiskowych i poświadczanie nieprawdy. Był agresywny słownie, groził, że «zniszczy kuratorowi życie». Żądał wydania kopii wywiadów, groził wniesieniem skargi na kuratora do prokuratury”.

„Zdarzenie dotyczyło uprzednio umieszczonego w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym w ramach środka zabezpieczającego po zabójstwie brata. Po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania opiniowanego, wymieniony stawił się w sądzie. Chciał uzyskać informacje, dlaczego jest nachodzony w miejscu zamieszkania przez kuratorów (cel wizyty wyjaśniono mu podczas spotkania w miejscu zamieszkania). W trakcie wizyty w sądzie twierdził, że w reklamówce ma siekierę, z której ponownie zrobi użytek, jeżeli sprawa nie zostanie mu wyjaśniona. Po interwencji kierownika zespołu uspokoił się i opuścił dobrowolnie siedzibę zespołu”.

„Osoba mieszkająca posesję obok osoby podsądnego zajęła mi drogę samochodem otworzyła samochód kazała okazać dokumenty i wyjaśnić cel mojej wizyty, następnie dzwoniła do pracy sprawdzając czy mówię prawdę. Groziła

postępowaniem sądowym. Nie otrzymałam wtedy żadnego wsparcia i pomocy prawnej ze strony pracodawcy, sprawa na etapie postępowania policyjnego została umorzona ze względu na «brak znamion przestępstwa» (pani agresorka była pracownikiem cywilnym w policji)”.

„W mieszkaniu dozorowanego groźba zapakowania do bagażnika i wywiezienia do akwenu wodnego”.

„Skazany – niebędący moim dozorowanym (uczestniczyłam w posiedzeniu wykonawczym, gdzie wносиłam o zarządzenie pozbawienia wolności zgodnie z wnioskiem innego kuratora) – w obecności mojej rodziny krzychał «udupię cię kuratorką», pluł i pokazywał mi środkowy palec (miało to miejsce w czasie świąt Wielkanocnych). Zajście zostało zgłoszone na Policję. Prokurator umorzył postępowanie”.

„Telefon, że jestem obserwowany, wie gdzie mieszkam, że mam rodzinę. Groźby”.

„Skazany za znęcanie, którego zachowanie nie uległo zmianie po wyroku stawił się w Sądzie bez wezwania. W trakcie rozmowy bardzo zdenerwowany i arogancki. Oświadczył, iż nie życzy sobie więcej «takich głupich pism od kuratora» (przesłałam pismo przypominające o treści wyroku i obowiązkach z niego wynikających). Zagroził, iż tego typu działania mogą doprowadzić kuratora do odpowiedzialności karnej. Dodał, że obecnie studiuje prawo i dokładnie zna obowiązki i uprawnienia kuratora sądowego. Podczas całej rozmowy skazany krzychał, machał rękami, groził palcem i próbował wyrwać mi teczkę kontroli okresu próby wraz z całą dokumentacją. Inną sytuacją, w mojej ocenie, bardzo niebezpieczną był atak psa, który biegając obok mnie i posesji, do której szłam znienacka się na mnie rzucił. Chciał mnie pogryźć, ale zasłoniłam się torbą na laptopa, którą akurat przy sobie miałam”.

„Skazanego zastałam w czasie spożywania alkoholu, jeden z jego gości zagroził mi, że jeśli nie «odpierdolę się» od jego kolegi to «zaliczę tą flachą w łeb», oczywiście nie kontynuowałam kontaktu i wycofałam się z tej sytuacji”.

„Po przymusowym odbiorze dzieci ojciec dzieci odgrażał mi się pozbawieniem życia, używając m.in. stwierdzenia, żebym sobie już wieniec zamawiała, ponadto próbował

sprowadzić media (zgłoszenie do lokalnej gazety oraz telewizji skargi na czynności kuratora)”.

„Sytuacja, w której podopieczny przez cały czas rozmowy atakował mnie słownie, kwestionował moje kompetencje, na końcu zaś stwierdził, że będzie teraz pracował nad tym, aby mnie zlikwidować”.

Uporczywe nękanie (zarówno w formie elektronicznej czy telefonicznej) (3,4%, n=49, (pisownia zgodna z oryginałem)

„Byłam śledzona przez podopiecznego podczas wykonywania czynności służbowych w jego okolicy”.

„Permanentne nękanie skargami na wykonywane czynności – skargami do wszystkich instancji, łącznie z Ministerstwem Sprawiedliwości przez okres jednego roku. Skargi pisała ta sama osoba, szkalując mnie i podważając kompetencje, obrażając, żądając zwolnienia z pracy, zaniżając umiejętności. To wszystko trwało cały rok!!!! Na każdą skargę musiałam odpowiedzieć i merytorycznie się ustosunkować, do tego prowadzić normalne czynności w nadzorze. Oddzielenie własnych emocji od pracy na rzecz rodziny było niezmiernie trudne”.

„Uporczywe składanie skarg przez ojca realizującego kontakty z dziećmi, brak oparcia w Kierowniku ZKSS, mimo braku zasadności skarg Kierownik doprowadził do odsunięcia od sprawy. W efekcie tego działania Kierownika, zachowanie strony nasiliło się. Kurator otrzymał smsa z groźbami karalnymi cyt: «Zniszczę Cię Ty kurwo....». Sprawa zgłoszona na policję”.

„Uczestniczka przez pewien czas wydzwaniała do mnie do domu. Przez domofon rozmawiała z moją rodziną (żona, synowie) prosząc o możliwość wejścia do mieszkania. Stała pod moim domem. Na portalu społecznościowym facebook załączyła mój wniosek o leczenie odwykowe w systemie zamkniętym (będąc w sądzie zrobiła zdjęcie z akt) i komentowała. W czasie rozmowy w budynku sądu proponowała stosunek płciowy”.

„Nękanie głuchymi telefonami o każdej porze dnia a także nocy. Za każdym razem numer był zastrzeżony. W słuchawce było słychać obłeśnie sapanie i dyszenie”.

„Podanie mojego numeru prywatnego w ogłoszeniu o charakterze erotycznym. Otrzymywałam telefony z propozycjami erotycznymi w godzinach wieczornych i nocnych”.

„W bieżącym roku jeden z dozorowanych wysyłał mi obraźliwe maile, wielokrotnie dzwonił do Zespołu, w trakcie rozmowy telefonicznej przeklinał, puszczał w kółko nagrany śmiech etc.”.

Zagrożenia komunikacyjne (problemy z dojazdem itd.) (0,3%, n=4, pisownia zgodna z oryginałem)

„Zakopałam się na bagnach prywatnym samochodem podczas pracy w terenie, a było to w lesie, zapadł zmrok. Musiałam zadzwonić z prywatnego telefonu po pomoc kolegów kuratorów, ponieważ moje ubezpieczenie nie obejmuje wykorzystywania samochodu do pracy zarobkowej. Kończyła mi się bateria w telefonie, ponieważ używałam nawigacji (przecież nie mamy żadnych służbowych nawigacji). Koledzy musieli poświęcić własny czas, jednak i tak trzeba było sprowadzić ciągnik z pobliskiej wsi, za który zapłaciłam”.

„Zepsuł się prywatny samochód w odległym terenie, w lesie, na bagnistej drodze (około 42 km od siedziby Sądu), gdzie nie było zasięgu”.

„Dozorowany na swojej posesji wykopał dół, w który wpadłam podczas podejmowania czynności służbowych. Doznałam uszkodzenia stawu kolanowego”.

„Brak możliwości dotarcia do podopiecznego nawet autem terenowym policji. Podopieczny agresywny. Brak zasięgu w telefonie”.

Zniszczenie lub uszkodzenie mienia kuratora (1,1%, n=15, pisownia zgodna z oryginałem)

„W oddalonej od innych domów posesji w środku siarczystej zimy i o zmroku przebito mi opony w samochodzie”.

„Podczas przeprowadzania wywiadu wieczorem na odległej wsi zostały przebite 2 opony w samochodzie, pojazd zatrzymał się w środku lasu uniemożliwiając powrót do domu. Policja zbagatelizowała wezwanie, w końcu przyjechała, ale nie

zabezpieczyli opon, nie prowadzą żadnego postępowania wyjaśniającego w sprawie”.

„Dwukrotne zniszczenie samochodu osobowego przed domem kuratora – obrzucenie kamieniami”.

„Przebicie 3 opon w samochodzie zimą – koszty naprawy, trudność z powrotem do domu”.

„Oblanie przez dozorowanego substancją łatwo palną wycieraczki, drzwi wejściowych do mieszkania kuratora i ich podpalenie”.

„Nieletni lub jego koledzy z sąsiedztwa uszkodzili 4 opony w samochodzie, podczas drogi powrotnej powietrze zeszło z opon, na szczęście nie jechałam szybko i w porę zauważyłam to”.

Pogryzienie przez psa lub szczucie psem (10,8%, n=154, pisownia zgodna z oryginałem)

„Zostałem pogryziony przez trzy psy biegające po podwórku, jeden największy rzucił mi się do gardła, zasłoniłem się teczką, miałem rozerwany nos, bok, mały pies ugryzł mnie w kostkę, nos zszywał mi chirurg w szpitalu, przebywałem na dwutygodniowym zwolnieniu lekarskim (...)”.

„Po otwarciu drzwi domu przez dozorowaną jej dwa duże psy rzuciły się na mnie i potargały kurtkę. Dozorowana zareagowała dopiero na mój krzyk i odciągnęła zwierzęta. Kuratorzy społeczni powinni zostać wyposażeni i przeszkoleni z użycia środków obronnych przed psami i wyrobić w sobie nawyk wchodzenia na posesję z takim środkiem w rękę”.

„Weszłam do pokoju w mieszkaniu dwupokojowym; pies zamknięty w drugim pokoju otworzył sobie drzwi skacząc na klamkę, minął właścicielkę, zaatakował mnie i zanim został odciągnięty przez właścicielkę – na szczęście rozerwał mi tylko nową, zimową kurtkę a nie moje udo. Do mieszkania tego wchodziłam po tym zdarzeniu przez następne półtora roku, pies był w tym mieszkaniu, a każde kolejne wejście było dla mnie ogromnym stresem”.

„Agresywny dorosły mężczyzna nieznany mi (wykonywałam pierwszy wywiad środowiskowy) ubliżał mi słownie, wyganiał mnie ze swojej posesji szczując psem, którego przy mnie wypuścił z kojca”.

„Zastałam osoby biesiadujące w ogrodzie, na pytanie oto, gdzie przebywa podopieczny, nie uzyskałam odpowiedzi. Ponowione pytanie – usłyszałam stek wyzwisk i zostałam poszczuta psem. Uratował mnie przed pogryzieniem gaz pieprzowy, który sama zakupiłam”.

„Atak ze strony psa i koguta”.

„Zostałam pogryziona przez psa w wyniku czego doznałam złamania nosa. Pies potężny bernardyn rzucił się na mnie w momencie, gdy dzwoniłam dzwonkiem na posesję, właścicielka nie była w stanie zapanować nad psem”.

„Podczas wywiadu środowiskowego u nieletniego zostałam pogryziona przez psa bernardyna mieszanego w rasą wilczura. Było to w 2014 r., zostałam parokrotnie ugryziona we wszystkie kończyny a najmocniej na lewym udzie. Mój stan wymagał założenia 5 szwów i 3 miesięcznego leczenia antybiotykiem, punkcji miejsca pogryzienia. Do dzisiaj mam traumę wchodząc na teren posesji, mimo terapii psychologicznej nadal jest strach przed psami”.

„Najgorzej wspominam pogryzienie przez psa, na jednym z podwórek wiejskich. Pies ugryzł mnie w nogę, a właściciel przebywający na podwórku nie zareagował w ogóle, wręcz pojawił się na jego twarzy uśmiech, bowiem był świadomy, iż jestem kuratorem”.

„Pogryzienie przez dwa psy na otwartym podwórku, przy którym stała kamienica w której mieszkał skazany. W związku z tym, że nie zgłosił się właściciel psów przesłałam leczenie profilaktyczne w Poradni Chorób Zakaźnych oraz leczenie ran po pogryzieniu”.

„Wywiad przeprowadzany w trudno dostępnym terenie bez możliwości dojazdu. Przejście przez pole ziemniaków, ściernisko, pastwisko. Na pastwisku luzem chodzący byk. Na podwórzu domu luzem biegające agresywne ujadające psy. Brak reakcji ze strony właściciela. Konieczna pomoc Policji. Narażenie na pokąsanie i zranienie, atak zwierząt”.

„Ojciec dozorowanego był w rozmowie ze mną agresywny, zarzucał brak kompetencji i w ataku furii spuścił z łańcucha psa. Obroniłam się przed zwierzęciem zasłaniając ciało skórzaną torbą”.

„Podopieczna przebywała w zamknięciu, nie chciała ze mną rozmawiać i była zamknięta z psem, po czym specjalnie go wypuściła i pies rzucił się na mnie i zostałam pogryziona”.

„Podczas wykonywania czynności w terenie, po wejściu na posesję (posesja nieoznaczona bez żadnej tabliczki ostrzegawczej) na terenie posesji biegały dwa psy – owczarki niemieckie. Psy rzuciły się na mnie i zostałam pogryziona w prawe udo – rozerwane spodnie i ślady po ugryzieniu i w lewą rękę – porwana kurtka i też ślady po ugryzieniu. Udało mi się obronić przed dotkliwszym pogryzieniem. Otrzymałam niezbędną pomoc na pogotowiu – lekarz uznał, że rany nie wymagają szycia. Z ustaleń wynikało, że dwa tygodnie wcześniej psy pogryzły inną osobę. Czynności były związane ze zleconym wywiadem środowiskowym pod tym adresem”.

„Pogryzienie przez psa. Byłam wtedy w 20 tygodniu ciąży. Nie było pisemnego potwierdzenia, że pies był szczepiony. Stres i obawa, że coś może stać się z dzieckiem były bardzo duże. Przez kilka nocy miałam koszmary i nie mogłam spać”.

„Miałam zlecony dozór nad skazanym, który mieszkał w starej kamienicy na poddaszu. Posiadał psa rasy Amstaf. Podczas jednej z wizyt nie było go w domu, drzwi otworzyła córka ok 10 lat. Pies szczekając wymknął się z mieszkania i łapami oparł się o moje barki. Cudem to dziecko odciągnęło go ode mnie i szybko zamknęło drzwi. Jest to trauma, która towarzyszy mi do dnia dzisiejszego, a sytuacja miała miejsce ok 15 lat temu. Do dzisiaj mam problem z wykonaniem czynności, kiedy wiem, że w mieszkaniu do którego się udaję jest pies. Często jest zamknięty w innym pomieszczeniu, co i tak powoduje u mnie niesamowity stres, skupiam się wówczas na tym, czy zaraz nie wyjdzie i mnie nie zaatakuje niż na czynnościach, które mam do wykonania”.

Groźby/ zastraszanie wobec rodziny kuratora (0,5%, n=7, pisownia zgodna z oryginałem)

„(...) Nieletni napadł na moją mamę (82-letnią)”.

„Dozorowany groził mi, że dowie się gdzie mieszkam i będzie znęcał się nad moją rodziną”.

„Groźba skierowana do mojego dziecka, które uczęszcza do przedszkola”.

„Sytuacja zastraszania najbliższych została zgłoszona do prokuratury. Sprawa zakończyła się skazaniem na karę pozbawienia wolności 6 m-cy i orzeczono zakaz zbliżania się”.

„Skazany dał do zrozumienia, że wie gdzie chodzi do szkoły moje dziecko i jak będę się wtrącać w jego życie (skazany był sprawcą przemocy domowej), to będę żałowała”.

„Podopieczny podczas procedury odbierania dziecka groził, że zna moje miejsce zamieszkania i zagroził, że mojej córce może się przydarzyć coś niedobrego”.

„Groźba wyśledzenia adresu zamieszkania i pozbawienia życia moich dzieci”.

„Groźenie pozbawieniem życia członka rodziny (dziecka) w związku ze złożeniem przez kuratora wniosku o zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności”.

„Po przeprowadzonym jednorazowym wywiadzie środowiskowym groźby wobec mojej rodziny z podaniem imion i mojego adresu zamieszkania, wypowiedane w siedzibie Sądu do innego kuratora (poza mną). Groźby o tyle realne, że strona wcześniej groziła własnemu dziecku”.

„Po sporządzeniu przez kuratora wniosku w przedmiocie orzeczenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności skazany oświadczył, że zna matkę kuratora i ją «dorwie». Informację przekazał kuratorowi członek rodziny skazanego, który odmówił potwierdzenia powyższego przed organami ścigania. Powiadomiłem matkę, która oświadczyła, że zna skazanego (środowisko wiejskie), nie obawia się go i będzie unikała kontaktów. Skazany został w szybkim terminie osadzony w zakładzie karnym i dlatego odstąpiłem od sporządzania zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa”.

Zachowanie urągające obyczajności (2,3%, n=33, pisownia zgodna z oryginałem)

„Sytuacja nieprzyjemna, mężczyzna całkowicie nagi próbował rozmawiać ze mną i nie widział żadnego problemu w tej sytuacji. Nie widział potrzeby ubrania się. Ponadto nie próbował uspokoić psa, który zachowywał się w sposób bardzo agresywny”.

„Wizyta w trakcie libacji alkoholowej, kilku panów w starych majtkach lub bez, z genitaliami na wierzchu, jeden z nich otwiera drzwi i próbuje rozmawiać, a z otwartych drzwi wydobywa się fetor nie do opisanie”.

„Warunkowo zwolniony oczekiwał na kuratora, otworzył drzwi zupełnie nagi”.

„Przyjmowanie kuratora w niekompletnym ubraniu, obnażanie się przed kuratorem”.

„Skazany który jest upośledzony umysłowo obnażył się przy mnie, był podniecony. Mieszka sam, zmuszona byłam uciekać z miejsca jego pobytu”.

„Dozorowany w miejscu zamieszkania otworzył drzwi niekompletnie ubrany, usiłował ocierać się o kuratora”.

Podważanie kompetencji (2,9%, n=41, pisownia zgodna z oryginałem)

„Dozorowany, obecnie osadzony w Zakładzie Karnym za gwałt i molestowanie seksualne nieletniej (odbywa już karę około 10 lat) napisał skargę, w którym podważa moje kompetencje i żąda zmiany kuratora zawodowego po opuszczeniu Zakładu Karnego, powołując się na to, że nie chce ze mną współpracować. Trudność tej sprawy polega na tym, że przełożony nie chce akt przekazać do prowadzenia innemu kuratorowi zawodowemu – mężczyźnie, wiedząc o tym, że podopieczny przed osadzeniem w Zakładzie Karnym zupełnie nie stosował się do moich zaleceń, dozór ze strony podopiecznego miał zabarwienie erotyczne i roszczeniowe, a sam skazany ma zdiagnozowane głębokie zaburzenia osobowości”.

„Podważanie kompetencji kuratora przez obrońcę na posiedzeniu Sądu”.

„Notoryczne nagrywanie, znieważanie, podważanie kompetencji, składanie skarg”.

„Wielokrotne grożenie pisaniem skarg i składanie takich skarg do różnych instytucji, kwestionowanie kompetencji kuratora”.

VI.13. Najpoważniejsza sytuacja zagrożenia – miejsce, pora dnia i sprawca

Najczęściej opisane wyżej najpoważniejsze sytuacje zagrożenia miały miejsce w mieszkaniu podopiecznego – 59,3% oraz na terenie posesji, gdzie kurator wykonywał czynności służbowe – 24,3%. Co dziesiąta sytuacja miała miejsce w siedzibie zespołu kuratorskiego – 8,7%, lecz należy mieć na uwadze, że możliwość ta dotyczyła właściwie jedynie kuratorów zawodowych, którzy część swoich obowiązków wykonują w sądzie¹³⁶. Najczęściej do niebezpiecznej sytuacji zagrożenia dochodziło w drodze do podopiecznych lub podczas drogi powrotnej, na terenie otwartym – 2,9%. Spośród ankietowanych 4,8% wybrało odpowiedź w innym miejscu takim jak: parking pod domem, telefonicznie, niedaleko sądu, areszt śledczy, w różnych miejscach, na posesji prywatnej, w okolicach mojego mieszkania, w miejscu zamieszkania kuratora, w miejscu publicznym na parkingu przed sklepem, w sklepie, na terenie szkoły, na mojej działce – przed domem, sala sądowa, w miejscu pracy kuratora społecznego, na terenie miasta, na ulicy, teren miejscowości, w której mieszka podopieczny, na spacerze z rodziną, Internet.

Powyższe dane wskazują, że sytuacje najbardziej niebezpieczne, zagrażające zdrowiu i życiu kuratora sądowego w większości przypadków mają miejsce w środowisku podopiecznych, podczas pracy w terenie, gdzie kurator jest pozostawiony samemu sobie i najczęściej nie dysponuje żadnymi środkami ochrony osobistej i wsparciem ze strony innych osób i instytucji.

Jeśli chodzi o porę dnia, kiedy dochodziło do sytuacji zagrożenia, najczęściej było to w godzinach popołudniowych 12–18 – 53% oraz w godzinach wieczornych – 28,2%. W godzinach porannych miało miejsce jedynie 18,8% omawianych sytuacji. Najczęściej sprawcą w/w sytuacji był podopieczny kuratora sądowego – 72,5% oraz stosunkowo często rodzina podopiecznego – 20,8%. Zdecydowanie rzadziej inne osoby ze środowiska skazanego, takie jak konkubina/konkubent podopiecznego, sąsiedzi czy przygodni goście, co pokazuje poniższa tabela.

---

¹³⁶ Warto zauważyć, że kategoria ta w zasadzie dotyczy jedynie kuratorów zawodowych, dla których wartość ta wynosiła 11,5%, podczas gdy dla kuratorów społecznych jedynie 0,4%.

Tabela 17. Sprawca najpoważniejszej sytuacji zagrożenia

Podopieczny	72,5%
Rodzina podopiecznego	20,8%
Konkubent/konkubina podopiecznego	5,0%
Inne osoby	4,5%
Przygodni goście, koledzy podopiecznego	3,9%
Pies	2,8%
Sąsiedzi podopiecznego	2,1%
Współlokatorzy podopiecznego	1,3%

Jak zasygnalizowano w powyższej tabeli, odpowiedź inną niż wyszczególnione w kafeterii pytania wskazało 4,5% badanych. Kuratorzy ci wymieniali takie osoby jak: były dozorowany, inne osoby mieszkające w pobliżu lub odwiedzające któregoś z okolicznych mieszkańców, podopieczny innego kuratora, ubezwłasnowolniony, skazany po opuszczeniu zakładu karnego, nie ustalono sprawców, postępowanie umorzono, dłużnik wobec sądu, uczestnicy postępowania, właściciel mieszkania, nieznana osoba, obrońca, warunki pogodowe, brak połączenia komunikacyjnego, fatalna nawierzchnia drogi, skazany, który opuścił zakład karny, partner sąsiadki kuratora, okoliczna młodzież zamieszkująca „blokowisko”, osoba uprawniona do kontaktów oraz wnioskodawca w sprawie sądowej.

Rozdział VII. Analiza zawiadomień kierowanych przez kuratorów do przełożonych i organów ścigania w związku z przypadkami naruszenia bezpieczeństwa pracy

W rozdziale I niniejszego opracowania zaznaczone zostało, że funkcjonariusz publiczny, którym jest kurator sądowy (art. 115 § 13 pkt 3 k.k.), jest osobą pełniącą czynności urzędowe w imieniu państwa, co skutkuje zapewnieniem ochrony prawnej poprzez wymierzenie sankcji karnych tym, których zachowanie skierowane jest przeciwko funkcjonariuszowi. Dlatego też czynności podejmowane przez funkcjonariusza publicznego znajdują się pod szczególną ochroną karnoprawną¹³⁷. Przedmiotem ochrony jest: swoboda podejmowania decyzji i wolność funkcjonariusza (art. 224 k.k.), nietykalność cielesna i powaga instytucji reprezentowanej przez niego (art. 222 k.k.), ochrona życia i zdrowia oraz ochrona prowadzanych przez niego czynności (art. 223 k.k.), godność i powaga funkcjonariusza, a także organu, który reprezentuje oraz konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej (art. 226 k.k.). Z ochrony tej funkcjonariusz korzysta nie tylko podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z ich pełnieniem, ale również wtedy, kiedy bezprawny zamach na jego osobę został podjęty z powodu wykonywanego przez niego zawodu lub zajmowanego stanowiska (art. 231a k.k.)¹³⁸.

W części badań dotyczących doświadczeń osobistych ankietowani podawali sytuacje oraz czynniki szkodliwe i niebezpieczne, na które byli narażeni podczas wykonywania pracy kuratora (ze strony podopiecznego lub osób z jego środowiska). **Jedynie 14% z grupy respondentów zaznaczyło odpowiedź: „Nigdy nie spotkałem/am się z zagrożeniami w mojej pracy”**. Kuratorzy odnosili się do takich sytuacji jak: ataki słowne, znieważenie słowami obelżywymi, wyzywanie, poniżanie, podważanie kompetencji, przesyłanie obraźliwych maili lub smsów, zawierających słowa wulgarne i powszechnie uznane za obelżywe, uporczywe nękanie kuratora w formie elektronicznej (drogą mailową lub telefoniczną), oplucie, popychanie, szarpanie, duszenie, próby zepchnięcia ze schodów, wyrzucenia przez okno lub

---

¹³⁷ R. Tomaszewski, *Karno-prawna ochrona funkcjonariusza publicznego...*, s. 803.

¹³⁸ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 222, 223, 224, 226, 231(a) k.k.

balkon, pobicie (kopnięcie, cios pięścią, uderzenie w twarz), rzucanie przedmiotami w kuratora, uszkodzenie lub kradzież mienia, groźenie pozbawieniem życia lub pobiciem, groźenie pozbawieniem życia lub pobiciem członka rodziny kuratora, groźby z użycie niebezpiecznych narzędzi (broń palna, nóż, kij baseballowy i inne), usiłowanie zgwałcenia lub poddania się innej czynności seksualnej, przetrzymywanie, zamknięcie kuratora, uniemożliwienie wyjścia z pomieszczenia, pogryzienie przez psa, szczucie psem, narażenie na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia (np. przyjmowanie kuratora w niekompletnym ubraniu, obnażanie się przed kuratorem), usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji (tabela 15).

Większość zaznaczonych przez kuratorów opcji lub odpowiedzi wymienionych poza wyszczególnionymi w kafeterii jako „inne” zdarzenia można zakwalifikować jako przestępstwa przeciwko: życiu i zdrowiu, wolności, wolności seksualnej i obyczajowości, czci i nietykalności cielesnej oraz przeciwko mieniu. Jednakże z uwagi na fakt popełniania przedmiotowych czynów podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z ich pełnieniem przez kuratorów, powinny być uznane w przeważającej części jako przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (przestępstwa stypizowane w przepisach rozdziału XXIX kodeksu karnego).

Skoro tak znaczna grupa kuratorów, wskazana w opracowaniu Krajowej Rady Kuratorów (blisko 2000 osób przez okres siedmiu lat)¹³⁹ podczas wykonywania obowiązków służbowych została narażona na przypadki czynnej napaści i inne zdarzenia (np. utrudnianie lub udaremnianie czynności służbowych), które w znacznym stopniu można zakwalifikować jako czyny karalne, ankietowani zostali zapytani o składanie zawiadomień o popełnieniu wobec kuratora przestępstwa. Na pytanie: „Czy w ciągu ostatnich trzech lat powiadomiła/ł Pani/Pan stosowne organy ścigania (Prokuratura, Policja) w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36¹⁴⁰”

---

¹³⁹ Kuratorska Służba Sądowa w Polsce, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych..., szczegóły rozdział III niniejszego raportu.

¹⁴⁰ Propozycje odpowiedzi z pytania 36: ataki słowne, znieważenie słowami obelżywymi, wyzywanie, poniżanie, podważanie kompetencji, przesyłanie obraźliwych maili lub smsów, zawierających słowa wulgarne i powszechnie uznane za obelżywe, uporczywe nękanie kuratora w formie elektronicznej, oplucie, popychanie, szarpanie, duszenie, próby zepchnięcia ze schodów, wyrzucenia przez okno lub balkon, pobicie, rzucanie przedmiotami w kuratora, uszkodzenie lub kradzież mienia, groźenie

(odpowiedzi na pytanie 36 – wykres 15)¹⁴¹, kuratorzy sądowi twierdząco odpowiedzieli tylko w 289 przypadkach (235 kuratorów zawodowych i 54 kuratorów społecznych) – łącznie 12,4% ankietowanych. Zdecydowana większość – 87,6% ankietowanych (2038 osób) nie powiadomiło ani Prokuratury, ani Policji o zdarzeniach, które w dużej mierze można zakwalifikować jako przestępstwa ścigane w trybie publicznoskargowym z urzędu.

Najliczniejsza grupa respondentów w okresie ostatnich trzech lat ograniczyła się do jednorazowego powiadomienia o popełnionym przestępstwie (194 osoby). Bardziej aktywni w tym zakresie są kuratorzy zawodowi niż kuratorzy społeczni (tabela 18).

---

pozbawieniem życia lub pobiciem, zagrożenie pozbawieniem życia lub pobiciem członka rodziny kuratora, groźby z użycie niebezpiecznych narzędzi, usiłowanie zgwałcenia lub poddania się innej czynności seksualnej, przetrzymywanie, zamknięcie kuratora, uniemożliwienie wyjścia z pomieszczenia, pogryzienie przez psa, szczucie psem, narażenie na sytuację urągającą obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia, usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji, inne (zapropozowane przez ankietowanych).

¹⁴¹ Z odpowiedzi udzielonych na pytanie 36 wynika, że kuratorzy byli narażeni na: **1600 osób** – ataki słowne, znieważenie słowami obelżywymi, wyzywanie; **213 osób** – uporczywe nękanie w formie elektronicznej lub telefonicznej; **118 osób** – oplucie, popychanie i szarpanie; **7 osób** – duszenie; **60 osób** – próby zepchnięcia ze schodów, wyrzucenia przez okno lub balkon; **30 osób** – pobicie; **104 osoby** – uszkodzenie lub kradzież mienia kuratora; **380 osób** – zagrożenie pozbawieniem życia lub pobiciem kuratora; **112 osób** – zagrożenie pozbawieniem życia lub pobiciem członka rodziny kuratora; **114 osób** – groźby z użyciem niebezpiecznych narzędzi; **19 osób** – usiłowanie zgwałcenia lub poddania się innej czynności seksualnej; **173 osoby** – przetrzymywanie, zamknięcie kuratora, uniemożliwienie wyjścia z pomieszczenia; **807 osób** – usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji.

Tabela 18. Odpowiedź kuratorów na pytanie: „Ile razy w ciągu ostatnich trzech lat powiadomiła/ł Pani/Pan stosowne organy ścigania (Prokuratura, Policja) w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36?”¹⁴²

			Kuratorzy sądowi		Ogółem
			Kuratorzy zawodowi i aplikanci	Kuratorzy społeczni	
Ile razy w ciągu ostatnich trzech lat powiadomiła/ł Pani/Pan stosowne organy ścigania (Prokuratura, Policja) w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36?	1 raz	Liczba odpowiedzi	161	33	194
	2 razy	Liczba odpowiedzi	36	5	41
	3 razy	Liczba odpowiedzi	9	4	13
	4 razy	Liczba odpowiedzi	1	2	3
	5 razy	Liczba odpowiedzi	2	2	4
	6 razy	Liczba odpowiedzi	0	1	1
	7 razy	Liczba odpowiedzi	0	1	1

Dla osób pokrzywdzonych, składających zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa do właściwych instytucji, istotny jest sposób zakończenia postępowania, czyli rodzaj i wymiar orzeczonej kary. Kuratorzy poinformowali, że ich zawiadomienia zakończyły się w następujący sposób:

1. umorzeniem postępowania w 77 przypadkach;
2. skazaniem sprawcy w 117 przypadkach;
3. interwencją funkcjonariuszy Policji/pouczeniem sprawcy zdarzenia w 64 przypadkach.

W 43 sytuacjach postępowanie nadal jest w toku lub nie ma prawomocnego wyroku sądu. Kilku kuratorów przedstawiło „inny” sposób zakończenia sprawy: odmowa wszczęcia postępowania (6 osób), tymczasowe aresztowanie sprawcy (1 osoba), uchylenie dozoru elektronicznego (1 osoba).

¹⁴² Zob. przypis 156, s. 156.

Czyny sprawców przestępstw przeciwko kuratorom zostały zakwalifikowane jako przestępstwa z art., 226, 190, 190 § 1 w zw. z art. 64 § 1, art. 190a, 288, 224, 222, 225, 157 k.k.. Ankieterzy podali w tym punkcie również: art. 75 § 1, art. 207, 216 § 1, art. 22 § 1 k.k. Były także wymieniane czyny, które zostały zakwalifikowane jako wykroczenie.

Po zakończeniu postępowania sprawcy, którzy popełnili czyn na szkodę kuratora, byli skazywani na: grzywnę (21 osób), ograniczenie wolności (22 osoby), pozbawienie wolności w zawieszeniu (32 osoby), pozbawienia wolności w zawieszeniu z dozorem kuratora (17 osób), bezwzględne pozbawienie wolności (23 osoby). Czterech ankietowanych nie wiedziało, na jaką karę został skazany sprawca.

Wykres 21. Rodzaje kar, na jakie zostali skazani sprawcy przestępstw popełnionych na szkodę kuratora

Ilościowy i jakościowy opis niebezpiecznych zdarzeń, z którymi spotyka się kurator, pozostaje w sprzeczności z wynikami ilościowej analizy toczących się postępowań karnych przeciwko sprawcom czynów skierowanym przeciwko tego rodzaju funkcjonariuszom publicznym. Dlatego też kuratorzy poproszeni zostali o podanie przyczyny niepowiadomienia organów ścigania w sytuacji zaistnienia zdarzeń opisanych w pytaniu 36. Respondenci wybierali z kafeterii jedną z czterech odpowiedzi lub wyrażali własną opinię, jako „inną”.

Największa liczba ankietowanych – 967 osób stwierdziło, że czyn sprawcy, w ich ocenie, nie kwalifikował się do postępowania karnego; 177 osób zaznaczyło opcję „Obawiałam/em się reakcji podopiecznego i późniejszej z nim współpracy”; 423 osoby stwierdziły, że nie mają czasu na składanie zeznań i późniejsze uczestniczenie w postępowaniu karnym. W 12 przypadkach funkcjonariusz Policji odmówił przyjęcia zgłoszenia lub przyjazdu na miejsce zdarzenia.

„Inne” przyczyny podało 212 osób i dotyczyły one m.in. takich sytuacji jak: kuratorowi udało się uspokoić agresywnego podopiecznego, zadziałało samo wezwanie Policji, kurator potraktował rezygnację z powiadomienia o incydencie jako ostatnią szansę dla skazanego („żółta kartka”), powiadomienie Policji uniemożliwiłoby w przyszłości nawiązanie właściwych relacji z podopiecznym, wcześniejsze bezskuteczne działania prokuratury, brak byłoby dowodów, aby postępowanie karne zostało prowadzone, a kurator straciłby dużo czasu na zawiadomienie i przesłuchanie wstępne, brak czasu, brak nagrań, brak świadków potwierdzających zaistniałą sytuację, nieznany sprawca, nadmierne obciążenie pracą, brak stosownych rozstrzygnięć w sytuacjach wcześniejszych zgłoszeń innych kuratorów, brak wiary w skuteczność takiego zawiadomienia i faktycznego wyciągnięcia konsekwencji przez organy ścigania, dbanie o swoją pozycję, gdyby to był wymiar kary nieadekwatnie niski do czynu, to byłby dowód słabości, brak wsparcia ze strony przełożonych, czynności zostały podjęte z urzędu, podopieczny przeprosił za swoje zachowanie, dozorowany/nadzorowany zapewnił, że taka sytuacja się nie powtórzy, sprawca wkrótce zmarł po zdarzeniu, informacje dotyczące nagannego zachowania i postawy skazanego zostały opisane w wywiadzie środowiskowym, inny kurator powiadomił Policję, w odpowiednim momencie kurator wycofał się z niebezpiecznej sytuacji, „potrafię sam sobie poradzić w takich sytuacjach”, kurator odstąpił od powiadomienia, ponieważ sprawca był osobą zaburzoną psychicznie, utrudnienie współpracy z podopiecznymi po takim powiadomieniu, „kurator samodzielnie rozwiązał problem w porozumieniu z Przewodniczącym Wydziału Karnego”, „składałam zawiadomienie o podobnej sytuacji w okresie wcześniejszym i otrzymałam odmowę”, „kurator zawodowy udzielił mi wsparcia w postaci powiadomienia funkcjonariuszy straży miejskiej”, „mam świadomość nikłych konsekwencji jakie mogą dotknąć podopiecznego za takie czyny a tok postępowania trwa i zmusza do czynnego udziału w nim, na co mam niewiele czasu”, dzielnicowy przeprowadził

z podopiecznym rozmowę dyscyplinującą, „nękane telefoniczne nie trwało długo”, nie było to zrobione umyślnie, „nie chciałam eskalować problemu” i „komplikować sytuacji”, „nie wierzę w skuteczność postępowania”, „opisałem całe zdarzenie w sprawozdaniu i przekazałem do Sądu”, „otrzymałem odpowiedź iż mam to wpisane w ryzyko zawodowe”, „po złożeniu zawiadomienia prokurator odmówił wszczęcia”, „podopieczny miał na dniach sprawę o odwieszenie wyroku, w której byłam świadkiem”, „podopieczny został interwencyjnie umieszczony w szpitalu psychiatrycznym”, „Policja odmawia wszczęcia postępowań o znieważenie, przemoc słowną, poniżanie, podważanie kompetencji, nawet wówczas gdy wszystkie te zachowania występują”, „poniekąd rozumiałem zachowanie i wzburzenie rodziny”, „posiadam wykształcenie psychologiczne w trudnych sytuacjach radzę sobie”, postereunek Policji był zamknięty, „powiadomię organy ścigania jeśli sytuacja (ubliżanie) się powtórzy – powiadomiłem pracodawcę, wniosłem o zabezpieczenie dowodów (nagrania rozmowy telefonicznej)”, „skazany uciekł gdy zagroziłem, że zawiadomię policję o jego zachowaniu”, „prokuratorzy umarzają postępowania z powodu braku znamion czynu zabronionego”, „Prokuratura nie była zainteresowana prowadzeniem sprawy”, „z doświadczenia wynika, iż takie sprawy nie są poważnie traktowane przez organy oraz Sądy, sprawca ponosi iluzoryczne konsekwencje lub żadne”, „z dotychczasowych praktyk kuratorów wynika, iż organy ścigania działają opieszale, lekceważąco wobec krzywdy, która stała się kuratorem”.

Z powyższych wypowiedzi można wyczytać zniechęcenie do powiadamiania organów ścigania z uwagi na wcześniejsze odmowy i negatywne doświadczenia w przeszłości w analogicznych sytuacjach. Kuratorzy poinformowali, że o niebezpiecznych zajściach powiadamiają sąd, opisując zdarzenie w treści wywiadu środowiskowego lub okresowym sprawozdaniu załączanym do akt wykonawczych prowadzonych w zespole kuratorskim, składają wnioski o wszczęcie postępowań incydentalnych, np. o odwołanie warunkowego zwolnienia czy zarządzenie wykonania kary, powiadamiają przełożonych, przeprowadzają z podopiecznymi rozmowy dyscyplinujące i ostrzegawcze, odstępują od powiadomienia prokuratury, ponieważ podjęte oddziaływania wpłynęły na poprawę funkcjonowania podopiecznego lub doszło do przeproszenia kuratora. Znaczna grupa kuratorów uznała, że niebezpieczeństwo jest elementem ich pracy i takie ryzyko wpisane jest w wykonywany zawód, więc powiadamianie organów ścigania jest nieuzasadnione.

Takie stwierdzenia jak: „kurator musi z powództwa cywilnego wnosić postępowania, jest z problemem sam”, „kurator społeczny nie korzysta z ochrony prawnej jak funkcjonariusz publiczny” lub „nie było potrzeby” oraz „nie doszło do przestępstwa”, mogą świadczyć o braku wystarczającej wiedzy na temat uprawnień kuratora i ochrony prawnej, jaką posiada.

Rozwiązaniem mającym na celu poprawę opisywanych trudności mogłyby być szkolenia i warsztaty z zakresu wiedzy dotyczącej specyfiki pracy kuratora oraz wiedzy prawnej dotyczącej czynów stypizowanych w rozdziale XXIX kodeksu karnego, w których uczestniczyliby wspólnie: kuratorzy, policjanci i prokuratorzy. Pomocne zapewne byłoby włączenie w program aplikacji prokuratorskiej – praktyki w zespołach kuratorskich.

Kuratorzy o trudnych i niebezpiecznych sytuacjach w swojej pracy chętniej informują swoich przełożonych niż prokuraturę lub Policję (tabela 19). Jest to uzasadnione przepisami prawa pracy, ponieważ powiadomienie pracodawcy o zagrożeniach może spowodować uruchomienie pewnych procedur, opisanych już w rozdziale V niniejszego opracowania, wynikających z art. 207, 234 i 236 k.p.

W ciągu ostatnich trzech lat 38,2% spośród kuratorów sądowych biorących udział w badaniu (w tym 37% kuratorów zawodowych i 41% kuratorów społecznych), dokonało powiadomienia przełożonych o narażeniu na niebezpieczne sytuacje wymienione w pytaniu 36 ankiety¹⁴³. Skoro tylko 14% respondentów oświadczyło, że nigdy nie spotkało się z zagrożeniem w swojej pracy, co oznacza, iż 86% dokonało odmiennej oceny, czyli blisko połowa kuratorów (48%) nie informuje przełożonych o ryzyku wynikającym z wykonywanych zadań.

---

¹⁴³ Ibidem s. 156.

Tabela 19. Odpowiedź kuratorów na pytanie: „Ile razy w ciągu ostatnich trzech lat powiadomiła/ł Pani/Pan swoich przełożonych w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36?”

Pytanie nr 47	Liczba powiadomień	Liczba odpowiedzi kuratorów sądowych
Ile razy w ciągu ostatnich trzech lat powiadomiła/ł Pani/Pan swoich przełożonych w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36?	1 raz	331
	2 razy	116
	3 razy	78
	4 razy	31
	5 razy	30
	6 razy	3
	8 razy	2
	9 razy	3
	10 razy	13
	11 razy	2
	15 razy	3
	20 razy	4
	21 razy	1
	30 razy	3
	50 razy	1
Ogółem	621	

W okresie ostatnich trzech lat kuratorzy łącznie 1570 razy powiadomili swoich przełożonych o sytuacjach niebezpiecznych, trudnych oraz zagrażających ich życiu lub zdrowiu. Zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie DWOiP-II-023-10/14 z dnia 17 listopada 2014 r. (cyt. w rozdziale V) obowiązki pracodawcy w zakresie BHP kuratorów spoczywają na prezesie sądu rejonowego. Z uwagi na powyższe w aspekcie przepisów kodeksu pracy w pierwszej kolejności powinien być powiadomiony pracodawca. Jednakże dane zamieszczone w tabeli 20 wskazują, że tylko w 13,8% kuratorzy zawodowi powiadamiają prezesa sądu rejonowego. Najczęściej przez kuratorów zawodowych informowany jest kierownik zespołu (88,7%), rzadziej kurator okręgowy (12,6%), sporadycznie prezes sądu okręgowego (0,2%). Kuratorzy społeczni informują przede wszystkim kuratora

zawodowego (97,5%), z którym mają najczęstszy kontakt oraz z uwagi na spoczywający na nim obowiązek organizacji i kontroli pracy wolontariuszy wynikający z art. 11 pkt 4 u.k.s. Kurator zawodowy może oczywiście informować kierownika zespołu, a ten kolejnych przełożonych. Aplikant kuratorski czynności w terenie wykonuje wyłącznie pod opieką patrona (brak uprawnień ustawowych do wykonywania orzeczeń sądu samodzielnie), dlatego też został wskazany tak niski poziom powiadomień – 2,8%. Żaden z respondentów nie poinformował o niebezpiecznym zdarzeniu Ministerstwa Sprawiedliwości.

Tabela 20. Organy sądu i jednostki nadrzędne, które powiadamia kurator sądowy o niebezpiecznych sytuacjach, utrudnieniach i zagrożeniach podczas wykonywania obowiązków służbowych

Kogo Pani/Pan powiadomił/a w związku z sytuacjami opisanymi w pytaniu 36?"	Kuratorzy zawodowi i aplikanci	Kuratorzy społeczni	ogółem
Kuratora zawodowego/patrona (dot. kuratorów społecznych i aplikantów)	2,8%	97,5%	33,6%
Kierownika zespołu	88,7%	10,1%	63,1%
Kuratora okręgowego	12,6%	0,0%	8,5%
Prezesa sądu rejonowego	13,8%	0,4%	9,4%
Prezesa sądu okręgowego	0,2%	0,0%	0,1%
Ministerstwo Sprawiedliwości	0	0	0
Inne	8,7%	1,4%	6,4%

Jako „inne” (54 odpowiedzi) powiadomione jednostki i osoby, kuratorzy wymienili: Policję, prokuraturę, przewodniczącego wydziału, sędziego prowadzącego daną sprawę, dyrektora sądu, inspektora BHP, współpracowników, oddział kadr sądu, sekretariat sądu, członków rodziny, znajomych specjalistów z zakresu danego rodzaju zagrożenia, opisali zaistniałą sytuację w sprawozdaniu/wywiadzie złożonym do sądu.

Z wyżej zamieszczony danych wynika, że brak jednolitych procedur dotyczących powiadamiania przełożonych o zagrożeniach i trudnościach, z jakimi spotyka się kurator w swojej pracy.

Zdecydowana większość ankietowanych – 77,1% (w tym 74,7% kuratorów zawodowych i 82,8% kuratorów społecznych) wskazało, że w ich odczuciu w sytuacjach wskazanych w pytaniu 36¹⁴⁴ mogli liczyć na wsparcie przełożonych lub współpracowników.

W tabeli 21 znajdują się dane dotyczące osób, które najczęściej udzielają ankietowanym pomocy. Kuratorzy społeczni uzyskują wsparcie przede wszystkim od kuratorów zawodowych (95,2%) i kierownika zespołu (28,3%), a zawodowi od kierownika zespołu (66,2%) i współpracowników (59,8%) oraz w mniejszym stopniu od kuratora okręgowego (22,7%) i prezesa sądu (15,7%).

---

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 156.

Tabela 21. Organy sądu i osoby, wskazane przez kuratorów sądowych, które udzielają pomocy w sytuacjach niebezpiecznych, utrudnieniach i zagrożeniach podczas wykonywania obowiązków służbowych

Na czyją pomoc mogła/mógł Pani/Pan liczyć	Kuratorzy zawodowi i aplikanci	Kuratorzy społeczni	Ogółem
Kuratora zawodowego/patrona (dot. kuratorów społecznych i aplikantów)	7,6%	95,2%	35,5%
Kierownika zespołu	66,2%	28,3%	54,1%
Kuratora okręgowego	22,7%	1,0%	15,7%
Prezesa sądu	15,7%	2,7%	11,6%
Współpracowników	59,8%	5,0%	42,3%
Inne	3,7%	2,7%	3,4%

Jako „inne” (56 odpowiedzi) źródła wsparcia kuratorzy wymienili: przewodniczącego wydziału, sędziego prowadzącego daną sprawę, pracowników ochrony sądu, Policję (dzielnicowego, znajomego funkcjonariusza), członków rodziny (szczególnie współmałżonków, rodziców, partnerów), przyjaciół, znajomych specjalistów z zakresu danego rodzaju zagrożenia (np. terapeutów), lekarza, weterynarza.

Jak wynika z informacji zebranych przez Krajową Radę Kuratorów za rok 2014: „W związku z czynną napaścią na kuratora w roku 2014 toczyły się 124 postępowania karne w stosunku do ich sprawców. (...) Należy zauważyć, że w postępowaniach tych pokrzywdzonymi są zarówno kuratorzy zawodowi jak i społeczni”¹⁴⁵. W tym samym roku odnotowało 181 przypadków czynnej napaści na kuratorów w związku z pełnionymi obowiązkami, natomiast liczba zakończonych prawomocnie postępowań karnych prowadzonych w związku z czynną napaścią na

¹⁴⁵ *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2014 roku...* s. 42.

osobę kuratora lub znieważenie w związku z pełnionymi obowiązkami, wyniosła – 61¹⁴⁶.

Ostatnie dane zgromadzone przez KRK, dotyczące „przypadków negatywnie wpływających na przebieg wykonania obowiązków służbowych przez kuratorów zawodowych”, obejmują okres od 1 stycznia 2015 r. do 30 czerwca 2016 r. Przypadki czynnej napaści na osobę kuratora lub znieważenia w związku z pełnionymi obowiązkami (agresja fizyczna sprawcy lub groźba jej użycia) dotyczyły 247 zdarzeń. Jedynie w 86 sprawach wszczęte zostało postępowanie karne lub cywilne w związku z czynną napaścią na osobę kuratora lub znieważeniem kuratora. W badanym okresie liczba zdarzeń zakończonego prawomocnie postępowania karnego lub cywilnego w sprawach związanych z czynną napaścią na kuratora lub znieważeniem kuratora dotyczyła 66 przypadków¹⁴⁷.

Skala zjawiska dotycząca przestępstw popełnianych na szkodę kuratorów w związku z art. 222, 223, 226 i 231a k.k., wskazana m.in. w niniejszych badaniach, informacjach gromadzonych przez KRK oraz badaniach przeprowadzonych przez B. Hołysta i E. Wojterę¹⁴⁸, obrazuje bardzo wysoki poziom ryzyka zawodowego kuratorów sądowych. **Zapewnienie odpowiedniej reakcji na czyny popełniane na szkodę kuratorów sądowych jest bardzo ważne z punktu widzenia zapobiegania przestępczości, budowania poczucia bezpieczeństwa publicznego oraz wzmocnienia pozycji funkcjonariuszy publicznych.** Ustawodawca dostrzegając konieczność zapewnienia odpowiedniej ochrony prawnej funkcjonariuszom publicznym, dokonuje stosownych zmian legislacyjnych. Znaczenie powyższej problematyki zostało wyartykułowane w dokumencie *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy o Policji* (przyjętego 30 marca 2010 r.): „Występujące przypadki agresywnych przestępczych ataków na osoby zobowiązane do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz bezpieczeństwa lub porządku publicznego z racji swoich obowiązków służbowych i zawodowych lub też podejmujące z własnej inicjatywy działania mające na celu zapobieżenie popełnieniu przestępstwa są zjawiskiem bulwersującym opinię publiczną i zwiększającym

---

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 45

¹⁴⁷ Dane statystyczne otrzymane dzięki uprzejmości Pani R. Cieszko – Sekretarza KRK.

¹⁴⁸ B. Hołyst, E. Wojtera, Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...

poczucie zagrożenia oraz lęk przed przestępczością. Powtarzanie się tego rodzaju zdarzeń może również wzmocniać postawy obojętności wobec dostrzeżonych przypadków naruszenia prawa, osłabiając istotną podstawę społeczeństwa obywatelskiego, jakim jest poczuwanie się przez poszczególnych obywateli do odpowiedzialności za dobro wspólne, a także osłabiać zaufanie społeczne do państwa i stanowionego przezeń prawa, postrzeganego jako nieefektywne i niestanowiące skutecznej przeciwwagi dla bulwersujących społeczeństwo negatywnych zjawisk. W celu wzmocnienia prawnej ochrony tych kategorii funkcjonariuszy publicznych, którzy z racji charakteru pełnionych obowiązków są w największym stopniu narażeni na niebezpieczeństwo osobiste, a których skuteczne działanie jest najistotniejsze w płaszczyźnie zapobiegania i zwalczania przestępczości oraz budowania poczucia bezpieczeństwa publicznego, jak również w celu udzielenia wsparcia tym obywatelom, którzy mimo braku obowiązku reagują na dostrzeżone naruszenia prawa i występują w obronie bezpieczeństwa i porządku publicznego, uzasadnione jest dokonanie w Kodeksie karnym zmian objętych ramami niniejszego projektu¹⁴⁹.

---

¹⁴⁹*Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy o Policji* (przyjęty 30 marca 2010 r.), <https://bip.kprm.gov.pl/kpr/bip-rady-ministrow/projekty-ustaw-przeslan/2887,Projekty-ustaw-przeslane-do-Sejmu-RP.html>, s. 1 (dostęp dnia 5 listopada 2016 r.).

Rozdział VIII. Możliwość poprawy bezpieczeństwa pracy kuratorów

Podczas badań respondenci odnieśli się do zaproponowanych przez ankieterów 17 opcji rozwiązań mogących poprawić ich poczucie bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych (wybór wielokrotny) lub mogli przedstawić własne rozwiązania („inne”). Kuratorzy sądowi (łącznie zawodowi i społeczni) udzielili odpowiedzi, które zostały wymienione poniżej w następujących proporcjach:

1. wyposażenie kuratorów w środki ochrony osobistej (np. broń gazową, paralizatory – 62,4% (1567 osób);
2. wyposażenie kuratorów w służbowe telefony komórkowe – 43,3% (1088 osób);
3. ograniczenie pracy w miejscu zamieszkania podopiecznego do sytuacji tego wymagających (pozostawienie kuratorowi decyzyjności o konieczności przeprowadzenia czynności w terenie lub na żądanie sądu) – 33,6% (843 osoby);
4. wykonywanie przez kuratorów zadań tylko w siedzibie sądu – 4,3% (107 osób);
5. wykonywanie przez kuratorów zadań w specjalnie do tego przeznaczonych ośrodkach (zatrudniona ochrona budynku) – 6,8% (171 osób);
6. wyposażenie kuratorów w urządzenia elektroniczne mające na celu powiadamianie odpowiednich służb lub przełożonych o niebezpieczeństwie – 53,6% (1347 osób);
7. wykonywanie zadań w terenie z asystentem (drugi kurator, policjant, strażnik miejski lub osoba zatrudniona w tym celu) – 29,3% (735 osób);
8. monitoring pracy kuratora – 5,8% (145 osób);
9. dodatkowe ubezpieczenie zdrowia i życia kuratorów – 57,2% (1436 osób);
10. bezpłatne szczepienia na choroby zakaźne – 55,2% (1387 osób);
11. zapewnienie pomocy psychologicznej i superwizji – 47,9% (1202 osoby);
12. zapewnienie ochrony prawnej kuratorów – 66,9% (1679 osób);
13. zapewnienie kuratorom możliwości korzystania z samochodów służbowych – 43,4% (1090 osób);

14. ograniczenie obowiązku przeprowadzania badań alkomatem lub narkotestem tylko do siedziby sądu – 25,8% (647 osób);
15. prowadzenie przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury cyklicznych szkoleń z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy kuratorów – 43,7% (1098 osób);
16. stworzenie centralnego systemu informacji na poziomie Ministerstwa Sprawiedliwości, który pozwalałby na zgłaszanie przez kuratorów wszelkich zagrożeń, z którymi spotkali się w swojej pracy – 26% (654 osoby);
17. podpisanie porozumień z Policją w zakresie uruchomienia specjalnych numerów telefonów, skutkujących lokalizacją kuratora i szybką reakcją funkcjonariuszy Policji w sytuacji zagrożenia – 55 % (1380 osób);
18. inne – 2,5% (63 osoby).

Jako „inne” rozwiązania poprawiające poczucie bezpieczeństwa w pracy respondenci zaproponowali:

- odpowiedni dobór kadry kuratorskiej z właściwymi umiejętnościami, predyspozycjami i kompetencjami¹⁵⁰;
- działania mające wpływ na podniesienie statusu zawodu i zwiększenie uprawnień, np. uznanie pracy kuratora za pracę wykonywaną w warunkach szczególnie trudnych i szkodliwych, przyznanie dodatku za niebezpieczną pracę, uzyskanie uprawnień do wcześniejszych emerytur, wynagrodzenia adekwatnego do ryzyka zawodowego, możliwość użycia środków przymusu w sytuacji zagrożenia życia, edukacja społeczeństwa w celu uświadomienia, że kurator dba o bezpieczeństwo obywateli i podejmuje działania dla ich dobra (szacunek i ochrona), możliwość nagrywania w czasie pracy u podopiecznych i wykonywania zdjęć, uświadomienie organów ścigania o potrzebie rzetelniejszego podchodzenia do kwestii zgłoszeń naruszeń dóbr osobistych kuratorów, doprowadzenie do prawomocnych skazań przy kierowanych wobec kuratora groźbach pozbawienia życia lub uszkodzenia ciała,

---

¹⁵⁰ Reguła 38 Rekomendacji Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich *Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych*: „Liczebność personelu odpowiedzialnego za wykonywanie sankcji lub środków alternatywnych musi być dostosowana do potrzeb polegających na skutecznym wykonywaniu nałożonych na personel obowiązków. Pracownicy muszą mieć odpowiednie cechy osobowości i kwalifikacje zawodowe konieczne do wykonywania powierzonych im zadań. Należy opracować normy i procedury, które zapewnią właściwy stan i poziom personelu, odpowiadające potrzebom oraz wymaganym do wykonywania tej pracy zawodowym kwalifikacjom i doświadczeniu”.

narady z sędziami w celu poprawy współpracy („sędziowie często podważają kompetencje kuratora w obecności skazanego oraz nie liczą się ze zdaniem kuratora i konfrontują go ze skazanym”), ograniczenie liczby wywiadów środowiskowych w sprawach, w których sąd może skorzystać z dokumentacji wcześniej zebranej przez kuratora lub posiadanej do innej sprawy, uprawnienia do dodatkowych pobytów w sanatorium (analogicznie do uprawnień funkcjonariuszy Policji);

– zapewnienie przez pracodawcę odpowiednich szkoleń i zabezpieczeń, np. kursy samoobrony i sztuk walki wschodniej, szkolenia pogłębiające wiedzę o skutecznych działaniach w kontakcie z osobami agresywnymi, zaburzonymi psychicznie i uzależnionymi, zainstalowanie guzików alarmowych i kamer w zespołach kuratorskich, szczegółowa kontrola osób wchodzących do budynku sądu, telefon z lokalizatorem i dostępem do centrum monitoringu, odstraszacze na psy, odzież służbowa z możliwością bezpłatnego czyszczenia, środki dezynfekcyjne do higieny rąk i prania, zapewnienie rozszerzonych okresowych badań lekarskich adekwatnych do zdiagnozowanego ryzyka, wprowadzenie procedur antymobbingowych;

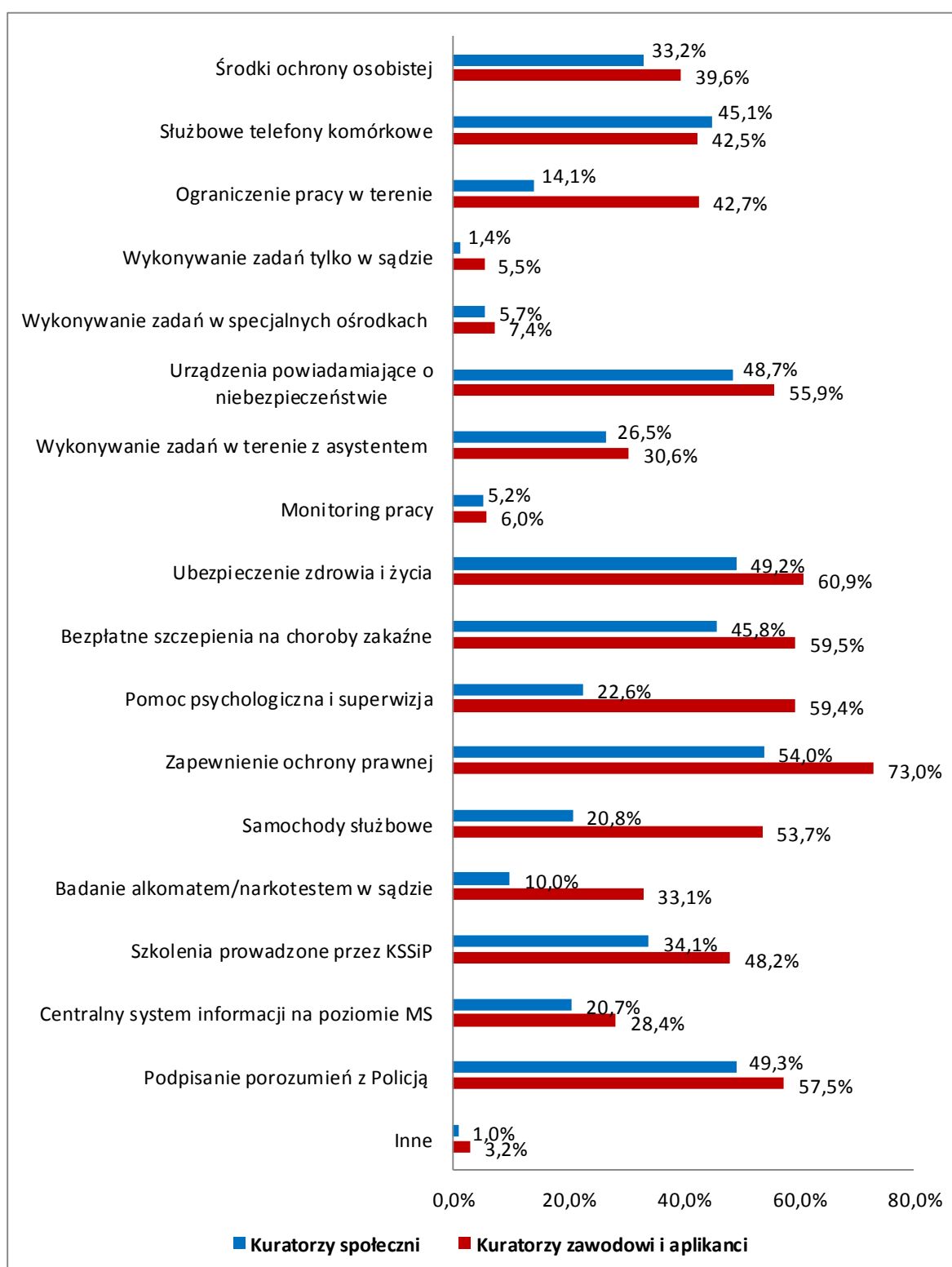
– rezygnacja z uprawnień i obowiązków kuratora dotyczących przeprowadzania badań trzeźwości oraz na obecność narkotyków, które powinny być wykonywane przez służby typowo interwencyjne (np. Policja) lub odpowiednio przygotowane służby sanitarne (np. służba zdrowia, Sanepid).

Kuratorzy proponowali również „wprowadzenie rozwiązań systemowych”, takich jak: stworzenie centralnego systemu informacji o osobach, co do których podejmowane są czynności przez kuratora, uregulowanie zasad korzystania z samochodów prywatnych w celach służbowych czy zmiany przepisów umożliwiających wykonywanie zadań tylko w siedzibie zespołu wobec osób chorych psychicznie, skazanych za czyny o podłożu seksualnym, przeciwko obyczajności i agresywnych. Powtarzały się wnioski kuratorów o „zmianę stanowiska prokuratorów w sprawie poszanowania urzędnika, jak też podejścia sądów do przestępstw z art. 222, 223, 224 i 226 k.k.” dotyczących kuratorów oraz „zaostrenie przepisów prawa, gwarantujących ochronę prawną kuratorów sądowych i obligatoryjność sankcji za ich naruszenie”. Przedstawione propozycje, np. umożliwienia odstąpienia od czynności służbowych w wypadku niebezpieczeństwa ze strony osób lub zwierząt oraz zobowiązania prawnego Policji do udzielania pomocy, świadczą o niepełnej wiedzy

dotyczącej posiadanych uprawnień bądź też o nieprawidłowej praktyce stosowanej przez podmioty wymieniane przez kuratorów.

Rozdzielenie odpowiedzi na udzielane przez kuratorów zawodowych (wraz z aplikantami) i społecznych (wykres 22) uwidacznia różnice w zakresie poglądów na formy ograniczenia zagrożeń podczas wykonywania zadań służbowych.

Wykres 22. Odpowiedź kuratorów zawodowych (łącznie z aplikantami) oraz kuratorów społecznych na pytanie: „Jakie rozwiązania Pana/Pani zdaniem, mogą poprawić poczucie bezpieczeństwa pracy kuratorów?”

Kuratorzy zawodowi jako priorytet uznali: zapewnienie im ochrony prawnej (73%), dodatkowego ubezpieczenie zdrowia i życia (60,9%), bezpłatnych szczepień na choroby zakaźne (59,5%) oraz zapewnienie pomocy psychologicznej i superwizji (59,4%). Dla niewiele ponad połowy osób z tej grupy nie mniej ważne jest: podpisanie porozumień z Policją w zakresie uruchomienia specjalnych numerów telefonów, skutkujących lokalizacją kuratora i szybką reakcją funkcjonariuszy Policji w sytuacji zagrożenia (57,5%), wyposażenie kuratorów w urządzenia elektroniczne mające na celu powiadamianie odpowiednich służb lub przełożonych o niebezpieczeństwie (55,9%), zapewnienie kuratorom możliwości korzystania z samochodów służbowych (53,7%). Ponad 1/4 ankietowanych kuratorów zawodowych uznała za istotne: prowadzenie przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury cyklicznych szkoleń z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy kuratorów (48,2%), ograniczenie pracy w miejscu zamieszkania podopiecznego do sytuacji tego wymagających, poprzez pozostawienie kuratorowi decyzyjności w zakresie konieczności przeprowadzenia czynności w terenie lub na żądanie sądu (42,7%), wyposażenie w służbowe telefony komórkowe (42,5%), wyposażenie kuratorów w środki ochrony osobistej, np. broń gazową, paralizatory (39,6%).

Dla blisko połowy kuratorów społecznych (49,2%) ważną kwestią jest uzyskanie stosownych ubezpieczeń. W przedmiotowym zakresie wypowiedział się również Rzecznik Praw Obywatelskich w piśmie skierowanym do Ministra Sprawiedliwości, odnosząc się do składanych przez kuratorów społecznych skarg: „W skargach tych, postulowana jest potrzeba objęcia tej grupy zawodowej ochroną ubezpieczeniową, w szczególności w zakresie skutków następstw wypadków przy wykonywaniu powierzonych zadań. Wypełnianie obowiązków związanych z realizacją polityki państwa wobec przestępczości oraz patologii niewątpliwie bowiem niesie ze sobą zagrożenia, które uzasadniają zapewnienie im ochrony gwarantującej rekompensatę za doznane szkody w związku z pełnieniem służby. Wypłacany im ryczałt, o którym mowa w art. 90 ust. 1 i 2 ustawy o kuratorach sądowych, ma wyłącznie na celu zrekompensowanie kuratorowi społecznemu wydatków poniesionych w związku ze sprawowaniem dozoru lub nadzoru. Stąd też, moim zdaniem, na uwagę zasługuje postulat nowelizacji przepisów w tym zakresie i objęcie kuratorów społecznych ochroną ubezpieczeniową. Dla przykładu pragnę wskazać regulację zawartą w art. 46 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego

i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późn. zm.), która daje możliwość objęcia ubezpieczeniem wolontariuszy, którzy ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonują powierzone zadania. Ochrony takiej pozbawia się natomiast kuratorów społecznych, którzy w świetle art. 115 § 13 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. nr 88 poz. 553, z późn. zm.) są funkcjonariuszami publicznymi¹⁵¹. W odpowiedzi „Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w piśmie z 23 maja 2016 r. zapewnił, że problem zagwarantowania społecznym kuratorom sądowym w przepisach ustawowych ubezpieczenia jest stale analizowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości. (...) Jednocześnie Minister Sprawiedliwości podejmie niezbędne działania, aby zapewnić w przyszłym roku budżetowym wystarczające środki na kuratelę społeczną, tak aby do czasu zmiany przepisów ryczałty były wypłacane kuratorom społecznym terminowo, w wysokości, która pozwoli na pokrycie indywidualnego ubezpieczenia”¹⁵².

Biorąc pod uwagę małą liczebność grupy zawodowej kuratorów (niewiele ponad 5000 osób) w porównaniu do liczebności innych grup zawodowych wykonujących pokrewne zadania (Policja – stan etatowy ponad 102 000¹⁵³, Służba Więzienna – około 30 000 osób¹⁵⁴), **wprowadzenie rozwiązań najczęściej wskazywanych przez kuratorów jako kluczowe nie powinno skutkować znacznym zwiększeniem wydatkowania środków publicznych, a może mieć wpływ na podniesienie efektywności wykonywanych zadań i wzrost zapewnienia bezpieczeństwa państwa i obywateli.**

Niezwykle cenne dla wyników przeprowadzonych badań są uwagi i propozycje zgłoszone przez kuratorów sądowych w ostatnim punkcie ankiety (pytanie otwarte). Przedstawienie wszystkich 249 wypowiedzi byłoby trudne z uwagi na ograniczoną formę raportu, jednakże każda wypowiedź jest szczególną i znaczącą relacją ilustrującą problemy i codzienne funkcjonowanie kuratorów. Respondenci z grupy

---

¹⁵¹ A. Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich, pismo nr V.7220.10.2016.JK, z dnia 20 kwietnia 2016 r. https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie_do_Ministra_Sprawiedliwosci_ws_ubezpieczenia_kuratorow_spoecznych.pdf (dostęp dnia 9 listopada 2016 r.).

¹⁵² Informacja o pracy Rzecznika Praw Obywatelskich, kwiecień–czerwiec 2016 r., s. 48–49, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/14718513440.pdf> (dostęp dnia 9 listopada 2016 r.).

¹⁵³ Źródło danych <http://www.info.policja.pl/inf/organizacja/stan-zatrudnienia/96946.Stan-zatrudnienia-na-dzien-1-stycznia-2015-r.html> (dostęp dnia 23 października 2016 r.).

¹⁵⁴ Źródło danych <http://www.sw.gov.pl/pl/o-sluzbie-wieziennej/statystyka/> (dostęp dnia 23 października 2016 r.).

kuratorów zawodowych zaproponowali następujące rozwiązania i wskazali na podane poniżej problemy:

1. konieczność przeprowadzenia analizy ilości i zasadności prowadzenia dokumentacji przez kuratorów w pionie karnym i rodzinnym oraz skuteczne jej ograniczenie do niezbędnego minimum;
2. konieczność przeprowadzenia analizy wykorzystania prywatnych samochodów do celów służbowych (uszkodzenia, naprawy, koszty eksploatacji, ubezpieczenia) i związanych z tym tematem wypadków komunikacyjnych w trakcie wykonywania obowiązków w terenie (kolizje i wypadki w drodze do pracy, podczas przemieszczania się i w trakcie powrotu, skutki zdrowotne, zagrożenia życia z tym związane);
3. przeprowadzenie badania pilotażowego w kwestii wykonywania obowiązków w terenie przez kuratorów w parach;
4. ograniczenie wywiadów tzw. pilnych, do wykonania bezzwłocznie, czyli w terminie 1–3 dni, co łączy się z natychmiastowym podejmowaniem czynności w terenie także w dni wolne od pracy (co ma miejsce często i uniemożliwia wykonywanie zaplanowanych wcześniej czynności). Tego typu wywiady stwarzają największe niebezpieczeństwo z uwagi na zbyt krótki czas na zebranie informacji od innych służb o ewentualnych zagrożeniach (np. choroba psychiczna skazanego) przed podjęciem czynności. Liczba zlecanych wywiadów środowiskowych jest zbyt duża i pochłania znaczną ilość czasu kuratora, który mógłby spożytkować na indywidualną pracę z podopiecznym i pomoc w konkretnej sytuacji;
5. objęcie dodatkową ochroną członków rodzin kuratorów sądowych, którzy są także zagrożeni: bezpośrednio w postaci gróźb i zastraszania oraz pośrednio poprzez „przenoszenie” przez kuratora do własnego domu chorób zakaźnych i insektów z miejsca wykonywania obowiązków (podany został przykład zdarzenia, kiedy to pani kurator w ciąży zaraziła się u podopiecznych wirusem skutkującym chorobą wrodzoną u jej dziecka, które do końca życia będzie przyjmować specjalistyczne leki);
6. budowanie świadomości społecznej dotyczącej ochrony funkcjonariusza, jakim jest kurator, np. organizacja kampanii społecznych, które informowałyby społeczeństwo o rzeczywistej roli i zadaniach kuratora;

7. zapewnienie bezpieczeństwa w dwóch obszarach: bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia kuratora oraz ochrony cywilnoprawnej w zakresie pomocy w razie ewentualnych procesów sądowych (np. na skutek pomówień ze strony podopiecznych, gróźb dotyczących powiadomienia mediów, w sytuacji podjęcia przez kuratora decyzji niezgodnej z oczekiwaniami podopiecznego);
8. zwrócenie uwagi na warunki organizacyjne w miejscu pracy, a w szczególności przeciążenie obowiązkami oraz mobbing ze strony przełożonych;
9. konieczne jest dokonanie realnej oceny ryzyka zawodowego, adekwatnego do wykonywanych zadań w terenie i pracy z osobami stwarzającymi zagrożenie. Wypowiedź jednego z respondentów: „Przez 12 lat pracy uczestniczyłam w wielu obowiązkowych szkoleniach BHP, nigdy żadna ich część nie uwzględniała charakteru pracy na moim stanowisku – ani podczas przyjmowania interesantów w siedzibie zespołu, ani podczas pracy w terenie”;
10. uznanie pracy kuratora jako niebezpiecznej i szkodliwej dla zdrowia i tym samym zaliczenie do zawodów wykonywanych w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze;
11. przyznanie dodatku za pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia, szczególnie uciążliwych lub niebezpiecznych;
12. wprowadzeniem możliwości wcześniejszej emerytury;
13. zapewnienie dodatkowej ochrony zespołów kuratorskich (np. system alarmowy). Niektóre zespoły mają swoją siedzibę poza budynkiem sądu. Wypowiedź jednego z respondentów: „Siedziba naszego zespołu zlokalizowana jest w budynku sklepu (...). Nie mamy ani monitoringu ani stałej ochrony. Nie posiadamy klimatyzacji. W okresach letnich wysokość temperatury w pomieszczeniach przekracza 35 stopni. Wykonując zadania w biurze i terenie jesteśmy zdane wyłącznie na siebie”;
14. „Pomawiania kuratora przez podopiecznego o próby przekupienia i sugerowania, że wzięł łapówkę za odstąpienie od czynności lub wmawiania kuratorowi niewypowiedzianych zaleceń czy słów. Kurator jest wtedy sam. Słowo przeciwko słowu. A możliwość monitoringu przebiegu rozmów z podopiecznymi rozwiąłyby wszelkie wątpliwości”;

15. uaktywnienie wsparcia ze strony innych instytucji/służb (przepływ informacji, danych). Jako priorytetowe wymienione zostały działania mające na celu uświadomienie funkcjonariuszy Policji i prokuratorów w zakresie zadań kuratorów i ochrony prawnej, jaka im przysługuje (kuratorzy spotykali się z sytuacjami, gdzie odmowa wszczęcia postępowania była uzasadniana ryzykiem zawodowym, które jest wpisane w charakter pracy kuratora);
16. „Świadomość kuratora, że w razie konieczności wzywana przez kuratora pomoc Policji będzie szybko realizowana i skuteczna. Daje to kuratorowi duże poczucie bezpieczeństwa i prawidłowego bez strachu wypełniania obowiązków służbowych”;
17. zwiększenie środków finansowych na doszkadzanie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kuratorów, w szczególności w formie warsztatowej, w małych grupach ćwiczeniowych (samoobrona, umiejętności interpersonalne, praca z osobami zaburzonymi psychicznie);
18. zapewnienie dodatkowych ubezpieczeń zdrowotnych i szczepień;
19. cytata z wypowiedzi kuratora: „Istotne jest, aby sędziowie nie podważali kompetencji kuratora sądowego, zwłaszcza w obecności skazanego np. na posiedzeniach wykonawczych i mieli więcej szacunku i zaufania do kuratorów. Podczas gdy sędzia z góry zakłada, że kurator nie ma racji tylko skazany, kurator zupełnie traci szacunek w oczach podopiecznych i jest o wiele bardziej narażony na niebezpieczne sytuacje w pracy. Dla niektórych sędziów bardziej liczy się słowo skazanego niż dobrze prowadzone akta kuratorskie i informacje w nich zawarte. Dodatkowo sędziowie często zupełnie nie reagują na uchylanie się od wykonania orzeczenia sądu przez skazanego, w związku z czym skazany postrzega kuratora kiedy składa uzasadniony wniosek jako osobę złośliwą i zupełnie mu nieprzychylną co dodatkowo potęguje ryzyko pracy zawodowej”;
20. „Wysokie kary za napaść, znieważenie oraz niewykonywanie orzeczeń Sądu, bezwzględnie stosowane i odpowiednio nagłaśniane, zdecydowanie zminimalizują problem zagrożeń pracy kuratora”;
21. uniemożliwienie przez Policję i Prokuraturę udostępniania adwokatom podopiecznych do wglądu akt postępowań, w których kurator występuje jako świadek, wraz z adresem zamieszkania kuratora;

22. „Zapewnienie możliwości finansowych w zakresie nadania wyższego stopnia służbowego, bezzwłocznie po spełnieniu przez kuratora przesłanek ustawowych”;
23. przed przyjęciem na aplikację kuratorską kandydat powinien być poddany badaniom psychologicznym w zakresie rozpoznania predyspozycji osobowościowych do pracy w terenie oraz w zakresie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych;
24. zapewnienie stałej superwizji i pomocy psychologicznej, zwłaszcza po sytuacjach traumatycznych (wypowiedź jednego z respondentów: „Miałam następujące zdarzenie: weszłam do mieszkania (znajdującego się na tyłach sklepu, gdzie brak było innych mieszkań), w którym znajdowało się trzech pijanych mężczyzn, w tym jeden, który wcześniej wypowiadał groźby karalne wobec mnie. Gospodarz zamknął za mną drzwi na klucz, a klucz wyjął z zamka i schował do kieszeni w spodniach. Moje zdrowie i życie było zagrożone. Byłam zdana tylko i wyłącznie na samą siebie. Zdarzenie to było dla mnie bardzo traumatyczne i na długo pozostało w mojej pamięci”);
25. brak jasno sprecyzowanych procedur postępowania kuratorów rodzinnych daje liczne możliwości oskarżania ich o przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków, co jest wykorzystywane m.in. przez media;
26. „Obecnie częstotliwość kontaktów kuratora z dozorowanym wyznaczona jest przez kwalifikacje do grup ryzyka powrotności do przestępstwa. Bywa tak że dozorowany obligatoryjnie zakwalifikowany do grupy A wymaga więcej uwagi i pracy niż ten zakwalifikowany do grupy C”;
27. „Po wykonaniu orzeczenia tymczasowego o odebraniu małoletnich dzieci kurator nie powinien wchodzić do środowiska rodzinnego z którego zabierał dzieci, ponieważ jest wówczas narażony na utratę zdrowia i życia. Pracę z rodziną powinni prowadzić wówczas pracownicy PCPR i MOPS, którzy będą pracowali z rodziną nad powrotem dzieci do domu”;
28. brak procedur dotyczących trudnych sytuacji, np. jak zachować się podczas wypadku w mieszkaniu dozorowanego, w jaki sposób dotrzeć do podopiecznego mieszkającego w miejscowości, do której nie dojeżdża PKS, PKP, BUS lub gdy miejsce jego zamieszkania oddalone jest od przystanku lub stacji o kilka kilometrów, jak sprawować dozór, przeprowadzać wywiad środowiskowy wobec osoby chorej psychicznie itp.;

29. „Nowe zagrożenia społeczne, np. dopalacze, rozpowszechniająca się agresja w życiu społecznym, brak szacunku do instytucji Sądu, stawia kuratora na «pierwszej linii frontu», gdyż on jest tym, który naprawdę i «od kuchni» poznaje środowisko życia skazanych/podopiecznych. Dlatego pomoc służb takich jak Policja, dobra współpraca z ww. możliwość superwizji, dodatkowe ubezpieczenie, wyposażenie w środki ochrony osobistej i lokalizatory będą bardzo pomocne. Specyficzna i trudna praca kuratora powinna być również doceniona na poziomie wynagrodzeń”;
30. „Moja sprawa karna gdzie jestem osobą poszkodowaną a dowodami są nagrania z rozmów telefonicznych z podopiecznym prawdopodobnie zostanie umorzona z powodu czynnej fazy choroby psychicznej podopiecznego wobec którego w przyszłości nadal mogą toczyć się inne postępowania karne a kurator nadal będzie musiał podejmować czynności związane z wykonywaniem orzeczeń Sądu”;
31. „Uważam, że realnie poprawić bezpieczeństwo pracy kuratorów może jedynie zmiana koncepcji sprawowania dozoru. Kurator ma być menadżerem resocjalizacji (kierować do specjalistów, weryfikować realizację poleceń), to dozorowany ma udowadniać, że nadal istnieją przesłanki do warunkowego zawieszenia wykonania kary, czyli głównie spotykać się z dozorowanymi w biurze oraz zbierać informacje w środowisku o dozorowanych a nie od dozorowanych. Mam wrażenie, że teraz jest dokładnie odwrotnie – kurator biega za dozorowanym, który nie stawia się w biurze, nie otwiera drzwi, nie odbiera telefonu i do sporządzenia wywiadu koniecznie musi odwiedzić skazanego w jego mieszkaniu, choćby znał je na pamięć, żeby uniknąć zarzutu «a pani/pana u mnie nie było». A dodatkowo w małych miejscowościach brak specjalistów, do których dozorowanych z problemami psychicznymi, emocjonalnymi itp. można kierować”;
32. „Uważam, że warto rozważyć zredukowanie pracy kuratora w terenie do sytuacji koniecznych – dotyczy to w szczególności sytuacji kiedy kurator np. w prowadzonym dozorcze podejmuje działania restrykcyjne dla skazanego (np. występuje z wnioskiem). Należałoby pamiętać, że kurator pracuje ze skazanym często przez wiele lat, osoby «wracają» do referatu w kolejnych sprawach np. kurator składa wnioski o zarządzenie wykonania kary a później skazany wychodzi na warunkowe przedterminowe zwolnienie i nadal jest pod

dozorem. Jest to sytuacja nagminna. Kurator niezależnie od wcześniejszych doświadczeń ze skazanym musi chodzić do niego do domu”;

33. „Uważam, że założenia pracy kuratora wykonującego orzeczenia w sprawach karnych powinny zostać zmienione; kurator winien nadzorować wykonanie orzeczeń Sądu, wskazywać możliwości i sposoby ich wykonania oraz kontrolować zachowanie podopiecznego; przypisanie kuratorowi zadań polegających na udzielaniu wszelkiej pomocy w rozwiązywaniu problemów życiowych jest uprzedmiotowieniem skazanego; podopieczny winien sam decydować o swoim postępowaniu i ponosić za nie odpowiedzialność; kurator nie posiada narzędzi do rozwiązywania wszelkich problemów życiowych podopiecznych”;
34. konieczne jest unormowanie procedur związanych z przepływem informacji między instytucjami. Różna interpretacja ustawy o ochronie danych osobowych w różnych instytucjach utrudnia kuratorowi zbieranie informacji;
35. „Z każdą kolejną zmianą w przepisach następuje wzrost lekceważenia u podopiecznych w stosunku zarówno do sędziów, kuratorów jak i przedstawicieli pozostałych służb (funkcjonariuszy policji, pracowników socjalnych itd.) co w sposób bezpośredni wpływa na bezpieczeństwo pracy i szeroko pojęty brak poszanowania przepisów prawa”;
36. „Z roku na rok nawet w małych środowiskach ludzie coraz bardziej izolują się w problemach prywatnych, sąsiedzi nie chcą udzielać informacji o sobie, nie chcą w cudzych sprawach występować w sądach i urzędach. Ludzie coraz częściej «przemieszczają» się, zmieniają miejsca zamieszkania i pracy, trudno zastać ich w domu, nie odbierają korespondencji z urzędów. Niepokojąco obniża się «dyscyplina społeczna» wobec służb publicznych. W mej ocenie nie ma poszanowania zawodu kuratora. Sytuację pogarszają «zniekształcone» przekazy medialne na temat naszych działań i roli”;
37. „Osoby agresywne i niebezpieczne, z zasady nie powinny być oddawane pod dozór”.

Kuratorzy społeczni również zgłosili swoje uwagi i propozycje:

1. niewystarczająca liczba wspólnych szkoleń kuratorów zawodowych i wszystkich kuratorów społecznych, aby była możliwość poznania się i wymiany doświadczeń;
2. brak wsparcia psychologicznego;
3. brak ubezpieczeń – OC, NNW;
4. niewspółmiernie niskie ryczałty w stosunku do kosztów podejmowanych czynności, obciążenia psychicznego i ryzyka wykonywanych zadań;
5. „Dodatkowe środki finansowe za pracę z dozorowanym w terenie w odległości powyżej 20 km od miejsca siedziby sądu”;
6. „Bardzo cenna ankieta i trafnie sformułowana. W mojej ocenie zasadnym jest położyć nacisk na ochronę prawną, wyposażenie w środki ochrony osobistej, szkolenie w zakresie posługiwania się takim wyposażeniem, kwestię lokalizacji, jak i sprawy związane z ubezpieczeniem społecznym z tytułu pełnienia funkcji kuratora społecznego”;
7. „Bardzo się irytuję, gdy czuję się bezradna wobec osób, instytucji. Jak kierować sprawami podopiecznego gdy nie ma gdzie go skierować np. dzieci/młodzież na terapię poznawczo-behawioralną, zajęcia socjoterapeutyczne”;
8. „Brak możliwości kontaktu z Sędzią dyżurnym w godzinach (po 16) w celu możliwości konsultacji bieżącej sytuacji zastanej w miejscu dokonywania wywiadu, przede wszystkim sytuacji rodzinnej w zakresie opieki nad dziećmi”;
9. „Brak wsparcia ze strony instytucji Sądu i Prokuratury. W moim przypadku Prokuratura odmówiła wszczęcia postępowania bez podania uzasadnienia”;
10. „Celem poprawy bezpieczeństwa pracy zarówno w wymiarze fizycznym jak i psychicznym: szkolenia z obrony osobistej, minimalizowanie poczucia bezsensownie wykonywanej pracy (...). Chciałabym zasygnalizować kwestie bezpieczeństwa «fizycznego» związanego niejednokrotnie ze środowiskiem podopiecznych: nieład wręcz brud, bakterie i wirusy, nieznane choroby itp.”;
11. „Praca ogromnie obciążająca i wyniszczająca zarówno kuratorów zawodowych jak i społecznych”;
12. brak szkoleń i procedur dotyczących ochrony danych osobowych podopiecznych (np. w prywatnych komputerach);
13. „Obecnie dozorowany ma obowiązek kontaktu telefonicznego, co wiąże się z koniecznością podania swojego nr telefonu Dozorowany powinien mieć

obowiązek podłączenia dzwonka do posesji – w przypadku jego braku, zamkniętej bramy, groźnych psów na podwórku, kurator nie ma możliwości dostać się do domu”;

14. „Oczywiście nie ma możliwości w 100% przewidzieć co może się wydarzyć podczas wypełniania przez kuratora swoich obowiązków. Najlepszym środkiem zabezpieczającym przed różnego rodzaju «nieprzyjemnymi» zdarzeniami i wypadkami jest wnikliwa obserwacja sytuacji oraz doświadczenie i wycucie sytuacji. Nie bez znaczenia dla minimalizacji zagrożeń, byłyby surowsze kary dla osób dopuszczających się naruszenia nietykalności kuratora”;

15. „Nie jest zadbana sfera wyposażenia nas w sprzęty ochrony osobistej”;

16. „Szczególne zagrożenie wg mnie stanowi grupa podopiecznych niezdiagnozowana psychiatrycznie, a z widocznymi zaburzeniami np. w wyniku zażywania środków psychoaktywnych. Ich zachowanie często staje się nieracjonalne, co budzi lęk”;

17. „Szkolenie z zakresu samoobrony na pewno poprawią poziom bezpieczeństwa kuratorów”;

18. „Taka ankieta jest potrzebna, wynika z niej iż jest zainteresowanie pracą kuratorów i ktoś troszczy się o bezpieczeństwo i godziwe warunki pracy kuratorów”;

19. „Ustawa, która skutecznie będzie zabezpieczać interesy kuratorów społecznych i zawodowych odnośnie ich bezpieczeństwa i nie będzie tylko fikcją na papierze”;

20. „Część odpowiedzi z góry zakładała niechęć policjanta do udzielenia pomocy kuratorowi, a tak nie jest. Wiem to z doświadczenia, gdyż zawodowo jestem policjantem, a społecznie kuratorem. Może dlatego też nie czuję się zagrożony ze strony podopiecznych, gdyż znam środowisko w którym pracuję. Spotkałem się jedynie z agresją słowną wobec mnie, ale znane mi są przypadki, kiedy podopieczny groził kuratorowi (kobiecie) zabójstwem. Złożyła ona zawiadomienie o przestępstwie, ale Prokuratura odmówiła wszczęcia dochodzenia. Uważam, że kuratorzy powinni być prawnie lepiej chronieni”;

21. „W ciągu ostatnich kilku miesięcy zauważyłam niechęć szkół, zwłaszcza dyrektorów placówek, do udzielania informacji kuratorom o dzieciach z rodzin objętych nadzorem (Opm). Spotkałam się z: kwestionowaniem uprawnień

kuratora do pozyskiwania informacji o dziecku i o kontaktach rodziców ze szkołą, kwestionowanie faktu, że sama legitymacja kuratora jest wystarczającym dowodem na dokonywanie czynności, wymaganie okazywania innych pism z sądu (postanowień, wyroków, powierzeń nadzorów itp.). Dyrektorzy placówek szkolnych powołują się tutaj na ochronę danych osobowych”.

W końcowej części badań kuratorzy wyrazili również swoje opinie na temat ankiety: „jest sporządzona w sposób profesjonalny”, „ankieta bardzo merytoryczna”, „w wysokim stopniu wyczerpuje temat dotyczący zagrożeń w pracy kuratorów”, „wyjątkowo kompletna, merytorycznie adekwatna”, „nie rozumiem dlaczego ankietę ograniczono czasowo do wydarzeń z trzech ostatnich lat”, „niestety nic ona nie przyniesie, jednak po raz pierwszy pytania – oraz zawarte odpowiedzi są trafne”, „wypełnianie ankiet nic nie zmieni. Wystarczyłoby, gdyby głos praktyków w danym zawodzie był brany poważnie pod uwagę, a nie stanowił tylko kolejnego rodzaju «konsultacje społeczne» bez jakiegokolwiek wpływu na późniejsze decyzje”.

Respondenci podczas badań wielokrotnie zgłaszali oczekiwania konkretnych działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa pracy, w związku z opracowaniem danych z ankiety, m.in. ukierunkowanych na zainicjowanie zmian prawnych regulujących ubezpieczenia życia i zdrowia, pomoc prawną, wsparcie psychologiczne, nadanie kuratorom rangi organu wykonawczego sądu (kuratela rodzinna), traktowanie kuratorów przez organy ścigania jako funkcjonariuszy publicznych, organizacji szkoleń BHP, adekwatnych do faktycznych zagrożeń związanych z pracą kuratora.

Rozdział IX. Zakończenie – propozycje podniesienia poziomu bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych

Podczas niniejszych badań, w części dotyczącej doświadczeń osobistych kuratorów sądowych (rozdział VI) respondenci wskazywali sytuacje oraz czynniki szkodliwe i niebezpieczne, na które byli narażeni podczas wykonywania pracy kuratora (ze strony podopiecznego lub osób z jego środowiska). Jedynie 14% z grupy respondentów zaznaczyło odpowiedź „Nigdy nie spotkałem/am się z zagrożeniami w mojej pracy”. Oznacza to, że 86% kuratorów sądowych uczestniczyło w zdarzeniach godzących w ich bezpieczeństwo (naruszenie nietykalności cielesnej, czynna napaść, wywieranie wpływu na czynności urzędowe, utrudnianie czynności służbowych) lub związanych ze znieważaniem funkcjonariusza publicznego. Tylko 2,2% kuratorów z grupy ponad 2500 biorących udział w badaniu uznało, że wykonywanie zawodu kuratora nie jest dla nich stresujące.

Kuratorzy odnosili się do takich sytuacji jak: ataki słowne, znieważenie słowami obelżywymi, wyzywanie, poniżanie, podważanie kompetencji, przesyłanie obraźliwych maili lub smsów, zawierających słowa wulgarne i powszechnie uznane za obelżywe, uporczywe nękanie kuratora w formie elektronicznej (drogą mailową lub telefoniczną), oplucie, popychanie, szarpanie, duszenie, próby zepchnięcia ze schodów, wyrzucenia przez okno lub balkon, pobicie (kopnięcie, cios pięścią, uderzenie w twarz), rzucanie przedmiotami w kuratora, uszkodzenie lub kradzież mienia, grożenie pozbawieniem życia lub pobiciem, grożenie pozbawieniem życia lub pobiciem członka rodziny kuratora, groźby z użyciem niebezpiecznych narzędzi (broń palna, nóż, kij baseballowy i inne), usiłowanie zgwałcenia lub poddania się innej czynności seksualnej, przetrzymywanie, zamknięcie kuratora, uniemożliwienie wyjścia z pomieszczenia, pogryzienie przez psa, szczucie psem, narażenie na sytuacje urągające obyczajności i/lub okazywanie lekceważenia (np. przyjmowanie kuratora w niekompletnym ubraniu, obnażanie się przed kuratorem), usiłowanie spowodowania odstąpienia przez kuratora od czynności służbowych lub zmiany podjętej decyzji.

Dane opracowane w niniejszym raporcie potwierdzają tezę, że zagrożenia w pracy kuratora nie mają jednostkowego charakteru. Istotnym zadaniem mającym na celu zapobieganie i minimalizację zagrożeń w pracy kuratorów sądowych powinna być analiza istniejących zagrożeń, która poprzedzi podjęcie działań zmniejszających ryzyko zawodowe. Dotychczas prowadzone badania dotyczące działalności kuratorskiej służby sądowej w zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów w aspekcie psychologicznym, fizycznym (zdrowotnym) i prawnym zostały przeprowadzone i opracowane m.in. przez B. Hołysta i E. Wojterę¹⁵⁵, Ł. Wirkusa¹⁵⁶, B. Skowrońskiego¹⁵⁷, A. Sowę¹⁵⁸ oraz Instytut Wymiaru Sprawiedliwości¹⁵⁹. Również organ samorządu kuratorskiego – Krajowa Rada Kuratorów, przygotowując roczne analizy statystyczne, uwzględnia tematykę bezpieczeństwa pracy i zagrożeń związanych z wykonywaniem obowiązków przez kuratorów sądowych¹⁶⁰. Niniejsze badania przeprowadzone na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości uzupełniają i wzbogacają wiedzę na temat BHP pracy kuratorów. Odwołując się do Rekomendacji Rec (2000)22 o *usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych*, gdzie w punkcie 29 wskazuje się, że: „Należy okresowo przeprowadzać analizę ilościową i jakościową pracy personelu związaną z poszczególnymi zadaniami realizowanymi przy stosowaniu sankcji i środków alternatywnych – pozwoli to na osiągnięcie lepszej efektywności pracy i wpłynie pozytywnie na morale personelu oraz przyczyni się do ochrony jego zdrowia psychicznego”¹⁶¹, wskazane byłoby cykliczne prowadzenie badań dotyczących tej grupy zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem poziomu bezpieczeństwa pracy oraz ewaluacji zastosowanych środków zapobiegających zagrożeniom (znowelizowanych przepisów prawnych,

---

¹⁵⁵ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*

¹⁵⁶ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*

¹⁵⁷ B. Skowroński, *Stres sądowych kuratorów zawodowych...*

¹⁵⁸ A. Sowa, *Problem wypalenia zawodowego wśród kuratorów...*

¹⁵⁹ D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych...*, s. 160; D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Trudności w kontaktach z podopiecznymi...*, s. 180.

¹⁶⁰ Kuratorska Służba Sądowa w Polsce. Opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych (niepublikowane).

¹⁶¹ Rekomendacja Rec (2000)22 o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjętą przez Komitet Ministrów w dniu 29 listopada 2000 r. podczas 731 spotkania zastępców ministrów, pkt 29.

urządzeń technicznych, specjalistycznych szkoleń) z uwzględnieniem realnej oceny ryzyka zawodowego.

Dane statystyczne gromadzone w Ministerstwie Sprawiedliwości (MS-S40 *Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej*) wskazują na znaczące różnice w zakresie wpływu i stanu spraw w zespołach kuratorskich pionu karnego i rodzinnego w poszczególnych okręgach Sądów Okręgowych w Polsce (np. między okręgiem białostockim i łomżyńskim ponad trzykrotna różnica w obciążeniu sprawami w referatach kuratorów)¹⁶². Jak wykazały niniejsze badania, **obciążenie pracą kuratorów sądowych ma wyraźny wpływ na poczucie bezpieczeństwa podczas wykonywania zadań służbowych**. Przy referacie z liczbą **do 120 spraw – 46,2%** kuratorów stwierdziło, że czuje się bezpiecznie podczas wykonywania swoich obowiązków służbowych w terenie. Natomiast tylko **37,8% kuratorów z obciążeniem powyżej 120 spraw** w referacie zadeklarowało poczucie bezpieczeństwa w analogicznej sytuacji. Dlatego też kuratorzy, którym powierza się nadmierną liczbę zadań na długi czas, np. w zastępstwie za osoby przebywające na zwolnieniach lekarskich, przy długotrwałym poczuciu zagrożenia i znacznym obciążeniu pracą, mogą być narażeni na stres wywołujący zaburzenia w sferze emocjonalno-poznawczej (obniżone samopoczucie, lęk, depresja, dekoncentracja, niezadowolenie z pracy) i choroby somatyczne¹⁶³.

Ministerstwo Sprawiedliwości, dostrzegając zapewne prezentowane powyżej dysproporcje, zleciło kuratorom okręgowym przeprowadzenie w 2016 r. lustracji w zakresie tematycznym: *Bieżąca analiza obciążeń zawodowych kuratorów sądowych pracą na obszarze apelacji w aspekcie dbałości o równomierny poziom tych obciążeń w poszczególnych okręgach i komórkach organizacyjnych kurateli sądowej, z wykorzystaniem w szczególności – w razie potrzeby – uprawnienia do przenoszenia zwolnionego etatu kuratorskiego do innego okręgu sądowego w ramach apelacji*¹⁶⁴;

---

¹⁶² Równomierność obciążenia pracą zawodowych kuratorów sądowych w latach 2014–2015....

¹⁶³ N. Ogińska-Bulik, *Stres zawodowy u policjantów. Źródła, konsekwencje, zapobieganie*, Łódź 2009, s. 25.

¹⁶⁴ Ł. Piebiak, *Ogólne Kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2016 roku*, nr DSO-I-511-3/15, z dnia 17 grudnia 2015 r., Ministerstwo Sprawiedliwości.

Zagrożenia związane z zadaniami powierzonymi kuratorom sądowym można porównać do zagrożeń, z jakimi spotykają się takie służby jak Policja. W związku z koniecznością dostosowania systemu prawa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. (K 18/14)¹⁶⁵, dokonane zostaną zmiany legislacyjne, które prawdopodobnie będą mieć wpływ na poprawę bezpieczeństwa pracowników tej służby¹⁶⁶. Jako przykład rozwiązania, którego służba kuratorska nie ma, można podać projektowany art. 71a ust. 7 ustawy o Policji: „W sytuacji, gdy warunki pełnienia służby nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny służby oraz stwarzają bezpośrednie zagrożenie zdrowia lub życia policjanta albo gdy wykonywane przez niego obowiązki grożą takim niebezpieczeństwem innym osobom, policjant ma prawo powstrzymać się od wykonywania czynności służbowych, zawiadamiając o tym niezwłocznie bezpośredniego przełożonego”¹⁶⁷. W analogicznej sytuacji ze względu na terenowy charakter pracy trudne będzie zastosowanie przez pracodawcę kuratora wprost przepisów art. 209¹–209³ k.p.

Ustawa o kuratorach sądowych w przypadku spraw, które nie zostały w niej uregulowane, odsyła do kodeksu pracy (art. 105 u.k.s.), czyli również w zakresie regulacji bezpiecznych i higienicznych warunków pracy zawartych w dziale dziesiątym kodeksu pracy. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że: „dla realizacji prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy potrzebna jest bardziej jednoznaczna regulacja, w której punktem wyjścia dla istnienia obowiązków byłby nie status pracodawcy, ale okoliczność wyznaczenia przez zatrudniającego podmiot miejsca wykonywania pracy (tak T. Wyka, *Przedmiot, przesłanki oraz charakter...*, s. 352). (...) Dla rozpoznania niniejszej sprawy znaczenie ma okoliczność, że przepisy działu dziesiątego kodeksu pracy, w tym art. 304 i art. 304(1) kodeksu pracy, zostały wydane na potrzeby szeroko rozumianego zatrudnienia w typowym zakładzie pracy, w którym praca jest zasadniczo świadczona w ramach stosunku pracy. Warunki sprawowania służby przez funkcjonariuszy, których dotyczą zaskarżone przepisy, są natomiast inne. Modyfikacja rozwiązań kodeksowych dla

---

¹⁶⁵ Sentencja wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. (K 18/14) została ogłoszona dnia 2 grudnia 2015 r. (Dz. U. poz. 2023).

¹⁶⁶ Szerzej: Ustawa o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw, Projekt wraz z uzasadnieniem z dnia 29 września 2016 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12290460/12381993/12381994/dokument247624.pdf> (dostęp: dnia 6 listopada 2016 r.).

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 2.

zapewnienia funkcjonariuszom prawa statuowanego w art. 66 ust. 1 Konstytucji może być potrzebna w szczególności dla zabezpieczenia prawidłowej realizacji zadań poszczególnych służb, w tym na przykład wykonywania – w okolicznościach uzasadnionych stanem wyższej konieczności – zadań polegających na ratowaniu życia ludzkiego lub zwalczaniu zagrożenia godzącego w bezpieczeństwo państwa. Może przy tym istnieć potrzeba różnego unormowania zasad wykonywania zadań funkcjonariuszy na różnych stanowiskach, jak też w różnych sytuacjach świadczenia służby, w tym w działalności operacyjnej i stanach – w porównaniu z zatrudnieniem pracowniczym – nadzwyczajnych”.

Obowiązki wypełniane przez kuratorów w środowisku podopiecznych, na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych (art. 3 ust. 1 u.k.s.) zapewne nie można zaliczyć do „szeroko rozumianego zatrudnienia w typowym zakładzie pracy”¹⁶⁸.

Należy również mieć na uwadze, że stosunek pracy kuratorów jest nawiązywany w sposób określony przez przepisy szczególne (ustawę o kuratorach sądowych), co może oznaczać, iż regulacje dotyczące bezpiecznych i higienicznych warunków pracy powinny zostać określone w ustawie o kuratorach sądowych, w której ewentualnie powinna się znaleźć delegacja do szczegółowych już przepisów wykonawczych. W obecnym stanie prawnym, oprócz generalnego zwrotu o stosowaniu w kwestii nieuregulowanej przepisów kodeksu pracy (art. 105 u.k.s.), brak odniesienia do szczególnych warunków pracy kuratorów w zakresie bezpieczeństwa, uwzględniających charakter i miejsce wykonywanych zadań. W tym miejscu ponownie można odwołać się do uzasadnienia cytowanego powyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego: „Na poziomie ustawowym powinna istnieć regulacja uwzględniająca specyfikę poszczególnych służb, sytuacje nadzwyczajne występujące w trakcie służby i różnorodność stanowisk zajmowanych przez funkcjonariuszy. Odmienny, niż w wypadku zwykłego stosunku pracy, charakter zadań wykonywanych przez funkcjonariuszy wymaga, aby dostosować do tych zadań zasady bezpieczeństwa i higieny pracy w powyższych służbach. Najodpowiedniejszym miejscem na takie określenie – z uwagi na potrzebę jego

---

¹⁶⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. (K 18/14), s. 16–17.

powiązania ze szczególnymi warunkami pracy funkcjonariuszy oraz ze specyfiką poszczególnych służb i ich organizacji – byłyby zaskarżone ustawy. Możliwe byłoby przy tym odesłanie w tych ustawach do stosowania części przepisów kodeksu pracy. Obowiązek nałożony na ustawodawcę w art. 66 ust. 1 Konstytucji nie wyklucza, aby prawa i obowiązki przewidziane ustawą zostały dookreślone drogą aktów wykonawczych, wydanych na podstawie ustawy z zachowaniem wymagań wynikających z art. 92 Konstytucji¹⁶⁹.

Oprócz proponowanych powyżej zmian legislacyjnych wskazane byłoby opracowanie procedur bezpieczeństwa pracy kuratorów w zakresie:

- 1) prewencji;
- 2) oceny ryzyka adekwatnej do charakteru pracy kuratora, z uwzględnieniem terenowego charakteru pracy (bezpieczeństwo komunikacyjne, ubezpieczenia, narzędzia ochrony, zagrożenie ze strony zwierząt domowych, przeprowadzanie badań alkomatem i narkotestem);
- 3) szkoleń;
- 4) bezpieczeństwa prawnego;
- 5) pracy z osobami zaburzonymi psychicznie, o ograniczonej poczytalności, wykazującymi zachowania agresywne, będącymi pod wpływem środków odurzających, ze zdiagnozowaną parafilią (zaburzeniami preferencji seksualnych) itd., czyli wymagającymi specjalistycznej wiedzy z zakresu psychologii i psychiatrii;
- 6) pomocy psychologicznej (superwizje);
- 7) wydania Instrukcji dla wczesnego rozpoznania zagrożenia¹⁷⁰;
- 8) procedury poekspozycyjnej, po ekspozycji zawodowej na szkodliwy czynnik biologiczny.

Pomocne byłoby ustalenie procedur postępowania kuratorów oraz powiadamiania o zagrożeniu przełożonych (w pierwszej kolejności: kierownika zespołu i prezesa sądu rejonowego, w celu umożliwienia realizacji obowiązków pracodawcy wynikających z art. 207, 209 [2] i 209 [3] k.p.), dotyczących następujących sytuacji:

---

¹⁶⁹ *Ibidem*, s. 19.

¹⁷⁰ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 270.

1. W jaki sposób postępować z podopiecznym, kiedy jest on zarażony wirusem HIV/HCV lub choruje na schorzenia zakaźne, takie jak gruźlica płuc czy np. ostra infekcja wirusowa lub choroby skóry, np. świerzb (zapobieganie przenoszeniu chorób zakaźnych na współpracowników i członków rodziny)?
2. W jaki sposób zachować się w sytuacji, kiedy osoba, wobec której kurator wykonuje czynności w miejscu jej zamieszkania, jest zaburzona psychicznie, wykazuje znaczne pobudzenie, zachowania agresywne, grozi samobójstwem lub dokonuje aktu autoagresji i samookaleczenia?
3. W jaki sposób zachować się, kiedy skazany, będący pod wpływem środków odurzających lub psychoaktywnych (alkohol, narkotyki, dopalacze) jest pobudzony i agresywny, a kurator przebywa w miejscu jego zamieszkania?
4. W jaki sposób zachować się i bezpiecznie wyjść, kiedy skazany zamknie kuratora w pomieszczeniu?
5. Jak postępować, gdzie udać się po pomoc, gdy podopieczny, członkowie jego rodziny lub znajomi prezentują i rozpowszechniają wizerunek kuratora oraz jego dane osobowe w mediach, przede wszystkim na stronach internetowych, w połączeniu z nieprawdziwymi informacjami i pomówieniami kuratora w związku z pełnioną funkcją?
6. Jak postępować, gdzie udać się po pomoc, po złożeniu przez podopiecznego pozwu cywilnego przeciwko kuratorowi na skutek pomówienia?
7. Jak postępować w przypadku kontaktu z agresywnie zachowującym się zwierzęciem znajdującym się na posesji podopiecznego?
8. Jak postępować w sytuacji wypadku komunikacyjnego w drodze do lub z pracy oraz w trakcie wykonywania obowiązków służbowych w terenie?
9. W jakich sytuacjach kurator może odstąpić od wykonania orzeczenia sądu lub przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, przy subiektywnym odczuciu

zagrożenia życia lub zdrowia, aby nie zostało to uznane za niewykonanie polecenia/zarządzenia Sądu¹⁷¹?

10. Kogo, w jakiej formie i w jakiej kolejności powiadamiać o powyżej wskazanych wydarzeniach?

Pytania i zagadnienia podane powyżej pojawiły się w odpowiedziach udzielanych przez kuratorów podczas wypełniania ankiet, co świadczy o braku odpowiednich procedur regulujących przedmiotowe kwestie.

Zagadnienia związane z bezpieczeństwem pracy kuratorów były również tematem uchwał Okręgowych Zgromadzeń Kuratorów (uchwały stanowią załączniki od nr 1 do nr 5 do raportu)¹⁷², które m.in. postulowały o:

1. *Podjęcie działań przez Ministerstwo Sprawiedliwości mających na celu zaliczenie i wpisanie do Ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 965 j.t.) zawodu kuratora sądowego, jako zawodu o szczególnym charakterze.*
2. *Podjęcia działań mających na celu:*
  - *wprowadzenie do Ustawy o kuratorach sądowych rozdziału: „Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo kuratorów” w celu zabezpieczenia na poziomie ustawowym ochrony prawnej i pomocy psychologicznej, jako gwarancji bezpiecznego wykonywania zawodu kuratora;*
  - *wprowadzenie analogicznie i na wzór do art. 121a ustawy z dnia 12 marca 2014 roku o pomocy społecznej, przepisu uprawniającego kuratorów do korzystania z superwizji pracy resocjalizacyjnej, a także obowiązkowego ubezpieczenia kuratorów sądowych z uwzględnieniem realnego ryzyka zawodowego związanego z pracą w terenie i zagrożeniami związanymi z pracą z podopiecznymi w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy o kuratorach sądowych, a także przyznawania urlopu dla poratowania zdrowia na zasadach podobnych*

---

¹⁷¹ Ze względu na terenowy charakter pracy trudne jest zastosowanie przez pracodawcę kuratora wprost przepisów art. 209¹–209³ k.p.

¹⁷² Uchwały przesłane do wykorzystania w badaniach przez Kuratorów Okręgowych lub za zgodą Kuratorów Okręgowych.

do art. 73 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r., poz. 191 j.t.);

- zagwarantowanie zapisu dotyczącego przyznawania dodatku do wynagrodzenia dla kuratorów zawodowych wykonujących swoje obowiązki służbowe w uciążliwych warunkach – analogicznie np. do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 2009 r. w sprawie dodatków, wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe i godziny doraźnych zastępstw oraz innych świadczeń wynikających ze stosunku pracy dla nauczycieli zatrudnionych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych oraz szkołach przy zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 83 j.t.), rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie rodzajów i wykazu stanowisk, na których pracownicy Służby Więziennej wykonujący obowiązki służbowe w stałym i bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności oraz trybu przyznawania dodatku do wynagrodzenia z tego tytułu (Dz. U. z 2013 r., poz. 1111 j.t.), czy też rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2005 r. w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy (Dz. U. z 2014 r., poz. 416 j.t.);
- wprowadzenie zmian do ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U. 2104.poz.606 ze zm.), poprzez dodanie do uprawnionych grup funkcjonariuszy publicznych – grupy zawodowej – kuratorów sądowych.

Zagadnienia związane z higieną i bezpieczeństwem pracy kuratorów sądowych, najszerzej zdiagnozowane i opisane zostały w uchwale Okręgowego Zgromadzenia okręgu koszalińskiego (załącznik nr 2).

Temat zagrożeń i trudnych warunków pracy kuratorów był także poruszany w opracowaniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka „Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości” w rozdziale „Niebezpieczne warunki

pracy kuratorów”¹⁷³ oraz publikacji Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości „Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki” w rozdziale „Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych”¹⁷⁴. Z badań Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości wynika, że wobec 49% ankietowanych kuratorów dozorowani używali słów powszechnie uznanych za obelżywe, przy czym nie były to przypadki jednostkowe, gdyż zdaniem 31% kuratorów zdarzało się to kilka lub kilkanaście razy. 18% kuratorów poinformowało o stosowanych wobec nich groźbach pobicia przez podopiecznych, a 4% respondentów było fizycznie atakowanych. Zaniepokojenie badaczy wzbudził fakt, że dozorowani dopuszczali się w stosunku do prawie 1/5 kuratorów groźb wobec ich bliskich. Na podstawie analizy wyników badań stwierdzono również, że występowała istotna zależność pomiędzy ubliżaniem kuratorom przez ich podopiecznych a grożeniem im pobiciem oraz między wypowiedzianymi groźbami a atakiem fizycznym na przedstawiciela służby kuratorskiej, co oznacza, że nie można lekceważyć agresji słownej wyrażanej w stosunku do kuratora¹⁷⁵.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka w swoim raporcie przypominała o tragicznych wydarzeniach ostatnich lat, które prezentowane były w mediach:

- czynnej napaści na kuratora sądowego z Trzeboszowic (podopieczna, mając 2 promile alkoholu we krwi, pobiła dotkliwie panią kurator);
- w 2010 roku 28-letnia kurator społeczna z Sądu Rejonowego w Środzie Śląskiej została zamordowana podczas wykonywania obowiązków służbowych;
- w 2013 roku kurator społeczny z Warszawy został brutalnie zaatakowany młotkiem przez podopiecznego,;
- w 2015 roku kurator sądowa z Nysy została dotkliwie pobita przez pijaną matkę dziecka podczas czynności służbowych;
- w 2016 roku w gminie Odolanów doszło do zgwałcenia kurator społecznej¹⁷⁶.

---

¹⁷³ A. Brudnoch, B. Grabowska-Moroz (współpraca), *Status zawodowych kuratorów sądowych...*, s. 18–20.

¹⁷⁴ D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych...*, s. 160; D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Trudności w kontaktach z podopiecznymi...*, s. 180

¹⁷⁵ D. Wójcik, K. Buczkowski, R. Kulma, *Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych...*, s. 160.

¹⁷⁶ A. Brudnoch, B. Grabowska-Moroz (współpraca), *Status zawodowych kuratorów sądowych...*, s. 19.

W opracowaniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka znalazło się także odniesienie do braku zaliczenia zawodu kuratora do wykonywanego w szczególnych warunkach: „W środowisku kuratorów podkreśla się, że zachodzi dysproporcja uprawnień kuratorów względem innych grup zawodowych uznawanych za funkcjonariuszy publicznych, których praca została uznana jako wykonywana w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Przykładowo, za funkcjonariusza publicznego zatrudnionego w szczególnym charakterze uznano pracownika Najwyższej Izby Kontroli (§ 14 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, Dz.U. z 1983 r. Nr 8 poz. 43). Wykonywanie obowiązków funkcjonariusza NIK nie wiąże się natomiast z narażeniem na opisane powyżej niebezpieczeństwa, na które wystawieni są kuratorzy sądowi”¹⁷⁷.

W podsumowaniu warto również powołać się na opinie Krajowej Rady Kuratorów: „Występujące zagrożenia bezpieczeństwa oraz inne zdarzenia negatywnie wpływające na wykonywanie przez kuratorów obowiązków służbowych stanowią poważny problem, którego analizą próbuje zajmować się jedynie Krajowa Rada Kuratorów. Znamiennym jest, że coraz częściej osoby, wobec których kurator wykonuje swoje obowiązki lub członkowie ich rodziny uznają, iż czynności podejmowane przez kuratora takie jak: wykonanie decyzji sądu na podstawie art. 598¹ kpc, dozór (nadzór), wywiad środowiskowy, kontrola okresu próby, naruszają ich prywatność i prawo do podejmowania swobodnych decyzji życiowych, traktują działania kuratora jako niesprawiedliwe, naruszające ich godność i jednocześnie obwiniają go za własne problemy”¹⁷⁸.

W celu poprawy bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych i skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom związanym z wykonywaniem pracy w szczególnie trudnych warunkach należy rozważyć podjęcie działań skutkujących wdrożeniem rozwiązań proponowanych już we wcześniejszych publikacjach przez B. Hołysta i E. Wojterę¹⁷⁹ oraz Ł. Wirkusa¹⁸⁰, także wskazanych przez autorów ankiety

---

¹⁷⁷ A. Brudnoch, B. Grabowska-Moroz, *Status zawodowych kuratorów sądowych...*, s. 19.

¹⁷⁸ *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2014 roku...* rozdział III. Bezpieczeństwo pracy i zagrożenia w związku z wykonywanymi obowiązkami.

¹⁷⁹ B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych...*, s. 247–274.

w niniejszym opracowaniu, a przede wszystkim postulowanych przez kuratorów w uchwałach Okręgowych Zgromadzeń (załączniki nr 1, 2, 3, 4, 5) oraz podczas prowadzonych badań. A ponadto:

1. wprowadzenie do ustawy o kuratorach sądowych rozdziału: „Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo pracy kuratorów sądowych” w celu zabezpieczenia na poziomie ustawowym ochrony prawnej (z uwzględnieniem pomocy cywilnoprawnej)¹⁸¹ i pomocy psychologicznej (superwizji), jako gwarancji bezpiecznego wykonywania zawodu kuratora lub określenie w ww. ustawie delegacji do przepisów wykonawczych uszczegółwiających przedmiotowe zagadnienia (warunki bezpieczeństwa i higieny pracy, uwzględniające szczególny charakter służby, zagrożenia występujące podczas wykonywania zadań służbowych, z uwzględnieniem miejsca i czasu pełnienia służby);
2. uznanie zawodu kuratora sądowego jako zawodu o szczególnym charakterze i wykonywanego w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych¹⁸² oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze¹⁸³;
3. doposażenie w odpowiednie urządzenia oraz poprawienie warunków pełnienia służby przez funkcjonariuszy kuratorskiej służby sądowej. Jako przykład właściwych rozwiązań i dobrych praktyk dla służb pracujących z tym samym rodzajem podopiecznych co kurator, można wskazać projekt „Program modernizacji Służby Więziennej w latach 2017–2020”. Program ten ma na celu „przede wszystkim poprawę bezpieczeństwa zakładów karnych

---

¹⁸⁰ Ł. Wirkus, *Stres w pracy kuratora...*, s. 199–200.

¹⁸¹ Jako przykład można podać próbę kompleksowego rozwiązania problemu udzielania pomocy prawnej policjantom, którzy w związku z pełnieniem obowiązków służbowych zostali pokrzywdzonymi lub poszkodowanymi poprzez uruchomienie w komendach wojewódzkich Policji oraz szkołach policyjnych systemu pomocy policjantom. Powołane zostały komisje do spraw pomocy w zakresie ochrony prawnej policjantów, zob. M.J. Bednarski, *System ochrony prawnej policjanta*, <http://www.iwiu.pl/index.php/zaklady/bezpieczenstwa/104-system-ochrony-prawnej-policjanta> (dostęp dnia 29 września 2016 r.).

¹⁸² Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 965 ze zm.). Zgodnie z art. 3 ust. 3 tej ustawy: „Prace o szczególnym charakterze to prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się (...)”.

¹⁸³ Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.

i aresztów śledczych przez ich doposażenie w odpowiedni sprzęt oraz poprawę warunków pełnienia służby przez funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników cywilnych więziennictwa. Realizacja Programu stworzy warunki do prawidłowego i optymalnego wykonywania przez Służbę Więzienną jej ustawowych zadań oraz istotnie poprawi skuteczność jej działania, co w konsekwencji wpłynie na wzrost zapewnienia bezpieczeństwa państwa i obywateli”¹⁸⁴;

4. dokonywanie oceny i dokumentowania ryzyka zawodowego, adekwatnie do zagrożeń związanych z wykonywaną przez kuratora pracą w środowisku podopiecznych, na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych i leczniczo-rehabilitacyjnych, w kontakcie z osobami skazanymi, zdemoralizowanymi, uzależnionymi od alkoholu i innych środków odurzających oraz zapewnienie niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających ryzyko¹⁸⁵;
5. dostosowanie zakresu okresowych badań lekarskich do określonego wcześniej ryzyka zawodowego (jak w punkcie 3) i zapewnienie bezpłatnych szczepień na choroby zakaźne oraz właściwej opieki lekarskiej, bez długotrwałego oczekiwania na wizytę u specjalisty w sytuacji wypadku podczas pełnienia obowiązków służbowych lub choroby nabytej w związku z wykonywaną pracą;
6. informowanie kuratorów o realnym ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą terenową, oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami, a także zapewnienie bezpieczeństwa w zakresie zdrowia i życia pracowników (bezpieczeństwo komunikacyjne, ubezpieczenia OC, AC, NNW, wyposażenie w urządzenia techniczne poprawiające bezpieczeństwo, środki ochrony osobistej, telefony komórkowe, zapewnienie pomocy psychologicznej i inne), z uwzględnieniem zagrożenia ze strony podopiecznych i osób z ich środowiska zamieszkania, ze strony zwierząt domowych oraz w związku z przeprowadzaniem badań alkomatem i narkotestem;

---

¹⁸⁴ Ustawa o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2017–2020”, Projekt wraz z uzasadnieniem z dnia 29 sierpnia 2016 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12287302/12362718/12362719/dokument242790.pdf> (dostęp dnia 6 listopada 2016 r.).

7. ustalenie procedur postępowania kuratorów w sytuacjach trudnych, zagrażających życiu i zdrowiu oraz powiadamiania o zagrożeniu przełożonych, w celu umożliwienia realizacji obowiązków pracodawcy wynikających z art. 207, 209¹ i 209²k.p.;
8. wyposażenie kuratorów w urządzenia rejestrujące dźwięk (dowód w sytuacji pomówień ze strony podopiecznego) i urządzenia lokalizujące kuratora w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia oraz powiadamiające stosowne służby o konieczności bezzwłocznego udzielenia pomocy funkcjonariuszowi;
9. umożliwienie wykonywania czynności w terenie przez dwóch kuratorów (art. 225 k.p.: „Pracodawca jest obowiązany zapewnić, aby prace, przy których istnieje możliwość wystąpienia szczególnego zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzkiego, były wykonywane przez co najmniej dwie osoby, w celu zapewnienia asekuracji”), co powinno wiązać się ze zmniejszeniem standardów liczby spraw prowadzonych osobiście przez kuratora zawodowego, polegających na wizytach w miejscu zamieszkania podopiecznego (dozory/nadzory własne)¹⁸⁶ oraz ograniczeniem liczby przeprowadzanych wywiadów środowiskowych (kuratorzy musieliby wykonywać więcej czynności w swoim referacie i referacie osoby, którą wspierają). Inną opcją może być wykonywanie czynności mogących stwarzać zagrożenie w asyście: funkcjonariusza Policji, strażnika miejskiego lub osoby zatrudnionej w tym celu. Należy jednak mieć na uwadze, że większość niebezpiecznych sytuacji, z którymi spotyka się kurator, jest nieprzewidywalnych, co utrudnia zaplanowanie czynności z asystą;
10. ograniczenie czynności kuratorów w terenie do sytuacji tego wymagających, na wzór innych służb probacyjnych w Unii Europejskiej (np. norweskich)¹⁸⁷. Kurator zawodowy, jako funkcjonariusz publiczny z właściwym

---

¹⁸⁵ W niniejszych badaniach blisko 80% kuratorów zawodowych (wraz z aplikantami) wskazało, że szkolenia BHP w ich miejscu pracy są „zdecydowanie” lub „raczej” niedostosowane do specyfiki pracy kuratora.

¹⁸⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz. U. Nr 116, poz. 1100).

¹⁸⁷ W powyższym zakresie można powołać się na Regulę 74 Rekomendacji Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich *Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych*: „Czynności kontrolne będą ograniczone do niezbędnego minimum zapewniającego prawidłowe funkcjonowanie nałożonej sankcji lub środka. Muszą one być oparte na zasadzie minimalnej interwencji, pozostawać w proporcji do zastosowanej sankcji lub środka i być ograniczone celami kontroli”.

przygotowaniem akademickim – ukończone studia pedagogiczne, psychologiczne, socjologiczne lub prawne, po rocznej aplikacji lub z wieloletnim doświadczeniem zawodowym, po ukończeniu licznych kursów, szkoleń, studiów podyplomowych, permanentnie doształcający się, posiada stosowne kwalifikacje, aby po zdiagnozowaniu sytuacji podopiecznego podjąć samodzielną decyzję o konieczności wizyt w miejscu zamieszkania skazanego lub nieletniego oraz zaplanować częstotliwości tych czynności. Podczas niniejszych badań blisko 43% kuratorów zawodowych na pytanie: „Jakie rozwiązania Pana/Pani zdaniem, mogą poprawić poczucie bezpieczeństwa pracy kuratorów?”, zaznaczyło opcję: „Ograniczenie pracy w miejscu zamieszkania podopiecznego do sytuacji tego wymagających (pozostawienie kuratorowi decyzyjności co do konieczności przeprowadzenia czynności w terenie lub na żądanie sądu)”. Do zakresu obowiązków kuratorów zostały wprowadzone nowe przepisy obligujące do wykonywania kolejnych czynności w miejscu zamieszkania skazanego: „przeprowadzanie co najmniej raz w roku, nie później niż w ciągu 6 miesięcy od powierzenia sprawowania dozoru kuratorowi społecznemu, wywiadu środowiskowego w stosunku do skazanego w celu kontroli sprawowania dozoru przez kuratora społecznego”¹⁸⁸. Podopieczni kuratorów, przychodząc do sądu, rzadziej wykazują zachowania agresywne, uznając powagę urzędu. W miejscu zamieszkania odbierają wizytę kuratora jako naruszenie ich miru domowego i prywatności. Obecność osób postronnych, rodziny i znajomych w mieszkaniu podopiecznego może utrudniać indywidualną pracę resocjalizacyjną. W niewielkich lokalach trudno jest zadbać o swobodny i poufny charakter rozmów. Konieczność stawienia się w siedzibie zespołu kuratorskiego obliguje podopiecznego do większej aktywności, zaangażowania w prowadzoną rozmowę, umożliwia sporządzenie kopii dostarczonej dokumentacji potwierdzającej uzyskane przez kuratora informacje, przeprowadzenie telefonicznych rozmów z przedstawicielami instytucji i urzędów, w celu

---

¹⁸⁸ §19 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych; wcześniej: § 23 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych.

bezzwłocznego udzielenia skazanym niezbędnych informacji, pomocy i wsparcia¹⁸⁹;

11. objęcie ochroną ubezpieczeniową kuratorów sądowych, zwłaszcza od następstw nieszczęśliwych wypadków przy wykonywaniu powierzonych zadań (NNW), szkód spowodowanych przez osoby trzecie oraz ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej (OC) wraz z ochroną prawną¹⁹⁰ z uwzględnieniem wykorzystania samochodów prywatnych do celów służbowych;
12. w aspekcie bezpieczeństwa prawnego kuratorów wpisanie do ustawy o kuratorach sądowych uprawnień do przetwarzania danych osobowych;
13. zmniejszenie znaczących różnic w zakresie obciążenia sprawami w zespołach kuratorskich pomiędzy apelacjami i okręgami sądów okręgowych (np. między okręgiem białostockim i łomżyńskim ponad trzykrotna różnica w obciążeniu sprawami w referatach kuratorów rodzinnych)¹⁹¹. Jak wykazały niniejsze badania, obciążenie pracą kuratorów sądowych ma wpływ na poczucie bezpieczeństwa podczas wykonywania zadań służbowych;
14. równomierne ustalanie puli środków na awanse, adekwatnie do struktury zatrudnienia w poszczególnych okręgach, na podstawie szczegółowej analizy aktualnej sytuacji i potrzeb, w celu wyrównania szans na rozwój zawodowy¹⁹². Przyczynami stresu oraz wypalenia zawodowego mogą być takie czynniki jak: brak uznania, brak wyróżnień w pracy, niewystarczające wynagrodzenie oraz

---

¹⁸⁹ Jedna z wypowiedzi kuratorów w ankiecie: „Uważam, że realnie poprawić bezpieczeństwo pracy kuratorów może jedynie zmiana koncepcji sprawowania dozoru. Kurator ma być menadżerem resocjalizacji (kierować do specjalistów, weryfikować realizację poleceń), to dozorowany ma udowodniać, że nadal istnieją przesłanki do warunkowego zawieszenia wykonania kary, czyli głównie spotykać się z dozorowanymi w biurze oraz zbierać informacje w środowisku o dozorowanych a nie od dozorowanych. Mam wrażenie, że teraz jest dokładnie odwrotnie – kurator biega za dozorowanym, który nie stawia się w biurze, nie otwiera drzwi, nie odbiera telefonu i do sporządzenia wywiadu koniecznie musi odwiedzić skazanego w jego mieszkaniu, choćby znał je na pamięć, żeby uniknąć zarzutu «a pani/pana u mnie nie było»”.

¹⁹⁰ W zakresie kuratorów społecznych należy powołać się na Regulę 53 Rekomendacji Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich *Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych*: „Przy wykonywaniu swoich obowiązków osoby prywatne będą ubezpieczone od następstw nieszczęśliwych wypadków, szkód spowodowanych przez osoby trzecie oraz od odpowiedzialności cywilnej”.

¹⁹¹ Równomierność obciążenia pracą zawodowych kuratorów sądowych w latach 2014–2015....

¹⁹² Dysproporcja w zakresie możliwości awansowania kuratorów w poszczególnych okręgach jest znaczna. W części okręgów środki finansowe pozwalają na nadanie wyższego stopnia służbowego bezzwłocznie po nabyciu uprawnień (po kilka osób w okręgu oczekujących na awans). Natomiast w innych, np. w okręgu katowickim – 137 kuratorów, w gliwickim – 98, w łódzkim 85, oczekuje na nadanie wyższego stopnia służbowego (*Awanse kuratorskie zaległość stan na koniec 2015 roku*, dane otrzymane z Prezydium Krajowej Rady Kuratorów).

brak okoliczności promocji/doceniania¹⁹³. Awans wpływa korzystnie na samoocenę, zwiększając wiarę we własne siły i poczucie własnej skuteczności. Osoba wyróżniona czuje się doceniona, a umiejętności i kompetencje zauważone przez przełożonych są siłą motywującą do dalszego rozwoju zawodowego. Nadanie wyższego stopnia służbowego powinno następować bezzwłocznie po spełnieniu przesłanek ustawowych;

15. systematyczne kształcenie kuratorów, szczególnie w formie warsztatowej, w zakresie bezpieczeństwa pracy kuratorów (wybrane zagadnienia z wiktymologii i kryminologii, bezpieczeństwo prawne kuratorów, metodyka bezpiecznej pracy kuratora sądowego, rozpoznawanie zagrożeń, psychologiczne aspekty zachowań w sytuacjach kryzysowych, praca z osobą zaburzoną psychicznie, agresywną, wykazującą zachowania psychopatyczne, elementy samoobrony, negocjacje i mediacje, radzenie sobie ze stresem itp.)¹⁹⁴. Szkolenia te powinny być ujęte w zakresie zadań Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury;
16. stworzenie sprawnego systemu koordynacji działań kryzysowych z innymi służbami (np. Policją, Służbą Zdrowia);
17. organizowanie wspólnych szkoleń kuratorów z przedstawicielami Prokuratury i Policji w celu poszerzenia wiedzy tych organów w zakresie specyfiki pracy kuratorów sądowych oraz zagrożeń, z jakimi spotykają się podczas wykonywania zadań służbowych w terenie. W trakcie takich spotkań kuratorzy mogliby uzyskać informację zwrotną dotyczącą ochrony prawnej funkcjonariuszy oraz uprawnień z tym związanych. Pomocne byłoby również włączenie w program aplikacji prokuratorskiej – praktyki w zespołach kuratorskich. Zapewnienie odpowiedniej reakcji na czyny popełniane na szkodę kuratorów sądowych jest bardzo ważne z punktu widzenia

---

¹⁹³ B. Skowroński, Stres sądowych kuratorów zawodowych....

¹⁹⁴ W zakresie szkoleń należy powołać się na Regulę 39 Rekomendacji Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich *Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych*: „Personel odpowiedzialny za wykonywanie sankcji lub środków alternatywnych musi zostać odpowiednio przeszkolony. Należy mu również udzielić informacji pozwalających na dokonanie realistycznej oceny szczególnego rodzaju pracy, praktycznych obowiązków oraz wymagań etycznych związanych z tą pracą. Zawodowe kompetencje personelu odpowiedzialnego za wykonywanie sankcji lub środków alternatywnych będą regularnie podnoszone i rozwijane poprzez dalsze szkolenia oraz dokonywane analizy i oceny jego pracy”.

- zapobiegania przestępczości, budowania poczucia bezpieczeństwa publicznego oraz wzmocnienia pozycji funkcjonariuszy publicznych;
18. ograniczenie obowiązku przeprowadzania przez kuratorów badań na obecność alkoholu, środków odurzających oraz substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub nieletniego, wyłącznie do siedziby sądu¹⁹⁵. Część kuratorów postuluje również rezygnację z uprawnień kuratora, dotyczących przeprowadzania ww. badań i pozostawienie ich w gestii służb typowo interwencyjnych lub odpowiednio przygotowanych służb sanitarnych;
  19. stworzenie centralnego systemu informacji na poziomie Ministerstwa Sprawiedliwości, który pozwalałby na zgłaszanie przez kuratorów wszelkich zagrożeń, z którymi spotkali się w swojej pracy. Stworzenie takiej bazy pozwoliłoby na podjęcie stosownych działań profilaktycznych;
  20. podpisanie porozumień z Policją w zakresie uruchomienia specjalnych numerów telefonów, skutkujących lokalizacją kuratora i szybką reakcją funkcjonariuszy Policji w sytuacji zagrożenia;
  21. podjęcie działań mających na celu edukację społeczeństwa w zakresie promowania wiedzy na temat roli i zadań powierzanych kuratorom sądowym oraz znaczenia działalności kuratorskiej służby sądowej dla poprawy bezpieczeństwa obywateli. Istotne jest budowanie świadomości społecznej dotyczącej ochrony funkcjonariusza, jakim jest kurator sądowy, np. przez organizowanie kampanii społecznych;
  22. zapewnienie dodatkowej ochrony siedziby zespołów kuratorskich (np. system alarmowy)¹⁹⁶;
  23. uaktywnienie wsparcia ze strony innych instytucji i służb, przez usprawnienie przepływu informacji i stworzenie wspólnej bazy danych o podopiecznych kuratorów, przekazywanie informacji o osobach stwarzających szczególne

---

¹⁹⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego (Dz. U. poz. 468); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji (Dz. U. poz. 104.).

¹⁹⁶ W niniejszych badaniach ponad 90% kuratorów zawodowych poinformowało, że do siedziby ich zespołu przychodzą osoby będące pod wpływem alkoholu lub środków odurzających oraz wykazujące zachowania agresywne.

- zagrożenie, np. opuszczających zakłady karne, w związku z warunkowym zwolnieniem, bezzwłoczne przekazywanie kuratorom wraz z aktami wykonawczymi opinii psychiatrycznych oraz psychologicznych, znajdujących się w aktach głównych spraw karnych lub w dokumentacji z jednostki penitencjarnej, co pozwoli na zachowanie szczególnej ostrożności podczas wykonywania czynności służbowych u osób nieznanymi wcześniej kuratorowi;
24. przeprowadzenia analizy wykorzystania przez kuratorów prywatnych samochodów do celów służbowych (uszkodzenia, naprawy, koszty eksploatacji, ubezpieczenia) i związanych z tym tematem wypadków komunikacyjnych w trakcie wykonywania obowiązków w terenie (kolizje i wypadki w drodze do pracy, podczas przemieszczania się i w trakcie powrotu, skutki zdrowotne, zagrożenia życia z tym związane);
25. ograniczenie wywiadów tzw. pilnych do wykonania bezzwłocznie, czyli w terminie 1–3 dni, co łączy się z natychmiastowym podejmowaniem czynności w terenie, także w dni wolne od pracy. Tego typu wywiady stwarzają największe niebezpieczeństwo ze względu na zbyt krótki czas na zebranie informacji od innych służb o ewentualnych zagrożeniach przed podjęciem czynności;
26. Objęcie dodatkową ochroną i ubezpieczeniem członków rodzin kuratorów zawodowych¹⁹⁷.

---

¹⁹⁷ W niniejszym badaniu kuratorzy wskazywali również na zagrożenie swoich rodzin: bezpośrednio w postaci gróźb i zastraszania ze strony podopiecznych oraz pośrednio poprzez „przenoszenie” przez kuratora do własnego domu chorób zakaźnych i insektów z miejsc wykonywania obowiązków w terenie. Jedna z ankietowanych podała, że będąc w ciąży, podczas wykonywania obowiązków służbowych zaraziła się u podopiecznych wirusem skutkującym chorobą wrodzoną u jej dziecka, które do końca życia będzie przyjmować specjalistyczne leki.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

1. Bartczak-Praczkowska M., Pietrucha-Hassan M., *Resocjalizacja poprzez terapię – postępowanie z osobami uzależnionymi od alkoholu oraz przejawiającymi zaburzenia preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia*, Warszawa 2011.
2. Blount W.R., *The Effects of Job-Related Stress and Job Satisfaction on Probation Officer's Inclinations to Quit*, *American Journal of Criminal Justice* 1997, nr 21(2).
3. Brudnoch A., Grabowska-Moroz B. (współpraca), *Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Analizy i Rekomendacje 2016, nr 3.
4. Brown P.W., *Probation Officer Burnout: An Organizational Disease/an Organizational Cure*, *Federal Probation* 1986, nr 50(1).
5. Buczkowski K., Czarnecka-Działuk B., Drapała K., Marczewski M., Ostaszewski P., Więcek-Durańska A., Wójcik D., *Wyniki analizy dozoru kuratora orzeczonego przy warunkowym zawieszeniu kary pozbawienia wolności na podstawie akt wykonawczych*, [w:] D. Wójcik (red. nauk.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010.
6. Ciosek M., *Izolacja więzienna. Wybrane aspekty izolacji więziennej w percepcji więźniów i personelu*, Gdańsk 1993.
7. Dąbrowska K., Fudała J., Łukowska K., *Uzależnienie od alkoholu – między diagnozą a działaniem. Seria poświęcona klientom pomocy społecznej. Poradnik dla pracowników służb społecznych*, Staręga-Piasek J. (red. nauk.), Publikacja powstała w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” Program Operacyjny Kapitał Ludzki, współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.
8. Dudek B., Waszkowska M., Merez D., Hanke W., *Ochrona zdrowia pracowników przed skutkami stresu zawodowego*, Łódź 1991.
9. Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2007.

10. Gruszczyńska B., *Statystyczny obraz kurateli w Polsce*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010.
11. Gruszczyńska B., Marczewski M., Ostaszewski P., Siemaszko A. (red.), Woźniakowska-Fajst D., *Stalking w Polsce. Rozmiary – formy – skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, [w:] A. Siemaszko (red.), *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa na XX-lecie istnienia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, Warszawa 2011.
12. Haak H., *Ochrona prawna udzielana przez sąd opiekuńczy*, Toruń 2002.
13. Haak H., *Rola kuratora rodzinnego w realizacji ochrony prawnej udzielanej przez sąd rodzinny*, [w:] T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008.
14. Holgate A.M., Clegg I.J., *The Path to Probation Officer Burnout: New Dogs, Old Tricks*, *Journal of Criminal Justice* 1991, nr 19.
15. Hołyst B., *Bezpieczeństwo – ogólne problemy badawcze*, Warszawa 2014.
16. Hołyst B., Wojtera E., *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa 2013.
17. Jedynak T., *Rola kuratora rodzinnego w postępowaniu sądowym*, <http://kurator.webd.pl/wp-content/uploads/2010/07/kurator-w-kpc-problemy-28072010.pdf> (dostęp dnia 13 sierpnia 2016 r.).
18. Jedynak T., Martuszewicz A., *Od rozporządzenia do ustawy o kuratorach sądowych*, [w:] T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2010.
19. Jedynak T., Stasiak K., *Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych*, Warszawa 2008.
20. Jedynak T., Stasiak K., *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014.
21. Kolarczyk T., *Postępowanie ze skazanymi niepełnosprawnymi fizycznie lub psychicznie*, [w:] A. Marek (red.), *Księga jubileuszowa Więziennictwa Polskiego (1918–1988)*, Warszawa 1990.
22. Korzeniowski L.F., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008.
23. Krahe B., *Agresja*, Gdańsk 2006.

24. Krasnowolski A., *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Listopad 2013.
25. Kudiuk J., Zbojna-Domowicz A., *Funkcjonowanie oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo*, [w:] T. Głowik (red.), *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych*, Warszawa 2011.
26. Kukułka J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:] J. Kukułka (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie*, Warszawa 1994.
27. Kukułka J., *Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski*, *Więś i Państwo* 1995, nr 1.
28. Kulik M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, M. Mozgawa (red.), LEX/el. 2015.
29. Lewis K.R., Lewis S.L., Garby T.M., *Surviving the Trenches: The Personal Impact of the Job on Probation Officers*, *American Journal of Criminal Justice* 2012, nr 38.
30. Maniewska E., [w:] *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, K. Jaśkowski, E. Maniewska, LEX/el..
31. Matuszewicz A., Rzepniewski A., *Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej*, [w:] *Kurator w społeczeństwie obywatelskim*, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 2003, nr 7 (51).
32. Masłow A.H., *Teoria hierarchii potrzeb*, [w:] J. Reykowski (red.), *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, Warszawa 1964.
33. Męcel R., *Organizacja służby oddziałowego. Postępowanie z osadzonymi niebezpiecznymi, Moduł 4, Zagadnienia bezpieczeństwa i organizacja bezpiecznej służby*, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, edu.cossw.pl; Instrukcja Nr 15/10 Dyrektora Generalnego SW z dnia 13 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziałów penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego.

34. Mycka K., Kozłowski T., *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapełniamy więzienia nadużywając środki probacji*, *Probacja* 2013, nr 2.
35. Obuchowski K., hasło: potrzeby, *Encyklopedia socjologii*, t. 3, Warszawa 2000.
36. Ogińska-Bulik N., *Stres zawodowy u policjantów. Źródła, konsekwencje, zapobieganie*, Łódź 2009.
37. Ostaszewski P., *Lęk przed przestępczością*, Warszawa 2014.
38. Patterson B.L., *Job Experience and Perceived job Stress Among Police, Correctional, and Probation/Parole Officers*, *Criminal Justice and Behavior* 1992, nr 19(3).
39. Przybyliński S., *Podkultura więzienna*, Kraków 2007.
40. Purczyński A., *Wybrane aspekty funkcjonowania oddziału terapeutycznego dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo i oddziału terapeutycznego dla skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych w zakładzie karnym w Rawiczu*, [w:] B. Skafiriak (red.), *Pomoc postpenitencjarna w kontekście strategii działań resocjalizacyjnych*, Kraków, 2007.
41. Ratajczak Z., *Zagrożenie. Między szokiem a depresją*, [w:] B. Hołyst (red.), *Bezpieczeństwo – ogólne problemy badawcze*, Gdańsk 2003.
42. Sztabiński F., Żmijewska-Jędrzejczyk T., *Mixed Mode Survey Design: Problem Efektu Techniki*, *Przegląd Socjologiczny* 2012, nr 1.
43. Skowroński B., *Stres sądowych kuratorów zawodowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych i nieletnich*, *Resocjalizacja Polska* 2015, nr 10.
44. Skowroński B., *Wypalenie zawodowe sądowych kuratorów zawodowych a ich poczucie samoskuteczności i potrzeba superwizji*, [w:] K. Marzec-Holka, K. Mirosław-Nawrocka, J. Moleda (red.), *Współczesne uwarunkowania i wzory procesów resocjalizacji, reintegracji, inkluzji*, Warszawa 2014.
45. Sowa A., *Problem wypalenia zawodowego wśród kuratorów*, [w:] B. Zinkiewicz (red.), *Współczesna kuratela sądowa*, Mysłowice 2006.
46. Thomas R.L., *Stress Perception Among Select Federal Probation and Pretrial Services Officers and Their Supervisors*, *Federal Probation* 1998, nr 52(3).
47. Tomaszewski R., *Karno-prawna ochrona funkcjonariusza publicznego*, Studencka konferencja naukowa nr 3, <http://www.wspia.eu/dzialalnosc-195>

naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html (dostęp dnia 19 sierpnia 2016 r.).

48. Whitehead J.T., *Job Burnout and Job Satisfaction Among Probation Managers*, *Journal of Criminal Justice* 1986, nr 14.
49. Wirkus Ł., *Stres w pracy kuratora sądowego. Studium teoretyczno-empiryczne*, Kraków 2015.
50. Wojtera E., *Bezpieczeństwo pracy kuratora sądowego w ujęciu uniwersalnym i interdyscyplinarnym*, *Resocjalizacja Polska* 2012, nr 3.
51. Wójcik D., Buczkowski K., Kulma R., *Trudności w kontaktach z podopiecznymi*, [w:] D. Wójcik (red. nauk.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010.
52. Wójcik D., Buczkowski K., Kulma R., *Zagrożenia dla kuratorów ze strony nadzorowanych*, [w:] D. Wójcik (red. nauk.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010.
53. Wyka T., [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, K.W. Baran (red.), LEX/el., komentarz do art. 207 k.p.
54. Zagórski J., *Orzekanie i wykonywanie kary ograniczenia wolności oraz pracy społecznie użytecznej w świetle analizy przepisów i wyników badań*, Warszawa 2003.
55. Zięba R., *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, *Zeszyty Naukowe AON* 2012, nr 1 (86).
56. Zięba R., *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, *Sprawy Międzynarodowe* 1989, nr 10.

Akty normatywne i materiały urzędowe

1. Dekret z dnia 6 lutego 1919 r. w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dziennik Praw Nr 14, poz. 171 ze zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 lipca 1919 r. w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich (Dziennik Praw Nr 63, poz. 378).
3. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.).

4. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.).
6. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1666).
7. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1654).
8. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 487).
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90 poz. 557 ze zm.).
10. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 133 ze zm.).
12. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 795 ze zm.).
13. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390).
14. Ustawa o ustanowieniu „Programu modernizacji Służby Więziennej w latach 2017–2020”, Projekt wraz uzasadnieniem z dnia 29 sierpnia 2016 r. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12287302/12362718/12362719/dokument242790.pdf> (dostęp dnia 6 listopada 2016 r.).
15. Ustawa o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw, Projekt wraz z uzasadnieniem z dnia 29.09.2016 r. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12290460/12381993/12381994/dokument247624.pdf> (dostęp: dnia 6 listopada 2016 r.).
16. Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy o Policji (przyjęty 30 marca 2010 r.), <https://bip.kprm.gov.pl/kpr/bip-rady-ministrow/projekty-ustaw-przeslan/2887,Projekty-ustaw-przeslane-do-Sejmu-RP.html>, s. 1 (dostęp dnia 5 listopada 2016 r.).
17. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu

profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz. U. Nr 69, poz. 332 ze zm.).

18. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 169, poz. 1650 ze zm.).
19. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz. U. Nr 116, poz. 1100).
20. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 989).
21. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji (Dz. U. poz. 104.).
22. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego (Dz. U. poz. 468).
23. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz. U. poz. 325).
24. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz. U. poz. 969).
25. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. (K 18/14), sentencja wyroku została ogłoszona dnia 2 grudnia 2015 r. (Dz. U. poz. 2023).
26. Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z dnia 6 maja 2004 r., Kodeks etyki kuratora sądowego.
27. Rada Europy Komitet Ministrów Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Europejskie Reguły dotyczące sankcji

- i środków alternatywnych, przyjęte 19 października 1992 r., Tekst rekomendacji w języku polskim, [w:] *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2011, nr 72–73, s. 339–340.
28. Rekomendacja Rec (2000)22 o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjętą przez Komitet Ministrów w dniu 29 listopada 2000 r. Tekst rekomendacji w języku polskim, [w:] *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2011, nr 72–73.
29. *Równomierność obciążenia pracą zawodowych kuratorów sądowych w latach 2014–2015*, Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji, Ministerstwo Sprawiedliwości, Narada Ministerstwa Sprawiedliwości z kuratorami okręgowymi, 24–26 października 2016 r., prezentacja multimedialna, materiały niepublikowane.
30. *Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015*, Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej – Polska, MS-S40, Ministerstwo Sprawiedliwości.
31. *Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2015*, Sądy Okręgowe – Polska, MS-S40o, Ministerstwo Sprawiedliwości.
32. Stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące zatrudnienia aplikantów kuratorskich oraz kuratorów zawodowych DWOiP –II-540-2/12/2 z dnia 28.11.2011 r.
33. Kuratorska Służba Sądowa w Polsce, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, za lata 2008, 2009, 2010, 2011, 2014, Krajowa Rada Kuratorów (niepublikowane).
34. *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2011 r.*, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Rozdział III. Bezpieczeństwo pracy i zagrożenia w związku z wykonywanymi obowiązkami, Warszawa 2012.
35. *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2014 roku*, opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Warszawa 2015.

36. Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości na interpelację nr 3321 w sprawie możliwości zwiększenia liczby etatów kuratorów zawodowych w sądach rejonowych z dnia 10 kwietnia 2012 r., <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/interpelacje.xsp> (dostęp dnia 6 grudnia 2016 r.).
37. *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu, Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Polityki Społecznej i Zdrowia Senatu RP przy współudziale Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka*, 8 kwietnia 2002 r., Warszawa 2002.
38. *Polskie Badanie Przestępczości. Profil działania Komend Wojewódzkich i Komendy Stołecznej Policji*, Warszawa 2015.
39. Opinie o bezpieczeństwie i zagrożeniu przestępczością, Komunikat z badań, nr 61/2016, CBOS, Warszawa kwiecień 2016.
40. Informacja o pracy Rzecznika Praw Obywatelskich, kwiecień–czerwiec 2016, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/14718513440.pdf> (dostęp dnia 9 listopada 2016 r.).
41. Bodnar A., Rzecznik Praw Obywatelskich, pismo nr V.7220.10.2016.JK, z dnia 20 kwietnia 2016 r., [https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie do Ministra Sprawiedliwosci ws ubezpieczenia kuratorow spoecznych.pdf](https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wystapienie_do_Ministra_Sprawiedliwosci_ws_ubezpieczenia_kuratorow_spoecznych.pdf) (dostęp dnia 9 listopada 2016 r.).
42. B. Janusz, Pismo do Prezesów Sądów Rejonowych okręgu Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie, nr BK-132-1/15, z dnia 29 marca 2016 r. (niepublikowane).
43. Ł. Piebiak Podsekretarza Stanu, Ogólne Kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego w 2016 roku, pismo nr DSO-I-511-3/15 z dnia 17 grudnia 2015r., Ministerstwo Sprawiedliwości.
44. Pismo M. Przybylskiego, Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji, DWOiP-II-023-10/14 z dnia 17 listopada 2014 r., Ministerstwo Sprawiedliwości, 2014 (niepublikowane).
45. Pismo A. Martuszewicza, Przewodniczącego Fundacji na Rzecz Rozwoju Probacji „Probare”, z dnia 31 marca 2016 r., do H. Pawlaczyka, Przewodniczącego Krajowej Rady Kuratorów (niepublikowane).

Załącznik nr 1

Katowice, dn. 27. kwietnia 2016 r.

UCHWAŁA NR 2/2016 OKRĘGOWEGO ZGROMADZENIA KURATORÓW SĄDU OKRĘGOWEGO W KATOWICACH

Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów Sądu Okręgowego w Katowicach wyrażając swoje poparcie i pełną aprobatę dla podejmowanych wielokrotnie działań Krajowej Rady Kuratorów w zakresie uznania zawodu kuratora sądowego za wykonywany w szczególnych warunkach, zwraca się o rozważenie możliwości podjęcia przez Krajową Radę Kuratorów stosownych uchwał w zakresie związanym z bezpieczeństwem w pracy kuratorów sądowych.

UZASADNIENIE

Krajowa Rada Kuratorów podejmowała wielokrotnie działania w kwestii podniesienia bezpieczeństwa w pracy kuratorów sądowych, czego tylko ostatnim przykładem jest odbyte w dniu 13 kwietnia 2016 roku spotkanie przedstawicieli Krajowej Rady Kuratorów z Panem Patrykiem Jakim – Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (vide pismo KRK nr 27/IV/2016 z dnia 15.04.2016 r.). Wynikiem tego spotkania było między innymi zlecenie przez Ministerstwo Instytutowi Wymiaru Sprawiedliwości przeprowadzenie badań naukowych dotyczących bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych. Poruszona została także kwestia ubezpieczeń kuratorów sądowych i potrzeba jak najszybszego zainicjowania prac nad tym zagadnieniem, poczynając od właściwego określenia ryzyk związanych z pracą kuratora sądowego.

Dostrzegając i doceniając wszystkie te działania, Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów Sądu Okręgowego w Katowicach zwraca się o rozważenie możliwości podjęcia przez Krajową Radę Kuratorów uchwał, dotyczących:

- 1. Podjęcia działań przez Ministerstwo Sprawiedliwości mających na celu zaliczenie i wpisanie do Ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 965 j.t.) zawodu kuratora sądowego, jako zawodu o szczególnym charakterze.*

2. Podjęcia działań mających na celu:

- wprowadzenie do Ustawy o kuratorach sądowych rozdziału: „Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo kuratorów” w celu zabezpieczenia na poziomie ustawowym ochrony prawnej i pomocy psychologicznej, jako gwarancji bezpiecznego wykonywania zawodu kuratora,
- wprowadzenie między innymi analogicznie i na wzór do art. 121a ustawy z dnia 12 marca 2014 roku o pomocy społecznej, przepisu uprawniającego kuratorów do korzystania z superwizji pracy resocjalizacyjnej, a także obowiązkowego ubezpieczenia kuratorów sądowych z uwzględnieniem realnego ryzyka zawodowego związanego z pracą w terenie i zagrożeniami związanymi z pracą z podopiecznymi w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy o kuratorach sądowych, a także przyznawania urlopu dla poratowania zdrowia na zasadach podobnych do art. 73 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r., poz. 191 j.t.),
- zagwarantowanie zapisu dotyczącego przyznawania dodatku do wynagrodzenia dla kuratorów zawodowych wykonujących swoje obowiązki służbowe w uciążliwych warunkach – analogicznie np. do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 2009 r. w sprawie dodatków, wynagrodzenia za godziny nadwymiarowe i godziny doraźnych zastępstw oraz innych świadczeń wynikających ze stosunku pracy dla nauczycieli zatrudnionych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych oraz szkołach przy zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 83 j.t.), rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie rodzajów i wykazu stanowisk, na których pracownicy Służby Więziennej wykonujący obowiązki służbowe w stałym i bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności oraz trybu przyznawania dodatku do wynagrodzenia z tego tytułu (Dz. U. z 2013 r., poz. 1111 j.t.), czy też rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2005 r. w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków

przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy (Dz. U. z 2014 r., poz. 416 j.t.).

Wykonanie przedmiotowej uchwały powierza się Kuratorowi Okręgowemu w Katowicach.

Załącznik nr 2

UCHWAŁA ZGROMADZENIA KURATORÓW OKRĘGU KOSZALIŃSKIEGO Z DNIA 14 marca 2016 r.

„Praktyczne aspekty bezpieczeństwa pracy zawodowych kuratorów sądowych”

Przygotowana przez wytypowany przez Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów okręgu koszalińskiego w dniu 30 marca 2015 r. zespół ds. bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych w następującym składzie;

1. Beata Stępień – Sąd Rejonowy w Białogardzie
2. Agnieszka Zieleńczuk – Sąd Rejonowy w Drawsku Pomorskim
3. Adam Syldek – Sąd Rejonowy w Kołobrzegu
4. Kornelia Liśkiewicz – Sąd Rejonowy w Koszalinie
5. Marek Lubner – Sąd Rejonowy w Sławnie
6. Violetta Wołyńska – Sąd Rejonowy w Szczecinku
7. Marzena Boczkowska – Sąd Rejonowy w Wałczu

Zadaniem zespołu było przygotowanie propozycji oczekiwanych i kompleksowych działań pracodawcy w zakresie zapewnienia kuratorom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 15 ustawy z dnia 26.06.1974 r. Kodeks pracy, tekst jedn. Dz.U. z 1998r. nr 21, poz. 94 z późn.zm.). Celem tych działań jest poprawa bezpieczeństwa pracy kuratorów zawodowych okręgu koszalińskiego.

Specyfika pracy kuratorów sądowych związana z realizacją ustawowych zadań o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym w większości wykonywanych w terenie, pociąga za sobą możliwość wystąpienia różnorodnych zagrożeń zawodowych. Dodatkowy obowiązek nałożony przez ustawodawcę, jakim jest przeprowadzanie badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie podopiecznego,

wiąże się ze zwiększonym narażeniem na szkodliwe czynniki biologiczne, które mogą być źródłem zakażeń różnorodnymi, niebezpiecznymi chorobami.

Zespół dokonał podziału zagadnień związanych z bezpieczeństwem pracy kuratorów sądowych na trzy główne grupy;

1. ocena ryzyka zawodowego stanowiska pracy kuratora zawodowego,
2. zasady postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia zdrowia i życia,
3. oczekiwane działania ze strony pracodawcy.

I. Ocena ryzyka zawodowego stanowiska pracy kuratora zawodowego.

Pracodawca (w przypadku kuratorów zawodowych prezes sądu rejonowego) zgodnie z art. 226 kp ma obowiązek oceniać i dokumentować ryzyko zawodowe występujące na stanowiskach pracy, stosować niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające to ryzyko oraz informować pracowników o ryzyku zawodowym związanym z wykonywaną przez nich pracą i o zasadach ochrony przed zagrożeniami.

Przeanalizowane przez zespół przykładowe oceny ryzyka zawodowego kuratorów zawodowych z sądów rejonowych okręgu koszalińskiego wskazują na to, iż w większości sądowi specjaliści ds. bhp nie znają specyfiki pracy kuratorów i traktują ich jak pracowników administracyjno-biurowych. Oceny ryzyka zawodowego stanowiska pracy kuratora powinny rzetelnie odzwierciedlać prawdziwe i groźące nam niebezpieczeństwa. Powinny one również określać niezbędne do bezpiecznego wykonywania pracy środki ochrony zbiorowej i indywidualnej co wynika z Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26.09.1997r. w *sprawie ogólnych przepisów bhp* (Dz.U. z 2003r., nr 169, poz. 1650 z późn.zm.). O zagrożeniach dla zdrowia i życia oraz zasadach postępowania w czasie ich wystąpienia powinni kuratorzy być przez pracodawcę poinformowani – art. 226 i art. 207¹ § 1 pkt. 1 kp.

Zasadne jest uwzględnienie w opracowanych w sądach rejonowych ocenach ryzyka zawodowego kuratorów zawodowych następujących, mogących wystąpić zdarzeń oraz proponowanych środków ochrony przed nimi:

ZAGROŻENIE	ŚRODKI OCHRONY PRZED ZAGROŻENIEM
1.	2.
Agresja werbalna podopiecznych	- szkolenia pozwalające na dokonanie wyboru właściwego postępowania w celu uniknięcia lub zminimalizowania skutków agresji słownej, - wsparcie psychologiczne,
Agresja fizyczna	- wszczęcie postępowania przygotowawczego, - szkolenia kształcące umiejętności obrony przed napaścią lub uniknięcia agresji fizycznej, - przeszkolenie w zakresie udzielenia pierwszej pomocy,
Zagrożenie czynnikami biologicznymi	- szczepienia ochronne, - pogłębione badania okresowe, - zamontowanie w pokojach kuratorów dozowników z środkami dezynfekującymi, przeciwiwgrzybicznymi, - wyposażenie kuratorów w stosowne środki ochrony indywidualnej do pracy w terenie np. żele, chusteczki dezynfekujące.
Agresja zwierząt domowych	- odstraszczenie (elektroniczne i gwizdki), - wzmożona ostrożność,
Wypadek komunikacyjny	- przestrzeganie przepisów o ruchu drogowym, - wzmożona uwaga, przestrzeganie zasad bezpieczeństwa,
Nadmierne obciążenie psychiczne	- odpowiedni dobór kandydatów na stanowisko kuratora sądowego, - wsparcie psychologiczne, - wypoczynek, szkolenia specjalistyczne,
Zły stan infrastruktury technicznej odwiedzanych budynków	- wzmożona uwaga, - nie wchodzenie do pomieszczeń zagrożonych,
Częste zmiany temperatury otoczenia szczególnie w okresie jesienno-zimowym pracy	- odpowiedni dobór odzieży, - zimne lub gorące napoje,
Zwichnięcia, złamania i inne urazy ortopedyczne	- wzmożona uwaga, - odpowiednie obuwie, - sprawny sprzęt biurowy, ład i porządek w otoczeniu stanowiska pracy,

* Z uwagi na duże znaczenie zagrożeń biologicznych poniżej przedstawiamy szczegółowo opisane rodzaje zagrożeń biologicznych, źródła ich występowania i możliwe skutki ich oddziaływania

Zagrożenia	Źródło zagrożenia – występowanie	Możliwe skutki – działanie na człowieka
Wirusy grypy A, B, C	Ludzie, bezpośrednia, powietrzno-kropelkowa, praca w terenie i praca w biurze	Grypa, zapalenie płuc
Prątki gruźlicy (Mycobacterium tuberculosis)	Ludzie, bezpośrednia, powietrzno-kropelkowa, praca w terenie i praca w biurze	Gruźlica płuc
Koronawirusy (Coronaviridae)	Ludzie, powietrzno-kropelkowa, praca w terenie i praca w biurze	Łagodne choroby górnych dróg oddechowych
Wirusy zapalenia wątroby typu B, HBV	Ludzie, kontakt bezpośredni (skałeczenia), praca w terenie i praca w biurze	Zapalenie wątroby, częsta postać przewlekła, marskość, rak
Wirusy ospy wietrznej i półpaśca	Ludzie, gryzonie, powietrzno-kropelkowa, praca w terenie i praca w biurze	Ospa wietrzna, półpaśiec
Wirusy HIV (ludzki wirus upośledzenia odporności)	Ludzie (skałeczenia na skórze), praca w terenie i praca w biurze	Zespół upośledzenia odporności immunologicznej
Alergeny białkowe, człowiek	Ludzie, bezpośrednie powietrzno-kropelkowa, powietrzno-pyłowe, praca w terenie i praca w biurze	Alergiczny nieżyt nosa, astma oskrzelowa, alergiczne zapalenia spojówek i skóry
Świerzbowiec ludzki (sarcoptes scabiei)	Pasożyt ludzki, droga bezpośrednia, praca w terenie i praca w biurze	Świerzb
Zakażenie grzybicą	Ludzie, bezpośrednia (kontakt rąk), praca w terenie i praca w biurze	Grzybica
Wirus opryszczki pospolitej	Ludzie, bezpośrednia praca w terenie i praca w biurze	Opryszczka

II. Zasady postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia zdrowia i życia kuratora sądowego.

1/ Kurator zawodowy, który doznał agresji fizycznej lub werbalnej w trakcie wykonywania obowiązków służbowych powinien w takiej sytuacji;

a) pamiętać adres miejsca do którego się udaje, gdyż odwiedzając wielokrotnie podopiecznych zapamiętujemy otoczenie i miejsce do którego się udajemy a nie adres co w przypadku konieczności wezwania Policji utrudnia ich szybką i skuteczną interwencję.

b) odstąpić od wykonywania czynności służbowych – nie kontynuować ich „za wszelką cenę”,

c) zatelefonować na Policję (997), 112 lub na inny numer szybkiego dostępu do dyżurnego KPP (o ile taki posiadamy),

- d) starać się opuścić pomieszczenie (także własne biuro jeśli zdarzenie nastąpiło w siedzibie zespołu) i czekać na patrol Policji na zewnątrz,
- e) powiadomić niezwłocznie kierownika zespołu lub kolegów o wystąpieniu zagrożenia,
- f) po zdarzeniu złożyć pisemną informację o zdarzeniu kierownikowi zespołu.
- g) złożyć formalne zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, zaleca się nie podawać Policji lub prokuraturze adresu zamieszkania (korespondencję kierować na sąd) ani innych danych mogących napastnikowi umożliwić ustalenie naszego miejsca zamieszkania lub sytuacji rodzinnej,
- h) zawiadomić zakładowego inspektora ds. BHP o zdarzeniu w czasie wykonywania obowiązków służbowych pracy,
- i) skorzystać z pomocy psychologicznej,
- j) wystąpić do kierownika zespołu o przekazanie prowadzonej sprawy innemu kuratorowi lub o zmianę terenu pracy.
- k) skorzystać ze zwolnienia lekarskiego, z uwagi na traumatyczne przeżycie lub doznane obrażenia (100% wynagrodzenia).

Biorąc pod uwagę charakter i specyfikę pracy kuratora, a także narastającą agresję ze strony osób, z którymi spotyka się kurator należy unikać niebezpiecznych sytuacji i zachować rozsądek w działaniu. W sytuacji istnienia realnego zagrożenia należy informować kierownika lub kolegów dokąd idziemy lub poprosić kolegę/koleżankę o wspólne wyjście w teren, a także skorzystać z asysty Policji (patrol dzielnicowy). W momencie narastania agresji ze strony podopiecznego zarówno w jego miejscu zamieszkania jak też na terenie sądu, należy odstąpić od wykonywanej czynności (nie starać się za wszelką cenę wykonać powierzonego zadania lub czynności). Następnie należy opisać sytuację i poinformować kierownika zespołu i sędziego o zachowaniu podopiecznego oraz w sytuacji gdy działo się to poza siedzibą zespołu wezwać go niezwłocznie na rozmowę, złożyć, stosowny wniosek lub podjąć wobec niego inne działania.

2. Koleżanki i koledzy z zespołu stosując się do zasad kodeksu etyki kuratora sądowego powinni kuratorowi doznającemu przemocy udzielić wszelkiej możliwej pomocy i wsparcia, a w szczególności:

a) udzielić – na jego życzenie – wsparcia osobistego w dniu zdarzenia,

b) poinformować wszystkie koleżankami i kolegów w zespole o zdarzeniu,

c) wykazać empatię.

d) nie bagatelizować zdarzenia i problemu agresji wobec kuratorów.

e) przeanalizować sytuację i wymieniać się doświadczeniami w celu zmniejszenia ryzyka wystąpienia podobnych zdarzeń w przyszłości. Kierownik zespołu jest jedną z pierwszych osób, które powezmą informację o powstałym zagrożeniu zdrowia lub życia kuratora, a co za tym idzie ciążą na nim szczególne obowiązki związane z otrzymaniem takiej informacji. Do jego zadań w takich sytuacjach powinno należeć:

a) poinformowanie prezesa sądu rejonowego o zaistniałej sytuacji zagrożenia zdrowia i/lub życia kuratora, z prośbą o powiadomienie prokuratury o zdarzeniu celem wykorzystania służbowego;

b) powiadomienie kuratora okręgowego o zaistniałej sytuacji zagrożenia zdrowia i/lub życia kuratora;

c) fakultatywne działania mające na celu modyfikowanie terenu pracy kuratora w związku z zaistniałą sytuacją zagrożenia zdrowia i/lub życia kuratora, mające na celu umocnienie poczucia bezpieczeństwa kuratora zawodowego wykonującego czynności służbowe w terenie;

d) wystąpienie (fakultatywne) do komisji socjalnej o udzielenie wsparcia finansowego dla kuratora wobec którego wystąpiło zagrożenie zdrowia i/lub życia w celu częściowej rekompensaty za zniszczenie mienia w konkretnej sytuacji;

e) fakultatywne wystąpienie do prezesa sądu rejonowego o zapewnienie wsparcia psychologicznego dla poszkodowanego kuratora jak również pozostałych członków zespołu wymagających takiego wsparcia w związku z zaistniałą sytuacją kryzysową.

4. Kurator okręgowy odpowiada za funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej w okręgu, jak również ma za zadanie wykonywanie niezbędnych działań niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej w okręgu.

Do zadań kuratora okręgowego w sytuacji zagrożenia zdrowia i/lub życia kuratora powinno należeć:

- a) prowadzenie ewidencji przypadków agresji wobec kuratorów,
- b) monitorowanie przebiegu omawianych wcześniej procedur, w szczególności udzielenia pomocy poszkodowanemu kuratorowi,
- c) organizowanie szkoleń różnego rodzaju mających na celu wzmocnienie umiejętności samoobronnych kuratora zawodowego oraz wzmocnienie bezpieczeństwa kuratora i innych.

III. Oczekiwane działania ze strony pracodawcy.

Zespół po przeanalizowaniu sytuacji dotyczącej bezpieczeństwa pracy kuratorów zawodowych proponuje poddać pod rozagę prezesów i dyrektorów sądów rejonowych okręgu koszalińskiego;

1. Zmodyfikowanie ocen ryzyka zawodowego stanowiska pracy kuratora zawodowego poprzez uzupełnienie ich o wymienione w pkt. I niniejszego opracowania sytuacje zagrożeń i przewidywane środki ochrony przed nimi.
2. Opracowanie i wdrożenie procedury poekspozycyjnej, po ekspozycji zawodowej na szkodliwy czynnik biologiczny.

Kuratorzy sądowi ze względu na specyfikę swojej pracy mają często do czynienia z osobami będącymi nosicielami chorób zakaźnych. W przypadku potencjalnego zagrożenia, gdy czas odgrywa niezwykle istotną rolę, ważne jest niezwłoczne otrzymanie fachowej pomocy. W tym celu należałoby opracować i wdrożyć procedury postępowania jednoznacznie określające w szczególności postępowanie przedlekarskie (pierwsza pomoc), zasady zabezpieczenia skażonej odzieży, przedmiotów osobistego użytku itp. i zawierające wskazanie miejsca w którym można otrzymać fachową pomoc. Dostarczenie kuratorom powyższej procedury będzie stanowiło wypełnienie obowiązku wynikającego z § 11 ust. 1 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22.04.2005 r. w *sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki* (Dz.U. z 2005 r. nr 81. poz. 716 z późn. zm.).

3. Zawarcie stosownej umowy na profilaktyczne leczenie poekspozycyjne. po ekspozycji zawodowej na szkodliwy czynnik biologiczny.

Pracodawca powinien być przygotowany na sytuację w jakiej występuje możliwość zagrożenia kuratora, zanim jeszcze dojdzie do ekspozycji. Tylko szybko udzielona fachowa pomoc medyczna może skutecznie powstrzymać wirusa. Nie każdy podmiot leczniczy dysponuje wykwalifikowaną kadrą medyczną a także odpowiednimi lekami umożliwiającymi podjęcie natychmiastowych i skutecznych działań. Ciężar finansowania profilaktycznego leczenia poekspozycyjnego zgodnie z art. 41 ust. 5 ustawy z dnia 05.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2013 r., poz. 947 z późn. zm.) spoczywa na pracodawcy. Zawarcie takiej umowy pozwoli na szybkie i kompleksowe udzielenie pomocy poszkodowanemu kuratorowi wraz z podaniem odpowiedniej ilości leków, a następnie na bezgotówkowe rozliczenia się z pracodawcą. Brak takiej umowy może znacząco opóźnić podanie leków antyretrowirusowych co zwiększa szansę na zakażenie i rozwój choroby.

4. Dostosowanie okresowych badań lekarskich do oceny zagrożenia dla zdrowia i życia kuratora w związku z wykonywaniem pracy w miejscu zamieszkania osób skazanych (art. 229 kp oraz Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30.05.1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz.U. z 1996 r., nr 69. poz. 332 z późn.zm.).

Kuratorzy zawodowi zwykle są kierowani na podstawowe badania, które nie uwzględniają skutków naszych kontaktów z osobami cierpiącymi na choroby zakaźne i przewlekłe w ich miejscu zamieszkania gdzie ekspozycja na zarazki jest znaczna i często nie są zachowane podstawowe zasady higieny.

5. Prowadzenie systematycznych działań profilaktycznych i następczych w formie szkoleń z zakresu bhp i zapewnienie wsparcia psychologicznego kuratorom sądowym.

Cykliczne szkolenia z zakresu bezpieczeństwa pracy kuratorów (art. 237³ kp) powinny uwzględniać specyfikę ich pracy w tym techniki postępowania w sytuacjach potencjalnego zagrożenia zdrowia i życia kuratora.

Oceniając bezpieczeństwo pracy kuratorów nie można pominąć zagadnienia następstw trudnych dla kuratora sądowego sytuacji, czy traumatycznych zdarzeń podczas wykonywania obowiązków służbowych, nawet jeśli nie stanowią one wypadku przy pracy rozumieniu przepisów Kodeksu pracy. Działania zmierzające do usunięcia skutków napaści na kuratorów sądowych w postaci udzielenia im wsparcia psychologicznego mieszczą się w zakresie działań podejmowanych przez pracodawcę celem zapewnienia odpowiednich, bezpiecznych warunków pracy (art. 234 § 1 kp i art. 236 kp).

6. Zainstalowanie w gabinetach kuratorskich systemu alarmowego powiadamiania pracowników ochrony o wystąpieniu sytuacji zagrożenia zdrowia i życia kuratora (przycisków alarmowych).

7. Rozszerzenie umów zawartych z firmami ochroniarskimi na ochronę obiektów sądowych i ochronę pracowników sądowych w miejscu ich pracy o podejmowanie interwencji na wezwanie kuratora zawodowego podczas wykonywania przez niego obowiązków służbowych terenie.

Pracodawca powinien zgodnie z art. 207 § 2 pkt 1 organizować pracę w sposób zapewniający bezpieczne jej wykonywanie. Zasadniczym miejscem pracy kuratora zawodowego jest środowisko podopiecznych czyli tzw. teren. Z ochrony firm ochroniarskich korzystają pracownicy sądów w miejscu swojej pracy. Ochrona ta w razie potrzeby powinna także obejmować kuratora zawodowego w miejscu jego pracy. Służbą powołaną do podejmowania interwencji w takich sytuacjach jest Policja jednak z uwagi na jej duże obciążenie policjantów pracą z szybkością podejmowanych przez nich działań bywa nie najlepiej. Ideą tego pomysłu jest aby interwencja pracowników firmy ochroniarskiej była szybka i „zabezpieczyła” kuratora do czasu przyjazdu Policji, a także zapewniła kuratorowi bezstronnych świadków zdarzenia – o których jest w terenie trudno – niezbędnych do sprawnego prowadzenia dalszego postępowania.

8. Wystąpienie do Komendantów Powiatowych Policji o wskazanie kuratorom specjalnego (innego niż 997 czy 112). bezpośredniego numeru telefonu do Dyżurnego Komendy Powiatowej, który zgłoszenia kuratorów zawodowych o wystąpieniu sytuacji zagrożenia ich zdrowia i życia traktowałby w sposób priorytetowy.

9. Wyposażenie kuratorów zawodowych w służbowe telefony komórkowe, w których jako numery szybkiego wybierania ustawione byłyby numery; specjalnego telefonu do Dyżurnego Komendy Powiatowej Policji i telefonu do dysponenta służby patrolowo-interwencyjnej firmy ochroniarskiej.

10. Zawarcie umów z kuratorami zawodowymi na nieodpłatne korzystanie przez nich do celów służbowych z ich prywatnych pojazdów mechanicznych.

Powszechną praktyką jest używanie przez kuratorów zawodowych do realizacji swoich zadań służbowych swoich pojazdów mechanicznych. Sytuacja ta nie jest formalnie uregulowana co powodować może w sytuacjach kolizji czy wypadków drogowych, które zdarzyć się mogą podczas przemieszczania się kuratora w celach służbowych odmienne interpretacje dotyczące kwalifikowania tych zdarzeń jako wypadki przy pracy. Dlatego kuratorzy oczekują na unormowanie tej sytuacji. Rozsądna wydaje się propozycja zawarcia umowy pracodawcy z kuratorem na nieodpłatne korzystanie z pojazdów mechanicznych (samochody, motocykle). Nie rodziłoby to żadnych obowiązków po stronie pracodawcy a jednocześnie legalizowałoby powszechną praktykę.

11. Zmodyfikowanie umów ubezpieczenia grupowego w taki sposób aby uwzględniały one również specyficzne sytuacje występujące w pracy kuratora zawodowego i były odpowiednie z punktu widzenia ekonomicznego. Umowy w/w są jednym z elementów poprawy bezpieczeństwa pracy. Jednak większość z nich nie uwzględnia sytuacji mogących przydarzyć się w pracy kuratora sądowego. Ich modyfikacja zapewnić może większe zabezpieczenie finansowe kuratorów na wypadek zaistnienia nieszczęśliwych wydarzeń.

Ponadto pragniemy zwrócić uwagę na ważną kwestię bezpieczeństwa kuratorów społecznych podczas wykonywania przez nich zleconych czynności na rzecz sądów.

Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (92) z dnia 19 października 1992 r. skierowane do państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych zawierają dyrektywy maksymalnego korzystania w wykonywaniu sankcji wolnościowych z aktywności organizacji i osób prywatnych należących do danej społeczności (reguła 44). Na czas pełnienia obowiązków wolontariusze powinni być ubezpieczeni od wypadków, obrażeń i odpowiedzialności cywilnej (reguła 53). Społecznie kuratorzy sądowi w Polsce niestety chociażby takiej

podstawowej ochrony są pozbawieni. Wydaje się, że kwestia ubezpieczenia NNW kuratorów społecznych mogłaby być rozwiązana w analogiczny sposób do ubezpieczenia osób wykonujących karę ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne i osób wykonujących prace społecznie użyteczne orzeczone w zamian za nieuiszczoną grzywnę.

Zagrożenie czynnikami biologicznymi w pracy kuratora sądowego

W środowisku życia człowieka występuje nieustające ryzyko zachorowania na nieograniczoną liczbę chorób, w tym na choroby wywołane czynnikami biologicznymi wykonywanie swoich zadań w środowisku podopiecznych, także na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych sprzyja ekspozycji kuratorów sądowych na działalność negatywnych czynników o różnorodnym charakterze.

Stosownie do treści Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki (Dz. U. z dnia 11 maja 2005 r.) Dz.U.2005.81.716.

§ 4.1. W celu ochrony pracowników przed zagrożeniami spowodowanymi przez szkodliwy czynnik biologiczny pracodawca jest obowiązany do stosowania, na warunkach określonych w rozporządzeniu, wszelkich dostępnych środków eliminujących narażenie lub ograniczających stopień tego narażenia, zwanych dalej „środkami zapobiegawczymi”. Celem niniejszej informacji jest podkreślenie, że mimo iż załącznik nr 2 do cyt. Powyżej rozporządzenia tj. wykaz prac narażających pracowników na działanie czynników biologicznych nie wymienia w lp 1–7 *expressis verbis* zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych (społecznych i zawodowych) to w ramach prac nad szacowaniem ryzyka zawodowego należy potwierdzić, że: „rodzaj wykonywanych czynności powoduje kontakt z określonym czynnikiem biologicznym, będącym zagrożeniem dla zdrowia pracownika” Co nie musi oznaczać, że wystąpiło dotychczas w zakładzie pracy czy też w statystykach w obrębie większego obszaru (Wyrok Sądu Administracyjnego w Białymstoku z dnia 13 sierpnia 2009 r. II SA/Bk 224/09).

Co również podkreśla się w orzecznictwie dotyczącym omawianej kwestii: często błędnie utożsamia się wystąpienie „potwierdzonego narażenia na działanie czynników biologicznych” z potwierdzonym skutkiem narażenia, czyli „zakażeniem” (...) „z faktu, że w przedsiębiorstwie nie odnotowano przypadków choroby będącej następstwem wystąpienia czynnika biologicznego, nie oznacza, iż w danym środowisku pracy czynnik ten nie występuje i pracownicy nie są narażeni na jego działanie, pracodawca ponosi odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy, nie może zatem uchylać się od wdrażania środków zapobiegawczych, uzasadniając to brakiem stosownej wiedzy o zagrożeniach występujących w danym środowisku pracy.” *LEX nr 786596 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 stycznia 2011 r. II OSK 58/10.*

Kuratorzy wykonują pracę na powietrzu, również w związku z wpływem czynników atmosferycznych, w obszarach silnie zurbanizowanych i wiejskich, pomieszczeniach gospodarczych, w obszarach leśnych, lasów graniczących z łąkami i pastwiskami w kontakcie z chorobami i zagrożeniami pochodzenia i ludzkiego i zwierzęcego. (*Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich, Hołyst Brunon, Wojtera Ewelina, Aspra 2013*). Są narażeni na czynniki biologiczne w stopniu zdecydowanie większym, aniżeli inni pracownicy wykonujący czynności administracyjno-biurowe. Dane statystyczne wskazują na ciągły wzrost choćby liczby stwierdzanych przypadków boreliozy, jako choroby zawodowej. Pokąsania ludzi przez takie zwierzęta jak psy, będące potencjalnymi nosicielami wielu chorób zakaźnych m.in. wirusa wścieklizny, bakterii wywołującej tularamię (*Francisella tularensis*), pasożyta (*Echinococcus Granulosus*) powodującego bąblowiec.

Przepis art. 226 Kodeksu pracy stanowiący, iż pracodawca ocenia i dokumentuje ryzyko zawodowe związane z wykonywaną pracą oraz stosuje niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko oraz informuje pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami, - § 39a ust. 1 rozporządzenia w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, który stanowi, że pracodawca ocenia ryzyko zawodowe występujące przy wykonywanych pracach, w szczególności przy doborze wyposażenia stanowisk i miejsc pracy, stosowanych substancji i preparatów chemicznych, biologicznych, rakotwórczych lub mutagennych oraz zmianie organizacji pracy. Podczas oceny ryzyka zawodowego uwzględnia się wszystkie

czynniki środowiska pracy występujące przy wykonywanych pracach oraz sposoby wykonywania prac, - § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki nakładającego na pracodawcę obowiązek dokonania oceny ryzyka zawodowego na jaki może być narażony pracownik przed wyborem środka zapobiegawczego.

Kuratorzy zawodowi dokonują badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie, co również rodzi konsekwencje o charakterze zagrożenia czynnikiem biologicznym, jak wobec nieletniego stosownie do treści Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2012 r.) Dz.U.2012.468. Kuratorzy przeprowadzają wspomniane badanie w sposób nieinwazyjny, za pomocą urządzenia elektronicznego dokonują pomiaru stężenia alkoholu w wydychanym powietrzu metodą: chemicznego utleniania alkoholu, zmiany przewodowości półprzewodnika, utleniania elektrochemicznego albo spektrometrii w podczerwieni, albo inną metodą, w sposób nieinwazyjny dokonują również pobrań od nieletnich, próbek śliny i ich umieszczenia w urządzeniu do oznaczania środków odurzających lub substancji psychotropowych. Stosownie do treści cyt. rozporządzenia uczestniczą również podczas czynności pobrania krwi, które to musi zostać wykonane „w obecności kuratora sądowego”. Analogiczne procedury określono w postępowaniu z osobami dorosłymi Dz. U. z 2012 poz. 104 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.). Co warto zaznaczyć kurator powinien przebywać w trakcie tych czynności na terenie placówki medycznej, podlegającej szczególnemu reżimowi przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

W związku z pracą kuratorzy narażeni są na szereg chorób zakaźnych, które można uszeregować według przynależności systematycznej ich czynnika etiologicznego:

a) bakterie,

b) grzyby,

c) wirusy,

d) choroby zakaźne, które wywołać może kilka różnych patogenów (tzw. infekcje o mieszanej etiologii) jak infekcje górnych dróg oddechowych, zakaźne zatrucia pokarmowe.

Ad. 1) **przykładowe choroby zakaźne wywołane przez bakterie**

angina (łac. *angina*, zapalenie gardła) – w najczęstszym rozumieniu ostre zapalenie migdałków podniebiennych i błony śluzowej gardła, wywołane przez bakterie paciorkowce β -hemolizujące z grupy A. Jest chorobą zakaźną przenoszoną drogą kropelkową; błonica – choroba zakaźna, najczęściej występująca u dzieci, wywoływana przez maczugowiec błonicy (łac. *Corynebacterium diphtheriae*). Głównym czynnikiem chorobotwórczym jest wytwarzany przez niektóre szczepy tych bakterii jad – toksyna błonicza. W Polsce wprowadzono obowiązkowe szczepienia ochronne (w postaci szczepionki Di-Per-Te, DPT/DTP). Błonica przenosi się głównie drogą kropelkową lub bardzo rzadko przy zakażeniach przyrannych. Przy jakichkolwiek podejrzeniach należy koniecznie wezwać lekarza, gdyż wczesne rozpoznanie i leczenie błonicy w dużym stopniu wpływa na wynik leczenia i życie chorego. Swoiste leczenie polega na wstrzyknięciu dawki surowicy (ilość zależy od ciężkości i dnia choroby), która zawiera antytoksynę błonieczą (surowicę przeciwbłonieczą). Leczenie antybiotykami: (erytromycyną, penicyliną metronidazolem) ma znaczenie drugorzędowe. Kurację antybiotykową stosuje się tylko przy występowaniu równolegle innego zakażenia gardła (na przykład paciorkowcami – streptokokami). Dodatkowo podczas leczenia podaje się witaminę C, zespół witamin B oraz kokarboksylazę; dyzenteria, czerwonka (gr. $\delta\upsilon\sigma\epsilon\nu\tau\epsilon\rho\acute{\iota}\alpha$, *dysenteria*) – ostra choroba zakaźna jelit, w szczególności jelita grubego, której objawem jest uporczywa biegunka i obecność krwi oraz śluzu w stolcu. Nieleczona prowadzi do śmierci. Choroba zazwyczaj wywołana jest infekcją bakteryjną lub pierwotniakową oraz inwazją pasożytów, ale może też być spowodowana podrażnieniem chemicznym lub infekcją wirusową. Dwoma najczęstszymi patogenami wywołującymi dyzenterię są: pałeczka z rodzaju *Shigella* i ameba *Entamoeba histolytica*. Chorobę wywoływaną przez bakterie określa się mianem czerwonki bakteryjnej, a wywoływaną przez amebę – czerwonką amebową, czasem błędnie nazywaną pełzakowicą. Najczęstszą przyczyną szigelozy w Europie jest S.

sonnei; **dur brzuszny** (łac. *typhus abdominalis*), zwany dawniej tyfusem lub tyfusem brzuszny, jest ogólnoustrojową chorobą bakteryjną wywołaną Gram-ujemnymi pałeczkami *Salmonella enterica*, serotyp Typhi (*Salmonella Typhi*). Wywołują ją bakterie z grupy salmonelli, które w temperaturze 60°C giną już po kilkunastu minutach. Źródłem zakażenia może być brudna woda, nieumyte owoce, a także nieczystości zawierające w sobie pałeczki *Salmonella Typhi*. Charakteryzuje się gorączką, krańcowym wyczerpaniem, bólami brzucha, objawami zatrucia endotoksyną (splątanie) i różową wysypką, tak zwaną „różyczką durową” czyli rumieniową wysypką plamisto-grudkową zlokalizowaną na skórze klatki piersiowej lub nadbrzusza. Tym objawom towarzyszy także powiększenie wątroby, śledziony i węzłów chłonnych szyi oraz zapalenie spojówek. Pomimo gorączki występuje względna bradykardia, posiew krwi (warunek konieczny) oraz pomocniczo, jako podejrzenie dodatni posiew w kierunku *Salmonella typhi* moczu, kału lub płwociny. Objawami pomocniczymi w rozpoznaniu jest też występowanie niedokrwistości, leukopenii, małopłytkowości lub wystąpienie zespołu wykrzepiania śródnaczyniowego. Wymaga leczenia antybiotykiem. Stosowane antybiotyki to: ampicylina (8 g/dobę) przez okres gorączki, a także kilka dni po jej ustąpieniu. Alternatywne antybiotyki: ciprofloksacyna, cefoperazon. Stosowany z powodzeniem może być również sulfametoksazol z trimetoprimem (kotrimoksazol) oraz furazolidon. Konieczne jest wyrównanie poziomu płynów i elektrolitów. **Dur rzekomy** – choroba, która przebiega podobnie jak dur brzuszny, ale łagodniej, a powikłania występują bardzo rzadko. Wywoływana jest przez bakterie *Salmonella Paratyphi*. **Sepsa** – *E.coli* jest najczęstszą pałeczką (Gram -) powodującą sepsę. **Krztusiec** (dawna i potoczna nazwa *koklusz*) – ostra choroba zakaźna układu oddechowego, charakteryzująca się nawracającymi napadami kaszlu i przedłużającą się dusznością wywołwana przez pałeczkę krztuśca (*Bordetella pertussis*). Przebyte krztuśca pozostawia długotrwałą odporność organizmu, ale powtórne zachorowanie jest możliwe.

Salmonelloza, salmoneloza (łac. *salmonellosis*) – choroba zakaźna układu pokarmowego wywołująca zapalenie jelita cienkiego i grubego, spowodowana zakażeniem bakterią chorobotwórczą z rodzaju *Salmonella*. **Tężec** (łac. *Tetanus*) – ciężka choroba przyrzanna zwierząt i ludzi. Tężec jest chorobą zakaźną (wywołwana przez czynnik zakaźny), ale nie zaraźliwą ponieważ jej przyczyną są egzotoksyny

(o charakterze neurotoksyn) wytwarzane przez laseczki tężca (*Clostridium tetani*). Tężec występuje na całym świecie. Bardzo podatny jest człowiek. Spory po wniknięciu w tkanki, najczęściej po zranieniu lub skaleczeniu, przechodzą w postać wegetatywną poprzez proces kiełkowania spor. Rozwojowi sprzyjają warunki beztlenowe. Takie warunki spotykamy w ranach głębokich. W ranach płytkich i drobnych skaleczeniach może również dochodzić do namnażania się laseczek tężca pod warunkiem dodatkowego zakażenia drobnoustrojami tlenowymi, które zużywając tlen wytworzą warunki korzystne do rozwoju laseczek tężca. Namnażając się w miejscu zakażenia produkuje toksyny: tetanospazminę, tetanolizynę i fibrylizynę. Tetanospazmina jest neurotoksyną atakującą komórki nerwowe. Wiążąc się z obwodowym neuronem ruchowym, wnika do aksonu i stąd przenosi się do komórek nerwowych pnia mózgu i rdzenia kręgowego. Tetanospazmina wędruje następnie przez synapsę do zakończenia presynaptycznego, gdzie blokuje uwalnianie inhibitorów neuroprzebieżnikowych (glicyna i kwas gamma-aminomasłowy), co powoduje blokowanie fizjologicznych procesów hamowania i prowadzi do stałego nadmiernego pobudzenia neuronów ruchowych, które z kolei wywołuje wzmożone napięcie i napady prężeń (skurczów) mięśni szkieletowych. Tetanolizyna działa litycznie na erytrocyty. Laseczka tężca jest bardzo rozpowszechniona w przyrodzie. Występuje w glebie, kurzu, błocie. **Tularemia** (łac. *tularaemia*) – ostra bakteryjna choroba zakaźna. Czynnikiem etiologicznym jest mała, polimorficzna pałeczka *Francisella tularensis*. Cechą charakterystyczną jest obrzęk zmienionych węzłów chłonnych, może również wystąpić posocznica. Występuje u zwierząt i człowieka. W naturalnych warunkach ludzie mogą ulegać chorobie wyłącznie poprzez zakażenie skóry lub błon śluzowych krwią lub płynami tkankowymi chorych zwierząt, bądź też na skutek ukąszeń spowodowanych przez bąki jeleniowatych, komary lub kleszcze. Po ekspozycji inhalacyjnej pojawia się forma tyfoidalna, która w warunkach naturalnych może mieć miejsce podczas wdychania zakażonego kurzu. Tularemia tyfoidalna objawia się klinicznie w postaci gorączki, wyczerpania, spadku wagi ciała, bez zajęcia węzłów chłonnych (gruczoły limfatyczne większe niż 1 cm średnicy są pospolite w formie wrzodowej). Zapalenie gardła, któremu często towarzyszy pneumonia, może wystąpić aż u 25% pacjentów. Ponad 50% pacjentów ma zajęte dolne drogi oddechowe. W przybliżeniu u 30% pacjentów z tularemią wrzodowo-gruczołową i u 80% pacjentów z tularemią tyfoidalną rozwija się zapalenie płuc. Lekiem z wyboru w leczeniu tularemii jest streptomycyna w dawce

7,5–10 mg na kg masy ciała. Wśród innych skutecznych antybiotyków można wymienić: gentamycynę, tetracykliny, chloramfenikol, rifampicynę. Streptomycyna i gentamycyna są skuteczne przy podawaniu paranteralnym przez okres od 10 do 14 dni. Pacjenci zazwyczaj reagują pozytywnie w ciągu 48 godz. po rozpoczęciu leczenia. Również tetracyklina i chloramfenikol działają skutecznie, ale są doniesienia o znacznym spadku odsetków wyleczeń, jeżeli te leki nie są podawane dosyć długo. Przy odpowiednim leczeniu przeciętny odsetek śmiertelności wynosi od 1% do 2,5%. Profilaktyka poekspozycyjna jest trudna; zalecana jest tetracyklina podawana w ciągu 24 godzin po ekspozycji aerozolowej i kontynuowana przez dwa tygodnie. Badania prowadzone w USA w czasie programu ofensywnego wykazały, że szczepionka z martwych bakterii jest nieskuteczna przeciw ekspozycji aerozolowej.

Wąglik (łac. *anthrax*) – choroba zakaźna, zaraźliwa, wywoływana przez Gram-dodatnią bakterię nazywaną laseczką wąglika (*Bacillus anthracis*). Znany już od czasów starożytnych, występuje na całym świecie. Wąglik występuje najczęściej u bydła, koni, owiec i kóz. Świnie rzadko chorują. Psy cechuje znaczna odporność. Ptaki są niewrażliwe na zakażenia naturalne. Laseczka wąglika lub jej zarodniki wnikają do organizmu: drogą oddechową; drogą pokarmową; przez skórę. Leczenie wąglika u ludzi polega na stosowaniu wysokich dawek antybiotyków.

Krętki eptospirozy, krętkowice – grupa chorób odzwierzęcych wywołanych przez krętki z rodzaju *Leptospira*. Dla człowieka patogeny jest gatunek *Leptospira interrogans*. Obejmuje on szereg serotypów, które wywołują choroby o zbliżonym obrazie klinicznym. Leptospirozy spotykane są na całym świecie, z wyjątkiem regionów polarnych i subpolarnych. Najczęściej występują w klimacie ciepłym i wilgotnym. Wywołane są przez krętki gatunku *L. interrogans*. Krętki dostają się do organizmu poprzez uszkodzoną skórę oraz błony śluzowe. Leptospiroza uznawana jest za chorobę zawodową pracowników zakładów oczyszczania ścieków oraz pracowników rolnych i hodowców zwierząt. Zapadalność waha się od 1:5 mln mieszkańców w klimacie umiarkowanym do średnio 1: 2000 mieszkańców w klimacie tropikalnym. Rozpoznanie ustala się na podstawie: wywiadu – zawód, kąpiele w jeziorach, stawach, itp.; badań biochemicznych krwi, które wykazują często przyspieszone OB, leukocytozę, wzrost stężenia mocznika, kreatyniny, wzrost aktywności AspAT i AIAT; badania ogólnego moczu, które wykazuje często obecność białka, wałeczków w osadzie, może pojawić się ropomocz; uwidocznienia krętków

w pierwszej fazie choroby, w preparacie bezpośrednim w mikroskopie z ciemnym polem widzenia.

Borelioza (choroba z Lyme, krętkowica kleszczowa, łac. *borreliosis*, ang. *Lyme disease*, *Lyme borreliosis*) — wieloukładowa choroba zakaźna wywołana przez bakterie należące do krętków: *Borrelia burgdorferi*, *Borrelia japonica*, przenoszona na człowieka i niektóre inne zwierzęta przez kleszcze z rodzaju *Ixodes*. Borelioza jest najczęstszą chorobą odkleszczową. Zakażenie człowieka następuje poprzez ślinę lub wymiociny kleszcza. Rezerwuarem krętka są liczne gatunki zwierząt, głównie gryzonie. Wczesne objawy choroby obejmują powstanie charakterystycznego rumienia cechującego się obwodowym szerzeniem się i centralnym ustępowaniem. Rumień wędrujący jest najczęstszym objawem wczesnej postaci boreliozy. Inne wczesne zmiany to rzadko występujący naciek limfocytarny skóry oraz objawy grypopodobne obejmujące gorączkę, ból głowy, osłabienie. Wczesne objawy ustępują w ciągu 3 miesięcy i u części chorych rozwija się postać wczesna rozsiana, która może przebiegać pod postacią zapalenia stawów lub neuroboreliozy albo (rzadziej) zapalenia mięśnia sercowego. Po wielu latach od zakażenia u części chorych dochodzi do zanikowego zapalenia skóry, przewlekłego zapalenia stawów, powikłań neurologicznych. Borelioza jest rozpoznawana na podstawie dodatnich testów serologicznych oraz występowaniem typowych objawów klinicznych. Zakażenie jest skutecznie leczone za pomocą antybiotyków z grupy penicylin, cefalosporyn oraz tetracyklin.

Pinta – choroba zakaźna zaliczana do *krętkowic endemicznych* zwanych też *niewenerycznymi*, wywołana przez krętka *Treponema carateum* (od tej nazwy bierze się również czasami spotykane określenie tej choroby – *carate*). Pinta jest chorobą skóry, która rozpoczyna się zwykle od pojawienia się grudki zlokalizowanej w różnych częściach ciała. Grudka stopniowo się rozrasta, zlewając się z sąsiednimi. Po różnym okresie trwania, zmiany te stopniowo zaczynają się odbarwiać, powodując w końcu powstanie białych plam pozbawionych melaniny oraz powodując w tych miejscach zaniki naskórka. Leczenie – antybiotyki najlepiej z grupy penicylin.

Riketsje (*Rickettsia*) – rodzaj Gram-ujemnych bakterii o kształcie pałeczkowatym z rzędu *Rickettsiales*. Nazwa pochodzi od nazwiska Howarda Taylora Rickettsa. Są to pasożyty wewnętrzne, zwykle obligatoryjnie wewnątrzkomórkowe, występujące u człowieka i ssaków, owadów (np. pcheł, wszy), niekiedy innych stawonogów

(kleszczy), przenoszone przez owady na ludzi i zwierzęta i wywołujące w ich organizmach „riketsjozy”. Niekiedy mogą wchodzić w symbiozę ze stawonogami. Najgroźniejszą riketsjozą jest tyfus plamisty (dur plamisty). Inne riketsjozy to: gorączka Q, gorączka plamista. Riketsje na odzieży zachowują zdolność zakażenia przez okres 2–3 tygodni. Ich żywym zbiornikiem są zakażone pchły pasożytujące na szczurach i myszach. Riketsje są wydalane przez wszy wraz z kałem oraz ich wymiocinami. Do ustroju mogą dostać się przez drapanie skóry. Zmiany patologiczne riketsjoz dotyczą naczyń krwionośnych, układu nerwowego, gruczołów dokrewnych i serca. Riketsje są blisko spokrewnione z organizmem, który dał początek mitochondriom, w Europie - *YUckettsia conori* przenoszona przez kleszcze psie *Rhipicephalus sanguineus*

Gorączka Q – bakteryjna, zakaźna choroba owiec i bydła. Jej czynnik etiologiczny jest też zaraźliwy dla człowieka – gorączka Q jest zoonozą. Wywołują ją gram ujemne pałeczki należące do rodzaju *Coxiella*, a należące do rodziny *Legicmellaceae*. U zwierząt przebiega najczęściej w postaci utajonej z wieloletnim nosicielstwem. Gorączka Q jako zoonoza jest wywoływana przez gram-ujemne *Coxiella burnettii* w 60% przypadków jej przebieg jest bezobjawowy. Rezerwuar dla bakterii stanowią: bydło, owce, kozy, psy i inne zwierzęta domowe. Zараżenie występuje najczęściej przez wdychanie aerozoli zawierających skażone cząstki kału, moczu lub mleka zwierząt (drobnoustrój jest również rzadko przenoszony na człowieka przez kleszcze czy poprzez kontakt z chorym). Choroba objawia się grypopodobnie; gwałtownie pojawiają się gorączka, ogólne złe samopoczucie, silny ból głowy, bóle mięśniowe, utrata apetytu, suchy kaszel, ból opłucnowy, dreszcze. Pojawiają się również objawy z układu pokarmowego: wymioty, biegunka, nudności. Może wystąpić zapalenie wsierdzia, zapalenie płuc. Gorączka trwa 7–14 dni. Rozpoznanie RTG klatki piersiowej, konsultacja kardiologiczna (stwierdzenie zapalenia wsierdzia), testy serologiczne OWD i aglutynacyjny – stwierdzenie po 2-krotnym badaniu wzrostu miana przeciwciał.

Tyfus plamisty, dur plamisty (*Typhus exanthematicus*) – bakteryjna choroba zakaźna, przyczyna ciężkich epidemii i śmierci milionów ludzi. Tyfus plamisty europejski wywołany przez *Rickettsia prowazekii*, przenoszony przez wszy ludzkie, ma charakter epidemiczny. Do przenoszenia tyfusu zdolne są wszystkie wszy. Wesz staje się zakaźna po 5 dniach od pobrania krwi zakażonej riketsjami. Riketsje

skracają życie wszy i powodują u niej porowatość ściany przewodu pokarmowego. Riketsje są wydalane przez wszy wraz z kałem oraz z wymiocinami (wymiotują wszy zakażone pod koniec swojego życia). Zakażenie człowieka następuje w trakcie drapania skóry, rozcierania ciał wszy oraz ich odchodów na uszkodzonej skórze lub też w trakcie ssania krwi przez wszy. Riketsje znajdujące się na ubraniu zachowują zdolność zakażenia przez 2–3 tygodnie. Zachorowanie na tyfus daje pewną odporność na chorobę. **Tyfus szcurzy** przenoszą na ludzi pchły. Jest to zoonoza, czyli choroba odzwierzęca. Żywym zbiornikiem riketsji są szczury i myszy na których pasożytują zakażone pchły. W kale pcheł są riketsje. Drapanie skóry powoduje wprowadzenie riketsji do ustroju. Riketsje tyfusu szcurzego przechodzą pomiędzy ludźmi za pośrednictwem wszy, głównie odzieżowej. Profilaktyka – Zwalczanie szcurów i myszy, zwalczanie wszy i pcheł, szczepienia ochronne. Antybiotyki, przede wszystkim tetracykliny (np. doksycyklina) oraz chloramfenikol.

Ad. 2) przykładowe choroby zakaźne wywołane przez grzyby

Aspergiloza (łac. *aspergillosis*) jest zakażeniem lub reakcją alergiczną wywołaną przez grzyby z rodzaju *Aspergillus* (kropidlak). Postacie aspergilozy o największym znaczeniu to poważne infekcje płucne u pacjentów z obniżoną odpornością, takich jak chorzy na AIDS, leczeni chemioterapią lub antybiotykami przez dłuższy czas. W alergiach *Aspergillus* odgrywa mniejszą rolę. *Aspergillus* występuje na całym świecie. Wzrasta w ziemi, na martwych liściach, w żywności, zbożu, kompoście oraz innej rozkładającej się roślinności. Można go także znaleźć w farbach, nawiewach powietrznych, a nawet w środkach odkażających. *Aspergillus* wywołuje trzy główne postacie choroby: reakcja alergiczna u ludzi chorych na astmę (alergiczna aspergiloza oskrzelowo-płucna), kolonizacja i wzrost w uszkodzeniach płuc (jak w wyniku gruźlicy czy ropnia płuca), które uległy wyleczeniu z pozostawieniem jamy, w zatokach nosowych lub w jamie ucha, gdzie wytwarza postać zwaną grzybniakiem kropidlakowym (aspergilloma), inwazyjna infekcja systemowa z zapaleniem płuc, martwicą w jamie nosowej lub zapaleniem ucha oraz martwicą, która rozprzestrzenia się do innych części ciała poprzez krążenie (aspergilloza inwazyjna). Postać inwazyjna może zająć oko (powodując ślepotę), a także każdy inny narząd ciała, ale zwłaszcza serce, płuca, mózg i nerki. Trzecia postać występuje prawie wyłącznie u ludzi z obniżoną odpornością z powodu nowotworu złośliwego, AIDS, terapii immunosupresyjnej (u biorców przeszczepów), przyjmowania wysokich dawek

sterydów, chemioterapii lub innych chorób, w których występuje obniżona zawartość białych krwinek. Do wykrycia aspergilozy stosuje się: testy serologiczne wykrywające przeciwciała anti-*Aspergillus* oraz antygeny kropidlaka, zdjęcie rentgenowskie lub tomografię komputerową klatki piersiowej (może być obecny m.in. objaw powietrznego rąbka w kształcie półksiężyca), wyizolowanie i hodowlę grzyba z płwociny, pobranie biopsji tkankowej, badanie poziomu immunoglobulin IgE – podniesienie ich poziomu sugeruje możliwość wystąpienia aspergilozy. Gdy grzyb nacieka oskrzela można czasami zauważyć łańcuchy konidiów w płwocinie. Sposób leczenia aspergilozy zależy od jej postaci. W przypadku reakcji alergicznej stosuje się leczenie objawowe, a także odczulanie. Należy również unikać ekspozycji na *Aspergillus*. Grzybniak kropidlakowy podlega leczeniu chirurgicznemu. Przy postaci inwazyjnej stosuje się terapię amfoterycyną B, itrakonazolem i worikonazolem.

Kryptokokoza (toruloza: drożdżycza europejska) – grzybica wywołana przez *Cryptococcus neoformans*, grzyb drożdżopodobny z klasy *Deuteromycetes* (*Fungi imperfecti*), grzyby niedoskonałe. Choroba o przebiegu podoстрыm lub przewlekłym, atakuje ośrodkowy układ nerwowy, płuca (grzybice narządowe, głębokie) lub skórę i tkankę podskórną (grzybice powierzchowne). *C. neoformans* występuje na całym świecie. Jest obecny w odchodach gołębi i kur, na kontakt z którymi można być narażonym w opuszczonych budynkach. Drożdżaka tego izolowano również z owoców, nawozu, kurzu oraz z mleka krowiego w przypadku kryptokokowego zapalenia wymion. Jednak do tej pory nie udowodniono, że kontakt z odchodami gołębi może prowadzić do zakażenia u ludzi. *C. neoformans* może występować na skórze i w kale zdrowych ludzi. Do zakażenia dochodzi najprawdopodobniej poprzez inhalację. Choroba występuje często u ludzi z obniżoną odpornością. Leczenie kryptokokozy jest skojarzone i polega na podawaniu amfoterycyny B i 5-fluorocytozyny. Skojarzenie tych dwóch leków zwiększa skuteczność leczenia, zmniejsza częstotliwość nawrotów choroby, a także pozwala na obniżenie dawki amfoterycyny B, która jest bardziej toksyczna niż 5-fluorocytozyna. U pacjentów z kryptokokozą uogólnioną lub z upośledzoną odpornością zalecane jest leczenie podtrzymujące za pomocą flukonazolu w celu uniknięcia nawrotów choroby.

Kryptosporidioza (łac., ang. *cryptosporidiosis*) – choroba pasożytnicza zajmująca jelita ssaków, wywoływana przez pierwotniaka *Cryptosporidium parvum* należącego do typu apikopleksów. Choroba szerzy się drogą fekalno-oralną, poprzez jamę

ustną, ale możliwe jest także zarażenie drogą inhalacyjną, szczególnie u dzieci. Głównym objawem u ludzi ze sprawnym układem odpornościowym jest samoograniczająca się biegunka, występuje też podwyższona nieznacznie temperatura ciała, oraz wymioty. W wypadku dłuższego nieleczenia może spowodować utratę masy ciała. Postać oddechowa objawia się podwyższoną do ok. 39 stopni temperaturą, mogą wystąpić duszności, oraz kaszel. U osób z upośledzoną odpornością, np. chorych na AIDS, lub leczonych immunosupresyjnie zakażenie może być długotrwałe i zagrażające życiu. Kryptosporydiozę wykryto dopiero w 1976, pomimo tego, że jest to jedna z najczęstszych na świecie chorób przenoszonych wraz z wodą. Głównym wektorem zakażenia są gołębie i ich odchody. U większości osób z prawidłową odpornością choroba trwa około 10 dni i jest samoograniczająca. Wymaga uzupełniania wody i elektrolitów. U chorych na AIDS należy zoptymalizować leczenie przeciwwirusowe.

Ad. 3) przykładowe choroby zakaźne wywołane przez wirusy

Wirusy (łac. *virus* – trucizna, jad) – skomplikowane cząsteczki organiczne, niemające struktury komórkowej, zbudowane z białek i kwasów nukleinowych. Zawierają materiał genetyczny w postaci RNA (wirusy RNA) lub DNA, wykazują jednak zarówno cechy komórkowych organizmów żywych, jak i materii nieożywionej. Według definicji Andrego Lwoffa, wirus to „zakaźny, potencjalnie patogenny nukleoproteid, istniejący tylko pod postacią jednego kwasu nukleinowego, który reprodukuje materiał genetyczny. Jest niezdolny do podziałów poza komórką i zazwyczaj nie posiada enzymów (a zatem nie wykazuje metabolizmu)”.

Grypa – ostra choroba zakaźna układu oddechowego wywołana zakażeniem wirusem grypy. Grypa przenosi się pomiędzy ludźmi drogą kropelkową (np. podczas kichania), a największa ilość zachorowań występuje podczas sezonowych epidemii, powodując ostre objawy uniemożliwiające pracę osobom czynnym zawodowo. Epidemie grypy powodują znaczne koszty społeczne i niekiedy mają zasięg kontynentalny lub światowy, dlatego grypa wymaga globalnej koordynacji epidemiologicznej. W większości przypadków zachorowanie na grypę powoduje obłożną chorobę, w części przypadków mogą występować powikłania i zdarzają się też przypadki śmierci, szczególnie u dzieci, osób starszych i obciążonych innymi, dodatkowymi poważnymi chorobami. Najskuteczniejszą metodą zapobiegania grypie są profilaktyczne szczepienia ochronne przeciw grypie.

Opryszczka zwykła lub opryszczka pospolita, potocznie zimno lub febra (łac. *Herpes simplex*) – choroba zakaźna wywołana przez wirusy HSV1 i HSV2 (*Herpes simplex virus*). Leczenie ogólne znajduje zastosowanie w zmianach nawrotowych, uporczywych, niezależnie od lokalizacji, głównie w przypadku opryszczki narządów płciowych. Acyklowir (np. Heviran, Zovirax, Antivir) jest lekiem działającym wybiórczo na DNA wirusa. Stosowany doustnie lub w postaci wlewów dożylnych (dożylny wlew stosuje się głównie u osób z chorobami układowymi, leczonych immunosupresyjnie). Ostatnio wprowadzono kilka skuteczniejszych pochodnych acyklowiru: pencyklowir, walacyklowir, famcyklowir. Poza tym wskazana jest suplementacja witamin z grupy B (wit. B1 i B2).

Półpasiec (łac. *zoster*) – ostra wirusowa choroba zakaźna, której czynnikiem wywołującym jest wirus *herpes virus varicella*. Jest to ten sam wirus, który wywołuje ospę wietrzną. Schorzenie występuje u osób, które przebyły w przeszłości ospę wietrzną i u których doszło do reaktywacji utajonego zakażenia w zwojach czuciowych lub zakażenie nastąpiło w wyniku zetknięcia się z chorym na wietrzną ospę. Półpasiec objawia się występowaniem bolesnych pęcherzyków i wysypki, zlokalizowanej w charakterystycznych miejscach, wzdłuż przebiegu nerwów. Leczenie obejmuje okres do zagojenia zmian skórnych oraz dokuczliwej i niekiedy długotrwałej neuralgii po półpaścu. Dokuczliwość zmian skórnych można złagodzić stosując miejscowe środki ściągające, łagodzące i chłodzące. Pomocne jest założenie miękkiego opatrunku, który chroni wrażliwą skórę przed podrażnieniem i ocieraniem o ubranie. Stosuje się także leki w postaci aerozoli i płynów o działaniu odkażającym, znieczulającym miejscowo i ściągającym. Ból można złagodzić podając leki przeciwbólowe. Zażywanie leków przeciwwirusowych (np. acyklowir, walacyklowir, famcyklowir) łagodzi przebieg choroby i ogranicza rozprzestrzenianie się wirusów. Leków tych nie powinno się jednak podawać rutynowo wszystkim chorym – leczenie przeciwwirusowe powinno być zarezerwowane dla cięższych przypadków choroby, półpaśca występującego w okolicy oczu oraz dla pacjentów po 50 roku życia i z osłabionym układem odpornościowym. W celu zapobieżenia neuralgii, po ustaniu wysiewu pęcherzy, wskazane są małe dawki kortykosteroidów. W wypadku silniejszych dolegliwości bólowych stosuje się karbamazepinę. W przypadkach ciężkich neuralgii, zwłaszcza u ludzi starszych, niekiedy korzystnie działają naświetlanie laserem stymulującym lub zastosowanie kremu z kapsaicyną.

Wirusowe zapalenie wątroby, WZW (łac. *Hepatitis*) – choroba wątroby wywołana zakażeniem wirusowym.

Choroby odzwierzęce, zoonozy – zakaźne lub pasożytnicze choroby zwierząt, bądź przez zwierzęta tylko roznoszone, przenoszące się na człowieka poprzez kontakt bezpośredni lub surowce pochodzenia zwierzęcego, rzadziej drogą powietrzną (np. toksoplazmoza, brucelloza, wścieklizna, ptasia grypa i inne). Nad zapobieganiem szerzeniu się chorób zakaźnych zwierząt czuwają lekarze weterynarii, natomiast leczeniem chorób odzwierzęcych u człowieka trudnią się lekarze chorób zakaźnych.

Zespół nabytego niedoboru (rzadziej upośledzenia) odporności, AIDS (ang. *Acquired Immunodeficiency Syndrome* lub *Acquired Immune Deficiency Syndrome*, SIDA łac. *Syndroma Immunitatis Defectus Acquisiti*) – końcowe stadium zakażenia wirusem zespołu nabytego braku odporności (HIV) charakteryzujące się bardzo niskim poziomem limfocytów CD4, a więc wyniszczeniem układu immunologicznego (odpornościowego), co skutkuje zapadalnością na tzw. choroby wskaźnikowe (niektóre formy nowotworów, grzybic, nietypowe zapalenia płuc) mogące zakończyć się śmiercią pacjenta. Wirus przenosi się poprzez: kontakt zakażonej krwi z krwią lub błoną śluzową osoby niezakażonej.

Należy podkreślić by kuratorzy **unikali przyjmowania jakichkolwiek płynów, czy też posiłków**, „proponowanych” przez osoby objęte postępowaniem, w celu uniknięcia chorób zakaźnych przenoszonych drogą pokarmową.

Zalecać kierunkowo pranie odzieży roboczej w temperaturze 60 stopni Celsjusza by neutralizować jej zanieczyszczenie bakteriami, nie tylko z gatunku *Escherichia coli*, ale także *Staphylococcus aureus* (Gronkowiec złocisty), który jest odpowiedzialny za wiele schorzeń skórnych, zapaleń przewodów moczowych oraz chorób płuc, gdy w domu poddanych postępowaniu jest osoba chora, bądź osłabiona, a także z zaburzeniami układu odpornościowego, należy prac w wyższej temperaturze, najlepiej stosując program gotowania, kierunkowo stosowanie w płynach substancji wybielającej (kwasowej).

Uchwała przyjęta jednogłośnie przez wszystkich 88 obecnych na zgromadzeniu kuratorów zawodowych w głosowaniu jawnym.

Załącznik nr 3

Uchwała Nr 3/16
Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów
Sądu Okręgowego w Legnicy
przyjęta w dniu 19 kwietnia 2016 roku

§1

Zgodnie z art. 51 pkt 8 Ustawy o kuratorach sądowych (Dz. U. z dnia 12.09.2001 r., nr 98 z późn. zm.) Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów **postuluje:**

O podjęcie działań na rzecz zaliczenia zawodu kuratora sądowego do grupy zawodów o szczególnym charakterze i związaną z tym zmianę Ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o emeryturach pomostowych (Dz. U. z dnia 31 grudnia 2008 r.)

Kuratorzy sądowi są organem wykonującym orzeczenia zapadające w sprawach karnych i cywilnych (zapadających w obszarze prawa rodzinnego, opieki), wykonują też polecenia sądu w zakresie niezbędnym do należytego rozpoznawania spraw toczących się przed sądem. Kuratorzy sądowi wykonują zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym w środowisku osób objętych postępowaniem, zarówno w miejscu ich zamieszkania, jak i na terenie zakładów zamkniętych i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych.

Specyfika pracy kuratorów sądowych związana z wykonywaniem obowiązków służbowych generuje możliwość wystąpienia różnorodnych zagrożeń zawodowych. Pracę w terenie kurator wykonuje w godzinach od 7.00 do 22.00, w środowisku o nasilonych znamionach patologii społecznej. Kuratorzy z uwagi na szczególny charakter pracy i środowisko, w którym wykonują swoje obowiązki (osoby z deficytami umysłowymi, społecznymi, bezdomne, uzależnione od środków psychoaktywnych, dysfunkcyjne, o niskich kompetencjach zdrowotnych, wyuczonej bezradności) – są narażeni na liczne zagrożenia: akty przemoc fizycznej, psychicznej; kontakt z osobami chorymi zakaźnie np.: gruźlica, HCV, HIV, czy ataki

agresywnych zwierząt domowych. Kuratorzy są uczestnikami wielu trudnych i zagrażających ich zdrowiu czy życiu sytuacji. Praca w środowisku podopiecznych w warunkach ciągłego zagrożenia powoduje, że kuratorzy narażeni są na duży stres co przekłada się na ich zdrowie i ogólną sprawność psychofizyczną. Należy jednocześnie wskazać, iż zawód kuratora sądowego wiąże się z koniecznością posiadania wysokich kompetencji psychologicznych, które umożliwiają wywieranie wpływu na postawę podopiecznych w celu realizacji orzeczeń sądowych.

Obecnie brak jest rozwiązań prawnych, które w sposób adekwatny i wystarczający do charakteru zawodu chroniłyby życie i zdrowie kuratorów.

Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 o emeryturach pomostowych zalicza do prac o szczególnym charakterze zawody wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób nie zagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia tej sprawności.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty Zgromadzenie uważa, że zawód kuratora spełnia powyższe kryteria, w związku z czym widzi potrzebę wprowadzenia pilnych regulacji prawnych m.in. poprzez zaliczenie zawodu kuratora sądowego do grupy zawodów o szczególnym charakterze.

§2

Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów dekretuje przekazanie Uchwały do:

1. Ministra Sprawiedliwości;
2. Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości;
3. Prezydium Krajowej Rady Kuratorów.

§3

Wykonanie uchwały powierza się Kuratorowi Okręgowemu w Legnicy.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik nr 4

Uchwała nr 4/2015
Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów
Sądu Okręgowego w Opolu

w

sprawie zagwarantowania bezpieczeństwa w pracy kuratorów sądowych
przyjęta w dniu 26 marca 2015 r.

Zgodnie z art. 51 ust. 8 Ustawy o kuratorach sądowych Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów postuluje o podjęcie działań, w tym legislacyjnych, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa w pracy kuratorów sądowych podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Uzasadnienie:

Kuratorzy sądowi wykonują obowiązki w siedzibie sądu, ale przede wszystkim w bardzo rozległym terenie. Odwiedzają i pracują z osobami oddanymi pod nadzór lub dozór, przeprowadzają wywiady środowiskowe w miejscach zamieszkania osób, które niejednokrotnie wykazują zaburzenia osobowości, chorych psychicznie, wykazujących i przejawiających tendencję do zachowań agresywnych. Bardzo często zamieszkują one w domach zlokalizowanych na uboczu, z dala od innych nieruchomości.

Kuratorzy sądowi, w przeciwieństwie do funkcjonariuszy policji, wykonują swoje zadania pojedynczo, nie mają żadnych środków ochrony osobistej, wyposażeni są tylko we własne umiejętności psychologiczno-pedagogiczne i zdolności działania w sytuacji stresowej.

W obecnych warunkach społeczno-gospodarczych kuratorzy sądowi są coraz częściej narażeni na liczne zagrożenia zdrowia, a nawet życia w związku z wykonywanymi czynnościami służbowymi.

Należy tu wymienić w szczególności czynną napaść osoby objętej postępowaniem (lub wspólnie z nią zamieszkującej) na kuratora. W roku 2014 w okręgu opolskim odnotowano na podstawie przesłanych informacji w sumie 7 takich przypadków. Z tej

liczby wszczęto 5 postępowań karnych, z czego 3 zakończyły się prawomocnymi orzeczeniami sądowymi.

Nadto kuratorzy stają się niejednokrotnie ofiarami ataku zwierząt domowych, co wielokrotnie kończyło się dla kuratora poważnymi obrażeniami ciała. Takich przypadków w okręgu opolskim odnotowano 6. Aż 36 razy osoby objęte postępowaniem odmówiły wpuszczenia kuratora sądowego do domu, zachowując się przy tym agresywnie.

W lutym 2015 r. odnotowaliśmy szczególny przypadek groźby karalnej wobec kuratora sądowego i sędziego karnisty: groźba porwania i pozbawienia życia (spalenie). Sytuacja ta była zdarzeniem traumatycznym dla obu ww. osób, spowodowała uszczerbek na ich zdrowiu. Kurator sądowy w trosce o swoje zdrowie i życie bał się złożyć zawiadomienie do prokuratury rejonowej o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Takie zawiadomienie złożył Pan Prezes Sądu Rejonowego.

Należy podkreślić, że kuratorzy sądowi – w przeciwieństwie do innych służb, np. policji, służby więziennej czy pracowników socjalnych – są pozbawieni pomocy psychologicznej, superrewizji i nie są objęci interwencją psychologiczną w przypadku wystąpienia zdarzenia traumatycznego związanego z wykonywaniem orzeczeń sądowych.

Problem ten jest szczególnie istotny w przypadku kuratorów rodzinnych uczestniczących w procedurze odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹ kpc) lub wykonujących postanowienie sądu w sprawie o kontakty rodzica z dzieckiem przy udziale kuratora sądowego.

Poza wymienionymi powyżej najczęstszymi zagrożeniami, kuratorzy w swojej pracy są narażeni ponadto na inne niebezpieczeństwa w związku z wykonywaną pracą, jak np. wypadki drogowe w związku z dojazdem do miejsca zamieszkania osoby objętej postępowaniem.

Istotnym zagrożeniem jest również wysokie prawdopodobieństwo zarażenia chorobami zakaźnymi. Na kuratorów sądowych został nałożony obowiązek wykonywania badań na obecność w organizmie alkoholu lub środków odurzających osób, którymi zawodowo się zajmuje: *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na*

obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2012 r.), Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji (Dz. U. z dnia 27 stycznia 2012 r.).

Przedmiotowe rozporządzenia nie uwzględniają jednak przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie ochrony indywidualnej niezbędnej do przeprowadzenia badania z udziałem czynnika biologicznego, tym samym kuratorzy sądowi są narażeni dodatkowo na różnego rodzaju zagrożenia z tym związane.

Zawód kuratora sądowego jest zawodem sfeminizowanym. Nie trudno sobie wyobrazić, na jakie niebezpieczeństwo jest narażona kurator sądowa, pracująca w pojedynkę, w terenie, mająca wykonać badania narkotestem u osoby dozorowanej, która opuściła zakład karny. Z instrukcji przeprowadzenia badania narkotestem wynika, że podczas tej czynności „badany powinien trzymać głowę prosto. Należy otworzyć usta, włożyć próbnik oknami testowymi do wnętrza policzka i delikatnie pocierać próbnik powolnymi ruchami kolistymi aby pobrać ślinę do badania (około 15–20 razy)”.

Postulujemy o niezwłoczne podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do zniesienia obowiązujących przepisów i powrotu do poprzedniego stanu prawnego lub nowelizacji rozporządzeń w celu zapewnienia kuratorom sądowym środków ochrony bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zredukowania do minimum ryzyka narażania na utratę zdrowia.

Praca kuratora sądowego jest pracą szczególnie niebezpieczną. Często jesteśmy narażeni na niebezpieczeństwa, zwłaszcza na ataki agresji fizycznej, pobicia i w związku z tym domagamy się zagwarantowania (podobnie jak innym funkcjonariuszom publicznym) nie tylko ochrony prawnej, ale także ochrony w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Wnosimy o wszczęcie prac legislacyjnych mających na celu zakwalifikowanie kuratorów sądowych do grupy zawodowej podlegającej szczególnej ochronie pracowniczej wraz z wykazem chorób zawodowych.

Taką zagwarantowaną ochronę w zakresie warunków i higieny pracy mają pracownicy wykonujący zadania o podobnym charakterze, a często w tym samym środowisku lokalnym, zatrudnieni w policji, ponadto – funkcjonariusze służby więziennej, BOR-u, Państwowej Straży Pożarnej i Straży Granicznej.

Wskazanim byłoby wprowadzenie zmiany do *ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą* (Dz. U. z dnia 15 maja 2014 r.) poprzez dodanie do enumeratywnie wymienionych grup funkcjonariuszy publicznych – grupy zawodowej – kuratorów sądowych. W wymienionej powyżej ustawie świadczenia zagwarantowane są dla funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Biura Ochrony Rządu, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego. Opcjonalnie – wprowadzenie zmiany do ustawy o kuratorach sądowych z dnia 27 lipca 2001 roku *o kuratorach sądowych* (j.t. Dz. U. z 2014 r. poz. 795) dającej delegację Ministrowi Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków i chorób pozostających w związku z pełnieniem służby (wykonywaniem obowiązków służbowych) przez kuratorów sądowych. Brak stosownego unormowania prawnego w stosunku do grupy kuratorów sądowych jako funkcjonariuszy publicznych jest dyskryminacją w zakresie ochrony pracowniczej związanej z wykonywaniem obowiązków przez naszą służbę.

Po przyjęciu Uchwały Zgromadzenie dekretuje jej przekazanie do:

1. Prezesa Sądu Okręgowego w Opolu.
2. Prezesów Sądów Rejonowych w okręgu.
3. Dyrektora Departamentu Wykonywania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości.
4. Prezydium Krajowej Rady Kuratorów.

Załącznik nr 5

Uchwała Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego Warszawa Praga w Warszawie przyjęta w dniu 25 kwietnia 2016 roku

Zgodnie z art. 51 pkt 7, 8 Ustawy o kuratorach sądowych Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów, zaniepokojone brakiem rozwiązań prawnych, dotyczących bezpieczeństwa wykonywania zawodu kuratora, w kontekście ewentualnych prac nad nowelizacją Ustawy o kuratorach sądowych – **postuluje:**

1. zaliczenie i wpisanie do Ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. z dnia 31 grudnia 2008 r.) zawodu kuratora sądowego jako zawodu o szczególnym charakterze.
2. wprowadzenie zmiany do ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U.2104.poz.606 ze zm.) poprzez dodanie do wymienionych grup funkcjonariuszy publicznych – grupy zawodowej – kuratorów sądowych.
3. wprowadzenie do Ustawy o kuratorach sądowych przepisu uprawniającego kuratorów do korzystania z superwizji swojej pracy, tak jak ma to zastosowanie wobec pracowników pomocy społecznej (Ustawa z dnia 12 marca 2014 o pomocy społecznej, art. 121a).
4. wprowadzenie do Ustawy o kuratorach sądowych rozdziału: „Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo kuratorów”, w celu zabezpieczenia na poziomie ustawowym ochrony prawnej i pomocy psychologicznej, jako gwarancji bezpiecznego wykonywania zawodu kuratora.

Po przyjęciu Uchwały Zgromadzenie dekretuje jej przekazanie do:

- Ministra Sprawiedliwości;
- Prezesa Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie,
- Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji,
- Prezydium Krajowej Rady Kuratorów.

UZASADNIENIE

Okręgowe Zgromadzenie Kuratorów podjęło uchwałę, ponieważ w jego ocenie przepisy Kodeksu Pracy w sposób niewystarczający i nie do końca adekwatny do charakteru i specyfiki wykonywanego przez kuratorów zawodu chronią ich życie i zdrowie.

Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 o emeryturach pomostowych zalicza do prac o szczególnym charakterze zawody wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób nie zagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia tej sprawności.

W ocenie Zgromadzenia zawód kuratora spełnia powyższe kryteria, w związku z czym zasługuje na przewidzianą w tej ustawie ochronę.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania zarówno w środowisku osób, których dotyczy postępowanie, czyli podopiecznych, w miejscu ich zamieszkania, jak i na terenie zakładów zamkniętych i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych. Wykonując swoje ustawowe zadania są narażeni na liczne, wielorakie niebezpieczeństwa: różnego rodzaju akty przemocy (fizyczną, emocjonalną, psychiczną, werbalną), kontakt z osobami chorymi zakaźnie (gruźlica, HCV, HIV), stresy, ataki agresywnych zwierząt domowych.

Jest to praca bardzo angażująca ale zarazem odpowiedzialna i niebezpieczna. Trzeba w niej wykazać się dobrymi umiejętnościami psychologicznymi, aby odpowiednio motywować nadzorowanych do wkładu w własne życie i poprawy bytu swojego oraz członków rodziny, celem realizacji postanowień sądu.

W związku z powyższym Okręgowe Zgromadzenia Kuratorów domaga się wprowadzenia takich regulacji prawnych, które będą gwarantowały i zabezpieczały kuratorów przed szkodliwym wpływem wyżej wymienionych czynników. Jednym z możliwych rozwiązań byłoby wprowadzenie dodatkowych, opłacanych przez Skarb Państwa, ubezpieczeń zdrowotnych uwzględniających charakter naszej pracy i ryzyka jej towarzyszące.

Według badań przedstawionych w publikacji B. Hołyst, E. Wojtera „Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich” blisko 2/3 z 815 badanych kuratorów doświadczyło osobiście przypadków agresji fizycznej lub werbalnej ze strony samych podopiecznych lub osób z nimi związanych.

Do psychologicznych czynników ryzyka pojawiających się w pracy kuratorów odnosił się również w swojej publikacji Ł. Wirkus „Stres w pracy kuratora sądowego”.

Wskazaniem byłoby wprowadzenie zmiany do ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadku lub choroby pozostających w związku ze służbą (Dz. U.2104.poz.606 ze zm.) poprzez dodanie do wymienionych grup funkcjonariuszy publicznych – grupy zawodowej – kuratorów sądowych lub poprzez uregulowanie powyższej kwestii w drodze nowelizacji Ustawy o kuratorach sądowych(Dz. U.2014.795.jt.ze zm.). W sytuacji przyjęcia drugiego rozwiązania postulujemy zobowiązanie w drodze delegacji Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków i chorób pozostających w związku z pełnieniem służby przez kuratorów sądowych. Brak takiego unormowania prawnego w stosunku do grupy kuratorów sądowych jako funkcjonariuszy publicznych stanowi w naszym odczuciu dyskryminację służby sądowej w zakresie ochrony prawnej związanej z wykonywaniem przez nas obowiązków pracowniczych.

Nie bez znaczenia jest również zwrócenie większej uwagi na przeciwdziałanie stresowi i obciążeniu psychicznemu kuratorów, poprzez stworzenie systemu opieki psychologicznej (superwizje, konsultacje z psychologiem), gdyż praca w nieustannym stresie sprawia, że z wiekiem spada kondycja psychofizyczna i sprawność ogólna zawodowa kuratora. Szczególny charakter tego zawodu powoduje, że kuratorzy powinni cechować się nieustanną gotowością do aktywności, zdolnością szybkiego podejmowania trafnych decyzji w odpowiedzialności za ludzkie życie, stąd postulat o uznanie zawodu kuratora sądowego jako pracy o charakterze szczególnym.

Superwizję rozumiemy tu jako wyższego stopnia formę poradnictwa, która ma na celu zachowanie i wzmocnienie kompetencji zawodowych, utrzymanie wysokiego poziomu świadczenia usług oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego.

Superwizja stwarza możliwość refleksji nad własnymi emocjami, które wywołuje praca bezpośrednia z drugim człowiekiem, do wyjaśnienia dylematów etyczno-moralnych pojawiających się w pracy, nauki od superwizora i innych członków grupy pozytywnych relacji społecznym np.: komunikacji, asertywności itp. oraz innych umiejętności zawodowych.

Superwizja nie tylko pomaga pracownikom ale służy także podopiecznym, gdyż jakość interpersonalnych kontaktów oraz umiejętność radzenia sobie ze stresem zawodowym decydują o wyniku pracy.

Pogłębienie wiedzy na swój temat to lepsze rozumienie uczuć, sposobu myślenia, reakcji, podejmowanych decyzji, większa możliwości dokonywania świadomych wyborów.

Oczywistą korzyścią zawodową, jaką pracownik odnosi z superwizji, jest uzyskanie, dzięki ponownej analizie dokonanej z udziałem innych osób lepszemu wglądu w przyczyny trudności pojawiających się w jego pracy. Efektem tej analizy jest uzyskanie nowej, szerszej perspektywy widzenia danego problemu oraz możliwość dokonywania bardziej trafnej diagnozy i doboru lepszej strategii terapeutycznej.

Zadbanie o bezpieczeństwo kuratorów jest sprawą niezwykle ważną zarówno w świetle przedstawionych badań jak i w odczuciu osób wykonujących ten zawód. Kurator mimo, iż świadomie podejmuje się wykonywania tak trudnego zawodu, w sytuacjach zagrożenia nie może być pozostawiony sam sobie.

Zgromadzenie stoi na stanowisku, iż podobnie jak praca nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych, schroniskach dla nieletnich oraz zakładach poprawczych, które to zawody zostały przez ustawodawcę zaliczone do zawodów o szczególnym charakterze, również zawód kuratora, który pracuje z tą samą grupą osób, przede wszystkim w ich środowisku – powinien znaleźć się również w tej grupie.

Ponadto Zgromadzenie uważa, że wprowadzenie zaproponowanych w uchwale rozwiązań przyczyni się w sposób znaczący do dalszej profesjonalizacji zawodu kuratora.